

HEINRICI HENNIGES,

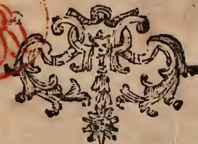
DE

SUMMA IMPERATORIS ROMANI POTESTATE CIRCA SACRA.

LIBER UNICUS

PARS SECUNDA.

NORIBERGÆ,
Sumptibus WOLFGANGI MAURITII ENDTERI, & JOHANNIS ANDREÆ ENDTERI Hæredum.
ANNO M. DC. LXXVI.

Ex libris Nicolai Fraggianni Marchionis
et a Supremis Neapolis et Siciliae Consiliis
Grado Fec.

CAPUT VII.
DE ELECTIONIBUS.
SUMMARIA.

1. Electio inter Summa Principis jura.

2. Neque ea populo aut Clero jure naturali competit.

3. Nec jure divino; nisi ex defectu superioris provisionis.

4. Aut consuetudine moribusq́; Ecclesiæ primæ.

5. Idque permissu mandatoq́; imperantis.

6. Pro cujus summo jure multorum seculorum perpetuus usus facit.

7. Neglectus quidem sub infidelibus imperatoribus.

8. Sed diligenter retentus à Christianis Imperatoribus: nec illud sine magna & civili ratione.

9. Quam sæpe pro re nata pressius sunt secuti, Episcopis immediate per se electis.

10. Eodem modo à Francorum Regibus Episcopi omnes confirmati.

11. Plures etiam aliquando oraliter nominati & electi.

12. In Germaniâ idem ab illis factum.

13. Sed præcipuè in Italia ex Hadriani decreto: quod cum fide Sigeberti defenditur ex aliis scriptoribus.

14. Et rerum gestarum monumentis.

15. Illud tamen intra solas Pontificis possessiones conclusum.

16. Exempla juris illic exerciti.

17. Et in aliis imperii Francici provinciis.

18. Idem jus Germanis Imperatoribus Decreto Leonis datum in Petri patrimonium.

19. Defenditurq́; illud adversus Baronium rationibus.

20. Et exemplis.

21. Nec tunc in ipsa Germania aliter observatum.

22. Rejectio & depositio paribus exemplis probata tam patriis.

23. Quam externis aliorum regnorum usu.

24. De investitura ipsa, ejusque modo antiquo per annulum & baculum.

25. Solennitas à Panvinio descripta.

26. Certamina Heinrici cum Gregorio super hoc jure.

27. Illa etiam ætate bonis viris abominabilia.

28. Sed

28. Sed infausta pro imperio transactione cum Pontifice finita.

29. Retento saltem inter dissentientes arbitrio.

30. Mox etiam plebs per sacrum ordinem exclusa ab electionibus.

31. Et rursus Sacer Ordo per Romanum Pontificem cum omnium bonorum dolore.

32. Tandem post irrita aliquot concilia in concordata nationis Germanicæ conventum.

33. Eorum tenor.

34. Et summa inæqualitas pactorum.

35. Nec sic tamen à Sede Apostolica cum fide servatorum.

36. Alia pacta capitulationis quidem nominata; sed ignota autori.

37. Refutantur adversa argumenta à Nicæno canone & Caroli M. Capitulo.

38. A temporali Sacri Ordinis jurisdictione.

39. Ab aliorum canonum autoritate.

40. A concursu Principum cum populo in electionibus.

41. A concessione & permissu Pontificis.

42. A negatione necessitatis.

43. A resignatione Ludovici Pii.

44. Ab abusu.

§. I.

QUantum summæ potestati in ministros Ecclesiæ jam actu obeuntes functiones suas, liceat, expositum est: nunc restat ea imperii pars, quæ in constitutione ministerii & assignandis functionibus versatur. Eheu, quam magnum rursus in hoc argumento Pontificiis vulnus veritas; quam contentionis & odii ambitiosa materies: nec plurimi ex nostratibus sine sacrilegio, dum ad nescio quam plebis auram inverecundam caudam jactant, & vanissimis suis plebiscitis sceptra regum majestatemque admordent strumoso Blondelli libello in furias & rabiem acti, ut

jure

jure plebis in regimine Ecclesiastico; totum hoc, quicquid est, (quam indigna decempeda) metiantur. Horum verò perpetuus sive error, sive malitia, ex more antiquo est, quem necessitate ob defectū altioris præsidii ortum incauta metamorphosei in jus ratum & immutabile torquent, & contra Principum jura velut præscriptione pertinaci superbia tuentur: enimverò oppidò injuriam in Nutritios suos Ecclesiam hac doctrina esse quis non animadvertit? quæ in ipsis negligentiam & contumelias infidelium vindicat: cum improbaretur adhuc Christiana disciplina seculo, cum per publicas leges inter crimina esset, non erat alia constituendi Ecclesiastici regiminis ratio, quam ut ipsa Ecclesia à Regibus pro derelicto habita naturali libertate uteretur, & sui corporis curam susciperet: id enim juris ex consensu habet quævis communitas sibi de necessariis ad consequendum finem, quem affectat, mediis prospicere; sed quando primum purpuræ ingenua pietas intexi cepit, & ad Ecclesiæ Christianæ honorem non persecutiones rescripta Principum sacro encausto rubuerunt, gratanter civili imperio resignavit externam sui directionem & in tam glorioso patrocinio acquievit: nec aliter tulit civitatis ratio, ne subditi quocunque colore viderentur plus valere ipso imperante. Nam quis ille civilis ordo, ubi in sacris rebus, quibus Reipublicæ securitas & quies plurimum nititur, inferiori aliquid decernere licet, quod superiori non licet confirmare aut rescindere? quid de imperio facimus, quod in quibusdam rebus moraliter non illicitis ita torpet?
 an

an tot seculorum continuum usum, quæ inter Constantini M. Christianum regimen sunt & Hildebrandiana parricidia, tyrannidis accusemus & latrocinii, quod non dubitavit Baronii canina facundia facere? O audaciam hominis & impudens os; ergò tot sancta Concilia, tot suffragia Patrum cum hac Ecclesię peste conspirarunt? ergo cum Patronos quæreret Ecclesia, in piratas incidit, & ipsa vastatione tam nefariè deprædata sibi placuit? ergò cœcutiit ad miserias suas aut ignobili assentatione prædonibus blandita est? Ergò Hadriano, Leoni, & aliis Pontificibus læva mens, lapideum pectus? Uno Hildebrando licuit ex veritatis speculo in divina oracula inspicere? ergò is solus ad tot monstra debellanda à fatis suscitatus? ille qui vir? Præstigiator, perduellis, rixosus, ambitiosis factionibus, nec ullis bonis moribus notus: O vanitatum ludibria & ingenii dotes empto buccinatore dignas! O religionem, quæ illis virtutibus fidem & sectatores invenit! Sed fremat interea superstitiosa pietas: indignentur populares fasces, nunquam deerunt recta & candida ingenia, quæ corruptelis, fraudibus, minis impervia etiam sibi honorificum ducent, pro veritate & regibus cadere: quamobrem in hoc argumento quantumque immanibus procellis majestas oppugnata semper tamen cultores invenit, qui audacia gigantum molimina summa fortitudine disjicerent, & inviolabilem Principum sanctitatem ab invidia & livore tuerentur. Et me Hercule quis ferat bona fide hanc animi humani impotentiam, ut vel sacrificùli vel humiles Cadméorum fratrum sordes

inter pulvinaria & fastos cerdonumque purgamenta impune sacrosanctis capitibus insultaret? ut religionem ad sui cerebri mensuram æstiment & ordinationem ministerii transcribant familiæ suæ: & tolerari adhuc possent fastuosi Dictatores, si solo impetu & numero valerent, si quam non habent rationem, tam non affingerent improbæ causæ: ita enim sine fuco & alienis plumis mendacium sua se turpitudine facilius prodet, & parricidarum pestilenta consilia destituet: sed quod æternam naturæ legem, quod divina & humana jura, & primitivæ Ecclesiæ necessariam consuetudinem ad suas partes violenter pertrahunt, & superficiaria applicatione confirmant, id profecto indicium est non ferendæ amplius impudentiæ. Igitur in ipsis suis præsidiis quærendus est hostis, & impuris manibus extorquenda tela sunt, quibus indigne superbit. Latibula naturæ & divini juris excutienda, quid sacræ ambitionis aut popularis auræ in illis lateat: quod si verò nihil illic insidiarum deprehendimus, si potius perpetuum certi decreti silentium, o! jam vicere intempestivam prudentiam graviora Regum sceptra, quàm ut ea inanes scholastici argutiis moveant: quare nulla facilior victoriæ ratio, quam si naturæ & Dei legem à tam iniqua suspicione purgaverimus, conquisitis argumentis, quæ fidem faciant, non ex connatis principiis, non ullo divino jure, non gentium moribus, aut Romano Pontifici aut plebi constituendi ministerii facultatem dari: nam de illo jam certi sumus, jam ipsa nos ratio ad regium auspicium manuducit, & humana jura, si forte

iis aut populo aut Pastoribus aliquid tribuitur, summo imperio substituit.

§. 2. Cæterum in ipso limine ne confuse res misceamus, quod multi faciunt, inter se distinctissimas, sed actuum serie vicinas, hæc quatuor potissimum separanda duximus, priusquàm explicatis velis altius provehamur. Primum est facultas ipsa prædicandi Evangelium cum Sacramentorum administratione & clavium usu: quæ commode mandatum dicitur: nam per modum præcepti Christus Apostolis ait, *ite in universum mundum & docete omnes gentes & baptizate eos.* Alterum est hujus facultatis applicatio ad certam personam; quæ recepto *ordinationis* vocabulo venit. Tertium est personæ jam ordinatæ aut mox ordinandæ applicatio ad certum locum & cœtum, quod *electionis* nomen habet: & denique quartum est illud, cum certa persona in certo loco munere suo fungitur publico jure & auctoritate, quod Græci ἐπικύρωσιν aut βεβαίωσιν dixere. Hæc, inquam, accuratè expensa multum inter se distant, nec omnia à nobis indistinctè in litem vocantur. Primum à secundo tantum differt, quantum modus acquirendi à re ipsa; quantum maritale imperium à consensu: quantum Imperatoris majestas ab electione. Ut enim omne imperium immediate ex Deo est, per visibilia tamen instrumenta certis subjectis applicandum: ut maritus in uxorem potestatem cœlitus consequitur, sed mediante consensu, quo matrimonium contrahitur. Ut electores per comitialia suffragia electo imperium applicant, non immediata ejus & prima causa sunt

ſa ſunt, ita mandatum ipſum & jus prædicandi, quod Sacramentorum exhibitio & poteſtas clavium conſequitur, origine ſua à ſolo Chriſto eſt, ſed media ordinatione certis perſonis confertur: nec enim aliter niſi ex viſibilibus ſignis conſtare nobis ordinarie poteſt, quibus paſcendarum ovium cura ab Archipœmene noſtro commiſſa: nec ordinata Eccleſiæ facies patitur, ut omnes nullo diſcrimine extra neceſſitatis cauſam ex ovibus paſtores fiant, & ſalutaria cœleſtis gratiæ ſigna diſpenſent. Secundum rurſus à tertio in hoc dignoſcitur, in quo medicus ab ampliſſima Facultate renunciatus, & idem à certa urbe conductus: aut in quo creatus utriusque juris doctor & aulici Imperatoris judicii conſiliarius. De primo nulla nobis controverſia: quis enim auſus ſit aliunde mandatum illud expectare, quàm à cœlo: nec de ſecundo difficilis ſum, vix unquam enim leges ordinationem ab aliis factam, quam paſtoribus per χειροθεσίαν ſeu impoſitionem manuum: quartum ipſi adverſarii non diffitentur, ſed agnoſcunt Reipublicæ beneficium, cùm religionem licet profiteri non tantum ſine metu, verùm etiam publico favore & præſidio; ergò, quoniam inſtitutio muneris à Deo eſt, ordinatio à Paſtoribus ἐπικύρωσις à ſumma poteſtate, una diſceptatio de electione reſtat, quæ applicatione perſonæ, (cui jam facultas obeundi miniſterii ſolemni ceremonia commiſſa eſt,) ad certum locum fit, an ſcilicet ea in jure imperii ſit, & abſque aliorum præjudicio à Principibus expediri poſſit? Nec cogitandum eſt, illam electionem ſemper concurrere cum ordinatione: aliquando enim

do enim præcedit eam, quando adhuc propter conditionem imperfecta est electio, quam postulationis nomine posteriorum temporum canones indigitarunt: pluries sequitur: interdum plane destituit ordinationem, quod illis accidit, qui, sicut & primis temporibus Apostoli, ad gentium conversionem mittuntur. Horum functio nulli certo loco assignata. Universus orbis in honestam eorum prædam datur, ut quocunque venerint, ibi captare lucrum possint: adhæc qui de loco in locum transferuntur, repetitis electionibus opus habent, cum una ordinatio sufficiat omni vitæ: tum facta etiam electio non ab uno hominum genere: ordinatio tantum ab Ecclesiæ ministris: hæc argumento sunt, non semper conjunctam ordinationem electioni: sed ista fusius persequi, non est nostri consilii: Hoc potius nunc dispiciendum est, quid naturali, quid divino jure aut Ecclesiastico ordini aut populo juris sit in Episcoporum Pastorumve electione? Naturæ jus, quoniam ad diversos sensus trahitur, paucis evolvi debet: nam prima eaque præcipua significatione notat dictamen illud rectæ rationis, quod rem homini per se bonam & amplectendam monstrat, aut malam turpemque, & proinde fugiendam. Hoc jus morali disciplinæ adeo perpetuum est & immutabile, ut ne Deo quidem id, tanto minùs creaturæ possibile sit mutare: sunt enim rudera & reliquiæ divinæ imaginis ex justitia & sanctitate Dei conflatæ, quæ semper sibi æterna lege constant, & nullam patiuntur, ut nec ipse Deus, mutationem. Sequiori sensu & paulò vulgari ea dicuntur

ur naturalis juris, quæ vel ex natura & ratione
negotii justa sunt, quamdiu non sit aliter consti-
utum; vel diuturna consuetudine invaluerunt:
vel denique instinctum aliquem & impetum na-
uralem ad aliquid habent: quomodo Aristote-
es natura servos esse dixit: in necessariis naturæ
egis præceptis non fundari electionem confe-
tim liquet: neque enim hic tam de electione,
quam personis ad peragendam electionem ido-
neis disceptamus, quæ vero naturæ jure non ex-
primuntur, cum nullum sit humani pectoris cer-
um & universale lumen, in hoc argumento
ut pastoribus aut plebeio ordini præ Regibus
eximie favens: adhæc ipsa apud plurimas gentes
variatio in modo cőstituendi regiminis Ecclesia-
tici consensus perpetui æqualitatem inficiatur:
adde, quod inter ipsos Christianos Imperatores,
quos utique naturale jus nec ex connatis princi-
piis, nec, si utique hæc aliquando debiliora sunt,
ex sacris oraculis latere potuit, plurimi, imo pe-
ne omnes usque ad fatalem Heinrici V. cum
Pontifice transactionem fuerint, qui summum
ibi arbitrium hac in re jure suo non dubitarunt
sumere; sed profecto non credibile est eos tam
immani & detestabili errore, quales omnes sunt
illi, quos naturalis lex arguit, peccare voluisse,
præsertim tam facili & evidenti norma præcor-
diis nostris insculpta. Jus, quod ex conditione
rei oritur, non negamus Ecclesiæ, sed instabile
illud, & à superiore mutationis patiens: nimi-
rum naturaliter cœtui unicuique permittitur ea
ordinare, quæ ad conservationem sui sunt neces-
saria, in quo numero etiam est functionum col-

latio. Ita, qui una navi vehuntur, eligendi gubernatoris jus habent, & peregrinaturis sibi viæ ducem eligere licet: Eadem facultas Ecclesiæ competit, ut muneribus obeundis idonea subjecta designet: Ecclesiæ verò toti, non soli Ecclesiastico ordini aut plebi: uterque enim integrantia localis Ecclesiæ membra sunt: quo in jure iterum nihil est, quod vel Pastores populo objiciant, vel hic illis. Quemadmodum verò cum vectores unum sibi eligunt, qui navigaturis præsit: cùm itineris socii quendam cum summo imperio præficiunt; jus etiam suum quod ad conservationem cœtus habent, in illum transferunt, ut gubernatoris etiam & viæ ducis constitutio cum aliis peregrinationi commodis ex solo ejus arbitrio pendeat: quemadmodum Dominus, qui cum servis navigat, ex proprio nutu, non concurrentibus ad actum mancipiis de necessariis instrumentis providet: Ita etiam Ecclesia, quæ in Rempublicam aliquam concessit, cujusque superior curam gerere incipit, cadit eo jure quod ex se habet; & potiorem imperantis directionem admittit, cujus donum est, quicquid ipsi in externo regimine porro conceditur: igitur non amplius durat naturale illud Ecclesiæ jus, quam id negligere & ad se vocare Respublica sibi ipsi defuit: propediem enim quiescit aut absorbetur, cum superiorem manum sentit; unde nec immutabile perpetuumque, sed velut in subsidium deficientis altioris præsidii surrogatum, quo dato illud desinat. Reliqua, quæ vel ex connato impetu vel diuturno more naturalis juris dicuntur; pariter variationi subjacent,

quam cum aliunde etiam, tum præcipuè ex civili imperio sæpe accipiunt: & experientia constat, plurima vetere consuetudine inolita contrario jure abrogata esse: quare nisi aliud longo usui accedat ad æternitatem sufficiens, ipse nunquam sibi eam sua vi promittere potest.

§. 3. Quicquid divino jure Apostolis & eorum successoribus datum est, id ordinatione constabat & missione. Licuit eis adsciscere socios laboris, licuit per manus impositionem facultatem dare prædicandi Evangelium & administrandi Sacramenta; licuit ita instructos in certa loca dimittere ad Judæorum gentiumque salutem: sed illa missione nemo fiebat Episcopus aut Presbyter illius civitatis, ad quam mittebatur, nisi accedente ejus consensu, qui imperium loci tenuit: vel hoc negligente, populi: quoniam enim oportuit ex divino mandato omnes recipere Evangelium, idcirco non valuit civile interdictum adversus cœlestia imperia, sed obligabat subditos veritas, ut sibi ipsis consulerent, si in hac religionis parte communis sollicitudo imperantis seu inique seu oscitanter deficeret. Verum sic eligebat plebs non qua plebs & subdita, sed qua Ecclesia in negotio præsenti à superiore derelicta, adeoque cœtus reviviscente naturalis libertatis jure utens: quippe nihil contra eam curam potest adversis mandatis Rector civitatis, quia vetat, quod Deus omnino jubet fieri: obstantibus autem imperiis contempto minore majori parendum est: interea quam primum religionis curam Princeps suscipit, oppido interit & absconditur plebeium jus, ut sentias magis ex

defectu nasci, quam positione: illum enim præcedere oportet, quam hæc competere incipiat: neque plus hic subditi faciunt, quam ut audiant salutares Præcones & sibi retineant constitutis alimentis: nunquam id auspicio privato facturi, si æquum se superior præbeat: quemadmodum quamdiu à Judice legitimo jus suum consequi possunt, non sibi ipsis jus dicunt. Verum quando deficiunt tribunalia, & publica justitia exul est, tum demum ad privatam confugiunt, & electis arbitris lites dirimunt: nam justum & æquum inter se vel invito Magistratu colere debent: ita etiam cùm aversatur Princeps veram fidem, eam subditorum est privato jure agnoscere, & distribuere functiones in Ecclesia, quia omnibus id strictim Deus præcepit: ipso autem Principe observante officium cum summa etiam lætitia necessariam abdicat curam, & sibi de Reipublicæ felicitate gratulatur. Sunt alii, qui quod plebi de fugiendis falsis Doctoribus injungitur, cum jure eligendi commutant. Verùm si hoc argumentum aliquid valet, non universis modo, sed & singulis electio tribuenda est in solidum: ad quemvis enim in specie non ad multitudinem tantum illud fugæ vitationisque mandatum pertinet. Præterea à jure vitandi hominem ad jus constituendi pastores nulla est conclusio nisi irrationalis: nam & imperitum medicum concessum est cavere cuilibet ex plebe, qui publico tamen jure constituitur: O vanissimas hic Blondelli nugas! Exemplum velut dissimile ideo rejicientis, quod medici suffragiis eorum, quos curant, creari non soleant: nam principium ita absurdè petitur,

itur, cum jam de eo ipso quæstio sit, an omnes pastores debeat populus eligere, qui regimine non populari utitur: in populari enim civitate consensu plebis non magis eligitur pastor quam medicus, nec singuli cives minus concurrunt ad medici receptionem, quam ad constitutionem Pastoris: idem in suspecto judice usu venit: hunc non ut vitare actori concessum, ita & Magistratum conferre: nec differentiæ ratio in occulto delitescit: quippe aliquem admovere publico muneri non nisi ejus esse potest, in cujus arbitrio rerum summa est: quæ enim illa ambitus & comitiorum confusio, aut quis rei exitus, si cuilibet ex civibus in solidum jus est, magistratum creare? Sed officio Magistratus ad cujusque bonum privatum ordinato uti id vero merito relinquitur arbitrio ejus, ne Respublica invito beneficium videatur obtrudere: ita expendit secum creditor, an debitorem suum coram judice compellare expediat, aut cum eo amicè transigere: ita fugiunt subditi Regum injusta præcipientium imperia, aut spernunt mentitas regiorum natalium fabulas, legitimis Principibus obsequio exhibito, quamvis nullæ sint eorum partes in deferendis sceptris. Tam nihil commune habet præceptum vitandi rem suspectam cum jure constituendi meliorem: illo singuli sibi cavent: hoc aliis quoque imperant; sed, porro instant, Apostolorum acta docere, Matthiam à populo electum esse. *Duos* enim *constituerunt Barsabam & Matthiam* ad sortis jactum. O subtiles argutiæ, quasi de multitudine, non potius Apostolis, quorum nomina paulo ante erant expressa, &

qui

qui ex Petri ore multitudinem allocuti ſunt, illic ſermo ſit. Hi ſunt, non populus, qui conſtituerunt Matthiam & Barnabam : hi qui preces ad Deum fuderunt, hi denique qui fecerunt ſortes : quare quod ſequitur συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων, non ita accipiendum, quaſi poſt divinum in ſorte judicium plebe ad ſuffragia vocata communibus calculis ſit Matthias electus, quis enim hoc ſibi perſuaderi patietur? ſed quod annumeratus ſit undecim Apoſtolis : quemadmodum (*a*) alibi συνεψήφισαν τὰς τιμὰς pretiorum numeratione ſeu collectione redditur : & plane eo modo Matthias συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἕνδεκα, ut paulo ante Judas κατηριθμημένος ἦν σὺν ἡμῖν. Adhæc totus iſte actus, quo Apoſtoli ad ſupplementum ſui cœtus Matthiam adſumpſerunt, ordinationis potius videtur fuiſſe quam electionis: non enim in id Matthias accenſus eſt Apoſtolis, ut ſtatario munere Hieroſolymis perpetuo doceret, ſed ut Apoſtolico & ambulatorio Judæis & Ethnicis de Chriſto, unica hominum ſalute teſtaretur: tandem verò fac à multitudine electum, fac certo loco adſcriptum, quod neutiquam probabitur, utrumque innoxium nobis eſt, quia tunc nec Romanum imperium nec Judæorum Reſpublica Chriſtianam religionem in pretio aliquo & cura habuit, ſed ſummo odio averſata eſt & ad exitium per multiplices inſidias petiit. Longe ſubtiliores ſunt in alio (*b*) actorum loco ex occaſione vocis χειροτονήσαντες, adducto veterum Græcorum more, qui in comitiis porrecta manu ſuffragabantur : & nos ita Athenis ac per

Aſiæ

(*a*) Act. 19. 18. (*b*) c. 14. 23.

Astæ Civitates olim obtinuisse: non inficiamur: sed quod illa vox apud omnes auctores semper de populari electione usurpata sit, probari non potest: vix enim ullum vocabulum est, quod extra genuinum sensum significationis suæ terminos usu arbitro non altius protulerit: imò exempla in præsenti re contrarium monstrant: nam & Appianus electiones Magistratuum à Cæsaribus factas non alia voce exprimit. & juniores Historici filios in spem & consortium imperii à Parentibus adoptatos sæpius χειροτονηθῆναι dixere: sed parum est profanos auctores citasse: Lucas in eodem actorum (c) libro, Apostolos testes appellat προκεχειρομένους ὑπὸ τοῦ θεοῦ: quod nec extensione manuum nec per plebeia comitia factum. Igitur cum Apostoli fideles Lycaonios dicuntur orationibus suis & jejuniis Deo commendasse, χειροτονήσαντες αὐτοῖς πρεσβυτέρους, postquam presbyteros creassent, Apostoli ipsi, non Lycaonia plebs: illud vero χειροτονήσαντες sine dubio ad χειροθεσίαν se refert, cujus species est, nam extendere eum manum oportet, qui alteri imponere cupit: ut propterea ordinationem magis notet, quàm electionem, quamvis nolim temere negare, populi consensum quoque ad hanc necessarium fuisse: sed hoc iterum exinde est, quod Ecclesia caruerit seculari brachio & Magistratu, quam non arbitror illo tempore Apostolos ita δεσποτικῶς tractasse, ut præter ordinationem illi pro imperio presbyteros dederint inconsulta plebe: nam certum est populum etiam Apostolorum ætate ad δοκιμασίαν & probationem Pastorum, tum allegan-

(c) C. 10. 41.

allegandas rejectionis causas admissum esse: quare probabilius quis dixerit, presbyterorum & plebis conspiratione electionem confectam esse: Paulus de Episcopis locutus & ad Diaconos transiens ait, καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, de Episcopis procul omni dubio idem sentiens, nam in Diaconis idem vult observari quod in Episcopis, quos præterea ἀνεπιλήπτους καὶ ἀνεγκλήτους esse debere statuit. Sed esto, Apostolos obtrusisse etiam populo presbyteros, non requisitis suffragiis, id digito Dei factum & expresso mandato: Satis enim constat, etiam longo tempore, postquam Christus in cœlum sublatus est, promissum Paracletum certissima θεοπνεύσει per Apostolos aptissimum quemque ad Ecclesiæ munera elegisse. Ita Timotheus ministerio admotus κατὰ τὰς προαγούσας προφητείας: ut Theodoretus inquit: & de illo ævo in universum Oecumenius πνεύματος προστάξει οἱ ἐπίσκοποι, κατ' οὐ χειροτονίαν. quare & Paulus Presbyteros Ephesinos vocat *gregis Domini inspectores à Spiritu S. positos.* Quid mirum igitur Deo hoc juris in homines esse? Quamprimum autem desiit illa cœlestis inspiratio, ad totam Ecclesiam res rediit, Ecclesiastico & plebejo ordine invicem concurrente: cujus utriusque mox jura Principes ut defensores & Nutritii Ecclesiæ ad se vocarunt, quamprimum Christianam fidem amplexi sunt. Documentum electionis antiquissimi moris ab Ecclesia factæ, cum adhuc præsidio seculari caruit, Lampridius in vita Alexandri Severi nobis reliquit. Verba ejus hæc sunt. *Ubi enim aliquos voluit vel Rectores Provinciis dare, vel Præ-*

positos facere, nomina eorum praeponebat hortans populum, ut si quid haberet criminis, probaret manifestis rebus, dicebatq́; grave esse, non fieri in Provinciarum rectoribus, quod id Christiani & Judaei facerent in praedicandis Sacerdotibus, qui ordinandi sunt. Non probo Grotii animadversionem ad hunc locum, quasi aliud sit admitti ad probanda crimina & impedimenta, aliud eligere: utrumque enim à plebe fiebat, illud à singulis, hoc multitudine: antequam enim haec electionem perficeret, illi auditi sunt, quid in Candidato ministerii desiderent: quamobrem recte Lampridii testimonio plebis etiam in electione partes fuerunt: nec in verbis sequentibus diffitetur Grotius, pro comperto ponens, in vetere Ecclesia post Apostolorum aetatem jure potuisse plebem pastores suos deligere: interea non inficior, abstinuisse populum aliquando electione, & eam à solo clero perfici passum esse: sed hoc ipsum argumento est, id juris competiisse ante cessionem aut delegationem populo.

§. 4. Vidimus pastorum plebisque jura in electionibus: nunc quid ea in re usu & more antiquo hinc inde observatum sit usque ad Christiana Caesarum & Principum imperia, addere placet. Nam variatum esse pro loci & temporis ratione, non obscura indicia sunt. Ambrosius, si utique is est Commentariorum in Epistolam ad Ephesios author, obtinuisse primum successionem (*a*) tradit, ut uno ex Presbyteris deficiente huic ordine proximus in locum succederet: sed eam consuetudinem deinde abrogatam esse,

(*a*) c. 4.

esse, quod sæpius fortuna peccaverit in illa serie: *quia ceperunt sequentes presbyteri indignè inveniri ad primatus tenendos*, inquit, *immutata est ratio, & prospiciente concilio, ut non ordo, sed meritum crearet Episcopum multorum Sacerdotum judicio constitutum.* S. Clemens electionis aliquam formulam ipsos Apostolos descripsisse refert, ut ambitum & contentiones excluderent. *Apostoli nostri*, inquit, *per Jesum Christum Dominum nostrum cognoverunt, contentionem de nomine Episcopatus orituram: atque ob hanc causam perfecta præscientia præditi constituerunt prædictos, ac descriptas deinceps ministrorum officiorumq; vices reliquerunt, ut in defunctorum locum alii viri probati succederent, & illorum munera exequi possent:* additque constitutos ita *cum consensu universæ Ecclesiæ.* Alibi, ut Alexandriæ, Episcopi electio tantum in potestate & arbitrio presbyterorum fuit, qui ex se unum ad hanc dignitatem designabant. Haud rejiculus est eam in rem testis Hieronymus, qui ad (a) Evagrium ita scribit. *Alexandriæ à Marco Evangelista usque ad Heraclam & Dionysium Episcopos presbyteri semper unum ex se electum in excelsiore gradu collocatum Episcopum nominabant.* Plurimos deinde in Africa Episcopos jus habuisse eligendi presbyteros, illud Aureliani Episcopi in Africano concilio indicat. *Episcopus unus esse potest, per quem dignatione divina presbyteri multi constitui possunt*, unde Hieronymus: *audiant Episcopi, qui habent constituendi presbyteros per urbes singu-*

(a) Epist. 85.

singulas potestatem. (*a*) Carthaginense III. duplicem ad Clericatum ostendit viam, populi testimonium aut Episcopale examen. Vetat enim aliquem *Clericum ordinari, nisi probatum vel Episcoporum vel populi testimonio*, quo & Hieronymus ad Rusticum respicit. *Cum ad perfectam ætatem veneris, & te vel populus vel Pontifex Civitatis in clerum elegerit.* Imò Laodicensis Synodus penitus improbat populares electiones: nam interdicit populo τὰς ἐκλογὰς ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων καθίστασθαι εἰς ἱερατεῖαν. ubi Balsamo notat, antiquissimum popularis electionis morem hoc canone sublatum propter incommoda, quæ ex eo nascerentur. Cæterum pluribus Ecclesiis, & tantum non, si paucas illas in Africa exceperis, omnibus electio placuit, ad quam clerus & plebs mutuis votis concurrerent: assidua hæc & quaque latè per Christianum orbem diffusa consuetudo adeò imposuit Cypriano, ut divinæ & Apostolicæ traditioni adscriberet; perperam id quidem, sed exinde tamen jugis eorum temporum observantia elucescit. Divitem testimoniorum penum ex antiquis Patribus, decretis Conciliorum & Pontificum Romanorum Epistolis, nec non compluribus in Ecclesia gestis rebus (*b*) Marcus Antonius de Dominis collegit, quæ singula & si quæ alia sunt præstat illic videre, quam huc transcribere: imprimis vero luculentum est exemplum electi à populo & Clero Episcopi in vico Ægypti Palæbisca, quod Synesius Cyrenes Episcopus in Epistola ad Theophilum Alexandrinum refert: tam

(*a*) c. 22. (*b*) l. 3. c. 3.

articulatim enim & clarè hæc omnia exponit, ut vix possit pro majorum more expressius vestigium reperiri. Præterea recte observavit Petavius, & nonnullis Conciliorum Canonibus decretisque Pontificum probat, comitialium electionum legem cum ubique fere, tum præcipue in Occidente diutissime viguisse; nam id indubitatis adeò constat testimoniis, ut Baronium oporteat omnem pudorem exuisse, qui illam consuetudinem nec diuturnam fuisse nec in universali Ecclesia receptam asserit, quasi scilicet divino jure Clericis in toto Ecclesiæ regimine summum sit imperium: reclamat ei tota antiqua historia, quæ continuum hujus juris exercitium per trecentos annos usque ad Christianos Imperatores ab universa Ecclesia suo jure usurpatum diserte memorat: imò etiam longe post agnitam publicè fidem, quamvis auspicio & ex concessione summi Principis.

§. 5. Ex his satis quemcunque intelligere arbitror, eligendi modum nec naturali jure, quod immutabile est, nec divino præscriptum esse, sed populo & clericis originariè competere, non aliter quam cœtui cuivis, qui ad sui conservationem idoneis mediis uti potest, in quæ tamen summæ potestati superius adhuc jus, sicut in ipsum cœtum relinqui debet: id enim in civitate perpetuum est & necessarium, ut actus illi, etiam qui naturaliter aliis competunt, dummodo causas non habeant, majore lege eaque æterna definitas, subsint summo imperio, & ab eo recte exerceantur: ita cum naturali libertate parentib⁹ liceat liberis suis tutores dare, quos velint: cùm

ægrotis liberum ſit medicum ſibi eligere: aut mercatoribus cum quavis gente commercia habere; ſæpiſſimè tamen civilia jura non mediocriter hîc novant: nam videas aliquando tutelam ſola lege aut Magiſtratus arbitrio deferri; alibi certi ſunt & numero definiti Medici, quos oportet conſulere; nec raro Mercatoribus Reſpublica ex civilibus cauſis cum aliqua gente omnem negotiationem interdicit, aut certarum mercium publicam diſtributionem ſibi ſoli vendicat: in Gallia monopolia ſalis ad Regem pertinent: Moſcovia non patitur incolas quæſtum facere extra limites ſuos, niſi quos ſpeciale Principis privilegium cum externis committit: in aliis Civitatibus res veneunt definitis lege pretiis: nec in ſingulos magis quam ſocietates tantum ſibi majeſtas permittit. Etenim & parentum jura in liberos, & Dominorum in ſervos ad judicium ſuum vocat, ac meliore ſui parte infringit; immò omnem populi poteſtatem & vim, quam liber adhuc in regimine civili habuit, ad ſe unum transfert, ut tanto minus mirari fas ſit, ſi clero & plebi inter alia poteſtas etiam pereat conſtituendi Eccleſiaſticum regimen: quicquid enim olim populus in publicis rebus potuit, id conſtituto Principe amittitur, & illi cedit, in quem Reipublicæ ſummum arbitrium Dii contulere; cæteris præter obſequium nihil amplius ex antiquo jure reſidui eſt, niſi quod reciproco beneficio ex liberali manu imperantis habent; qui, cum omnibus negotiis unus non ſufficit, curæ & laboris partem cum aliqua poteſtate, ſed ſe inferiore, in amicos & Magiſtratus dividit, ut ſua vice & au-

ctoritate Rempublicam administrent: idcirco parum videntur causæ suæ consulere, qui exempla electionum afferunt, quas Ecclesia peregit sub Christianis Imperatoribus: nam mandato non proprio jure tunc usa est, & actus alieno nomine celebratus confirmavit potius imperatoriam majestatem quam infregit. Sic quando Justinianus Clero καὶ τοῖς πρώτοις τῆς πόλεως concedit Episcopum eligere, substituit eos in locum suum vicaria potestate, non seipsum abdicat summo jure: inferius & humilius delegatis confert, eminentius fortiusque retinet: idem est si soli Ecclesiastico ordini suffragia & electionis libertatem concredit: sane enim perquam iniquum foret, hanc Principis modestiam, tam moderate & suaviter temperantis invidiosam potestatem, ut nolit invito populo obtrudi Episcopum, ad ejus injuriam & contemptum verti: sed nihil est tam sacrum & inviolabile, quod non temerare audeat pertinax ambitio. Beneficia diuturna privilegia fiunt: privilegia debitum: & nisi majorum error perpetuos magistratus fecisset, nunquam Principatus nunc essent & hæreditas. Hinc commodam illorum Cæsarum prudentiam laudaverim, qui ne popularia comitia aut canonum sanctiones in constituendis Episcopis nimias vires capiant, interdum ipsi tempestiva usurpatione interrupere superbientem usucapionem vel proprio oraculo Præsulibus proclamatis: vel rescissa aliorum electione: frequentius confirmatione opus fuit, priusquam ei, quem populus nominavit, securum esse licuit de mitra sua. O infelicem transactionem, ô prodigiosam &

jure

jure revocandam, qua perdidimus illud patriæ nostræ decus & munimentum! O fortunatam Galliam, quæ hanc sibi gemmam quovis lapide pretiosiorem studiose conservavit! Certe enim non aliud est efficacius vinculum retinendi in fide & obsequio ecclesiastici ordinis, quam si ex Principis nutu fata illius pendeant & dignitates: nec præsentior pestis tanti Palladii sacrilegio. Ut fornices mutuo laterum nexu suspenduntur, ita compages Reipublicæ & concors facies majestatis juribus, perpetua serie inter se devinctis. Deme ex hoc ordine angularem lapidem, corruet, ita me Dii amant, tota moles, aut si multum fortuna favet, malignè cohærebit, nec sine periculo; nam ad levissimæ auræ impetum fluctuabit defectuosa testudo, laxatisque lapidum retinaculis libratum male pondus sensim in hiatum subsidebit & tandem ruinam. Quamobrem ut nolim Ecclesias privari libertatibus suis, ut cupiam integra esse privilegia, quæ ab antiquo habent; ita subinde admonendas censeam alieni muneris, & libertatis dulcedinem velut sale condiendam, ne noxiis & superfluis humoribus luxuriet. Non invideam populi desideriis, non juribus Ecclesiæ; suis utantur Episcopis, & conditione, quam sibi ipsis fecerunt: sed venia impetrata, ut salva sit imperantis auctoritas: quod si verò illud infra dignitatem suam judicant, & nimiæ mansuetudinis occasione altiora moliuntur, tunc adserendi imperii causa dignam contumaciam dixerim Præsule si non inviso, at saltem aliunde quæsito, qui invitis præsit. Absit ab hac severitate & opportuna correctione tyrannidis nomen: quæ e-

 nim

nim injuria est, si neminem Respublica patitur deposito abuti? si non impune ferre novas & immodicas spes? si debitum à subditis cultum exigit: & humiliter à se recognosci jubet sua majorumque dona? Cives ex imperantis munificentia potestatem eligendi habent; Princeps sibi confirmationem cum aliquo judicio excepit: hoc modo omnia dat, nihil vicissim accipit, quod ei possit jure exprobrari: ac proinde non tollit jus alienum, sed quod suum est repetit ab ingratis.

§. 6. Difficile est & audaciæ plenum, tot annorum centurias, quæ inter Constantinum M. sunt & Calixtum Pontificem, cum quo Heinricus Imperator de Episcoporum constitutione transegit, erroris accusare aut injustitiæ, quibus perpetuo ordine Romani Principes aliisque in Occidente Reges aut confirmarunt Episcopos, aut resciderunt electionem à Clero populoque minus legitimè factam: aut denique ipsos Episcopos ex causis sibi probatis ejecerunt sedibus suis instituto judicio & sententiâ pronunciatâ. Exempla in numerato habemus: nec consultum est ea omnia referre: pauca præsertim Græcorum Cæsarum sufficiant, quorum res gestæ tam prope nos non tangunt; compendium illud prolixiore paulo Francorum Regum & Imperatorum Occidentis serie sumus correcturi; sed vitandæ confusionis causa placet per certos gradus incedere; confirmationis; electionis: reprobationis: exauctorationis.

§. 7. Trecentis primis annis, antequam Constantinus M. Christiana sacra amplexus esset, nullos Episcopos ab Imperatoribus aut electos

aut

aut confirmatos esse miror ab aliis velut præjudicium agnosci, cum fremuerint adhuc gentes adversus propriam salutem, dedignatæ scilicet Ecclesiam publico favore: nec fidelium cœtus infensam sibi suspectamque advocatiam sollicitarunt, cùm quod nihil defensionis ab hostibus speraverint; tum quod censuerint indecorum sibi esse nec periculo vacuum profana judicia experiri, & κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων: quod Apostolus Corinthiis exprobrat. Cæterum si se ipsos Reges huic negotio violenter implicent, & nolint Episcopum Ecclesiis præesse, nisi electum à se & confirmatum, relicta tamen Pastoribus ordinatione, & populo examine atque δοκιμασίᾳ, vix author Christianis essem, ut non perferant ingratam quamvis curam, & idoneum accipiant præsulem ab impura manu. Quod si enim nulla religio quondam Ecclesiæ fuit, apud paganum etiam tribunal super Episcopatu litigasse, ut acta abjudicati Paulo Samosateno Antiochiæ Episcopatus per Aurelianum Imperatorem docent: quid electioni multum adversari lubet, & non necessaria pervicacia irritatiores crabrones facere? inconsulta profecto temeritas & non omnino execusabilis, cum supercilio Reipublicæ, in cujus gremio & potestate sumus, gratiam aspernari, si non commodam & utilem Ecclesiæ, saltem sine noxa: imo medius Fidius, si probe rem expendimus, non parum profuturam: ita enim non potest non sub aliqua publicæ protectionis aurâ religio cóvalescere, quam non tam prosequitur imperans quam ordinat: ut nó videam intempestivi fastidii ullam causam, si absque insidiis sit

electio: nec pro opilione lupum ovili præficiat, aut divino jure constituta invertat: poterit enim aliquando non parum ejus referre, ne se inconsulto populus de Ecclesiastico regimine aliquid statuat: nec tantum eo fine, ut subditi non obliviscantur Principis sui religionis occasione: sed & ne suspectus Reipublicæ aut seditiosus Præsul in publicis concionibus regnet: quantum enim isti homines sub pietatis larva possint ad incendendas plebis animos, supervacaneum est dicere. Nec ausim ego præcipiti studio Orientis Ecclesias damnare, quæ sibi patiuntur à Turcarum magno Principe Episcopos & Patriarchas dari: ita enim satius est sub gentili etiam præsidio illic conservari Christianam fidem, divino judicio misera servitute prestam, quam ambitiore & libidine imperandi evertere. Certe Esdras haud veritus est munus restituendi divini cultus ab infideli Rege sibi injungi: & verò ô quantis gratiis lætiti aque primi Christiani ab Ecclesiæ Tyrannis pro decies repetitis persecutionibus Episcopos accepissent idoneos muneri, & hoc ipso ab injuria tutos! adhæc illa Christianorum patientia neque omnino inaudita est. *Pontificatus quilibet*, inquit Barlaamus, Gyracensis Episcopus; *quomodo Bulgariensis dependet à Principe illius gentis: & Triballensis similiter à suo Principe. Antiocheno verò Patriarchæ Armenicorum Rex dominatur. Hierosolymitano autem & Alexandrino Ægytiorum impiissimus Princeps. Nullus enim horum Pontificatum recipit non probante & decernente & consentiente suo seculari Principe. Magis autem & plurimum & omni-*

omnibus, ad quos spectat electio voluntate renuentibus & cum Principe discordantibus necessarium est finaliter eum, quem vult Princeps, Pontificem effici.

§. 8. Sed ad Christianos Imperatores veniamus, quibus melior Ecclesiæ ætas nunquam super hac juris parte diem dixit, nisi inter turbas & factiones. Statim obtinuit à Constantini M. tempore, ut nemo Pontificum Romanorum, cujus eligendi potestas apud plebem fuit & sacrum ordinem, prius ordinaretur, quam transmisso Constantinopolim electionis decreto auctoritas imperatoria accederet: idque *secundum antiquam consuetudinem* fieri, ipsa Romanorum Pontificum gesta ostendunt: præterea emebatur illa confirmatio condicta pensione, quam pro ordinatione novi Præsulis à Roma augustæ potestati dependi solitam Constantinum IV. Agathoni demum Pontifici remisisse (*a*) Sigebertus Gemblacensis auctor est, *sic tamen, ut si contingeret post ejus transitum electionem fieri, non debeat ordinari, qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducatur in regiam urbem secundum antiquam consuetudinem, ut cum eorum scientia & jussione debeat ordinatio provenire.* Sic remissis sportulis, ne videretur aula quæstum facere velle in Ecclesiæ rebus, quod præcipuum erat & causæ summa, confirmationis petendæ necessaria ratio inviolata mansit. Hac obligatum se (*b*) Pelagius II. sensit, cum per Gregorium Diaconum ad Tiberium missum consecrationem, obsessa urbe

(*a*) Ad Ann. 680. (*b*) Aimon. l. 3. c. 38.

factam Principi temporis iniquitate excusaret: & adeò nihil Romani populi electio valuit neglecto Cæsaris consensu, ut (*a*) Gregorius M. Pontifex proclamatus, (qui rarissima modestia oblatam suffragiis dignitatē efflictim fugiebat,) & Præfectus urbi adversis epistolis non alibi, quam apud Imperatorem Mauritium ille confirmationem deprecaretur, hic suppliciter urgeret, haud nescia utraque parte, sive probaverit Imperator electionem, seu impositum onus, ut Gregorio visum, in alium juberet transferri, parendum esse: nec ad solos Romanæ urbis Præsules vim imperii sui Cæsares exeruerunt, sed in aliorum quoque Episcoporum constitutionibus interposuerunt auctoritatem, ne invitis ipsis aut inściis Episcopus fieret: quod præterquam adversus præscriptionem fere unum remedium est, non caruit etiam aliis civilibus rationibus: nam ut jam supra monui, vix cuiquam melior excitandi tumultus occasio, quam Ecclesiastico ordini, summæ auctoritatis, ut æquum est, & efficacissimæ ad ducendam per quotidianas conciones plebem: velut Dei vocem excipiunt humiles & plebejæ animæ, quicquid ille pro rostris dixerit, & æquali promptitudine sequuntur ducem ad obsequium & jurgia ac factiones. Multum igitur interest ejus, qui summum imperium habet, videre, in quos tam superstitiosa majestas conferatur: Effervescent omnia coitionibus, querelis, jurgiis & minacibus oculis ex præconis rixosi tuba: quæ pacifica & mitis lingua ad diuturnum ac tranquillum obsequium sopiet: sive

(*a*) Cluv. Epit. Histor. in Imp. Maur.

ſive enim ad arma conclament, ſeu pacem ſuadeant ſacri oratores, religio in humanis mentibus fidem invenit: nec in homines peccare dubitat, ſi Deo rem gratam fieri confidit: adde quod non inveniat rudis plebecula, cui potiſſimum credat; niſi qui aſſidua cœli conſuetudine velut Numini à ſecretis eſt, aut Senatui minorum gentium adſcriptus. Fac iſtum literam ex ſacro codice peſſime etiam citare, audietur me Hercules pietatis nomine perditiſſimus impoſtor præ omnibus rationibus; nec tardius ad recta & honeſta comitem æmulantur. Ab his igitur ventis cum illud Civitatis mare moveatur & quieſcat, quis iraſcetur Principi, ſi utres obſervet, & non permittat illos temere laxari ſine examine. Sane enim plurimum refert ex quo culeo populare pelagus perflare incipiant.

§. 9. Huic conſilio nonnunquam ſtrictius inſtiterunt Principes, inverſo paulum uſitatæ electionis ordine, & Epiſcopis immediate per ſe ipſos conſtitutis, ſi id vel ſtatus ratio, vel imperantis ſecuritas aliævè civiles cauſæ viderentur flagitare. Nam poterat periculum ſubeſſe, ut multitudo electura ſit minus ſtudioſum Reipublicæ: poterit in æquilibrio diſcordibus votis ſuſpendi: breviter, poterit alio modo illud è re imperantis eſſe; tantum enim illi licere debet, ut pro ſuo & Reipublicæ commodo aliquando à conſuetis regulis abeat, nec patiatur imperii uſum diuturna ſegnitie hebeſcere: Sicut enim prodigia, quæ Deus præter naturæ perpetuos & quotidianos nexus producit, in admirationem homines rapiunt & ad majeſtatis divinæ plenio-

rem

rem lucem; ita cives ſubinde interrupto regiminis ſoliti ordine per vices ſollicitati minus obliviſcuntur conditionis ſuæ & reverentiæ ſuperioribus debitæ. Novimus Liberium Papam ex Conſtantii manu Epiſcopatum Romanum accepiſſe. Vacante Conſtantinopoleos Epiſcopali ſede Theodoſius à Patribus, qui illic contra Macedonium congregati erant, nomina eorum conſcribi curavit, quos dignos cenſerent honore: ipſe ſibi reſervavit τῦ ἑνὸς τὴν αἵρεσιν: & tamen repræſentabat Synodus Catholicam Eccleſiam, contra quam in electione Imperatoris arbitrium prævaluit. Nectarius ab uno tantum nominatur, favet Theodoſius ſolitariæ tabulæ, fruſtra reclamante concilio, & patribus laicum ac νεόφυτον contra canonum decreta poſtulari deprecantibus: ſed nihil adverſus imperatorium placitum potuerunt plurium ſuffragia, aut totius Eccleſiæ auctoritas: Nectarius Epiſcopatum obtinet, cæteri repudiantur, nec diutius reſtitit concilium, cum animadvertit Principem non poſſe à propoſito amoveri. Probant itaque univerſi electionem & impoſitione manus laicum inungunt ad ſacerdotium. Valentinianus & Theodoſius poſt Siſinii obitum præterita penitus Conſtantinopolitana Eccleſia advenam Antiochia accerſunt, & rejecto Philippo Proclo, ad quam maxima urbis pars inclinaverat, ad Epiſcopatum promovent: nec cauſa tacetur illius conſilii, quod ſcilicet Cæſares Byzantinos cives ſuſpectos haberent, quaſi ad novandas res intentos: Hæc idonea ipſis & ſufficiens viſa eſt, ut ſaltum facerent. Idem Theodoſius defuncto Maximo

ximo jussit Episcopos Proclo assentiri, & ad Mediolanensis populi preces Ambrosius mandato Valentiniani ordinatus est. Justinianus vero Hormisdam & Vigilium Pontificem à se electos Romano populo imposuit: & tantum invaluit eo tempore usus, ut Zonara teste Nicephorus Phocas vetuerit ullos Episcopos agnosci nisi à se electos: hinc sua ætate Balsamo Patriarchas ab Imperatoribus constitutos narrat. Occupata vero ab Herulis & Gothis Italia diligenter caverunt eorum Reges, ne injussu suo Pontifices Romani fierent, quod inclinatis etiam Gothorum rebus adhuc obtinuit, Theodohato Rege Silverium Agapeto successorem destinante: Et dubitandum non est, Imperatores maximas habuisse causas discedendi à prisco more: quanto magis enim antiquæ probitatis fideique locum luxuria occupavit, ingluvies, avaritia, ambitio, libidines & dominandi improba & tumultuosa libido, tanto diligentius oportuit Principes prospicere rebus suis, & sanctimoniam Ecclesiæ tueri, ne aliena & incognita vitia reipublicæ noxæ sint & exteris offendiculo.

§. 10. Imitati exemplum Francorum Reges & posteriores Occidentis Imperatores eximiis documentis condemnant superstitiosam sequioris seculi successorumque ignaviam, & computatis rationibus, quid olim summæ potestati in Sacerdotes licuit, æstimant cladis magnitudinem. Gallia quidem nescio quo genio hic felicior, quamvis & ei iniquis Francisci I. cum Leone X. conditionibus multa perierint. Manet tamen in usu aviti juris, & elusis sacri ordinis

pene

pene regiis precibus sollicite declinat naufragium. Nos majori vulnere concidimus, & ad viscera usque penetravit lethalis ictus. Sed ne videamur velle inter majorum robustam sapientiam aureamque ferè simplicis pietatis ætatem intempestivè flere, breves inducias faciamus cum nostris calamitatibus, victuri paulatim cum antiqua, adeoque aliena felicitate, si solatium esse potest parentum virtus, quam degener posteritas religionis nomine turpiter reliquimus. De confirmatione primum, quam debuerunt electi à Rege Francorum impetrare. Hoc tam perspicuum est historiarum fide, ut ne Baronius quidem id in dubium vocare ausus sit, sed facti atrocitate more suo declinet. *Sane est præsumptum*, inquit, *à Regibus jus præficiendi Ecclesiis pastoribus destitutis Episcopos hoc seculo tum in occidente tum oriente.* Fateor præsumptum, non vi tamen aut injuria, de qua illarum ætatum S. Patres ante Gregorii nova hierarchici imperii instituta nunquam conquesti sunt: sed regia potestate suoque jure. Ennemundus Lugdunensium Episcopus voluntate Clodovæi II. Regis in Episcopatum successit: & Lambertus ejusdem Civitatis antistes Theodorici Regis ac Pipini Principis assensu populi suffragiis precibusque datus est: sicut utrumque exemplum Theophilus Rainaudus in indiculo S. Lugdunensium memorat. Stephanus vero Leodiensis Abbas in vita Modoaldi Treverensis Episcopi auctor est, eum *volente Rege* constitutum. Ad hæc apud Surium plurima extant ejus juris vestigia, nimirum Paulum Virdunensem, Ansbertum Rothomagen-

magensem, Episcopos populi calculis electos regia auctoritate eguisse, quam Avitus etiam Arvernorum Episcopus imploravit, cum successorem sibi dari cuperet: & Aurelianum civitas Eucherio nominato; *mittunt enim cives ad Carolum Martellum Francorum Principem legatos, qui ejus pedibus advoluti suppliciter petierunt, ut Episcopum illis concederet Eucherium.* Et tanto magis Francorum Principes istum confirmandi electos Episcopos morem necessarium duxerunt assiduo usu retinere, quod sibi timerent, ne, si is obsolevisset, fidelitatis etiam juramentum desineret, quod recens à populo designatos Episcopos cum universo clero olim Regibus præstitisse ipso sole clarius est. (*a*) Ivo Carnotensis Præsul de Pipini Regis tempore hoc testimonium exhibet. *Rex concessit, ut eum ad curiam suam, quæ Aurelianis in Natali Domini congreganda erat, securè adduceremus, & ibi cum eo & cum Principibus regni de hoc negotio quantum fieri posset, salva regni integritate tractaremus. Factum est, ut condictum erat, & convenientes in curiam petitionem nostram replicavimus. Sed reclamante curia plenariam pacem impetrare nequivimus, nisi prædictus Metropolitanus per manum & Sacramentum eam fidelitatem Regi faceret, quam prædecessoribus suis Regibus Francorum antea fecerant omnes Rhemenses Archiepiscopi & cæteri regni Francorum Episcopi: quod persuadentibus omnibus curiæ optimatibus factum est.*

(*a*) Epist. 206. Ap. Hotom. Franc. c. 13.

§. 11. Præ-

§. 11. Præter necessarii consensus perpetuam seriem transiluisse etiam aliquando Reges Francorum vulgarem metam, & electiones ipsas præteritis populi suffragiis domestica voce confecisse, pari monumentorum luce defenditur. Clodoveus Dinifium Turonensem Episcopum elegit, Omasium Clodomerus. Quintianus vero Arvernorum Episcopus à Theodorico Rege constitutus, nec id Turonensis clerus Catonem celavit, à Clothario Episcopum factum, quem his verbis apud Gregorium Turonensem alloquitur: *non nostra te voluntate expetivimus, sed Regis præceptione.* Bonifacius Moguntiorum Archiepiscopus peregre in Frisios iturus, ne vacuam Episcopo sedem destitueret, relinqui illic successorem sibi Lullum voluit, integritate morum & ingenio imprimis conspicuum: verum supplici ad Regem Pipinum intercessione, non propria auctoritate cõsuluit Ecclesiæ. *Almitatis vestræ clementiam*, hæc orantis verba sunt, *diligenter in Dei nomine deprecor, ut filiolum meum & coepiscopum Lullum, si Deus voluerit, & si clementiæ vestræ placeat, in hoc ministerium populorum & Ecclesiarum componere & constituere faciatis prædicatorem & doctorem presbyterorum & populorum.* Universe autem de illa Regum in constitutione Episcoporum exercita potestate hoc Waltramus Naumburgensis testatur. *Longe ante decretum Adriani Papæ ejusq; Successorum Reges qui erant uncti & Majores domus investituras Episcoporum fecerunt, scilicet Dagobertus, Sigibertus, Theodoricus, Hildericus, Pipinus filius Begge, Major*

Major Domus, Theodobertus. Ab his inthronosati sunt Remaclus, Amandus, Audomarus, Eligius, Lambertus aliique sanctissimi Præsules, cum reges isti in moribus suis satis fuerint notabiles.

§. 12. Utrumque post subjugatam Germaniam illic quoque institutum satis diu tenuit, restauratis Ecclesiarum ruderibus, quæ aut vetustate incuriaque collapsæ erant: aut incursione hostium & subditorum continuo sacrilegio desolatæ. Nota est in hac parte Dagoberti & Sigeberti filii ejus pietas. Alias Ecclesias Constantiæ, Argentorati, Wormatiæ & Mongontiæ à Francorum Regibus Episcopos accepisse æque certum. Athanasium verò & Basinium Spiræ Dagobertum Carolumque Martellum imposuisse, expresse Lehmannus narrat. In Bavaria quæ peculiares Reges habuit, aut Rex aut populus eligere Episcopum potuerunt, ita enim legitur in Bojoaricis legibus. *Si quis Episcopum, quem constituit Rex, vel populus sibi elegit Pontificem.*

§. 13. Sed præstat dimissis minorum Ecclesiarum exemplis contemplari imperatoria jura in Romanam Sedem, ex quo tempore hæc abrogato Græcis Principibus imperio illud in Francorum gentem, & deinde his quoque exauctoratis in Germanos transtulisse videri voluit. Nondum Carolo in imperatorem coronato Adrianus Pontifex summum arbitrium contulit vel eligendi Pontificem; vel electum ordinario jure à populo confirmandi rejiciendique ex causis sibi probatis. Confectum est ea de re ab Adriano

decretum, quod (a) Gratianus inter suos canones retulit in hanc sententiam. *Hadrianus Papa Romam venire Carolum Regem ad defendendas res Ecclesiæ postulavit. Carolus vero Romam veniens Papiam obsedit, ibiq; relicto exercitu in sancta resurrectione ab Hadriano Papa Romæ honorifice susceptus est. Post sanctam vero resurrectionem reversus Papiam cepit Desiderium Regem: deinde Romam reversus constituit ibi Synodum cum Hadriano Papa in Patriarchio Lateranensi in Ecclesia S. Salvatoris, quæ Synodus celebrata est à CLIII. Episcopis religiosis & Abbatibus. Hadrianus autem Papa cum universâ Synodo tradiderunt Carolo jus & potestatem eligendi Pontificem & ordinandi Apostolicam Sedem; Dignitatem quoque Patritiatus ei concesserunt. Insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas provincias ab eo investituram accipere definivit, & ut nisi à Rege laudetur & investiatur Episcopus, à nemine consecretur: & quicunq; contra hoc decretum ageret, anathematis vinculo eum innodavit, & nisi resipisceret, bona ejus publicari præcepit.* Apparet autem Gratianum Anastasii & Sigeberti Gemblacensis non suspectam fidem secutum, cujus ultimi, quoniam illius historia indignè premitur, verba de eodem negotio pene totidem leguntur *Adrianus Papa ad tuendas res Ecclesiæ Carolum Romam accersit, quo pergens Papiam obsidet, ibiq; relicto exercitu Romam pervenit, sanctam resurrectionem ibi peregit: postea rediens Papiam cepit: iterumq; Romam rediit,*

(a) Dist. 63. c. 22.

rediit, Synodum constituit cum Adriano Papa, aliisq; 153. religiosis Episcopis & abbatibus: in qua Adrianus Papa cum universali Synodo dedit ei jus eligendi Pontificem & ordinandi Apostolicam Sedem, dignitatem quoq; Patriciatus. Insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas provincias ab eo investituram accipere definivit, & ut nisi à Rege laudetur & investiatur Episcopus, à nemine consecretur, omnesq; huic decreto rebelles anathematizavit. Hîc nunc fremunt Pontificii & recalcitrant: hoc ipsum est unguis valde molestus in eorum ulcere. Tam graviter enim Baronio vapulat Sigeberti apertum & candidum pectus, quod tam imprudenter rem omnem & sine involucris recitaverit, ut tantum non ex Cornelia lege deprehensæ falsitatis reum agat. Scilicet oportuit Monachum, si utique ipsi religio fuit invisum adeo Romanæ Sedi & perpetuis tenebris dignum Adriani proditoris donativum penitus supprimere, at saltem ita suspensis & fallacibus verbis narrare, ut ambitiosæ posteritati aliquis locus esset ad calumnias & effugium; nunc cum agrestis & simplex homo veritatem ad pudorem usque nudaverit, quod expeditissimum est improbæ causæ, arguitur eam adulterasse. Et tamen, quibus probris onerant Historici fidem? nimirum ad Heinrici Imperatoris gratiam scripsisse: neminem ante Sigebertum meminisse concessionis illius, ne quidem Anastasium pene coævum scriptorem: & peritissimum Romanarum rerum. Verum cur hanc accusationis formulam nemo ante Baro-

nium instituit ? Cur (*a*) Onuphrius Panvinius & (*b*) Sigonius, uterque in Romanam Ecclesiam propensiore sæpius studio, quam ingenuam fidem professos deceat, accedunt Sigeberti partibus ? Cur (*c*) ipse Bellarminus purioris adhuc mentis nec de Sigeberto nec Gratiani canonibus aliquid conquestus est, sed agnovit legitimos, fideque dignos ? cur (*d*) lævo assentandi studio, non erroris cognitione varius Protheus sententiam mutat ? Et profecto is fuit tam constans plus quam octo seculorum rumor, ut uni Baronio adeò utilis figmenti pretium hæc ætas debeat. Sed parum impudentiæ fuit alienum pudorem temerarie sugillasse, nisi extemporaneis calumniis subveniret audaci mendacio, ætatem Hadriani muneris non ultra Heinrici V. tempora numerante : cum tamen ejus diserta mentio in oratione Gregorii VI. extet, licet obscurior paulò, & ad Pontificiorum ingenia doctior ipsa ambiguitate. Oratio est apud (*e*) Wilhelmum Malmesburiensem his inter alia verbis notabilis. *Laudatus est olim prædicandæ memoriæ prædecessor noster Hadrianus I. quod investituras Ecclesiarum Carolo M. concesserit, ita ut nullus electus consecraretur ab Episcopo nisi prius à Rege insigniretur & annulo & baculo.* Hæc diu ante Gemblacensis tempora à Gregorio ipso Pontifice literis consignata confutant pertinacem Baronii provocationem. Equidem Ana-

(*a*) In Vit. Gregor. VII. (*b*) de Regn. Ital. l. 4. (*c*) l. 2. de Rom. Pont. c. 29. l. 1. de Cler. c. 11. l. 1. de Transl. Imp. c. 13. (*d*) In recognitione suorum operum : & libro de scriptoribus Ecclesf. (*e*) l. 2. de gest. reg. Angl. c. 13.

Anastasius in Pontificum vitis nihil ejusmodi habet. Sed non est irrita omninò suspicio, aut libro vim factam à plagiariis, aut saltem in historia ejus, si fideliter exhibeatur, id memorari. Quippe Platina disertè testatur, se hanc constitutionem Hadriani apud Anastasium legisse. *Idem*, (*a*) inquit, *Bibliothecarius scribit, Ludovicum liberam eligendorum Episcoporum potestatem Paschali dedisse: cum antea ea quoq; in re Imperatores consulerentur: quam potestatem ab Hadriano Pontifice Carolo concessam idem author refert.* Quid hoc testimonio clarius esse potest? quid integrius? indubie enim Platina incorrupto Codice usus est. Hinc idem Platina non ex suo ingenio, sed idoneis auctoribus suffultus alibi refert, *nihil actum à Clero in eligendo Pontifice, nisi ejus electionem Imperator approbasset.* Adhæc Gratianum *ex Anastasii historia Ecclesiastica* omnem illam narrationem desumpsisse expresse Panvinius memorat: unde credibile est etiam Sigebertum hausisse, quem nos paulò ante Gratianum secutum diximus: certe enim verborum & styli similitudo id penè sibi vult: quem si Anastasius etiam tenuit, successorio ordine se invicem excipiunt: Quod si vero alia Anastasio scribendi ratio, res ipsæ ex ejus historia Ecclesiastica sunt, ut rubrica signat, verba ex Sigeberti Chronicis. Præter Platinam vero & Onuphrium adhuc Gruterus Anastasii manuscriptam historiam, in Palatina bibliotheca reconditam testem citat facti ab Hadriano decreti, quæ prolata in publicum solem facile posset

(*a*) In Vita Passhal. I.

Baronii frontem mutare, sed non contigit mihi eam hucusque videre. Quicquid tamen ejus sit, hæc ipsa sufficiens argumentum nobis præbent, cessionem Hadriani nec fœtum esse monastici Gemblacensis cerebri, nec ejus mentionem ab Anastasio omissam; in id potius non leves sunt conjecturæ, iniquos censores in Anastasium quoque ausos esse, quod in melioribus venerandæ antiquitatis libris, sed parum idoneis Romanæ curiæ rationibus solent cum sacrilegio tentare: ideoque exhibeant nobis integros nec delibatos codices: agant bona fide, non veteratoriis artibus: patiantur Anastasium libere suo ore loqui: & nobis vadimonium dicant, si viri sunt.

§. 14. Enimverò sileant omnia ante Gemblacensem de hoc negotio monumenta: ipsa rerum eo tempore gestarum æqualis series vindicat ejus famam à conviciis, & veridicum caput non sinit probris onerari. Patriciatus enim incunabula ab illo anno recte recenseri non diffitentur ipsi Pontificii: nec tacet Anastasius quamvis injuriosè castigatus, *Carolum exceptum esse cum ingenti honore, & sicut mos est ad Exarchum aut Patricium suscipiendum*: & verò Carolus Patriciatus sui annos in diplomatibus, quæ extant, ab anno 774. non 801. auspicatur, tum eundem in omnem Romanæ urbis agrum ipsumque Pontificem & ejus Clerum supremam jurisdictionem, quæ dignitati patriciatus & imperatoriæ majestati cohærebat, usurpasse, in superioribus, ac imprimis proximo huic capite abunde probavimus. Quod si

nunc Sigebertus in his falsus non est, cur fidem ei abrogemus in articulo de constituendo Pontifice & ordinanda Apostolica Sede? de investituris Episcopatuum ab Imperatoris manu requirendis? præsertim cum haud minor historiarum lux per actiones publicas illius ævi dissipata faveat traditioni. Nec tam imminuta sunt collata in Carolum jura, quam confirmata & aucta in majus, posteaquam ille se in Imperatorem coronari passus est. Inter alia id longo usu observatum est, quemadmodum supra ex Continuatore Eutropii citavimus, ut non tantum Pontificis electio sine consensu & approbatione Principis imperfecta sit & ordinatione adhuc indigna: sed etiam ut Imperatorii legati, quos oportuit assidue Pontifici in regimine tam civili quam Ecclesiastico auctoritate sua adesse, intervenire ipsi electioni debeant pro officio visuri, ne Dominorum suorum majestas in illis populi & cleri Comitiorum æstibus aliquid detrimenti capiat. Hoc ipso facto sic obtinuisse Pontifices exemplis suis confirmant. Leo III. ut imperatorio auspicio adscendit pontificale solium, ita ejusdem ope restitutus est. (*a*) Stephanus Successor Legatos ad Ludovicum misit pro consecratione sua, quos ipse mox subsecutus est coronaturus ex majorum instituto Principem. Paschalis vero (*b*) *post completam solemniter ordinationem suam & munera & excusatoriam Imperatori misit epistolam: in qua sibi non solum nolenti, sed etiam plurimum renitenti Pontificatus honorem velut impositum asseverat.* Scilicet

(*a*) Annal. Franc. ad ann. 816. (*b*) Ibid. ad ann. 817.

licet excusavit se Pontifex Cæsari, quod illo inscio nec rogato occupaverit sedem, aliâ legatione, *pactum quod prædecessoribus suis factum erat, etiam secum fieri ac formari rogavit*, confirmationem electionis requirens. Gregorius Papa (*a*) *non prius ordinatus est, quàm legatus Imperatoris Romam veniret & electionem populi examinaret.* Ludovici Pii filius Lotharius Imperator Sergium & Leonem IV. confirmavit: Benedictus autem III. quamvis *maximis muneribus primatum & dominatum Romæ sibi ab Imperatore acquisivit*, ut alius auctor de vitis Pontificum ait, non prius tamen consecratus est quam impetrato Ludovici II. consensu. Quo eodem Cæsare præsente & *jubente* ordinatus Nicolaus est, & Hadriani II. electio *collaudata.* A Carolo Crasso quidem, qui insidiosè adrepserat imperio, *remota* à latere Pontificis *regia legationes, assiduitas vel præsentia Apostolicæ electionis*: sed confirmationis vim penitus remissam nullibi forte legas.

§. 15. Quamobrem nulla omninò idonea ratio, cur inficiemur in tanta scriptorum & exemplorum conspiratione ejusmodi decretum ab Hadriano factum. Illud magis disceptari videas, cùm illic à Carolo præter Patriciatus honorem & potestatem eligendi pontificem jubeantur *Archiepiscopi & Episcopi per singulas provincias investituram accipere, interdicta consecratione, priusquam à Rege laudentur & investiantur*, quousque extendi id ipsum debeat: num ad omnia Francorum Regum imperia præceptum

(*a*) Ibid. ad ann. 27.

ceptum desinat, aut saltem Romanæ Ecclesiæ bonis terminetur? Tam antiqui quam recentiores scriptores plurimi universè accipiunt: sed probabilius est limites Patrimonii Divi Petri non excedere. Pontifici enim in Francorum hæreditaria imperia aut bello acquisita nihil juris fuit, quod Carolo concederet. Is Franciam & bonam Germaniæ partem per avitas successiones consecutus est, reliqua Germaniæ ut & Longobardorum regnum victricibus armis subegit: hæc omnia igitur non Sedi Romanæ debet, sed fortunæ & virtuti suæ. Hinc quicquid majoribus ibi licuit, legitimis titulis in se translatum non eguit aliena & supposititia auctoritate. Sed longè antequam Hadrianus vixit, Principes Francorum & Longobardorum pro suo arbitrio Ecclesiæ ac ministerii curam habuisse jam traditum à nobis est. Adeoque supersunt solæ Pontificum possessiones, quas Romana Sedes tanquam jure Orientis Imperatoribus ereptas Carolo cum summa potestate addixit. Nec moveat aliquem, quod jus regendi Ecclesiam naturaliter insit summo imperio, quo semel concesso non opus sit nova quarundam partium expressione. Cum enim aliquid inferioris potestatis Pontifici in suis bonis relictum sit, nec omnia Carolus absoluto & pleno imperio administraverit, idcirco necesse fuit accurate designare fines, quantum cuique in Republica & jure suo liceat, & ex pacto: ut proinde Hadriani decretum partem conventionum illarum, seu ut hodie loquuntur, Capitulationum fecerit, quæ sub primis imperii initiis inter Carolum & Pontificem

mutua repromissione convenerunt. Præterea absurdum non est, collato in aliquem velut multorum jurium fasciculo certas species exprimi, de quibus ex certis causis dubium esse poterat: jam enim eo tempore inter contentiones & dissidia, quæ Græcorum Imperatores cum Pontificibus habuerunt, & hæc secutum per violentas factiones divortium adolescere ceperat nunc adeo virilis & superstitiosa philosophia, in sacris rebus nihil nec loci nec juris esse profanis imperiis, utcunque summis. Hæc opinionum nubes per turbas & bella civilia excitata non facilius dissipari potuit, quam ingenua confessione, quæ anterioris sacrilegii pœnitentiâ in integrum restitueret indignè laceratam Principum majestatem: nec aliud sunt ejusmodi antiqui juris confirmationes, quam ut eas non absurde (*a*) Marcus Antonius de Dominis vocat, *proprii Principum juris naturalis recognitiones, admissiones & probationes, cum remotione obstaculi injusti per prohibitiones perperam & indebite positi, & declarationes, posse jam Principes suo jure uti, & se quantum in ipsis sit, nolle illud impedire*, sive ut aliquanto brevius (*b*) Duarenus, *hominum ultra bonam fidem agnoscentium confessiones.*

§. 16. Ergò non in Pontificem solum, sed omnes etiam Episcopos, intra ditionem Romanæ Ecclesiæ comprehensos Carolo per Hadriani cessionem jus quæsitum est circa constitutionem illorum, quo sæpius usum (*c*) Marsilius Patavi-

(*a*) L. 4. c. 7. (*b*) De Sacr. Eccl. min. l. 3. c. 11.
(*c*) De Transl. Imp. c. 8.

Patavinus refert: & vel id constat ex Hadriani Epistolis, quas temporum injuria interceptas Baronius conqueritur. Iis enim pluries non sine bile increpat Imperatorem Pontifex, & in electione Ravennatis Episcopi aliorumque novum opus nunciat. Si nihil Baroniani ingenii felicitate fictum, quæ ab eo substituuntur in epistolarum argumentum, non à vero alienum est, à Carolo nonnunquam contra pacta conventa cum Romana Ecclesia in Episcoporum constitutione aliquid ausum, contra quod oportuit Hadrianum protestari: nec enim quis cum ratione dixerit, Pontificem tam subito sui ipsius decreti oblitum voluisse Principem loco suo ut penè turbam submovere, quem ante in consortium regiminis admiserat cum amplissimo jure: saltem enim qua fronte aut petere id potuisset, aut pertulisset Regis exprobrationem, tam novis adhuc & recentibus pactis? Accedit quod diu post Caroli fata episcopales dignitates Imperatorum arbitrio dispensatas, idque ad Pontificum intercessiones & preces vel propria eorum testimonia fateantur. Reatina Ecclesia indubiò in Patrimonio fuit B. Petri, & Sedi Apostolicæ subjecta. Nec veretur tamen Leo IV. Pontifex apud Lotharium & Ludovicum Augustos pro Colono Diacono in vacuam Ecclesiæ sedem imperiali jussione substituendo supplex intercedere: Conservavit nobis verba ejus (a) Gratianus, quæ hoc sensu constant. *Reatina Ecclesia, quæ per tot temporum spatia pastoralibus curis destituta consistit, dignum est, ut brachio amplitudinis*

(a) Destruct. 63. c. 16.

dinis vestra sublevetur ac gubernationis regimine protegatur. Unde salutationis alloquio præmisso vestram mansuetudinem deprecamur, quatenus Colono humili Diacono eandem Ecclesiam ad regendum concedere dignemini: ut vestra licentia accepta ibidem eum Deo adjuvante consecrare valeamus Episcopum. Sin autem in prædicta Ecclesia nolueritis, ut præficiatur Episcopus, Thusculanam Ecclesiam, quæ viduata extitit, illi vestra serenitas dignetur concedere, ut consecratus à nostro præsulatu Deo omnipotenti vestroq; imperio grates peragere valeat. Quis credat nunc Hadrianum, mansueti ingenii hominem, ipsumque auctorem sui Decreti apud fortissimum Principem Carolum tam ferociter & tanquam pro imperio locutum, cum tamen Leo IV. jam inclinante sensim Carolinæ stirpis fortuna Lotharium & Ludovicum Principes nequaquam cum Carolo M. seu potentiam spectes seu autoritatem comparandos pro Colono adeò humiliter deprecetur? Id insuper ex illa Leonis Epistola colliges, eguisse Ecclesiam Reatinam in constituendo Episcopo seculari brachio, nec suffecisse illi rei solam Leonis Ecclesiasticam potestatem. Tum non licuisse Pontifici nec Reati nec Thusculis Episcopum consecrare, nisi Imperator prævio examine approbaverit electum, datis ad Pontificem de consecratione mandatis: ad cujus provisionem id quoque pertinuit, decernere, an omninò Reatinam Ecclesiam ab Episcopo regi expediat; adeò ut ne quidem negligente Cæsare ausus sit Pontifex quasi derelictæ patrocinium suscipere: Nec enim objurgat in-

curiam

curiam ejus, aut ſuperbe minatur ſe interpoſiturum auctoritatem ſuam: ſed ſi viſum ita Principibus Epiſcopum Reati eligere: Colonum proponit. Sin rejiciant conſilium, Thuſculos ſubſtituit Præſule viduatos, idoneum pro Colono locum, modo placeat Auguſtis imperare Pontifici, illic eum ordinari. Et vero quo meliore nunc quis argumento probaverit Imperatorum poteſtatem in Epiſcoporum conſtitutione, quam cum ipſi Pontifices, inconſulto adhuc Principe, manum à conſecratione abſtinent, precibus agunt, ſuppliciter pro amico aut perſpectæ probitatis homine intercedunt? quam cum negant fas eſſe quem ne quidem à ſummo Pontifice ordinari niſi ex juſſu & auctoritate ſummi Principis? quam cum ſibi non ſumunt facultatem providendi Eccleſiis de Epiſcopo, niſi ad id velut auctorati ſuperiore mandato? quam cum id ipſum non modo apud Imperatorem agnoſcunt timore vel placendi ſtudio; ſed & alios, ubi nec fateri pudorem neceſſe eſt, nec præmii ſpes ex adulatione? Ferè enim Leo gratulatur ſibi in literis ad Ritam Comitiſſam, fœminam miſſis, quod Imperatores paſſi ſint preces ſuas pro Colono aliquid valere. *Nobis Dominus Imperator*, (a) inquit, *& Imperatrix per ſuas epiſtolas dixerunt, ut Colonum Reatinæ Eccleſiæ, quæ paſtoris officio per longa jam tempora deſtituta videbatur, Epiſcopum facere deberemus, ſicut & fecimus.* Meretur & hic legi Stephani Pontificis Epiſtola ad Guidonem Comitem, quam (b) Gratiani diligentiæ debemus. Ibi enim

(a) Diſtin. 63. c. 17. (b) Diſt. 63. c. 18.

enim dilatæ consecrationis causam non aliam prætendit Stephanus, quam imperatorii mandati defectum, & indignationis ex præcipitato actu qualitercunque collectæ metum. Ecce vero tibi ipsa literarum verba. *Lectis Sagacitatis vestræ apicibus, qui defuncto Ecclesiæ Reatinæ Antistite Clerum & plebem ejusdem Ecclesiæ elegisse sibi futurum Antistitem, nobisque consecrandum vestro studio directum esse, nec ipsa Ecclesia sine proprio constet pastore, fatebantur: Nos de obitu prioris dolentes nunc ipsum electum unanimitate & canonica ipsius Ecclesiæ electione, ut mandastis, tam citissimè ordinare omisimus, quod imperialem nobis, ut mos est, absolutionis minime detulit epistolam, pro qua scilicet re ambiguum est nobis; ideò voluntati vestræ in hoc parere distulimus, ne augustalis animus durissimè hoc quocunque modo perciperet. Sed scientes Ecclesiam Dei sine proprio diu pastore non debere consistere, gloriæ vestræ mandamus, quoniam aliter nos agere non debuimus, ut vestra solertia imperiali, ut prisca consuetudo dictat, percepta licentia & nobis, quemadmodum vos scire credimus, imperatoria directa epistola, tunc voluntati vestræ de hoc parebimus, eundem electum Domino adjuvante consecrabimus, quod, charissime fili, molestè nullo modo suscipias.* Audis Pontificem, recusantem ordinare Reatinum Episcopum concordibus populi suffragiis electum, antequam ad id muneris bona Imperatoris venia sibi accedere liceat? Audis verentem Principis iram, non injustam illam aut culpabilem; sed ex contemptâ auctoritate sua oriundam,

undam, adeoque meritam & jure fugiendam? Audis libere confitentem, non debuisse aliter se agere? Audis consulentem destitutæ Episcopo Ecclesiæ, ut quam primum apud Imperatoris aures pro mandato supplicet? Audis denique promittentem, nullam ampliùs in se moram fore, modo sibi ipsi non desint cives in impetrando consensu? Ad hunc igitur solem si quis adhuc cœcutiat, eum necesse est profectò aut cœciorem Tiresia esse, aut contumaciorem Phryge mancipio, non argumentis amplius emendandum, sed plagis juxta illud Græcorum vulgare.

* Φρὺξ ἀνὴρ πληγεὶς ἀμείνων καὶ διακονέστερος.

§. 17. Interea Carolus & successores ejus in aliis quoque regnorum suorum provinciis hunc publicum morem tenuerunt, ut episcopos curarent suo jussu & approbatione ordinari: non quidem vi Hadrianæ Constitutionis: sed summi imperii, in sacrum ordinem æque ac civiles Magistratus actuosi. Quot magnus noster Princeps Episcopatus in Saxonia constituit ad frangendos Numinis metu ferocissimæ ac intractabilis gentis animos? Quot in Italiæ regno Longobardis erepto? Certe fori Julii Episcopum in decedentis vicem surrogasse (*a*) Notkerus Balbulus refert. Aquisgranensis Synodi Patres Ludovicum Pium orant, *ut deinceps in bonis pastoribus rectoribusq́ in Ecclesiis Dei constituendis magnum studium atque solertissimam adhibeat curam:* nec monstri quid petiisse Concilium ex eo patet, quod (*b*) Cranzius testetur, *Imperatorem tum imprimis ad statuendos episco-*

(*a*) De Reb. gest. Car. M. l. 2. c. 17. (*b*) In Metrop. l. 1. c. 20.

episcopos esse implorandum: & (*a*) alibi. *ea tempestate fuisse magnam Regum super Ecclesiis dispositionem: nam vacantibus dedisse ipsos Pontifices, quos à Papa confirmari poscebant.* Confirmari appellat ordinari seu consecrari: nam eum actum in solo patrimonio esse Ecclesiastici ordinis supra à nobis dictum est: Cæterum illa confirmatio quæ electionem populi & Cleri sequebatur, semper fuit imperatorii juris: quemadmodum Epistolæ Leonis IV & Stephani in causa Reatinæ Ecclesiæ declarant. Hinc graviter Thegano Rhemensis Archiepiscopus vapulavit, quod ingratissimus cliens adversus Imperatorem conspiraverit, tot beneficiis & dignitatibus ab eo ornatus. *O qualem remunerationem reddidisti ei*, inquit, *Vestivit te purpura & pallio, & tu induisti eum cilicio: ille te pertraxit ad culmen pontificale immeritum, tu eum falso judicio voluisti expellere à solio Patrum suorum* (*b*) Ludovicus Germaniæ Rex Rembertum Bremensem Archiepiscopum fecit. Adalgarius vero ab Arnolpho constitutus: Hogerius à Rege Ludovico. Pontificis auctoritas extra patrimonium suum eo tempore plane elumbis, quippe rogandus ab illo erat Imperator, si quem amicum ei commendaret: Mandatorum, gratiarum, rescriptorum, reservationum, dispensationum, mensium, & hujus generis aliorum insectorum, quæ nunc patriam nostram supra omnium cicadarum aviditatem depascunt, ne nomina quidem cognita.

§. 18. Cùm

(*a*) L. 2. c. 21. (*b*) Alb. Stad. ann. 865.

§. 18. Cùm deficiente Carolino ſtemmate imperialis dignitas cum Germaniæ regno in Saxonum Principes perveniſſet, Ottone in Italiam & ad imperium Romanum vocato, in illius familiæ bonis publicæ officina fuit, ubi Pontificis & Epiſcoporum fortunæ cuderentur: inter alios enim fidelitatis articulos, quam Johannes perditiſſimum illud & ſacrum Diis Manibus caput, populusque Romanus Ottoni Cæſari juravere, illud etiam ſanctè promiſſum, *nunquam ſe papam electuros aut ordinaturos præter conſenſum atque electionem Domini Imperatoris Ottonis, Cæſaris Auguſti, filiique ipſius Regis Ottonis.* Sed cum indies querelæ advolarent, Pontificem ad res novas & Adalbertum transfugam propendere, lætior Imperatori occaſio data exerendæ majeſtatis, quippe precibus Romanæ Eccleſiæ & univerſæ plebis expugnatus edixit in Italiam profectionem, Romamque cum exercitu ingreſſus abrogato Johanni Magiſtratu Leonem ſolito more eligi fecit, & auctoritatis ſuæ acceſſione confirmavit. Hic Pontifex, quod ita videret & Apoſtolicæ Sedi & populo ſummè expedire, renovavit Hadriani conſilium, & Principi novo inſtrumento de Pontificis atque Epiſcoporum S. Sedis electione denuo cavit, quod inter (a) Gratiani canones hoc ſenſu legitur. *In Synodo congregata Romæ: in Eccleſia S. Salvatoris. Ad exemplum B. Hadriani Apoſtolicæ Sedis Antiſtitis, qui Domino Carolo victorioſſimo Regi Francorum & Longobardorum Patriciatus dignitatem ac ordinationem Apoſtolicæ Sedis*

 & in-

(a) Diſtinct. 63, c. 22.

& investituram Episcoporum concessit. Ego quoque Leo Episcopus Servus Servorum Dei cum toto clero ac Romano populo constituimus & confirmamus & corroboramus & per nostram Apostolicam auctoritatem concedimus atque largimur, Domino Ottoni primo, Regi Teutonicorum, ejusq; Successoribus hujus regni Italiæ in perpetuum facultatem eligendi Successorem atq; summæ Sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiscopos seu Episcopos, ut ipsi ab eo investituram accipiant & consecrationem. Unde debent, exceptis his, quos Imperator Pontificibus & Archiepiscopis concessit: & ut nemo deinceps cujusq; dignitatis vel religiositatis eligendi vel patricium vel pontificem summæ Sedis Apostolicæ, aut quemcunque Episcopum ordinandi habeat facultatem absq; consensu ipsius Imperatoris: (quod tamen fiat absq; omni pecunia) & ut ipse sit patricius & Rex. Quod si à clero & populo quis eligatur Episcopus, nisi à supradicto Rege laudetur, & investiatur, non consecretur. Si quis contra hanc regulam & apostolicam auctoritatem aliquid molietur, hunc excommunicationi subjacere decernimus: & nisi resipuerit, irrevocabili exilio puniri vel ultimis suppliciis affici. Quamvis vero mendosum decretum indubie arguat sensus & verborum defectus: adhæc videatur illud *consecrationis* vitiosè dici de Imperatore, qui eligit aut confirmat Episcopos, non consecrat: nec hoc modo loqui soleat Hadriani Constitutio, quæ vetat aliquem consecrari nisi laudatum à Rege & investitum: & deniqueipsum hoc Leo-

nis

nis decretum circa finem discernat consecrationem ab investitura & electione; tamen ex corrupta utcunque lege intelligere tantum possumus, primò, potestatem Ottoni factam eligendi confirmandique Pontificem & Episcopos in finibus Romanæ Ecclesiæ comprehensos; nec tempore aut persona sua definitam, sed perpetuam & in successores transeuntem. Deinde excipi Episcopatus quosdam, in quibus constituendis per privilegii modum liberiorem sibi dispositionem aut pontificia sedes aut Episcopi aliqui reservarunt: & ex hoc fortasse jure fuit, quod Hadrianum I. in epistolis Carolum M. sæpius increpuisse propter ordinatam Ravennatensem Ecclesiam Baronius memoret, de quo supra aliquid diximus. Tertio ademptum omnibus eligendi Pontificem jus, cujuscunque dignitatis fuerint aut conditionis, seu Ecclesiasticæ seu civilis: & præteritis his uni imperatori æterna lege addictum. Hoc potissimum Decreti illius argumentum est, huic causæ aptum: nam quod de Patriciatus dignitate nemini nisi ex voluntate Imperatoris conferenda habetur, alio loco latius persequemur.

§. 19. Baronius quidem non tranquilliore stomacho, quam id in Hadriano fecerat, suppositi fœtus accusat Gratianum: sed per circulum it indignabunda ratio sibique solo impetu fidem quærit. Nam basin totius operis, super injuriâ, Hadriano per Sigebertum factâ, extructam invictis argumentis diruimus. Quod si vero illud Hadriani decretum conditum esse, & ex eo jus Carolo quæsitum constat: nulla ratio, cur hoc

Leonis rejiciamus, quod in gratiam Ottonis confectum disertis verbis exemplum & usitata antecessorum vestigia sequitur.

§. 20. Et utiq; Ottoni tantum juris in Pontifices ad Episcopos Romanæ Ecclesiæ subjectos, (nam his finibus includenda est constitutio) illo tempore tributum res ipsa loquitur. Quantum enim auctoritatis & opis ad Johannis exilium, electionemque Leonis contulerit, notum etiam in vulgus est. Hujus nepos Otto III. Ephorum suum Gerbertum, mirificæ eruditionis virum, eximia in amicum de alumno bene meritum gratitudine, primò ad Ravennatensis Archiepiscopatus dignitatem, mox postGregorii V. mortem summum pontificiæ sedis culmen promovit, qui se Silvestrum II. appellari voluit. Heinricus III. Suidgerium Saxonem, Bambergensem Episcopum Gregorio, cui Pontificatum abrogaverat, substituit & ejus Filius Clementem III. Gregorio, Hildebrando illi furiarum vexillifero. Inter alia observatione non indigna est Nicolai II. jurium Imperii confirmatio, anno quinquagesimo nono supra millesimum Romæ frequenti totius sacri ordinis Senatu facta hoc modo. *Venerabilis Pontifex autoritate Apostolica decernens de electione summi Pontificis inquit. Eligatur de ipsius Ecclesiæ gremio si reperitur idoneus, vel si de ipsa non invenitur, ex alia assumatur, salvo debito honore & reverentia: dilecti filii nostri Heinrici, qui in præsentiarum Rex habetur, sicut jam sibi concessimus & successoribus illius, qui ab Apostolica Sede personaliter hoc jus impetraverint. Quisquis autem*

hujus

hujus nostra decretalis sententiæ temerator extiterit, & Romanam Ecclesiam sua præsumptione confundere & conturbare contra hoc statutum tentaverit, perpetuo anathemate & excommunicatione damnetur, & cum impiis, qui non resurgent in judicio, reputetur. Omnipotentis iram contra se sentiat. Fiat habitatio ejus deserta, &c.: Hæc imperante Heinrico III. acta. Nemini hæc omnia magis cognita fuerunt, quam Onuphrio Panvinio, quem audire operæ pretium est, quippe Pontificium, & inter Officiales Romanæ Curiæ, adeoque minus suspectum clypeum adversus Baronii iracundiam improvidasque accusationes. *Privilegium Hadriani I.* inquit, *Imperatori ab Hadriano III. ereptum Leo Papa VIII. Ottoni I. Imperatori, de Romana Ecclesia optime merito, cum eam ex Berengarii & Adalberti manibus erutam, in libertatem, quam amiserat, vendicasset, Anno Domini CMLXII. in Synodo Laterani congregata exemplo ejusdem Hadriani I. qui illud Regi Carolo concesserat, restituit, renovavit & de novo confirmavit: ut patet ex eadem distinctione apud Gratianum. Porro autem contra hoc Leonis VIII. decretum nullus deinceps Romanorum Pontificum reclamavit vel apertè contradixit usque ad Gregorium VII. Hic primus fuit, qui Imperatorum Simonia offensus in contrarium editis decretis hæc duo Hadriani I. & Leonis VIII. privilegia omninò abrogavit & induxit. Satis autem constat, Johannem XIII. qui Leoni VIII. immediate successit, Gregoriũ V. & Sylvestrum II. Apostolicæ Sedi sola Impera-*

torum auctoritate impositos fuisse, nullius Cleri vel populi Romani suffragiis expetitis. Cæteri vero Romani Pontifices, qui inter Johannem XIII. & Sylvestrum II. fuerunt, etsi eos electos fuisse ab Imperatoribus non legatur, sed à Clero, Senatu, populoque Romano, id accidit, quod electionis tempore Imperatores urbe absentes, adeoq; maximis in Germania & alibi bellis impliciti essent, ut de novo Pontifice Romanæ Sedi providere non possent. Illud tamen constat, dum Imperatores, tres Ottones loquor, in Urbe vel prope aut certe in Italia fuerunt, & Romanam forte Ecclesiam pastore vacare tum contigisset, eos novum summum Pontificem dedisse. Si vero tempore novæ electionis eos ab Italia procul esse contigisset, certum est, tum Romanos Pontifices à Clero, Senatu populoque Romano electos non absque Imperatorum consensu consecratos fuisse. Fuerunt autem Benedicti duo VI. & VII. Bonifacius VII. Apostolicæ Sedis invasor, qui etiam exactus fuit: & Johannes XIV. XV. XVI. quorum novissimus, ut quidam scribunt, quod sine Ottonis Imperatoris III. consensu electus & consecratus fuisset, urbe fugatus, sacerdotio mulctatus est, Gregorio V. subrogato. Huic igitur privilegio à Leone VIII. usque ad Gregorium VII. à nemine unquam Papa reclamatum est, quanquam non omninò fuerit negligentiâ Imperatorum observatum. Verùm Ottone III. Imperatore sub Sylvestro II. circa annum Domini M. mortuo, qui ei successit Heinricus II. vir sanctissimus ac inter Divos relatus, & post eum Conradus II. ejusmodi privilegium

curare

curare visi non sint. Nam post Sylvestrum II. qui sub Heinrici II. imperio obiit, Romani omnes Pontifices, usque ad Clementem II. sine Imperatorum auctoritate renunciati sunt. An autem eorum consensum requisierint, etsi mihi verisimile sit, nunquam tamen inveni. Hoc autem accidisse credendum tum propter Heinrici II. nimam sanctitatem, qui liberam voluerit esse Romani Pontificis electionem: cujus in superiore libro 3. vetus etiam documentum retuli, tum etiam propter Cunradi II. occupationes, quibus & maximis bellis, dum vixit, detentus est, longe ab Urbe absens. Neque enim unquam contigisse legitur, ut unus ex his duobus Imperatoribus Romæ vel in Italia vacantis Sedis tempore fuerit. Nam forte trium Ottonum prædecessorum exemplo Romanum Pontificem dedissent. Cæterum cum ob eorum negligentiam in imperii jure tuendo privilegium Leonis VIII. forte obsolevisset, octo vel novem Romanis Pontificibus sine eorum electione à Clero, Senatu, populoque Romano creatis, occasione maximè inter tres Pontifices schismatis accepta, Conradi II. filius Heinricus III. in Italiam venit, imperiiq́; hoc privilegium magnifice vindicavit, (ut supra in Clementis II. vita docui) & juxta privilegia Hadriani I. & Leonis VIII. formam abrogatis tribus Pontificibus, Benedicto VIII. Sylvestro III. & Johanne XX. Gregorio quoque VI. privato, novum Pontificem Romanæ Sedi dedit Suidegerum Saxonem, Capellanum suum, Episcopum tunc Bambergensem, quem Clementem II. appellavit, Cardinalesq́; Clerum ac Senatum,

populumq; Romanum sacramento adegit, in verba sua jurare cogens, se Romanum Pontificem nisi jussu suo creatum non suscepturos, qui dum vixit hoc præstantissimum imperii jus mordicus retinuit, & Clementem II. Damasum II. Leonem IX. & Victorem II. suo arbitrio Romanos Pontifices designavit.

§. 21. In Germania vero Imperatorum Saxonum exercita jura quid opus est per longas exemplorum ambages confirmare, quando hanc ipsam rem Romana Ecclesia tandem tot cladibus & fuso Christianorum sanguine dignam judicavit? nec credibile est, imperium minores Præsules passurum fuisse suo arbitrio vivere, quod ipsam Apostolicam Sedem se suaque dedentem in fidem receperat & obsequium. Quare si lubitum nunc esset Ottonum & Heinricorum tempora articulatim pervestigare, possent præjudicia videri infinito numero magis onerare legentium studia, quam probandæ causæ sufficere. Sed quoniam hactenus ita institutum nostrum tulit, delectum ex tanta penu moderate habebimus, ne vel quis nobis jejunium indixerit, vel de luxuria apud censores diem condicat. Landowardus Mindensium Episcopus auspicio Ottonis I. constitutus solita investitura per annulum & virgam: nec id infrequens aut novum fuisse testatur (a) Cranzius, aiens, *cepit tum ea res frequentari apud Imperatores, ut darent investituram Episcopis & regalia, postquam Leo VIII. omne patrimonium imperii per Italiam restituit imperio in persona dicti Ottonis*

(a) Metropol. l. 3. c. 3.

Ottonis I. mox addit, *ea tum volentibus & cupientibus summis Pontificibus per Imperatores gesta.* Ottogerum idem Imperator ex Monacho Episcopum Spirensem fecit, virum illa ætate eruditissimum, & inter Principis amicos præcipuum. Sed ante omnes meminisse oportet causæ Monasterii S. Galli, judicio Cæsaris definitæ. Cum enim Imperator anno seculi decimi septuagesimo tertio Spiræ inter carnis privium Paschatisque ferias subditorum querelas majorum more audiret, Rudmannus, Richenacensis Abbas S. Galli monasterium detulit, quod inter redituum copiam, divitias & luxum securè difflueret, neglectis regulis atque institutis sui ordinis; abbate propter adversam valetudinem inidoneo ad disciplinam exactè conservandam; admixtis veteratorie precibus, ut ipse Princeps dignaretur in se suscepta emendationis cura Monasterio Abbatem dare curandis rebus suis animo & corpore validum. Nec rejecit à se invidiosum quamvis onus Imperator ad aliud forum, sed sui muneris esse censuit mature providere, ne status & disciplina Ecclesiastica toto suo regno damnum accipiat. Idcirco placuit visitationem decernere, cujus ope & providentia collapsæ monasterii res mutarentur in melius; dum verò filium Ottonem cum præsentibus in Aula Episcopis de negotio rite instituendo deliberare jubet; ex omnium sententiis relatum ad Imperatorem est, non egere monasterium visitatione frustraque in eam laborem insumi & impensas: nam scire se Abbatem & Sodales caste & sobrie vivere, adeoque culpa premi alienæ

 invidiæ.

invidiæ. Verùm Imperator, sive quod non omninò sibi purgata suspicio esset, sive quod apud se constituisset uti oblata occasione in potestatis suæ documentum, quantum solus possit contra omnes, perstitit in proposito habendæ visitationis, filiumque misit ad delegatos nominandos, qui certiora renunciarent post factam inquisitionem: eorum mandatum fuit, ut (a) *Cœnobii S. Galli Monachos, qui infamantur, corrigant: & quia repentina rerum mutatio semper novissimum errorem priori facit pejorem, ideò tot magni consilii angelos dirigi, ut prudentia omnium collata, si qua nimis ibi contra Deum senserit esse, manere non sinat: si qua autem portabilia, ipsis quidem cum ratione moventibus stare patiantur* Imperator & Rex: *Si autem scientia, quæ inflat, elatos ibi senserint, tales in aulam adducant, ut ex eis, si idonei sint scholis aliquibus, quæ in regno vacillant, præponantur. Sin autem, in regularia claustra includantur.* Ita dimissi Visitatores post conquisitas necessarias probationes referunt ad Imperatorem, modicas esse nec invidendas cœnobii pensiones: Disciplinam vero & vitam Sodalium Ordini suo ex omni parte congruam: ita satisfactum ad tempus Ottoni, donec ipse Abbas missa ad eum legatione per supplicem libellum rogavit Principem, ut ei habita ætatis suæ & valetudinis ratione Notkerum, à Sodalibus sibi coadjutorem datum imperiali auctoritate confirmare placeret: quod diutius in deliberationem vocatum tandem sub certis conditionibus impetrarunt, novo

Abbate

(a) Ekhard. Jun. de Casib. S. Gall. c. 11.

Abbate ad præſtationem juraméti ſupra S. Evangelium admiſſo. Nihil clarius pro ſumma Principum poteſtate circa Eccleſiaſticum regimen hoc ipſo exemplo adferri poteſt. Nam Cæſareum judicium fuit, in quo accuſari debuerunt religioſi fratres Monaſterii S. Galli, ab Abbate etiam Eccleſiaſtica perſona & de cauſis vitam atque Diſciplinam Eccleſiaſticam concernentibus implorabatur Ottonis auxilium & auctoritas, cum ab officio aut removendus eſſet Abbas aut novus creandus. Imperator per delegatos viſitare cœnobium fecit etiam contra Epiſcoporum vota: ipſe Viſitatores nominat & certis mandatorum legibus includit. Audit peracta viſitatione relationem, & Abbatis S. Galli legatos, in conſilio ſecreto examinat electionem Coadjutoris, demumque poſt ancipitem deliberationem ratam habet & admittit juraturum in verba ſua: ut intelligas ex hoc proceſſu; ab unius Imperatoris arbitrio totam hanc cauſam pependiſſe. Ottonis M. nepos Rupertum juſſit in Epiſcopum Spirenſem eligi. Heinricus II. quem Eugenius *in Capitolio inter alia*, ut (*a*) Euphormio loquitur, *Gephyriorum numina nuncupavit*, Paderbornenſis Eccleſiæ Epiſcopatum per chirothecam, pignus illud gladiatoriæ artis, Meinverco donavit propius quam conceſſit adminiſtratorio nomine. O nefas & indignum facinus, quod Romana Curia nunc penetrantiſſimo fulmine afflaret; igitur ô ſequioris ſeculi ſimplices mentes! O prævaricatorem Eugenium! O Hildebrandum virum & Heroëm, qui alas, quas ille Hein-

(*a*) Satyr. l. 5.

Heinrico II. ad cœlum dedit, præscidit, utili consilio ob eandem causam, & Heinricum IV. alligato ad pedes plumbo audaci decreto demisit in Tartara: ita proficimus indies ad sapientiam, majorumque inconsultam pietatem meliore conditione damnamus. Nec enim quispiam illa ætate ausus est Heinricum II. ob traditum per chirothecas Episcopatum increpare, cum annulus & virga, usitatiores utique translationis modi, in plus quam omnium Bacchantium furorem & indignationem Gregorium præcipitarunt: adeò pro diversis temporum geniis in Romana Curia idem institutum nunc laudibus & divinitate dignum, mox in gravissimas censuras cecidit & exitiale odium: quippe quod divina humanaq; jura Gregorio aruspice eripuere Imperatoribus, id sub Eugenio nondum ante seculum eadem illis tribuere visa sunt. Tam libere enim & sine cujusquam offensione Heinricus S. concessit Episcopatus, quam pertinaciter & seditiosè post consilia Hildebrandiana in illo usu contradictum est Principibus nostris. Apud Christophorum Broverum *in Sideribus Germaniæ* extat illius Meinverci vita, ubi inter alia lectu sane non indigna Episcopatus Paderbornensis collatio hoc extemporaneo modo facta memoratur. *Mortuo Episcopo Paderbornensi mittit ad Heinricum II. viduata Ecclesia, qui cum Episcopis & Principibus, qui aderant, elegit Meinvercum: qui cum venisset, sumpta chirotheca ait ad eum Rex, accipe: interrogans autem Meinvercus quid acciperet, respondit Imperator, Episcopatum Paderbornensis Ecclesiæ*, ac id factum ab Impera-

tore

tore in ea Ecclesia, cui ipse *confirmavit, quam jure regio habet, licentiam eligendi pastorem dignum & idoneum, salvo tamen Regis sive Imperatoris consensu*, ut apud Goldastum est Tomo Constitutionum imperialium tertio. Præterea Magdeburgi Heinricus Cancellarium suum Dagonem elegit, remoto Woldrado, quem Clerus proprio jure ad Archiepiscopatum promoverat. Successorem Heinrici Conradum II. quamvis solito indulgentiorem in sacrum ordinem, (*a*) (unde & filio suo Heinrico III. male audivit, *de anima ejus valde pertimescenti ob damnabilem avaritiam in vita nimis exercitam*) tamen Reginbaldum, Episcopum Spirensem ex Abbate fecisse (*b*) Lehmannus testatur. Heinricus vero III. ut plurium Pontificum constitutione insignis, ita ejusdem etiam juris in Germania retinentissimus. *Tulerunt hac tempora*, inquit (*c*) Cranzius, *sub Heinricis, ut Episcopi & Abbates à Regibus investirentur, sed sub Heinrico V. ea res cepit mutationes:* allato in medium Alberti Metropolitani Hamburgensis exemplo, quem memorat ab Heinrico III. *virgam pastoralem suscepisse*. Adhæc (*d*) Hermannus Contractus & Lambertus Schafnaburgensis Conradi mentionem faciunt, ad Spirensem Episcopatum ab eodem Imperatore evecti. Illius filius Heinricus IV. licet tota vita cum Pontificibus varia fortuna colluctatus, qua de re paulo post, Spiræ tamen Episcopos (*e*) Heinricum & Rudgerum dedit,

(*a*) Glab. Rudolph. l. 5. (*b*) Chron. Spir. l. 5. c, 20.
(*c*) Metrop. l. 4. c. 31. (*d*) ad ann. 1056.
(*e*) Lamb, Schafn. ann. 1068.

dedit, quorum hic utcunque excommunicatus à Gregorio Papa Imperatori nihilominùs fidem ſervavit,contempta fulminatione: nec illa conſuetudo, frendentibus fruſtra Papis, ſub imperio Heinrici V. deſiit, antequam Calixto neſcio quo facili errore ſponte remiſit tanti juris majeſtatem, quam Paſchali jam ceſſam receperat fatorum benignitate, quod Pontifex deficeret in reciproca promiſſorum præſtatione. Hinc Sigebertus Gemblacenſis ad annum undecimum ſupra milleſimum centeſimumque ita ſcribit. *Rex uti volens authoritate & conſuetudine & autoralibus privilegiis Imperatorum, qui à Carolo M. qui poſt de Regibus Francorum imperavit Romanis, jamq; per trecentos & eò amplius annos imperaverant ſub 63. Apoſtolicis, dabat licite Epiſcopatus & Abbatias & per annulum & per virgam.* Nec falſum eſſe Sigebertum certiſſimæ ſunt probationes. Nam Gebhardum & Arnolphum Spirenſi EccleſiæEpiſcopos dedit, & poſt renunciationem à Paſchali factam *habita Monguntia Curia Adalbertum Cancellarium ſuum dudum ad eandem Cathedram electum baculo & annulo veſtivit.*

§. 22. Quod rejectionem attinet & depoſitionem, ex quibus illa confirmationi reſpondet, hæc electioni, earum par conditio eſt cum illis actibus, quibus oppununtur: nam confirmatio cum diſſentiendi libertate intelligi debet, ut nimirum reprobare liceat eum, qui ad probandum ſiſtitur: & quem in dignitate publicoque munere collocare jus nobis eſt; eundem nefas non erit ad dimittendum cogere, quod ſuum non eſt, ſed

Reipublicæ, nisi is vel adhuc aliunde dependeat, vel opportunis conventionibus sibi aliquid de perpetuitate caverit. Nec per modum pœnæ solum id fieri potest, sed & cautionis, si periculum sit, Episcopum, sive recens à populo electus sit, sive jam diu regnaverit, in occasionem factionis tumultuumvè iri à seditiosis arreptum, quamvis omnium maximè à novandis rebus sit alienus. Ad hæc licet regula simpliciter fallat, ejusdem esse removere, cujus est eligere; tamen cum addito summarum potestatum universe vera est, nisi mutuis placitis aliter conventum sit, quæ nihilominùs ita convenit interpretari, ne noceant communi bono, aut à mente contrahentium æqua bonâque nimium abeant. Ita Imperatores Valentinianus & Theodosius, repudiato Proclo, ut suspecto ipsis & periculosis civium studiis timendo advenam ex Antiochia substituerunt. Ita Cheribertus Francorum Rex Emerici, ob vitæ turpitudinem & publica crimina à Synodo exauctorati Successorem non alio nomine in exilium misit, quam quod id Synodus absque consensu suo fecisset, (*a*) *Putas tu*, inquit Rex ad electum, *non esse de filiis Lotharii, qui patris facta custodiat, quod hi Episcopum, quem ejus voluntas elegit, absque nostro judicio projecerunt*. Alius Francorum Princeps Guntramus non populari favore se exorari: non auri argentique splendore corrumpi passus est, ut non remoto illo, quem major pars vulgi in gratiam quorundam ex aula Procerum suis suffragiis adjuverat, ipse Sulpitium nominaret: ambitus

(*a*) Gregor. Tur. l. 4. c. 26.

tus igitur sufficiens ei visa est causa, cur auctoritatem suã interponeret (*a*) ait enim, *non est principatus nostri consuetudo sacerdotium venundare sub pretio. Sed nec vestrum, cum præmiis comparare: ne & nos turpis lucri infamiâ notemur, & vos mago Simoni comparemini.* Sub Carolo M. Ludovico filiisque ejus tot decretæ inquisitiones in vitam & mores Pontificum, tot electionum examina, tot supplices & deprecatoriæ ipsorum Præsulum epistolæ, singula argumento sunt, tam fas Imperatoribus fuisse rescindere dissensu electiones aut removere Papas vitiis & iniquitatibus pollutos, quam aut plerunque innocentes absolverunt; aut ad aram Cæsareæ clementiæ confugientes venia dignati sunt. Aliquando tamen cum severitate & exemplo opus esse censuerunt, nec in hoc juris articulo defuerunt sibi, quemadmodum eo consilio (*b*) Lotharius Imperator per legatos Anastasium in Romanam Ecclesiam vi & malis artibus intrusum carcere pro Pontificalibus donavit. Equidem imperante Carolo Crasso conditum est Hadriani III. decretum, (*c*) *ut Pontifex designatus consecrari sine præsentia Regis aut legatorum ejus posset*; Sed nec diutius illud duravit, quam ipsum Regulorum Italiæ imperium, populo mox in pœnitentiam consilii sibi tam perniciosi, & ad antiquam consuetudinem relabente, nec exclusus eo penitus Imperator à jure suo: saltem enim constitutum est, ne Principis legatorumve ejus absentia moram consecrationi

(*a*) Greg. Turon. l. 6. c. 39. (*b*) Sigeb. Gembl. ad ann. 854. (*c*) Sigon. de Regn. Ital. l. 5.

crationi faciat, non ut nefas sit, aut criminibus oneratum Sacerdotem judicare, aut electioni intercedere præsenti auctoritate. Adhæc nunquam excessit illo tempore Hadriani III. constitutio Ecclesiæ Romanæ limites, & in aliis imperiis Christiani orbis ausa est vim suam exserere, ut longe ultra Hildebrandum processisse furibunda audacia nemo possit inficias ire: nec enim tunc existimatum est, decreto injuriam factam, quod vel Carolus Galliæ Rex Hilduinum à Clero & populo in Tungrensem Episcopum electum rejecerit majorum more, Richario constituto: nec quod Conradus Germanorum supremus Princeps, prætcrito Ledrado, Unni cum ferula, signo scilicet & investituræ modo Bremensem Ecclesiam summa libertate traderet. Recenset id ex Alberto Stadensi (a) Cranzius, cujus hîc verba exscribimus. *Cum Reginvardus*, inquit, *in fata concessisset, & Ledradus Bremensis Chori præpositus à Clero & populo surrogaretur, mittitur solemni more ad Regem Conradum, pontificalem ferulam, hoc est Regalia temporalis Dominii jura ab illa accepturus. Neque enim potuit Rex aliud quam temporale committere. In familia autem sua Ledradus electus duxit Unni Capellanum suum, & cum in conspectum Regis prodiret, non longè aberat Unni, dominum suum insecutus. Rex electionis ordinem perspiciens cum illa tempestate arbitrium constituendorum Pontificum maximè sibi Reges vendicarent, ferulam, quam manu tenuit, præterito Ledrado, à tergo adstanti tra-*

Oo *didit*

(a) L. 3. Metrop. c. 5.

didit Unni, Capellano, eum Ecclesiæ Pontificem designans. Porro toties recolere piget, ut Johanni XII. pontificatum Otto M. abrogaverit, ut Heinricus III. quatuor Pontifices Benedictum VIII. Sylvestrum III. Johannem XX. & denique Gregorium VI. exauctoraverit: Ut ejus filius Heinricus IV. coegerit Gregorium VII. pontificale diadema cum cucullo permutare. Hæc omnia enim tam perspicua sunt & indubia, ut ea non tam negare audeant Pontificii, quam condemnare.

§. 23. Quod si ad usum aliorum regnorum respicimus, inveniemus eadem jura, tantum non ubique à Principibus sibi vindicata esse. Gallia, postquam in ea regnare desiit Caroli posteritas, in Capevingis non segnius conservavit antiquum morem. Testes citare possumus Philippi Augusti ultimas tabulas, in quibus tempore interregni aut potius absentiæ suæ, (rex enim Hierosolyma profecturus id testamentum condiderat.) Canonicos vacantis Sedis accedere jubet Reginam, electionem novi præsulis impetratum. *Si forte contigerit*, inquit regius testator, *Sedem Episcopalem vacare, volumus ut Canonici veniant Ecclesiæ ad Reginam & Archiepiscopum*, (Guilielmum scilicet Rhemensem regni curatorem per absentiam Regis datum) *& liberam ab eis electionem petant.* Item Ludovici Sancti diploma, quod mandata matri Regis curatione regni inter alia regiæ potestatis jura numerat *potestatem conferendi dignitates & beneficia Ecclesiastica: eligendi licentiam dandi capitulis & conventibus.* Sed præcipuè ante

omnes

omnes pragmaticam Caroli VII. ſanctionem, quæ anno trigeſimo octavo ſupra ſeculum decimum quintum in Biturigibus omnium totius regni ordinum conſilio erecta pro Gallicæ Eccleſiæ libertatibus ambitioni & inſidiis Romanæ Sedis tam viriliter bellum indixit, ad quam etiam non occultè curia Pariſienſis provocat in libello Regi Ludovico XI. oblato his inter alia verbis. *Ludovicus Pius ſemper jus inveſtiturarum retinuit: in cujus locum poſtea ſucceſſerunt regalia, & jus illud, quo utitur Rex, cum vacante Epiſcopatu eligendi poteſtatem facit.* Imò verò ipſa concordata per Franciſcum I. cum Leone X. inita, quibus etſi arctior aliquando reddita eſt Regum poteſtas, non penitus tamen ſufflaminata, ſex nimirum menſibus ad nominationem ejus conceſſis, qui in vacua ſede ſuccedere debeat. Non minimum autem in reliquiis hujus juris momentum eſſe poſitum documento ſunt aſſiduæ contentiones & infinitæ artes, quibus hoc ac ſuperiore ſeculo ſacer Ordo ad rem Pontifici gratam, ſibique ipſi commodam faciendam ſumma ope connixus eſt illud, quicquid à priſtino jure reſiduum, evertere: nec enim in levi re ac inutili multum laboris ſtudiique ſolet impendere, ut eorum hominum inſtitutum fert: Sed cum hæc regia jura nunquam non ægris oculis aſpexerit, & aliquando digna duxerit, pro quibus velut patria aut ſalute pugnaret, nec minori pertinacia à partibus regiis ſemper reſtitum ſit, oportet utique non de lana caprina litem fuiſſe. Hinc toties in Comitiis regni promulgationis Concilii Tridentini mentio certatim à

sacro ordine facta, & à Rege seu improbata seu elusa. Ac spes quidem erat haud omninò vana, sub ignavo & imprudente Heinrici III regimine tandem rem confectum iri, quæ nec longe in Comitiis Blœsensibus à fine creditur abfuisse: Verum sive nimia sollicitantium festinatione & importunis tantum non pro imperio agentium precibus, seu bono Galliæ genio speratum eventum interveniens Guisii cædes, & illam secutæ per totum regnum turbæ subito disturbavere. Disertè enim Thuanus memorat, Principem cùm æternis impudentissimorum hominum querelis expugnatum, tum infidâ suorum, quos penes se à consiliis habuit, prævaricatione deceptum penè fidem de promulgando Concilio dedisse. Inde in Heinricum Magnum impetus conversus, à quo tenuiori quamvis spe idem petitum ac majore animo rejectum: etiam inter leges illas una fuit promittenda Concilii istius promulgatio, quas Pontifex Regi præscripserat benedictionis pretium: sed neque hac ratione verba res secutæ sunt. Demum recruduit periculosè æstus & vetus prurigo impubere adhuc Ludovico XIII. tantumque perficiendi negotii fuit impotens sui desiderium, ut sacer ordo, cum tradiora viderentur ad vota ejus comitia, privata auctoritate in verba Concilii juraverit. Hinc captata sanguinis regii Principibus occasio, ut ab aula discessum motaque per regnum arma inter alia gravamina hoc etiam facinore, velut mali exempli re in Regis injuriam & præjudicium Gallicæ Ecclesiæ libertatum desinente, à publica invidia liberarent, quamobrem non inter postremos

mos

mos reconciliationis articulos & ille placuit, ut regio edicto tolleretur factioſe receptum à ſacro ordine Concilium, promulgatis pœnis in eos, qui ſpreta Republica deinceps quicquam ejusmodi pro ſuo arbitrio tentare voluerint: quod & factũ eſt à Rege eo libentius, quo moleſtius ſemper tulerunt mentioné renovari actionis tam inviſæ ſibi & publicæ rei exitioſæ. Quippe nec Heinricus III. mitiſſimi alioquin & ſecuri ingenii Princeps adeò potuit durare ad tantam quorundam Præſulum impudentiam ſuique contemptum, quin urgentes promulgationem ſtomachoſe increparet, oblitos beneficii, quod ſibi debeant: niſi enim ſua gratia & auctoritate nominati obtinuiſſent Eccleſias, nunquam illos fuiſſe perventuros ad hunc dignitatum honorisque gradum. Ita nunquam Pontifex plene de Gallia triumphavit, licet in certamine ſuccenturiatus ab univerſo Clero extrema arma viresque ſacras expertus ſit. Nam in nullo numero habenda eſt promulgatio, quam Meduanius factionis Henoticæ caput ad aucupandam Pontificis gratiam, nec non captandam popularem auram juſſu ſuo paſſus eſt fieri: in qua inter publicas turbas & per vim nullo jure expedita nec ipſos Pontificios reducta pace aliquod præſidium poſuiſſe, argumentum præbent negotii infecti toties repetitæ vices. Tantum de Gallia. In Hiſpania Concilium Toletanum Epiſcoporum electionem expreſſe addicit Regi, relicto ſaltem Toletano Epiſcopo examine aliquo & δοκιμασίᾳ, quod ad eum ſpectabat conſecratio: quod & alibi à Patribus Valentini Concilii legitur conſtitutum. *Si à ſervitio pii*

Principis nostri aliquis clericorum venerit, ut alicui Civitati praeponatur Episcopus, timore casto sollicite examinetur: adjecto consilio, quid faciendum, si cum minus idoneus repertus fuerit, Rex tamen noluerit mutare sententiam, nam tunc *Metropolitanus adeat Clementiam imperialem, & ipse cum Episcopis, quibus valuerit modis, adeat, ut Ecclesiam Dei gloriosus Imperator digno honoret ministro.* Jo vocem dignissimam & regia Majestate, & humiliata Episcoporum mente! Igitur castè & religiosè explorandus est nominatus à Principe, non eo nomine cum supercilio rejiciendus; igitur suppliciter orandus Rex ad emendandum errorem: non per fulmina & imperiosas censuras violenter corripiendus: & hoc ipsum apprimè ad salutem Reipublicae esse nihil dubitavit eruditissimus Covarruvias docere: nec dissimulavit Vasquius, à regali potius adeoque naturali jure, non canonum aliquo beneficio hanc potestatem in Principes derivans: quod nimirum posito regno jus unà Regi concedendum sit procurandi omnia ea, quibus divina lex mansuro interdicto nullum obstaculum posuit: praesertim si ad illum finem respiciant, ut subditi vitam & tranquillam & piam juxta illud Apostoli monitum agant. Hungariam adhuc Sigismundi tempore per Reges *Cathedrales Ecclesias & monasteria, nec non omnia beneficia Ecclesiastica dedisse* Theodorus à Niem testatur. Apud Anglos jus regium conferendi Episcopatus ipsa electione antiquius historiae narrant, illud ab Ethelredo & aliis antiquissimis Regibus ab annis plus quam
septin-

ſeptingentis numerantes. Fecit hoc Heinricus I. Rex Angliæ tanti, ut narrante Weſtmonaſterienſi per Wilhelmum procuratorem ſuum *conſtanter allegaverit, quod non ipſe pro regni amiſſione inveſtituras Eccleſiarum amittere velit, & hoc ipſum verbis minacibus affirmaverit.* Hinc contemptis Pontificum Hildebrandi, Paſchalis, Calixti, qui circa illud tempus Chriſtiano orbi ſpecie religionis perfidè impoſuerunt, imperiis haud vulgari ſapientia conſervavit Reipublicæ libertatem & majorum inſtituta, cum alibi Principum ignavia aut ſubditorum factionibus illud regium decus & munimentum inciperet ad ruinam vergere. De hoc Rege illud etiam literis proditum. *Heinricus, id nominis, poſt Conqueſtum, primus conceſſit Epiſcopatum Wintonienſem Wilhelmo Giffort, & continuo de poſſeſſionibus ad Epiſcopatum pertinentibus contra novi concilii ſtatuta inveſtivit. Idem Heinricus dedit Archiepiſcopatum Cantuarienſem Rudolpho Londinenſi Epiſcopo, & illum per annulum & baculum inveſtivit.* Audiamus & ſtatutum Parlamenti ſub Eduardo III. Rege habiti, cujus hac de re verba ſunt, quæ ſequuntur. *Supremus Dominus noſter Rex & heredes ſui habebunt & pro illo tempore fruentur collationibus ad Archiepiſcopatus & alias dignitates electivas, quæ de ejus ſunt advocatione, quas progenitores ejus habuerunt antequam eſſet libera electio conceſſa: quandoquidem electiones conceſſæ per progenitores ſub certa quadam forma & conditione: videlicet ut*

eligendi licentiam à Rege peterent, & poſt factam electionem regium conſenſum obtinerent, & non alio modo. Diſertim hîc Epiſcopatuum collationes inter jura regia recenſentur ipſis electionibus vetuſtiora, quæ poſtea quidem Principum facili gratia conceſſæ Clero, ſed incluſæ deſignato velut circulo, extra quem non magis licuit aliquem impune proſilire, quam quem inferæ artis myſtæ in ſui præſidium incantationibus circumſcribunt. Sed nec ille ipſe mos perpetuò duravit, redditis Regi poſteriore ævo electionibus. Hodie imago quædam liberi ſuffragii penes Capitula eſt, tota vis & ſumma rei manet Reipublicæ. Rex enim vacante Epiſcopatu cum codicillis eligendi licentiam continentibus transmittit ſimul ejus nomen, quem velit deſignari: à quo in alium nefas eſt tranſire Capitulum.

§. 24. Sed hæc per excurſum, & interſparſis velut floribus alieni ſoli in noſtro horto. Nunc revertimur ad nos ipſos. Collatio Eccleſiaſticarum dignitatum inveſtitura dicitur, quæ fit per modum traditionis annuli & baculi. Vocabula *veſtire* & *inveſtire* originis germanicæ ſunt, qualiscunque juris collationem ſignificantia: unde apud antiquos ſcriptores tam ad civilia quam Eccleſiaſtica munia reperiuntur translata: & inter alia plura illi etiam actui aptata, per quem Epiſcopatus novis Præſulibus conferebantur. Res ipſa vetuſtiſſima eſt, & jam ætate Romani Epiſcopi Rothomagi, quem ſeculo ſeptimo vixiſſe, (adeoque diu ante Caroli M. tempora) Juretus annotat, in cujus vita hæc legimus. *Fit itaque*

inter

inter palatinos proceres de viro sancto communis assensio, qui omnes unanimiter Regi consulunt, ne grex Christi suo fraudaretur desiderio, sed divina protinus ad effectum ducatur electio: quo Rex gratulatus consilio convocatis tam Episcopis quam Abbatibus baculum illi contulit pastoralem. Quare si non errat Baronius, mentitur, qui virgam & baculum Caroli M. ævo negat fuisse cognitam solemnitatem: audivimus enim hîc Romanum per baculum pastoralem à Rege Episcopum Rothomagensem constitutum, idque accidisse anno vigesimo tertio supra sexcentesimum. Et vero clarè satis ex Alberto Stadensi liquet, sub Ludovico Juniore Germaniæ Rege passim viguisse eum investituræ ritum. *Rembertus*, (*a*) inquit, *Bremensis Archiepiscopus pallium pontificale suscepit à Papa Nicolao, ferulam pastoralem à Cæsare Lothevico:* hanc *pastoralem ferulam* (*b*) Cranzius de eodem Episcopo agens, interpretatur *investituram feudalem*, (*c*) aitq; fuisse *signum infeudationis.* (*d*) Alibi idem Albertus *Adalgarium* narrat *ferulam pastoralem suscepisse ab Arnolpho Rege, pallium Pontificale à Stephano Papa* (*e*) Item *Hogerum pallium suscepisse à Sergio Papa: ferulam à Rege Lothevico.* Nec authores id memorant ut novam rem, & his demum Imperatoribus inventam; sed succinctè admodum adeoque velut provocantes ad usitatissimum morem, ut omninò certum magis sit quam verisimile,

(*a*) Ad ann. 865. (*b*) Metrop. l. 2. c. 2. (*c*) Ibid. l. 2. c. 19. (*d*) ad ann. 888. (*e*) ad ann. 909.

simile, antiquiorem esse ipso Caroli M. imperio, ac sub eo & Ludovico Pio frequenter observatum: præsertim Decreto Hadriani disertam mentionem faciente illius investituræ. Potissimum Baronii argumentum, quod ejus pudorem paulò sublevat, est antiquæ historiæ silentium, quod ipse viriliter appellat. *Legant & scrutentur* (*a*) inquit, *authores omnes, qui Caroli temporibus aliquid scripserunt, si alicubi penes eorum aliquem invenerint nomen investituræ vel usum ejus per annuli collationem, ut tradunt, & baculi.* Sed aut memoria Cardinalem fugit, si omnes authores perscrutatus est: aut incuriosæ ignorantiæ patrocinatur confidens assertio, quamvis oppido falsa. Nam extare eam voculam in antiquis tabulis, imperante Carolo M. à Monachis S. Galli confectis, quæ tomo secundo rerum Alemannicarum insertæ sunt, Goldastus monet. Adhæc in legum Wisigotharum & Longobardicarum Codice ejusdem aliqua reperitur mentio: ut jam de vita Romani Rothomagensis Episcopi, qua de re supra, nihil amplius dicam. In feudorum concessione usurpatum est paulò frequentius vocabulum, ex quo etiam ad Ecclesiasticas dignitates derivatum haud improbabile fit. Est vero hæc de nomine lis nullius ponderis ad ipsam rei veritatem. Ut enim prudenter judicavit Waltramus Naumburgensis Episcopus, *nihil refert, sive verbo, sive precepto, sive baculo, sive alia re, quam in manu tenuerit, investiat aut intronizet Rex & Imperator Episcopum*, nam liquido satis constat, cum electos imme-

(*a*) Annal. Tom. IX. ad ann. 774.

immediate aliquando, tum plurimum confirmatos ab Imperatoribus & Regibus ante Hildebrandum in toto Christiano orbe Episcopos fuisse : Hæc igitur sufficiant de ipso nomine. Peragebatur autem investitura traditione annuli & baculi : signis scilicet congruis rebus, quæ conceduntur per illa. Quamvis enim Imperatores χειροθεσίαν sibi nunquam vindicaverint : Hæc duo tamen semper censuerunt sui juris esse, videlicet hunc hominem huic loco seu Ecclesiæ addicere ; & annulo velut despondere : & conferre Ecclesiasticam jurisdictionem, id est judicium de sacris rebus cum aliquo imperio atque coërcitione : quam in rem signum baculus erat, Regibus quoque olim solitus cum sceptro tradi, *& per hoc*, inquit (a) Aimoinus, *Ecclesiarum defensio.* Non inania igitur fuere signa annulus & baculus, in quorum tuitione stultum esset tot bella à Regibus & labores suscipi. Sed cum signo ipsius etiam rei signatæ, id est Ecclesiarum & sacri muneris collatio facta est, eaque rursus duplici modo. Nam vel electionem Imperatores libere ac immediatè absque aliorum suffragiis suomet auspicio ac jure fecerunt : aut jus eligendi aliis dederunt, sed salvo tamen sibi iterum duplici jure : uno, ut nimirum electuri priusquam ad electionem accederent, suppliciter rogare Regem debuerint, ut eis potestas electionis fieret, & altero, ut Principi liceret electum prævio examine vel probare, & baculi annulique collatione confirmare ; aut, cum displicuerit, rejicere, & vel extemporaneo judicio alium dicere, vel

(a) L. 5, c. 50.

vel imperare capitulis, ut electionem denuo auspicarentur. Cæterum illa eligendi concessio cùm per legem dabatur, sicut Carolus M. Episcopos eligi voluit (a) *per electionem Cleri & populi;* tum per privilegium, quando canonica electio permissa: ut jam olim Ecclesiæ Attrebatensi à Francorum Regibus: & Mutinensibus Caroli M. beneficio. Nam rarius id quondam obtinuit, cum adhuc iniquum videretur penitus plebem excludere à suffragiorum libertate, & ita maximæ parti Reipublicæ & Ecclesiæ invitis obtrudere pastorem: nec circa Ottonum tempora plusquam privilegium sapuit canonica illa electio. Singularis enim adhuc gratiæ sensum habuit, quod magnus Imperator Otto Popponi Herbipolensi Episcopo tantum indulserit, *ut imposterum Herbipolensium [Canonicorum Senatui*, verba sunt Bruschii, *libera esset potestas decedente aliquo Antistite alium è sui Capituli canonicis eligendi.* Non igitur vulgare aut impromiscuum omnium Ecclesiarum jus fuit, electio solius Capituli. Sed præcipuum beneficium & index imperatoriæ benevolentiæ: ac videtur idem, ne in perpetuum jus transeat, aut obliviscatur patroni sui, singulis vicibus eguisse renovatione & novis tabulis, quotiescunque accidit Reipublicæ Imperatorem mutasse: ita Heinricus Sanctus apud Goldastum Tomo III. imperialium constitutionum ait, *confirmamus eorum locorum fratrib⁹, quam jure regio habent licentiam eligendi inter se pastorem dignum & idoneum, salvo tamen Regis sive Imperatoris consensu,* quare

(a) Car. Sig. de Reg. Ital. l. 4.

quare cum eo privilegio destitueretur Magdeburgensis Ecclesia, & nihilominùs sacer ordo aliquem ex suo numero Woldradum tentasset eligere, Imperator abrogato velut spurio Cancellarium suum Dagonem substituit, ut jam supra ex Cranzio memoravimus. Sed sequiorum temporum fatis in universalem morem degeneravit, ab ipsis etiam Imperatoribus inconsulta pietate antiquæ sapientiæ prælatum, tanquam publicis rebus tutiorem viam: sed tristissimi exitus aperuere demum errorem & seram pœnitentiam, nec amplius idoneam remediis.

§. 25. Totum vero investituræ actum cum adjunctis solemnitatibus haud perfunctorie Onuphrius Panvinius annotavit, quem placet priscæ consuetudini nunc testem dare, & ferulam Baronii calumniis, cujus assiduum studium est, invidiosam venerandæ antiquitatis lucem ambitiosis tenebris miscere ad noctuarum gratiam. Profecto autem oportet candidum esse & innubilum diem, qui in ipsorum Pontificiorum fascinatos oculos unicæ veritatis radiis tam magnificè illabitur: quod Onuphrio factum est, nunquam alieno à rebus Romanæ Ecclesiæ, si verecundiam honesto velo tegere licet: verùm hic nec caligare potuit, nec oportunum duxit dissimulare in maximo consensu priscæ fidei: ut id argumentum sit, ad imum usque impudentiæ gradum descendisse Baronium, qui videri cupit aut omnibus plus scire, aut plus sapere; ubicunque enim nihil negat, confestim omnia damnat fere ultra cyclopicam audaciam. Ecce autem tibi ipsius Panvinii verba, quæ in vita Hildebrandi

brandi extant. *Erat tum consuetudo à temporibus Caroli M. Imperatoris primum ex auctoritate Romani Pontificis Adriani I. introducta, ut alicujus urbis vel Abbatiæ Episcopo aut Abbate mortuis, statim clerus vel Monachi in unum congregati legatos ad Imperatorem, qui tunc erat, dirigerent, ad quem defuncti Prælati pedum pontificale & annulum deferentes eum pro novo Antistite deligendo nomine sui collegii interpellabant. Qui statim Senatu suo congregato ex ipsius plerumq; sententia unum vel ex ipsis collegiis, vel ex amicis & capellanis cæterisq; domesticis & familiaribus suis juxta loci dignitatem, ut ei libitum erat, pro arbitrio à se electum annulo & virga pastorali Prælati defuncti ad se transmissis, donabat, eumq; de illo Sacerdotio diplomate suo imperiali, ut tum dicebatur investitum, hoc est, illa dignitate donatum, in Episcopum vel Abbatem consecrari mandabat, absque alia Cleri & Monachorum electione. Hoc autem per Galliam, Germaniam & Italiam, quæ tunc Latinus orbis diceba-tur, usurpari mos erat. Cujus exemplo cæteri quoque Reges, ut Hispaniæ, Francorum, Hungariæ & ejusmodi imitati sunt. Hanc autem consuetudinem, cum omnes, ut dixi, Latini Orbis Ecclesiæ, tum sæpe & diu in multis suorum Pontificum electionibus servavit Romana Ecclesia, & præsertim in Johannis XIII. Gregorii V. Sylvestri, Clementis, Damasi, Victoris, Nicolaiq; Pontificum electionibus, qui omnes Ottonis I. & III. Heinrici quoque III. & IV. sententia Romani Pontifices sine Cleri Romani suffragiis lecti,* ab

ab iisdem Imperatoribus per annulum & virgam de papatu Romano investiti fuerant. Et alio loco idem Author. *Imperator non solum Episcopatus omnes & Abbatias minoraq; omnia Sacerdotia, ut Præbendas, Canonicatus, Præposituras & Decanatus & hujusmodi conferebat: sed etiam Romanum ipsum Pontificem designabat.* Nec dissimulat novasse res Gregorium, & vetustissimum morem inaudito plane exemplo funditus evertisse. *Non solum* inquit, *Imperatorem electione Romani Pontificis, quod & Adrianus III. aliquando fecerat, sed & omni auctoritate, qua reliquos Prælatos, Episcopos scilicet, Abbates, constituebat,* PRIMUS OMNIUM ROMANORUM PONTIFICUM *privare tentavit.*

§. 26. Hactenus Epithalamia cantavimus & triumphos illius juris, quod Imperatoribus & per ipsam summæ potestatis vim, & Pontificum decreta velut desponsatum in Episcoporum & totius sacri Ordinis constitutione diuturna annorum serie dominatum exercuit: Nunc, eheu, infelix germen ignavæ posteritatis! funus & exequiæ ejus ducendæ sunt. Quod Metellum quondam mortuo Scipione dixisse ferunt, *ite, filii, exequias: nunquam majoris civis funus videbitis:* quid vetat in hoc publico luctu exclamare. Huc accurrite, ite exequias, quicunque boni viri, imò, qui boni cives tantum estis, nunquam videbitis graviore casu afflictam majestatem imperii, quam in nece juris tam eximii & necessarii ad publicam felicitatem. Ægrotare jam illud leviter ceperat & velut lentâ febri tentari

tari decreto Adriani III. quod pro libertate Romanæ Ecclesiæ fecit. Sed nondum morbus omnes corporis Christianæ Reipublicæ partes corripuit: & mox tempestivo remedio penitus est dissipatus. Major & virulentior pestis, Gregorius VII. fuit, quæ tanto periculosius provocavit recidivam, quo vehementiore impetu ex speciali lite causa universalis facta est, & serpente incendio omnia membra conflagrarunt, donec Christiana Ecclesia sub speciosa libertatis facie justis ac lenibus Principum imperiis subtracta in nescio quam bullatam tyrannidem pervenit, ossa & medullas avarè deprædantem. Quam verè igitur (*a*) Tacitus? *ut imperium evertant, libertatem præferunt, si everterint, ipsam aggredientur*: & (*b*) alio loco, *nec quisquam alienum servitium & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula sibi usurparet.* Præbuit verò mutationi rerum exoptatam occasionem civile bellum, quod Saxones adhuc Imperatore juvene occultis factionibus meditati legatis ad Pontificem Alexandrum, Simoniæ pluriumque criminum postulaturis Principem suum cum aliis querelis auspicati sunt. Erat jam tum Heinrico infensus Alexander, per Hannonem Coloniensem Archiepiscopum increpitus Cæsaris nomine, quod ejus injussu & auctoritate pontificale solium occupasset. Cum enim Hildebrandus, Archidiaconus Romanæ Ecclesiæ, homo artificiosæ calliditatis, canonumque & antiqui moris haud imperitus, cæterum ut de eo Benno Cardinalis testatur, coævus Hilde-

(*a*) Ann. l. 16. c. 22. (*b*) 4. Histor. 73.

Hildebrando, notissimusque, præstigiis & incantationibus summè deditus, (ne de spiritu illo dubites, quem tantopere Baronius laudat) inique ferret Pontificum fortunas ab Imperatoris majestate & arbitrio dependere, cum Cardinalibus & Episcopis quibusdam in occulto convenerat, ut mortuo Papa, quem Heinricus Basileæ post mortem Nicolai dixerat, Alexandrum sub tutela impuberis Heinrici consecrarent, non requisita tutorum auctoritate: ita enim visum est ipsis facilius iri neglectum imperii jura ab administratoribus alienæ rei. Sed valdè pupugit Principum animos illa pessimi exempli audacia, ad majora consilia sine dubio eruptura, si negligeretur: quare Coloniensem Romam miserunt, qui Apostolicæ Sedi ea in re novum opus nunciaret, cui exponenti mandata tam confidenter Hildebrandus de jure suo respondit, ut, si utique Baronio fides, simplici & forte imperito Præsuli veteratoria Canonum jactatione silentium indixerit. Summam Disputationis (*a*) Baronius his verbis narrat: Scilicet cùm Legatus Cæsaris Pontificem ita fuisset allocutus; *Qua ratione frater Alexander absque mandato & assensu Domini mei Regis recepisti Papatum? A longis namque temporibus à Regibus hoc absque dubio est obtentum. Et incipiens à Patriciis & Imperatoribus nominavit eos, per quorum mandatum & assensum plurimi Romani Pontifices in Sedem Apostolicam habuerunt ingressum. Archidiaconus Hildebrandus cum Episcopis Cardinalibus respondit. Firmissimè tene, & nulla-*

Pp *tenus*

(*a*) Ad Ann. 1064.

tenus dubites, quod in electione Romanorum Pontificum juxta S. Patrum canonicas Sanctiones Regibus prorsus nihil est concessum & permissum: & deductis in medium pluribus S. Patrum decretis sufficienter Coloniensi satisfecerunt, quod ex tunc rationabiliter non habuit resistendi occasionem. Hæc prima est invasio imperii jurium, in Heinrici infirmam potestatem alieno tempore à Sede Romana facta, postquam Ottones regnare ceperunt. Verum utcunque Hildebrandi consilio tunc placatus est Imperator, quamvis utrobique stimuli superessent recentis indignationis. Igitur quamprimum excitata seditione Saxonum gens Heinrico diem apud Pontificem dixit, Hildebrandus opportunum tempus venisse ratus, quo conceptam pridem Romanæ Ecclesiæ dominationem commode firmaret, consuluit Alexandro, quem fere in potestate habebat, ut Imperatorem inaudito planè omnibus seculis more Romam ad judicium vocaret S. Sedis, illic rationem criminum redditurum, quorum nomine oneratus esset à contumacibus subditis: quod & fecit Pontifex: sed omnem actionem mors ejus repentina interpellavit, postquam intermisso judicio aliquamdiu tranquillæ res fuerunt. Defuncto Alexandro Hildebrandus eligitur, nomine sibi facto Gregorii VII. qui placidis mollibusq; initiis velut ille Europæ amator sensim Romani Imperii Majestatem è littore in altissimum & periculosum pelagus nihil sentientem deduxit. Quamvis enim ignaro Imperatore in se receperit Pontificatum, tamen quod intempestivum consiliis

suis

suis duceret, novis adhuc nec confirmatis rebus imperium provocare, jam indubie irritatum electione sua, tamdiu sustulit ambigua fraude per consecrationem inire Pontificatum, quàm constare sibi propius posset, quorsum eruptura sit imperii indignatio, & quis exitus futurus impendentis certaminis, ut sibi ipsi in omnem eventum præsto esset vel meditata pervicacia, rebus cadentibus ex animi sententia: vel speciosa excusatione, si forte Petrus ambitiosas Successorum spes infelici alea damnaverit. Nec pœnituit Hildebrandum ancipitis consilii; Quippe Imperator ad Principum & Episcoporum suggestiones Legatos suos Romam misit, cum plena potestate exauctorandi Pontificem, nisi sibi de injuria satisfieret. Hic præparata diu ad humilitatis & obsequii simulationem mente Pontifex studiosè se excusare, invito sibi nec ambienti oblatum Pontificatum, quem præterea non alia lege susceperit, quàm si populi suffragiis accessisset Imperatoris & Principum imperii auctoritas & mandatum, eam in rem se distulisse consecrationem, donec certior fieret de Imperatoris voluntate; nec vero deinceps passurum se prius consecrari quàm ex illius consensu & præcepto: Quibus auditis Heinricus sibi abunde satisfactum arbitratus facile consensit in novi Pontificis consecrationem. Prolixius id memorat Lambertus Schaffnaburgensis ad annum MLXIII. his verbis. *Alexander Papa, qui & Anshelmus, decessit, cui Romani protinus inconsulto Rege successorem elegerunt Hildebrandum, virum sacris literis eruditissimum, & in tota Ec-*

clesia tempore quoque priorum Pontificum omni virtutum genere celeberrimum. Is, quomodo Zelo Dei ferventissimus erat; Episcopi Galliarum protinus grandi scrupulo permoveri ceperunt, ne vir vehementis ingenii & acris erga Deum fidei districtius eos pro negligentiis suis quandoque discuteret. Atque adeò communibus omnes consiliis Regem adorti orabant, ut electionem, quæ ejus injussu facta fuerat, irritam fore decerneret, asserentes, quod nisi impetum hominis prævenire maturaret, malum hoc, non in alium gravius, quàm in ipsum Regem redundaturum esset. Statim Rex à latere suo Eberhardum Comitem misit, qui Romanos Proceres conveniens causam ab eis sciscitaretur, quare præter consuetudinem majorum Rege inconsulto Romanæ Ecclesiæ Pontificem ordinassent; ipsumq; si non idonee satisfaceret, illicitè acceptâ dignitate abdicare se præciperet. Is veniens Romam benigne à prædicto viro susceptus est, cumq; illi mandata Regis exposuisset, respondit, se Deo teste honoris hujus apicem nunquam per ambitionem affectasse, sed electum se à Romanis, & violenter sibi impositam fuisse Ecclesiastici regiminis necessitatem: cogi tamen nullo modo potuisse, ut ordinari se permitteret, donec in electionem suam tam Regem quam Principes Teutonici regni consensisse certa legatione cognosceret: hac ratione distulisse adhuc ordinationem suam & sine dubio dilaturum, donec sibi voluntatem Regis certus inde veniens nuncius intimaret. Hoc ubi Regi est renunciatum; libenter suscepit satisfactionem, &

latiſſimo ſuffragio, ut ordinaretur mandavit, quod & factum eſt anno ſequente in purificatione Sanctæ Mariæ. His artibus Hildebrandus profundiſſimæ ambitionis homo, ſed quam occultaret, adoptato honorum contemptu, Eccleſiæ Romanæ ſummum locum conſecutus eſt, eluſa Heinrici ira extemporario nec amplius duraturo obſequio, quam ſibi recentem dominatum familiarius conciliaſſet. Nam biennio poſt captato ex occaſione Saxonici belli tempore horrendis fulminibus in Imperatorem ad dicendam cauſam Romam citatum auſus eſt detonare, quaſi vicem redditurus Cæſareo edicto, quo ei pontificatus abrogabatur. Ad iſtud ſacrum claſſicum ſecuta defectione majoris Germaniæ partis, cum Pontifex imperii Principes remiſſa fidelitate, quam Imperatori debebant, ſuis partibus reciproca perfidiæ ope obligaſſet, inter publicas clades & mutuam lanienam altiora indies animo agitans, imprimis vero confidentior redditus præcipitata & infauſta Heinrici pœnitentia, intra Canuſii mœnia poſt triduanas moras, ſumme moleſtas, imò indignas tanto Principi, ſuppliciter provoluti ad genua ſuperbi Præſulis, illi etiam juri manum prædatoriâ injicere cepit, quod Imperatores ab Ottone Magno huc uſque perpetua ſerie in Pontificis Romani conſtitutione nemine unquam contra nitente uſurpaſſe reperti ſunt. Antea quidem in Synodo Romanâ anno ſeptuageſimo ſexto ſupra milleſimum habita jam confecerat aliquos canones, Romano imperio plurimum infeſtos: quod nimirum ſolius Pontificis nomen recitari in Eccleſia debeat:

quod ejus sententia à nullo retractanda sit, ipse verò omnium retractare possit; quod unicum sit nomen in mundo Papæ; quod à nemine judicari debeat, quod ei liceat deponere Imperatores, & à fidelitate iniquorum subjectos absolvere: Sed tamen de investituris Episcoporum Regibus & Principibus auferendis, si Baronio credimus, totis primis quatuor annis nihil constituit, quasi illo certamine, si cætera feliciter processissent, facturus esset ultimum experimentum fortunæ & virium suarum. Igitur quinto demum anno illa etiam suscipitur expeditio, *cujus causa*, ut ait Baronius, cui hæc parricidia suave suffimentum sunt in sacris naribus, *sciret omnes se passurum Christianos Principes adversarios*, indignatos scilicet novum & sacrilegum facinus. Prima mandata Hugoni, Diensi Episcopo Legato Apostolico in Galliam dedit, ut de investituris Laicorum abolendis in Concilio Lingonensi Decretum promulgari curaret, ipse Gregorius anno sequenti sanxit (*a*) hoc sensu. *Quoniam investituras Ecclesiarum contra statuta SS. Patrum à Laicis personis in multis partibus cognovimus fieri, & ex eo plurimas perturbationes in Ecclesia oriri, ex quibus Christiana religio conculcatur, decernimus, ut nullus clericorum investituram Episcopatus vel Abbatiæ vel Ecclesiæ de manu Imperatoris vel Regis, vel alicujus laicæ personæ viri vel fœminæ suscipiat. Quod si præsumpserit, cognoscat investituram illam Apostolica authoritate irritam esse & se usque ad condignam satisfactionem excommunica-* tioni

(*a*) Baron ad ann. 1078.

tioni subjacere. Biennio post repetito, sed acerbioribus verbis decreto in alia Synodo electionis hanc formulam addidit, deinceps pro æterna lege observandam. (*b*) *Quoties defuncto pastore alicujus Ecclesiæ alius ei est canonicè subrogandus, instantia visitatoris Episcopi, qui ei ab Apostolica vel Metropolitana Sede directus est, Clerus & populus remotâ omni seculari ambitione timore atque gratia, Apostolicæ Sedis, vel Metropolitani sui consensu pastorem sibi secundum Deum eligat. Electionis vero potestas omnis in deliberatione Sedis Apostolicæ sive Metropolitani sui consistat.* Hæc duo fulmina sunt, in universum orbem vibrata, per quæ Gregorius furibundo impetu tanquam Jupiter aliquis Capitolinus omnium Christianorum Principum majestatem exterruit, sed præcipue concussit, ipso Onuphrio teste, *dignitatem imperii Romani: iis fundamentis jactis, quod longe plus erat, quibus illius potestas omninò labefactaretur.* Post hos ignes emissos videas nunc omnia incendiis ardere, fervere factionibus & seditiosorum coitione, amburi longa & internecina conflagratione. Primus ergò incendiarius & turbo tantorum motuum, prima pestis Romani imperii: prima causa seditiosæ & infandæ libertatis Romanæ Ecclesiæ Hildebrandus est. Nam quod de Simplicio, qui circa quintum seculum Sedi Apostolicæ præfuit, (*a*) Marsilius Patavinus & (*b*) Platina ajunt, ab eo decretum esse, *nullum Clericum possessionem beneficii à Laico debere recognoscere*, id nullis idoneis auctoribus constat,

 nec

(*a*) Defens. Pac. p. 1. c. 24. (*b*) In Simplic.

nec prope verum est. Cæterum data semel licentia, quamvis pessimo exemplo, facile fuit Successoribus litem continuare, præsertim nihil intermittentibus publicis in Germania turbis, quæ Heinricum tota vita sua variè exercuerunt. Victor, Urbanus, Paschalis probant Hildebrandiana consilia, pluribusque Synodis repetunt decreta illius & confirmant, ac præcipue Paschalis, qui ante omnes fervidis studiis tutatus est Ecclesiæ causam, Trecensi Synodo, cui ipse interfuit. Verùm quicquid illi vi, dolis, perfidia & omni scelerum conatu perfecerunt, nunquam sibi Imperator post Canusianam pacem, maximo suo dedecore confectam, amplius illudi passus est, sed adversus tot hostes immoto constitit animo, plerumque etiam illustribus victoriis perduelles subditos ad obsequium revocans, antequam ex insidiis perfida cum filio reconciliatione nihil tale suspicatus opprimeretur. Ut enim rem omnem breviter recenseam, non prius dolorem & querelas Italorum Principum, ex submissione, indigna imperiali majestate, quam Heinricus, ut Germaniæ Proceribus morem gereret, Gregorio in arce Canusiana, asperrima hyeme inter frigus & cœli injurias per triduum, nudis, ut fertur, pedidus (ô in auditam rem omnibus seculis!) exhibuit, conceptam verbis & facti detestatione sopiverat, rescissis omnibus pactis, cum Pontifice initis, & præterea illo velut turbine atque auctore omnium istorum motuum in frequentibus Italorum comitiis accusato, cum vitatis papalium insidiis in Germaniam regressus Rudolphum Sueviæ Ducem, per absentiam suam

ad Gregorii imperia Regem electum ad Herbipolim Franconiæ in fugam convertit: inde prosecutus victoriam, & denuo in Saxonia Rudolpho cum omni exercitu profligato, ipsis Episcopis initium fugæ facientibus, tantum sui nominis terrorem ubique late sparsit, ut non modo jam Saxones pœniteret rebellionis, & sui Regis, velut quarta lunâ nati, sed & Pontifex, cognito, Italiæ aditus à Cæsarianis teneri, tum Rudolphum bis adversa fortuna cum Heinrico congressum; ultimoq; prælio Wernitherum Magdeburgensem occisum, Bernhardum Cardinalem, Sigfridum Monguntinum, Adalbertum Wormatiensem, omnes mancipia sua & idoneos folles, quibus incendium subinde afflaret, captos esse, præterea Hermanum Metensem patriæ finibus ejectum, Sueviam depopulatam, exhaustam Saxoniam, ubique imperatorias partes superiores, metu impendentis mali mollioribus cantaret fidibus, denuoque se arbitrum ferret utrisque medium, post pleniorem causæ cognitionem pro alteruro, qui scilicet potiore jure niteretur, pronunciaturus: sed indignissimè hoc versatile ingenium Saxones tulerunt, * acerbis & pungentibus literis ad Pontificem datis, quibus accusata inconstantia ejus omnem illi imputant suarum calamitatum culpam, vixque tertiis tabulis felicitate Heinrici attonitum excitant, ut repetita fulminatione novos animos adversæ factioni faceret, quod tandem anno octuagesimo assiduis querelis expugnatus, tum vero clade Imperatoris ad Flandersheimum accepta confirmatior factus publico proclamate

executus est. Interea Heinricus conventu Moguntiæ habito secunda vice abrogat Hildebrando Pontificatum, utque suas partes securius firmaret, elocata in matrimonium filia sua Comiti Hohenstauffensi, Friderico, strenuo militi, & suas partes inter hos motus utili ac fideli servitio semper secuto, Sueviæ Ducatu præmio exhibitæ jam sibi fidei ad majorem alacritatem accendit. Mox commisso ad Elistrum fluvium prope Merseburgum prælio, dum cœco hostium furore & insania vincitur, admirabili judicio Dei vincit: nam abscissa inter pugnandum æmuli Regis manus aptissima pœna in vulnere moriturum admonuit, nunquam perjurii mercedem securam esse; Extrema Rudolphi verba, quæ ad Proceres suæ factionis apud (*a*) Helmoldum locutus est, agnoscunt eam culpam cum pœnitentiæ aliquo sensu. *Videtis manum dextram meam*, inquit, *de vulnere sauciam. Hâc ego juravi Domino Heinrico, ut non nocerem ei, nec insidiarer gloriæ ejus. Sed jussio Apostolica Pontificumq; petitio me ad id deduxit, ut juramenti transgressor honorem mihi indebitum usurparem. Quis igitur finis nos exceperit, videtis, quia in manu, unde juramenta violavi, mortale hoc vulnus accepi. Viderint ergo ii, qui nos ad hoc instigaverunt, qualiter nos duxerint: ne forte deducti simus in præcipitium æternæ damnationis, & hoc dicens cum gravi molestia diem clausit extremum.* Sepultus est ab amicis regia pompa, quod cum Imperatori quidam retulissent, festive is respondit, se vero percu-

pere,

(*a*) L. I. c. 29.

pere, ut omnes inimici sui quam sumptuosissima morte jacerent, ita enim respiraturum imperium ab intestinis dissensionibus. Heinricus vero extincto æmulo potius omni re duxit, qua ratione Rempublicam diuturnis cladibus jam pene agentem animam restitueret. Eo consilio post Moguntiensia comitia, in quibus placuit Italorum quoque Episcoporum sententias supra Hildebrandi depositione, tantorum malorum auctoris, alio conventu exquirere, Brixiensem Synodum indixit, ubi comparentibus ad triginta Episcopis ipso Imperatore Præside communi calculo decretum est, imperii & Ecclesiæ rationes ita velle, ut rejecto Gregorio alius surrogaretur, & cum valido exercitu Imperator quamprimum in Italiam descenderet, Romanum populum, obnoxium Pontifici ad pristinum officium reducturus. Paruit extemplo Heinricus, numerosissimoque conscripto milite novum Pontificem in Synodo creatum, ne qua parte imparatus rectè consultis officeret, secum in Italiam ducit, sed præmissa fecialis loco epistola, belli denunciatoria, * quæ longo ordine caussas explicabat, quod Cæsar arma in Pontificem ferret. Anno sequenti itur bonis avibus Romam, in qua Pontifex se Nordmannorum auxiliis suffultus ad defensionem comparaverat. Post diuturnam obsidionem capitur primo Leonina urbs, deinde subrutis mœnibus ipsa Roma, Papa interim ad Normannos refugiente, à quo Romani & Italiæ Episcopi plerique desciverant, quod Heinrici vitam inter simulatam pacis actionem fœdis insidiis & vel ipsis gentibus pudendis

dendis licitasset, demisso molari in orantis caput: & mox percussoribus subornatis, qui subter tabulata triclinii, in quo Imperator solitus erat sibi secreto vivere, prælongis hastis incautum confoderent. Occupata Roma cives condignè prius multati coguntur in verba Imperatoris & novi Pontificis, qui se Clementem appellabat, jurare. Ab eo Heinricus majorum more augustalibus ornamentis redimitus confestim in Germaniam pedem refert, cum Hermanno Luzelburgensi comite, quem Saxones sibi novum æmulum Regem constituerant, de imperio certaturus: sed hic ingenti prælio victus, & ab ipsis Saxonibus desertus in castello quodam à muliere jactu lapidis necatur, breve seditionis præmium, sanguine, quæ digna est perduellium pœna, expians. Saxones ut præsente necessitate consensere in pacem, ita liberati metu propediem rebellant, incentore Egberto, Misniæ Marchione, quem Hermanno Regem substituunt. Verùm & hoc regnum fabulæ propius & ludo fuit quam seriæ actioni, divina manu seditiosorum conatus undique damnante infaustis principiis. Quippe Egbertus à Cæsareanis exploratoribus in molendino oppressus commoda cæde finem regno imposuit, quod non sibi sed Domino suo debebatur: ita tota Germanià victor Heinricus tandem Saxones cumulatis cladibus accisos impulit, ut meliore fide pacem peterent. Quod ipsi percommodum accidit, jam animo agitanti Italicam expeditionem, ubi Pontifice Urbano, quem Benno Cardinalis Turbanum dixit, res videbantur egere præsentia sua. Pontifex

enim

enim revolutus ad Hildebrandi mores atque instituta, dum spiritus sui ensem denuo stringit in Imperatorem, quasi classicum in Italia cecinit novorum motuum, indubie secuturorum, nisi Heinricus celeri adventu parturientium adhuc nubium prægrandem tempestatem dissipasset, propere omnibus recuperatis, quæ adversa factio occupaverat, & legatis etiam à Româ cum pace dimissis quàm petitum venerant. Sed mox patuit suppressam magis ita seditionem fuisse quam extinctam. Imperator infausto sibi consilio excessurus Italia, ibi reliquit filium suum Conradum, qui se opponeret Mathildæ Comitissæ, ambitiosæ fœminæ conatibus: quod utrisque in malum vertit, cum Imperator cogeretur abjurare proprium filium, obnoxium hostibus suis, accedente ad publicas calamitates velut domestico hoc funere: & Conradus blandientis scorti muliebribus artibus sensim fascinatus, ostensis Rogerii Nordmanni filiæ nuptiis Italiæ regnum, quod arripuit, subitâ nec opinata morte commutavit, majores profecto turbas daturus, nisi contumacium filiorum solita pœna, præceps scilicet lethum abripuisset exorituræ seditioni ducem suum. Post hæc Urbano Paschalis succedit, nihil mitior in Heinricum suis decessoribus. Ab eo persuasum est Heinrico Cæsaris filio, quem parens majore abdicato in spem omnium suorum regnorum & senectutis solatium substituerat, (sed prius juramento adactum, ne vivo se imperium susciperet, à quocunque oblatum,) ut pietatem & fidem parentibus debitam obsequio posthaberet, probando

Romanæ

Romanæ Ecclesiæ perjuriis & infando parricidio. Nec parum apud ambitiosas Principis aures nonnulli proceres valuisse creduntur, qui subinde parentem, fidelium communione ejectum, ac cum annorum numero indies auctoritate & viribus languidiorem artificiose ingeminarunt, metu etiam intentato, periculum esse, ne inter diras & vincula moriente patre Pontifex imperatoriam familiam exosus in alium transferret imperii Romani fortunas. Vindicaret igitur se sibi, & potiorem duceret gloriam Christianam Ecclesiam à Tyrannide liberare, quam patri fidem servare criminoso fœdere obligatam: Hôc enim magis propitium habiturum divinum Numen, quo minùs dubitaret pro gloria ejus ipsam naturam & communia sanguinis jura deserere. Obsequitur incautus juvenis & male consultus monitis pietatis adeò speciosæ, immemor scilicet, quam nullâ divinæ legis parte filius, nedum idem subditus, paternæ culpæ vindex constituatur: eoque fine Nordhusam comitia indixit, ubi multis probris parente onerato sibi conciliavit plurimos imperii Principes, ut arma & pecuniam prò Ecclesiæ defensione contra Cæsarem liberaliter promitterent. Ita subnixus validissimis copiis renunciat obsequium fidemque Patri, tempestive monenti filium, ut se respiceret, & insidias caveret. (a) *Hostes esse non amicos, insidiatores, non consultores, qui sibi suggessissent. Ille prorsus abnuit, & se non ulterius eum patrem habiturum, qui excommunicatus esset, asseruit. Ita sub specie causæ Dei*

can-

(a) Auth. Vitæ Heinr. IV.

causam suam egit. Illico Bavariam, Saxoniam, Sueviam percurrit, proceres convenit, attraxit omnes, ut sunt ingenia novarum rerum cupida, & subintravit in regiam potestatem, tanquam sepeliisset patrem. Cùm nulla spes superesset emendationis apud deperditum filium, cum maximo luctu Imperator adversis armis se ad defensionem comparavit exercitu coacto, qui ad Ratisbonam in alterius occursum venit, levibus præliis velut præludentibus majori stragi. Verùm Senior Heinricus abominatus id nefas maluit tempori cedere, quam ut ad Christiani nominis infamiam hinc inde pater & filius infestis armis concurrisse dicerentur: itaque subduxit se clam exercitui, & ad Bohemiæ Regem confugit, ne innocentes manus cruentare cogeretur impurissimo quamvis filii sanguine. Qui Imperatoris fugam timorē interpretatus, continuò Spiram pergit, ut civitatem contrarias semper partes secutam cum paternis divitiis in potestatem redigeret, quod mox executus est: Quamobrem rebus ex voto procedentibus subita felicitate inebriatus juvenis exuit omnem pietatis sensum, vocatisque ad Comitia Monguntium Principibus ipsum Imperatorem parentem suum ad dicendam causam citari facit. Nec dubitavit ille eò cum exercitu venire, probaturus scilicet judicio omnium Ordinum suam innocentiam, & vafras Romani Pontificis molitiones, ad cujus gratiam omnis hæc tragœdia ageretur. Inde metus Heinrico juniori ab assentatoribus, quos penes se habuit, injectus est, ne forte parens aut Ordinibus probata causa aut ipsa miseratione

tione humanorum casuum rationes suas disturbaret; Quare ut præverteret periculo, ad dolos & novam perfidiæ scenam conversus infelicem Cæsarem Confluentiæ simulata pœnitentia adortus, facile ei persuasit, quod iste toto animo cuperet, nimirum resipuisse filium suum. Posthæc nihil reliquum erat, quam læta pace securum ab exercitu suo abducere in hostium potestatem, inde precibus, deprecatione, obsequio & repetito fidei juramento credulum senem ita deludunt, ut militibus exauctoratis, (quæsita specie ne ipso numero Civitati oneri esset & terrori) cum mediocri comitatu ad Comitia iret, propediem pro captivo futurus, imò privato, injuriosè ipsi omnibus regni insigniis detractis, quæ filius paternæ contumeliæ spolia ad se deferre jussit. Ita Heinricus per summum scelus solio exturbatus, cum nullis minis adigi potuisset, ut Pontifici confessione culpæ, quæ nulla erat, blandiretur, ad evitandas insidias, quas comperit vitæ suæ ab inimicis strui, Coloniam primo deinde Leodium aufugit: utrobique à civibus mascule defensus, donec anno centesimo sexto post millesimum laboriosam animam * inter summam egestatem efflavit: Princeps meliore fortuna dignus, nisi virtus & justitia sæpe sine pretio essent.

§. 27. Ecce igitur nunc tibi fructus doctrinæ, quam eo tempore Romana Ecclesia non patientia & obsequio obtinuit, quod meliores disciplinæ solent: sed inter vim, jurgia, tumultus & factiosa arma, omnia miscere cædibus, furore, incendiis, bellis: subditos contra legitimum Principem

cipem

cipem concitare : filios adversus parentes : absolvere noxios & condemnare innocentes ; ipsi majestati sacrilegas inferre manus, ut uni Pontifici lautè esset, vix sæpe humana consuetudine digno propter immensa vitia : quam luculenter proscribunt divina humanaque jura : tam præcipua pars erat Christianæ religionis, cui siquis se vel mediocriter opponeret, præcipitato judicio protinus cœlo extruderetur : spirituali auctoritate ad libidines & privatos affectus pessimè accommodata, ut celerius vilesceret. Ita enim ipso Bertoldo teste, sub Hildebrando frequentia tonitrua fuerunt, ut manus Vulcano defuerint & ministris eis, quibus æternum irato Jovi tela sumministrarent, tam prodigaliter illa perdenti, nec homines amplius cohorruerint ad fragores illos, quos indies audire contigit. *Malum excommunicationis*, verba Authoris sunt, *in tantum propagatum est eo tempore, ut Catholici vix se ab eorum contagio possent illæsos custodire. Jam ubique multum sententia excommunicationis cepit tepescere, ut etiam quidam religiosi inter excommunicatos promoveri non timerent.* Ut quisque enim non ad omnes Pontificis nutus præsto esset, aut juraret in scelerum societatem, in eum destinabatur candidum fulmen, ne quidem regia purpura à titionibus illis immuni majestate sua & sanctimoniâ. Heinricus IV. aliquando per ambitum Episcopatus concessit, hæc causa erat, cur penitus privari debuerit jure suo & Ecclesia exturbari. Non negaverim Imperatorem corrupta juventute usum, Adalberto Bremensi Archiepiscopo &

Wernero Comite turpiter divendentibus sacra munera. Sed multa profecto correxit, postquam in suam tutelam venit, quæ lubrica ætate admiserat. Nec amplius venales extitisse Ecclesiasticas dignitates, me credere facit confidens & generosa exprobratio, quam Monguntino & Coloniensi inter augustalium ornamentorum spolia legitur fecisse: *Dic tu*, inquit, *Monguntine, adjuratus per nomen æterni Dei, quid exegimus vel recepimus à te, cum te Monguntiæ præfecimus? Tu quoque Coloniensis similiter? Illis autem fatentibus nihil pecuniæ aut oblatum aut requisitum, aut acceptum hujusce rei gratia, Rex ait, gloria Deo. Similiter & de Wormatiensi, & iterum Rex: dignam ergo pro beneficiis nostris nobis rependitis gratiam.* Fac tamen, non semper rectum iter hîc Imperatorem institisse: quid de ipso Hildebrando faciemus, qui pejore corruptela, nec infrequentius, Episcopatus perditissimis illis hominibus donabat, qui illis imperatoria sententia de ambitu convicti excidissent, non alio consilio, quam, dum recenti injuria à Rege alienatos suo sibi beneficio acquirit, ut suæ factionis clientibus Germaniam impleret, jam admonitis priore plaga, quam piaculum sit, solum Pontificem non audire, nec communes hostes putare, quos ille sibi eligit. Disertè id Benno oculatus testis memorat: *Expulsos à Rege Simoniacos relocabat, & quos Regi infestos reddiderat, eos sibi familiari amicitia reconciliabat & multis & magnis juramentis sibi vinctos & obnoxios efficiens præ aliis exaltabat.* Et vero, qui violentam illam medi-

medicinam, malo applicatam à Pontifice nullo affectuum præjudicio intuetur, quis eſt, qui vel manſueto Chriſti ingenio, cujus ſe vicarium fert, vel Petri & Pauli Apoſtolorum inſtitutis, quorum ſucceſſores credi cupiunt illi Præſules, conſentaneam dixerit: imò ſaltem quis idoneam morbo. Ut inveſtituras haberet Pontifex, inſubidis cenſuris Heinricus feriendus fuit, qui virtute ſua & conſtantia laudem meruiſſet, quod majeſtatem imperii ad hoſtilem direptionem non exponeret. Deinde ut immaturo fulmini apud homines major auctoritas conſtaret, quam Deum, cordium exploratorem, civilia ſacris commiſcenda erant, & ſubditi fide ſolvendi, quò ſecurius poſſent adverſus Principem ſuum velut pro Deo arma ferre, quaſi non juſſerit ille duris etiam Dominis & injuſtis obſequium exhibere. Denique quo majore cum libertate & avaritia Romana Eccleſia dominaretur, civile bellum excitatum eſt, inter caput & membra jactum diſſidiorum ſemen; Miſer populus & inter quotidianas calamitates abſque ſervitutis ſenſu pro victima mactatus ſacræ ambitioni. O inhumanum medicum! O Aceſiâ infeliciorem, qui auget dolorem & accendit, dum ei medetur. O cruentum & ferocem Vicarium humaniſſimi Domini! O ſanguinarium Apoſtolum & Petri adhuc militis gladioque accincti unicum ſucceſſorem! Siccine ima ſummis, obſequium imperio, pietatem ſuperſtitione & ſacrilegiis miſcere oportuit, ut ſuum deſiderium expleret. Siccine cum aliorum injuria & contumeliis imperare debuit? cum tot pupillorum & vidua-

rum lachrymis ridere? cum Reipublicæ excidio saginari? Quicquid olim dixerint monastica pecora, quicquid hodie turpissima Curiæ Romanæ mancipia in laudem monstri illius, quantum Hercules non domuit; abominamur Pastorem plus omnibus lupis sævientem in misellas oves. Nec jam illo tempore, quo tamen iste adhuc omnia furibundo impetu secum rapuit, defuerunt sapientes & cordati viri, quibus nova ratio & inaudita meliori Ecclesiæ tuendæ religionis libertatem valde displicuit. Benno Cardinalis, homo moderatissimæ & eruditæ pietatis refert, Hildebrandum sua insania usum contra bonorum virorum consensum: memorato etiam prodigio, quod infaustæ actioni futuræ calamitatis nuncius intervenit. *Præter voluntatem & consilium Cardinalium*, inquit, *extra ordinem judicandi, sacris canonibus determinatum Imperatorem in nulla Synodo canonicè accusatum præcipitanter excommunicavit, in qua excommunicatione nullus Cardinalium subscripsit. Ut primum ad excommunicandum Cæsarem de Sede surrexit, Sedes ipsa noviter lignis fortissimis composita subito Dei nutu terribiliter scissa est in plures partes: Ut manifeste daretur intelligi, quanta sessor ille periculosa excommunicatione & præsumptione, quamque terribilia schismata seminaret contra Ecclesiam Christi, contra Sedem B. Petri, quam crudeliter dissiparet Cathedram Christi conculcando leges Ecclesiæ, imperando cum potentia & austeritate.* Author vitæ Heinrici, licet propensior in Pontificis partes artificiosa accusatione utitur,

& fere

& fere plus affectato silentio dicit, quam alii verborum acerbitate. *Absolvit omnes à juramento, qui fidem Regi juraverant, ut contra eum impelleret absolutio, quos fidei tenuit obligatio, quod factum multis displicuit, si cui displicere licet, quod Apostolus fecit: & asserebant, tam inefficaciter quam illicite factum, quod factum est. Sed non ausim assertiones eorum ponere, ne videar cum eis Apostolici factum refellere:* imò potius bone vir, ne videare, nihil te posse pro Pontificis defensione contra robustas aliorum rationes, nisi exile quid & jejunum orare. Sed ante omnes Lambertus Schaffnaburgensis, totus Gregorianæ factionis non alium fructum Pontificiæ censuræ narravit, quam seditiones & intestinos motus, cædes, adulteria, rapinas, turbatam Ecclesiæ pacem, imperii majestatem & Principum jura violata, abrogatas leges, justitiam, fidem, honestatem: breviter solutum carceribus diabolum. Bellissimam, ita me Dii ament, & omninò dignam authore suo correctionem, quæ intempestivam emendationem tot Lerniis malis sollicitat, & ne causam cladium rejicias in Imperatorem, quod solemne est caudatis adulatoribus, ecce tibi Lambertum nihil dissimulantem veram originem, scilicet *ea re maximè ausum & fiduciam præbente, quod excommunicatus Rex esset.* Excommunicatio igitur est illud Romani gallinacei ovum, ex quo prodierunt tot scorpiones & insecta, illa Pandoræ pyxis, unde tot pestes evolarunt: excommunicatio, inquam, illa est, cujus occasione *solutus carcere suo Sathanas non solum corporali, sed & spirituali armatura*

oppugnabat pacem Ecclesiasticam, & quorum corpora jugulabat, animas quoque, ne æternum viverent, extinguere satagebat. Quis verò ille Diabolus, qui spirituali armatura oppugnavit Ecclesiæ pacem, nisi Hildebrandus, qui sibi soli sacram panopliam tribuit? Hic dum corpora eorum jugulat, quos civilibus inimicitiis cum legitimo Principe committit, contaminatas tot iniquitatibus animas expeditissima via mancipavit infernis cruciatibus: quæ enim pœnitentiæ spes apud illos esse potuit, qui ex summo scelere pietatem faciunt, & pro parricidis pugnando cadunt? Igitur quantumque abscondat Monachus veritatem, aut Pontifici faveat, incautius hic mentem suam nudavit, quam expedit causæ, cui nomen dedit. Meliore fide (a) Gemlacensis expromit animi sui sensus. *Hinc in Ecclesia scandala & in regno augescunt dissidia: dum alter ab altero diffidet, dum regnum & Sacerdotium dissentit, dum alter alterum excommunicat, alter alterius excommunicationem aut ex causa aut ex persona prajudicio contemnit: dum alter in alterum excommunicandi authoritate magis ex suo libitu quam ex justitia respectu abutitur: authoritas illius, qui dedit potestatem ligandi & solvendi omninò despicitur. Nimirum, ut pace omnium bonorum dixerim, hæc sola novitas, non dicam hæresis nec dum in mundo emerserat, ut Sacerdotes illius, qui dixit Regi Apostata, & qui regnare facit hypocritam propter peccata populi, doceant populum, quod malis Regibus nullam debeant subjectionem*

(a) Ad ann. 1088.

jectionem, & licet ei sacramentum fidelitatis fecerint, nullam tamen debeant fidelitatem, nec perjuri dicantur, quia contra Regem senserint, imò qui Regi paruerit, pro excommunicato habeatur: qui contra Regem fecerit, à noxa injustitiæ & perjurii absolvatur. (a) Otto Frisingensis rem novam & incognitam superioribus seculis notat. *Lego & relego*, inquit, *Romanorum Regum & Imperatorum gesta, & nusquam invenio quemquam eorum ante hunc à Romano Pontifice excommunicatum, vel regno privatum.* Nec privatos tantum homines indignitas rei movit, sed & totius imperii meliorem & incorruptam portionem, *quod nunquam ante hæc tempora*, ut idem (b) Frisingensis ait, *hujusmodi sententiam in Principem Romanorum promulgatam cognoverat.* Sed quid aliorum testimonia prolixe congerimus? Ipsa scelerum confessio morituri Hildebrandi, Salernis in acta publica jussu ejus relata, quam se vidisse asserit (c) Sigebertus, nec de spiritu, quo agitatus in plena fortuna furiit, nec pœnitentia & deprecatione, siquidem animus cum verbis consentiit, nos incertos esse finit. Instrumentum ingenuæ confessionis, ad nullius vim in ipso articulo mortis elicitæ saucia conscientia, (quam certe jura non minimæ auctoritatis fideique æstimant) tale est. *Volumus vos scire, qui ecclesiastica cura solliciti estis, quod Dominus Apostolicus Hildebrandus, qui & Gregorius, nunc in extremis positus, ad se vocavit unum de duodecim Cardinalibus, quem multum diligebat præ*

(a) L. 6. c. 35. (b) l. 1. c. 1. (c) ad ann. 1085.

cæteris, & confeſſus eſt Deo & S. Petro & toti Eccleſiæ, ſe valde peccaſſe in paſtorali cura, quæ ei ad regendum commiſſa erat: & SUADENTE DIABOLO *contra humanum genus odium & iram concitaſſe: poſtea vero ſententiam, quæ in orbe terrarum effuſa eſt, pro augmento Chriſtianitatis cepiſſe dicebat. Tunc demum miſit prædictum confeſſorem ad Imperatorem, & ad totam Eccleſiam, ut optaret illi indulgentiam, quia finem vitæ ſuæ aſpiciebat: & tam cito induebat ſe angelica veſte, & dimiſit ac diſſolvit vincula omnium Bannorum ſuorum Imperatori & omni populo Chriſtiano vivis ac defunctis, Clericis & Laicis: & juſſit ſuos abire de domo Deoderici, & amicos Imperatoris adſcendere.*

§. 28. Heinricus duplici parricidio piacularis poſt patris mortem cum imperio ſucceſſit in ſimultates & quaſi hæreditaria certamina, velut neceſſaria onera, quæ ſucceſſurum in ampliſſimam hæreditatem oporteat agnoſcere. Quem enim Paſchalis Pontifex vivo adhuc genitore pro ſuo commodo tenerrimè dilexit, eundem acerbo & plusquam hoſtili odio poſt illius obitum perſecutus eſt, unde cordatis viris ingenium & conſilia patuerunt Romanæ Curiæ, æſtimantis Chriſtianos Principes non virtutibus vitiisve, ſed utili patrocinio ambitionis & avaritiæ ſuæ. Primis Comitiis, quæ, cum jam ſolus imperaret, Goslariæ indixit fulgure ex tempeſtate repentino coortâ erumpente dextro femore tactus acumen gladii cum baltheo & clypei parte abſumptum reperit, monentibus fatis, hoc imperatore majeſtatem & vires imperii hebe-

hebetandas esse. Italicam ejus expeditionem maturavit Paschalis concilium, Trecis habitum, ubi repetitis decretis Gregoriana interdicta de investituris Episcopatuum non accipiẽdis à profanis manibus confirmata sunt. Hoc strepitu excitatus subito Imperator, quod suam & imperii rem in discrimine versari animadverteret, anno decimo seculi duodecimi in Ratisbonensibus Comitiis profectionem in Italiam edixit, ut possessionem ejus regni cum imperiali corona & antiquis majorum juribus vindicaret. Sequenti anno triginta millibus equitum, non connumerato pedite, occupatis claustris Alpes transgressus est, festinatis itineribus Romam properans, ut Pontificem, solemnia insanientem compesceret: id animi enim fuisse Heinrico disertim (a) Sigebertus memorat. *Heinricus Rex Romam vadit, propter sedandam discordiam, quæ erat inter regnum & sacerdotium, quæ cæpta à Papa Gregorio VII. qui & Hildebrandus nominatus est, & exagitata à Successoribus ejus Victore & Urbano, & præ omnibus à Paschali, magno scandalo erat toti mundo. Rex autem uti volens auctoritate & consuetudine & authoralibus privilegiis Imperatorum, qui à Carolo M. qui post de Regibus Francorum imperavit Romanis, jamq; per trecentos & eo amplius annos imperaverant, sub 63. Apostolicis, dabat licite Episcopatus & Abbatias & per annulum & per virgam. Contra hanc majorum authoritatem censebant Papæ Synodali judicio non posse nec debere dari per virgam vel per annulum*

(a) Ad ann. 1111.

Episcopatum aut aliquam Ecclesiasticam investituram à laicali manu: & quicunque ita Episcopatum aut aliam Ecclesiastici juris investituram accipiebant, excommunicabantur, propter hanc præcipuè causam Rex Romam tendebat, & si qui Longobardorum quoquo modo ei resistere volebant, potenter eos proterebat. Cùm Cæsareus exercitus Romam appropinquaret, legati Pontificis occurrunt, quæsituri causam armati adventus, & qua ratione posset inter partes amicè conveniri: unde veterem usum & imperii jura confirmata ab ipsis Pontificibus Imperator produxit; hinc pontificia factio nescio quæ divina jura & priscos canones, quorum auctoritate malignè opposita *regno quidem jam*, verba Heinrici sunt in Constitutione ejus apud (a) Goldastum, *à Carolo quadringentis & amplius annis, & sub sexaginta tribus Apostolicis investituras Episcopatuum eorundem authoritate & privilegiorum firmitate tenenti absque omni audientia auferre volebant.* Sed quum imperatorii Legati nervos & Reipublicæ præcipuas vires majorum liberalitate & beneficio Ecclesiis erogatas ostenderent, quæ nec sine sacrilegio eripi illis possent, nec imperio subtrahi absque maximo & præsenti damno, annuit Pontifex & juramento confirmavit, *sed verò omnia isthæc cum justitia & authoritate Ecclesiæ auferre, & regno cum justitia & autoritate reddere. Ecclesias decimis & oblationib⁹ contentas esse debere, Regem vero prædia & regalia, quæ à Carolo & Ludovico, Ottone & Heinrico Ecclesiis collata sunt, sibi & successoribus suis recipere & deti-*

(a) Constit. Imp. pag. 53.

detinere, promittentibus adhæc Cæſareanis, *ſi hoc ut promiſſum eſt, ita compleſſet*, (Pontifex) *Imperatorem quoque, uti quærebat, inveſtituras Eccleſiarum reſignaturum.* Super hâc pace Pontifex publica fide Imperatori cavit, his tabulis ad æternitatem ſcripto comprehenſa. *Dominus Papa præcipiet Epiſcopis præſentibus in die coronationis Regis, ut dimittant regalia regno, quæ ad regnum pertinebant tempore Caroli, Heinrici & aliorum prædeceſſorum ejus: & ſcripto firmabit ſub anathemate, ne quis eorum vel præſentium vel abſentium vel ſucceſſorum eorum intromittant ſe ullo modo vel invadant eadem regalia, i. e. civitates, Ducatus, Marchias, Comitatus, Monetas, Teloneum, Mercatum, Advocatias, omnia jura centurionum, id eſt, villicorum, turres & villas, quæ regni erant, cum omnibus pertinentiis ſuis militiam & caſtra. Nec ipſe Regem & regnum ſuper his ulterius inquietabit, ſed privilegio ſuo ſub anathemate confirmabit, ne poſteri ſui inquietare præſumant. Regem benigne & honorificè ſuſcipiet, & more prædeceſſorum ſuorum Catholicorum ſcienter non ſubtracto coronabit, & ad tenendum regnum cum his omnibus officii ſui auxilio adjuvabit.* His ita ſub juramenti religione firmatis à Petro Leone, Pontificis nomine, juratum quoque eſt ab Heinrici Oratoribus, *quod Rex proxima quarta vel quinta feria ita Principes jurare faciet, & obſides dabit, ſicut in charta conventionis ſcriptum eſt, & ſic obſervabunt Domino Papæ, eo tenore, ſi Dominus Papa proximo die Dominico ſic adimpleverit Regi*

per

per omnia, sicut in carta conventionis scriptum est. Igitur ne mora in Pontifice esset implendæ promissionis, ipse adversus voluntatem & indignationem totius sacri Ordinis, de hæresi accusantis conventionem, pro suo arbitrio & potestate decretum edidit, privilegii nomine, quo præfatus seculi illecebris indignè suffocari sublimitatem cœlestium munerum, & inter aurum ac purpuram oblivisci pudoris sui ingenuam pietatem, ut grassantibus Ecclesiæ malis provideret salutari curatione, *Heinrico Regi & Imperatori & regno regalia illa dimittenda præcipit, quæ ad regnum manifestè pertinebant tempore Caroli, Ludovici, Ottonis & cæterorum prædecessorum suorum. Interdicit etiam, & sub anathematis districtione prohibet, ne quis Episcoporum seu Abbatum præsentium vel futurorum eadem regalia invadant, i. e. Civitates, Ducatus, Marchias, Comitatus, Monetas, Teloneum, Mercatum, Advocatias, jura Centurionum, & turres, quæ regni erant, cum pertinentiis suis, militiam & castra: & ne se deinceps nisi per gratiam Regis de ipsis Regalibus intromittat. Sed nec posteris nostris liceat, qui post nos in apostolica sede successuri erunt, aut Heinricum aut regnum super hoc inquietare negotio. Porrò Ecclesias cum oblationibus & hæreditariis possessionibus, quæ ad regnum manifestè pertinebant, liberas manere decrevit; oportere enim Episcopos curis secularibus expeditos curam suorum agere populorum, nec Ecclesiis suis abesse diutius: ipsos enim juxta Paulum Apostolum pervigilare tanquam rationem pro animabus*

eorum

corum reddituros. Inde Romam ingressus Imperator coronationis causa ad Basilicam B. Petri processit, militibus suis, qui ab exercitu longius velut in pace aberraverant, aut vulneratis à Romano populo, aut occisis: Ibi rursus molesta & difficili contentione ante coronationis celebritatem certatum est: Hinc Episcopis & universo Clero improbante magna cum sugillatione Pontificis Decretum, in cujus manu non sint Ecclesiæ bona & donaria, ut seculo restituerentur: inde Heinrico recusante coronam debiliore majorum luce. Quare cum videret Imperator promissa aut non posse Pontificem præstare aut non velle, periculum, in quod se facili credulitate præcipitaverat, audacia discutiendum ratus, convocatis militibus improviso Romanis civibus impetu Romam cum Pontifice, & omnibus Cardinalibus Episcopisvè capit, triduoque post relicta urbe fumante adhuc occisorum recenti sanguine, (qui Tyberis quoque undas mutaverat in colorem suum) apertis campis castra metatus est, ubi de captivorum liberatione agi ceptum, urgentibus ipsis Episcopis Pontificem, ut restituto vetere jure Imperatori se æquum præberet, & benignum captivæ Ecclesiæ. Sed nescio qua insana pertinacia non prius expugnari potuit, quam cum Principis mandato sublatas jam secures vidisset imminere delicatulis cervicibus captivorum fratrum, in conspectu ejus præcidendis. Tunc vicit miseratio contumacem Pontificis animum, nunquam, medius Fidius, minore pretio redempturi tot amicorum vitam, quam cum cederet alieno jure, quod præ-

datoria invasione Gregorius VII. & ipse occupaverant. Sancita pax est ad majorem fidei custodiam sanctissimi corporis Christi pignore, quo Paschalis Heinrico Episcopatuum collationem sanctè restituit & roboravit. *In reconciliatione autem*, inquit (a) Sigebertus, *quæ facta est inter Imperatorem & Papam, nam ipsum Papam cum Episcoscopis & Cardinalibus ceperat, die Pascha, Heinrico, in Imperatorem coronato, post lectum Evangelium tradidit ei Papa ante Altare Apostolorum Petri & Pauli in oculis omnium Principum privilegium de investitura Episcopatuum vel Abbatiarum tam per annulum quam per virgam, scilicet ut regni ejus Episcopus vel Abbatibus libere præter violentiam & Simoniam electis investituram virga & annuli conferat, post investitionem vero canonice consecrationem accipiat ab Episcopo ad quem pertinuerit. Confirmatio pacis inter Apostolicum & Imperatorem, dum in celebratione missæ traderet ei corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi; Domine Imperator hoc corpus Domini, natū ex Maria Virgine passum in cruce pro nobis, sicut sancta & Apostolica tenet Ecclesia, damus tibi in confirmationem veræ pacis, inter me & te: datum est Idibus Aprilis: indictione quarta.* Sed propediem fides cum metu desiit, & ex genio illius curiæ, fas, pietatem, justitiam corrupit avara imperandi libido. Nam Heinrico in Germaniam reverso, ut Paschalis Synodo satisfaceret, quam anno centesimo & duodecimo habuit supra millesimum, acerrimè ringenti ad trans-

(a) Ad ann. 1111.

transactionem adeò damnosam Ecclesiæ, ad artes & consilia Gregorii revolutus alta voce pronunciavit, se omnes ejus actiones ratas habere & acceptas, probare, quicquid illa probaverit, & damnare denuo, quod ab eâ damnatum sit. Hoc velut præambulo consurrexit Synodus, & sententiam ex scripto recitavit rescissoriam fidei & juramenti, quam inter vincula & maximos præsentis mortis terrores in Ecclesiæ præjudicium nec Pontifiem dare potuisse, nec utcunque datam consistere, restitutione in integrum revocandam, superbe decrevit, ex institutis scilicet & schola illius apud Plautum lenonis; *quod promisi linguâ, eâdem nunc nego, dicendi non rem meam perdendi gratia hæc nata est mihi*, & alius perditissimi nebulonis, qui rogatus ab eo, cui fidem dederat, *quæ hæc factio est, non debes, non tu juratus mihi es?* audacter respondet: *juratus sum & nunc jurabo, si quid voluptati est mihi: jusjurandum rei servandæ non perdendæ conditum est.* O incertos homines & magis lubricos anguillæ pelle! O novam pietatem & monstro similem, quæ nisi perjurio & fraudibus decipit, prævaricatur! O sanctam & immobilem Ecclesiam, quam turpissimi lucelli exoriens occasio à fide ad facilem perfidiam trahit rapitque! quæ justitiam utilitate metitur, & promissorum vim commodo suo! Mature quidem hæc innotuere Imperatori, sed fatalibus Saxonum armis, velut ministris hæreditariis Pontificum improbæ cupiditatis, distractus non satis valuit adversus Italiæ motus: Ante omnes proditorie deseruit antiquas Domini sui partes

Mon-

Monguntinus Archiepiſcopus, nova acceſſio Romanæ ambitioni factus. Saxonum vero primarii incentores rebellionis erant inter præcipuos Lotharius Saxoniæ Dux & Halberſtadienſis Epiſcopus, qui Cæſarianos apud Guelfonis Sylvam ingenti prælio profligarunt: Hinc indies infirmior Imperator, & paterno ſanguine vindictam repoſcente tota vita infelix. Acceſſere ad majorem contemptum ſacræ diræ, ſolemnis illa confirmatio perduellionis & ſeditioſæ contumaciæ: qua excitati etiam Monguntini cives captato tempore Principem repentino aſſultu in ipſo palatio ſuo ita oppreſſerunt, ut ab eo libertatem Archiepiſcopi ſui, propter factioſa conſilia in vincula conjecti ſub religione juramenti extorquerent, qui carceris injuriarum memor Heinricum ultra hoſtiles inimicitias perſecutus eſt, documento idoneo in omnem vitam: amicos aut perpetuo habendos, aut inimicos factos cuſtodiendos eſſe. Interea Imperator omiſſis Saxonibus contendit in Italiam, renovaturus cum Pontifice amica fœdera. Sed is jam relicta panico terrore Roma ad Normannos in Apuliam confugerat, mox armis & milite inſtructior ex hoc latibulo quaſi patrio rediturus: niſi morte præventus conficiendæ ex animo rei propinquas ſpes in Gelaſium ſucceſſorem transmiſiſſet. Verum & ille coactus eſt à Cæſare ob continuata fulmina Cajetæ deliteſcere, donec Cluniacum in Galliam profugus illic vix cepta conſilia propera nece abrupit. Sed homines, non mores, mutati ſunt novis ſucceſſionibus. Calixtus Cluniaci poſt Gelaſii obitum electus

Ponti-

Pontificatus sui principia solemnibus odiis in Imperatorem auspicatus est, concitatis denuo novo fulmine Saxonibus, per quos noverat optimè Germaniæ libertatem debellari. Tandem satietas tenuit civilium bellorum imperii Principes, cum nondum Pontificem pœniteret rei toties infeliciter tentatæ: adeò major constantia furori est & sceleri, quam pietati. Imperator animadverso in Herbipolensibus comitiis anno vigesimo primo habitis procerum & amicorum quoque suorum fidem nutare, omnibus ad Pontificis mandata accipienda paratis, ex eorum consilio patitur legationem Romam decerni, oblaturam importuno Præsuli obedientiam & satisfactionem: qui porrectissimis auribus auditi Apostolicos nuncios in Germaniam pacis faciendæ causa comites acceperunt. Hinc sub eorum adventum infaustis Comitiis Wormatiæ indictis de virtute & justitia triumphavit nefas condita constitutione, quæ ecclesiastico ordini, & imprimis Romanæ Ecclesiæ jus illud perniciosissimo Reipublicæ errore cessit, quod prisca & virilis majorum prudentia plus fere octo seculis in Romano imperio vigili cura custodiverat. Solemnis autem cessio (a) hoc tenore in Comitiis Wormatiensibus publicata est. *Ego Heinricus, Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, pro amore Dei & S. R. Ecclesiæ, & Domini Papæ Calisti, & pro remedio animæ meæ, dimitto Deo & S. S. ejus Apostolis Petro & Paulo, S. Catholicæ Ecclesiæ omnem investituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus Ecclesiis fieri*

Rr *electio-*

(a) Ap. Gold. Constit. Imp. p. 55.

electionem & liberam consecrationem. Possessiones & regalia B.Petri, quæ à principio hujus discordiæ usque ad hodiernam diem sive tempore Patris mei, sive etiam meo ablata sunt, quæ habeo, eidem S. R. Ecclesiæ restituo: quæ autem non habeo, ut restituantur, fideliter juvabo, & do veram pacem Calisto, S. R. Ecclesiæ, & omnibus, qui in parte ipsius sunt vel fuerunt, & in quibus S. R. Ecclesia auxilium postulaverit, fideliter juvabo. Post hanc obtentam victoriam audita passim epinicia, *de necessitate salutis credendum, Papæ Romano creaturam omnem subjectam esse, quanto Sol superat lunam, tanto Papam superiorem esse imperatore:** & alia, quorum & (*a*) supra fecimus aliquam mentionem.

§. 29. Hoc modo electionibus ad Sacri Ordinis arbitrium remissis nihil ex maximo jure relictum est Reipublicæ, quam imbecilles quædam amici partes, quas ex conventione Imperatorem oportuit interponere, sicubi eligentium studia inter se divisa æqua lance de Candidatis. Et id ipsum tamen arbitrandi jus non liberum fuit, suaque authoritate definitum, sed alligatum concilio judiciovè Metropolitani & Provincialium, ut scilicet imperator ex horum auctoritate saniorem partem nominaret, non pro sua prudentia: Tam periculosum Pontifici visum vel in minimo negotio, ubi de bonis Ecclesiarum agitur, Imperatorem sinere versari solutis manibus. Ita enim Calixtus, ad leniendam arbitror novæ rei invidiam, (*b*) *concessit electiones Episcoporum & Abbatum Teutonici regni, qui ad regnum*

(*a*) C. 2. §. 55. (*b*) Gold. Const. Imp. p. 55.

regnum pertinent, in præsentia Imperatoris fieri absque Simonia & aliqua violentia, ut si qua inter partes discordia emerserit, Metropolitani & Provincialium concilio vel judicio saniori parti assensum & auxilium præbeat, electus autem regalia per sceptrum ab illo recipiat. Et addit (a) Otto Frisingensis, id quoque tunc cautum esse, *ne electi tam Cisalpini quam Transalpini prius ordinentur Episcopi, quam regalia de manu ejus per sceptrum suscipiant.* Idem auctor (b) alio loco, *tradit Curia*, inquit, *& ab Ecclesia eo tempore, quo sub Heinrico V. de investitura Episcoporum decisa fuit inter regnum & Sacerdotium controversia, sibi concessum autumat, obeuntibus Episcopis si fortè in eligendo partes fiant, Principis arbitrii esse Episcopum, quem voluerit, ex Primatum suorum consilio ponere, nec electum aliquem ante consecrandum, quam ipsius manu regalia per sceptrum suscpiat.* Quos primates hîc Otto dicit, illi in cònstitutione Calixti pressius nominantur, Metropolitani scilicet & provinciales. Non negaverim tamen aliquando Imperatores, præcipuè vero Fridericum amicorum quoque consilio usos esse. Cæterùm post conventionem illam ferventibus inter partes studiis pacatam ab Imperatoribus Ecclesiam haud tacent historiæ. Utique enim Lotharius dissidia Magdeburgensium ex occasione Episcopi novi incensa sopivit (c) Norberto nominato. Ac Conradus III. (d) Trajectensis Ecclesiæ turbata comitia sua aucto-

 ritate

(a) L. 7. c. 16. (b) De Gest. Frid. l. 2. c. 6. (c) Cranz. Metr. l. 6. c. 12. Trithem. Chron. Hirsaug. ad ann. 1127.
(d) Ott. Frising. l. 1. c. 62. & 63.

ritate composuit. Sed ante omnes ille Romanæ Sedis terror & malleus Fridericus I. in principiis statim Imperii sui illustribus monumentis conservavit naufragas tabulas. Nam, ut (*a*) Frisingensis verba retineam, *cum in Ecclesia Magdeburgensi alii ejusdem Ecclesiæ Præpositum Gerardum, alii Decanum eligerent, divisis hinc inde personis Regem adhuc in Saxonia morantem adire disponunt, quos dum multis modis ad unitatem & vinculum pacis Princeps redigere satageret, ac proficere non valeret, alteri parti, i. e. Decano cum suis persuasit, ut Guicmannum, Zicensem Episcopum, virum adhuc juvenem, sed nobilem eligerent, eiq; accersito regalia ejusdem Ecclesiæ concessit.* Ægrè quidem hæc electio Eugenium Papam habuit, translationibus Episcoporum ferociter reclamantem; Verùm Guicmannus fortiter ab Imperatore defensus ab Anastasio successore pallium quoque impetravit contra omnium opinionem, (*b*) nec sine scandalo quorundam, admirantium Romanæ curiæ inconstantiam. Alia exempla illius juris, per Fridericum exerciti, leges apud eundem (*c*) Ottonem, (*d*) Albertum Stadensem, (*e*) Trithemium & (*f*) Baronium. Eorum ultimus ex Arnoldo Lubecense refert, Rudolphum in Trevirensis Ecclesiæ consecutione solo Imperatorio favore adversus Volcmarum æmulum prævaluisse, irrita hujus ad pontificiam sedem provocatione, utcunque ipse Pontifex contrarias Imperatori partes studiose teneret. Quemadmodum

(*a*) L. 2. c. 6. (*b*) Otto Frising. l. 2. c. 10. (*c*) l. 2. c. 31. & 32. (*d*) ad ann. 1178. (*e*) Chron. Hirsau. anno 1157. & 1162. (*f*) Annal. ann. 1185.

admodum enim * consultius duxit generosus Princeps, habere Rempublicam, ut à majoribus accepit: nec eorum famam fidemque ignominiosè abrogare: ita ne pari imprudentia offenderet Rempublicam in partibus adhuc integris, salutari pervicacia declinavit convicia posteritatis. Imò vero quod in admirationem magis quem rapiat, in Ticinensi Synodo jus illud arbitrii inter partes æqualibus suffragiis invicem libratas ad ipsam Pontificis electionem extensum est, repudiatoque Rolando, qui postea se Alexandrum III. dixit, Octavianus ille Victor, ab altera factione Pontifex dictus Cæsarea sententia Pontificatum obtinuit: sicut pluribus à (*a*) Radevico narratur.

§. 30. Quamvis autem Calixtus, ut videretur non pro sua sed Christiana re ad seditiones & parricidia proclamasse, electionum jura Clero plebique pro indiviso restituerit, quibus utrique communibus calculis fruerentur, ab eo tamen tempore haud invito Pontifice factum, ut sacer ordo summa comitiorum vi in se tracta dominaretur imbelli plebi, destitutæ scilicet altiore præsidio, & eventus electionum in sua manu haberet. Ita enim quam commodissimum illud Romanæ Sedi futurum apparebat, si in Episcopatuum collationibus nemo aliquid præter Clerum posset, ad nutus & mandata Pontificis prævaricante obsequio semper erectum: nec enim eum oportuit amplius æterno metu strangulari, ut Episcopus eligeretur, plus Reipublicæ & Principi suo studiosus quam externæ gulæ, cum remoto

(*a*) Lib. 2.

moto populo mandare electionem licuit: Præterea spes erat non incerta, tam præsenti efficacia promotos minùs aliquid adversus Romanæ Ecclesiæ rationes ausuros, quæ utriusque fortunæ præmia, purpuram & egestatem amicitia sua vel indignatione universali in totum orbem fato dispensaret. Tum eadem arte occultos Imperatorum cuniculos Præsules illi aggressi sunt, qui ipsis interdum videbantur validioribus precibus pugnare apud Ecclesiam pro clientibus suis, quam id potuisset placere Romanæ Ecclesiæ, jam totis viribus enitenti monstrosam universalis imperii fœturam. Nam post cessa etiam Calixto per Heinricum jura, quæ olim Respublica habuit in Episcopis constituendis, non semper fas erat commendationi Imperatoris refragari, * si pro amicis intercederet: & vero plerunque ad rem Principi gratam faciendam paratior æquiorve plebs deprehensa est, quàm sacer ordo, qui ex altera parte Pontificem timere debuit facili assensu irritandum: nam Honorius Papa Ottonem Halberstadiensem Episcopum jam ex ea causa deposuerat, (a) *quod Lothario pro Ecclesiâ esset blanditus*; Quare subtrahendum fuit Principibus alterum illud plebejum fulcrum, quibus innixi haud parum adhuc in electionibus posse videbantur, populo operam sedulo dante, ut eum Episcopum eligerent, quem scirent acceptum Principi fore. Ita paulatim semotâ cum fastidio plebe introducta sequior canonica electio, à solo Capitulo perficienda, cum antea non alia esset canonica electio, quam con-

(a) Cranz. Metr. l. 6. c. 11.

concurrente ad eam cum Clero universo populo. Præcipue vero Friderico II. imperante perniciosè erratum est publico diplomate, quo confirmata Ecclesiastica libertate, sicut eam injuriosè ab Imperatoribus Pontifices extorserant, appellationes præterea ad Apostolicam Sedem novo errore permissæ, & electiones Prælatorum soli Capitulo datæ, excluso per summum nefas populo, juribusque divinis & humanis Pontificum tantum libidinibus & ambitioni ancillantibus. Nam quod ante Gregorius, Victor, Paschalis, Calixtus acerrimis edictis sanxerant, omni legum genere ad auxilium vocato, id cum propius ad hierarchiæ partum ventum esset, Gregorius IX. corruptelam dixit, non alio sane consilio, quam ut sacro ordine vindicato à plebeia societate firmius sibi certiusque imperium in tota Ecclesia adsereret.

§. 31. Atque haud multo post illud luculenter patuit, ipso etiam sacro ordine, quem nihil sentientem insidiosis blanditiis in servitutem detraxerat, multum indignante. Quamprimum enim desitum est mitti in suffragia plebem, continuo Ecclesiarum libertas totâ Germania vim pati cepit à Romana Sede, ac nescio quibus rescriptis, provisionibus, reservationibus tentata elanguit, ne quidem consecrationibus ac confirmationibus, quæ Metropolitanorum ex patrio more erant, impunè dimissis. Memorat infelicitatem eorum temporum non sine gravi dolore (a) Cranzius, cujus hic verba placet proferre. *Raceburgensis Ecclesia*, inquit, *vacabat, & se*

(a) Metrop. l. 7. c. 42.

ingerebat non electus à Fratribus Lambertus quidam, Hamburgenſis & Bremenſis Canonicus, qui Eccleſiam alienigena à ſummo Pontifice ad ſe nihil pertinentem impetravit. Vide in quantam licentiam tunc proceſſit, poſt Imperatorum deſtitutionem Romana Eccleſia, ut ſe inciperet intromittere de Eccleſiis Vacantibus. Solebant Imperatores de Romana aliquando diſponere Eccleſia, per ventum eſt eò, ut de ſolis Germaniæ Eccleſiis & Abbatiis diſponerent: idq; extortum eſt manibus eorum tempore Heinrici V. Imperatoris. Tum Eccleſiis provenit libera electio: in eam quoque Papa manus injicit per hæc tempora, & crevit illa facultas in immenſum, ut ſatis ſit per Germaniam res tolerabilis, ſed in Francia & Anglia immoderata, inde magis magisque in præceps ire imperii majeſtatem, & attollere caput Pontificum imperioſa deſideria, intrudi paſſim Eccleſiis per violentas & inſubidas gratias externos homines, populoque ignotos, plurimâ mercede conduci optima quæque ovilia ab iis paſtoribus, quos nec patrius in oves amor, nec religionis Chriſtianæ ſtudium, nec ingenua pietas, rerumque gerendarum conſpecta prudentia ab improba licitatione excuſaret: ſed quibus neceſſe fuit exhauſtos largitionibus ambituque theſauros ſceleribus ac deglabratione ovium implere: breviter jam apertam in Eccleſias tyrannidem uſurpari à Romana Curia, cùm legitimam & moderatam poteſtatem hoc ſpecioſo titulo ſubvertiſſet: & jam ipſum ſacrum ordinem intra ſe tacito dolore indignari, quod temerario libertatis appetitu in diriſſimam ſer-

vitutem

vitutem incidisset, donec lassata quotidianis injuriis patientia visa est excutere veternum & pristinæ felicitatis meminisse. Quis enim æquo animo Johannem XXII. feret, (a) *multas gratias de Ecclesiasticis beneficiis facientem, & ita pingues clausulas formis gratia-rum suarum apponentem generaliter, quales antea ab aliquo Papa non emanaverunt: & dispositioni suæ tot Prælaturas reservantem, quot ante ipsum ita communiter consuetum non erat?* Quis Benedictum XII. (b) *inter cæteras declarationes, quas fecit, declarantem, quod gratia specialis beneficio vacaturo extendit se ad beneficia ubiq; sita ad collationem illius spectantia, sub cujus collatione cadit gratia concessa?* Quis ampliùs patrio more & juxta constitutiones Ecclesiasticas canonicè electus dignitatem & quæsitum jus suum advenis sine murmure cederet, Avenione vel Roma prægrandibus bullis advolantibus, occupandæ possessionis causa, à Pontifice immensâ auri vi aut familiari obsequio redemptæ? & tamen adeò piaculum fuit reluctari, ut vacante Bremensi Ecclesia nemo illam dignitatem ambiverit, mox cum injuria Pontificis mancipio resignandam: *scientibus cunctis*, (c) verba sunt Cranzii, *quod frustra niterentur, cum Apostolica provisione Sedes implenda putaretur: jam enim inoleverat, ut Apostolica provisione darentur Episcopi, posthabita Capitulorum legitima electione.* Igitur tandem Republica, (quæ sæpius competitorũ pervicacia & commissione

Rr 5 maxi-

(a) Heinr. Rebdorff. in Annal. (b) Gobelin. Person. Cosmodr. Ætat. 6. c. 71. (c) Metropol. l. 9. c. 17. & 23.

maximos motus sensit.) Clero, plebe, omnibusque bonis tam licentiosum imperium exosis auditæ passim querelæ sunt provocantium ex indigna servitute ad honestam libertatem. Extant undique Gallorum Anglorumque scripta, in Sedis Romanæ hierarchiam acerrimâ satyrâ invectiva. Quid enim Philippo Pulchro cum Bonifacio VIII. commercii per literas ea de re fuit, in vulgus notum est. Nec adeò muta Germania ad sensum malorum suorum diriguit, quin in ipso ergastulo deploraret publicas calamitates, accedente jam ad superiores injurias beneficiorum pluralitate, quam Eugenio Pontifice, ut Friderico I. malefaceret, severe damnatam, postea Successores ejus digno pretio, quod divinas & humanas leges facile superaret, convicti, nomine commendarum vel quocunque alio titulo cum Episcoporum translationibus in meliora loca concesserunt. Hæc res Gersoni digna admiratione visa est, ut quasi inops consilii quæreret, *quid sibi vult, quod modo potius omnes Episcopi, Prælati, & Parochiales Sacerdotes per Papam constituantur, quam eligantur personæ notæ & aptiores de patria? & nunc præficiantur Ecclesiis homines extranei in moribus & linguis & consuetudinibus?* Hæc (a) Cranzius gravi exclamatione. *Laxa, Petre, retia, angusta interim sunt, laxa, ut fiant capaciora. Ecce magna pars Italiæ tibi tributaria est; Per universam Germaniam & Hispanias de Ecclesiis & majoribus beneficiis disponis: in Francia idem facturus, nisi nova adinventio pragmatica sanctionis*

(a) Metrop. l. 11. c. 24.

ctionis obsisteret. Mirabitur quisquis annales antiquorum temporum legerit temporum mutationes, tum in cæteris, tum maxime in Ecclesiastica potestate.

§. 32. Interea dum omnes fremunt, nemo autem movere Camarinam vult, desertam Rempublicam aliqui Imperatores paulatim erexere: Inter eos post Friderici II. fata primæ debentur Ludovico Bavaro, qui cum Romana Sede feliciter tota vita conflixit. Secutus quidem illius exemplum aliquando & Carolus quartus esse videtur, sed tenuiore vestigio nec pari animo, quin explendis desideriis sæpius in transversum raptus imploravit Pontificum opem, quando aliquibus ex suis Episcopatum conferri voluit. Tandem vero serius hæc acta causa est in Constantiensi Concilio, Deputatis Provinciarum Germanicæ nationis, in provisiones, gratias expectativas, reservationes, per regulas potissimum Cancellariæ introductas edito libello acerrimè invehentibus cum petitione pro earum abrogatione concepta. Inserta sunt singula gravamina *Catalogo testium veritatis Flacii Illyrici & Tomo I. Constitutionum Imperialium Goldasti:* vulgoque avisamenta Constantiensia audiunt. Cum in Concilio spem eventus frustraretur, Germaniæ Principes quatuor annis ante Concilium Basileæ habendum Monguntiæ congregati novam deliberationem de abolitione tantorum onerum instituerunt, mitiore tamen modo, quam ut emolliendæ Romanæ ambitioni idoneus esset. Eorum enim *gravaminum relevamen in singulare privilegium* apud Pontificem peten-

petendum decernunt, quæ contra jus fasque imprudentibus Ecclesiis imposita Germaniam oportuit citra alienam opem domestica auctoritate rescindere, non extranei hominis privilegium exorare aut beneficium agnoscere: Primum inter gravamina est, ut Pontifex *annullet & irritet omnes & singulas reservationes, tam generales, quam speciales, sive particulares Ecclesiarum Metropolitanarum, Cathedralium, collegiatarum, Monasteriorum, dignitatum & beneficiorum Ecclesiasticorum quorumcunque, quibus pro electione provideri consuevit: sive per Extravagantes ad Regimen & Execrabilis, aut per regulas Cancellariæ seu quascunque alias constitutiones aut ordinationes introductæ sint, reservationibus in corpore juris clausis duntaxat exceptis.* Et cecidisset in Concilio Basileensi ex voto Principum Germaniæ res, infaustis reservationibus publico decreto solemniter abrogatis, damnatoque post gravem Concilii increpationem Eugenio, *quod electionibus obsisteret, reservationibus contrariis utendo*, nisi Germania oportunitate temporis uti neglexisset, sive id artibus Æneæ Sylvii factum, seu culpa & ignavia Friderici Imperatoris, seu denique malo patriæ nostro fato. Quam Gallia hîc felicior, quæ recepto Basileensi Concilio, editaque in Biturigibus auctoritate Regis Caroli omniumque regni Ordinum consensu pragmatica sanctione sacris nundinationibus & alieno imperio modum aliquem posuit? Nec tamen segniores Proceres nostri fuere in procuranda libertate, sed nescio qui pessimus genius nobis solidam felici-

felicitatem invidit. Cum autem eo nihilo magis cessarent publicæ querelæ vociferantium opprimi Rempublicam cum Ecclesia, & exhauriri immensa avaritia divitiis suis imperium, Fridericus anno seculi decimi quinti quadragesimo septimo cum Pontifice in certa pacta convenit, quæ *concordata Nationis Germanicæ* vocantur. In illis non abolentur quidem omnes provisiones & reservationes, sed, ut ait Heinricus Canisius, *certus modus adhibetur super provisionibus & reservationibus Ecclesiarum & beneficiorum Ecclesiasticorum, quoad Germaniam*. Nomen & rem ipsam multis rationibus impugnat *Casparus Hedion Eccl. hist. l. 11. c. 21. apud Goldastum in Rationali Constitut. Imp. pag. 117.* Sed utcunque vitiosum principium fuerit, negari non potest, diuturno usu recepta in Imperio esse. Eorum enim mentio non tantum in publicis legibus & regiis Capitulationibus fit, sed & ex plurimis imperatoriis edictis confirmationem habent. Maximilianus I. anno 1518. Leodiensibus imperavit, & Carolus V. anno ejusdem seculi quadragesimo quarto Cameracensibus, ut isthæc concordata servare vellent. Ferdinandus I. cum imperiale Aulicum Consilium ordinaret, jussit aliis imperii legibus fundamentalibus nationis Germanicæ concordata aggregari, & certo mense in consilio ante Consiliariorum oculos erigi, ut melius eorum recordarentur: quod & postea à Matthia observatum est, sicut pluribus ex (a) Lehmanno constat.

§. 33. Cum

(a) De pac. relig. l. 1. c. 37. & 38.

§. 33. Cum igitur in Imperio apud Imperatorem & Catholicos Status Concordata vim publicæ legis obtineant, & perpetua quædam regula sint actionum in Ecclesiasticis negotiis, necesse est illa huic loco inserere, licet haud ignari simus, familiariter in omnium manibus versari. Quoniam enim hodie Episcopi eliguntur postulanturvè ad eorum normam, utique hanc nosse oportet, ut rectè actio institui possit. Circumferuntur autem variæ editiones, ut Besoldus ex Trismegisto Canonicali rectè monuit. Nos eam hîc sequimur, quam Coloniæ apud Gymnicum anno 1597. impressam Goldastus nobis in (a) *Statut. & rescript. Imperial.* omnium mundissimam exhibuit hoc tenore.

Concordata Nationis Germanicæ cum S. Sede Apostolica.

Pro ipsius Ecclesiæ Unione ac Pace & Tranquillitate inter eandem & Nationem prædictam, perpetuo fovendis, inita, conclusa & accepta.

NIcolaus Episcopus, Servus Servorum Dei ad perpetuam rei memoriam: *Ad Sacram Petri Sedem divina dispositione sublimati, singulis, quæ pro universalis Ecclesiæ unione ac pace & tranquillitate profutura conspicimus, Apostolicæ providentiæ sollicitudinem libenter intendimus, & ad felicem illorum prosecutionem & consummationem opem & operam impendimus efficaces. Nuper siquidem carissimus in Christo filius noster Fridericus Romanorum Rex illustris*

(a) P. 207.

illustris & nonnulli alii dilecti filii, Ecclesiastici & seculares Principes inclytæ nationis Germanicæ ex una, ac dilectus Filius noster, Johannes, S. Angeli Diaconus Cardinalis, in partibus illis Apostolicæ Sedis de latere Legatus, per nos ad dictas partes missus, sufficienti desuper à nobis, & Sede Apostolica Auctoritate suffultus ex alia partibus Romanæ Ecclesiæ & dictæ nationis (†) *nominibus, pro ipsius Ecclesiæ unione, pace & tranquillitate inter Ecclesiam & nationem prædictam perpetuo solidandis & conservandis diversa, rationabilia & utilia ordinationes & statuta, à partibus ipsis hinc inde approbata, laudata, conclusa, acceptata & concordata fecerunt ac ediderunt, nobisq; humiliter supplicari fecerunt, ut illis pro firmiori eorum subsistentia robur Apostolicæ firmitatis adjicere, nec non auctoritatem potiorem & decretum interponere dignaremur. Nos itaque, qui statuta, ordinationes & concordata prædicta per nonnullos ex venerabilibus fratribus nostris, S. R. Ecclesiæ Cardinalibus magnarum maturitatis, autoritatis & literaturæ viros diligenter examinari & discuti fecimus, eaq; rationabilia & salubria tam Ecclesiæ quam Nationi præfatæ fore, comperimus, de dictorum & aliorum venerabilium Fratrum nostrorum, prædictæ Ecclesiæ Cardinalium consilio & assensu, apostolica authoritate & ex certa scientia approbamus, ratificamus, laudamus, & acceptamus, & præsentis scripti patrocinio communimus juxta modum & formam subsequentes.*

1. Pla-

(†) al. nomine.

1. Placet nobis, super provisione Ecclesiarum & beneficiorum Ecclesiasticorum quorumcunque, juris scripti reservatione, & Execrabilis *&* Ad Regimen, *constitutionum modificatis, ut sequitur. Ad regimen Ecclesiæ generalis, quamquam immeriti suprema dispositione vocati gerimus in nostris desideriis, ut debemus, quod per nostræ diligentiæ studium ad quarumlibet Ecclesiarum & Monasteriorum regimina & alia beneficia Ecclesiastica juxta divinum beneplacitum & nostræ intentionis affectum Viri assumantur idonei, qui præsint & prosint committendis eis Ecclesiis, monasteriis, beneficiis prælibatis. Præmissorum itaque consideratione inducti, & suadentibus nobis aliis rationabilibus causis, nonnullorum Prædecessorum nostrorum Rom. Pontif. vestigiis inhærentes, omnes Patriarchales, Archiepiscopales, & Episcopales Ecclesias: & etiam monasteria, prioratus, dignitates, Personatus & officia, nec non Canonicatus, Præbendas, & Ecclesias, cæteraq; beneficia Ecclesiastica cum cura vel sine curâ, secularia & regularia, quæcunque & qualiacunque fuerint: etiamsi ad illa personæ consueverint seu debuerint per electionem seu quemvis alium modum assumi, nunc apud Sedem Apostolicam quocunque modo vacantia & in posterum vacatura: nec non per depositionem vel privationem seu translationem per nos seu autoritate nostra factas & inantea faciendas ubi libet: Nec non ad quæ aliqui in concordia vel discordia electi sive postulati fuerint, quorum electio cassata seu postulatio repulsa vel per eos*

facta

facta renunciatio & admissa autoritate nostra extiterit, seu quorum electorum vel postulatorum & inantea eligendorum seu postulandorum electionem cassari, seu postulationem repelli, ad renunciationem admitti per nos aut autoritate nostra contingat apud Sedem prædictam vel alibi, ubicunque, & etiam per obitum Cardinalium ejusdem Ecclesiæ Romanæ, aut officialium dictæ Sedis, quamdiu ipsa officia actualiter tenebunt, (videlicet Vice-Cancellarii, septem Notariorum, Auditoris literarum contradictarum, & Apostolici palatii causarum auditorum, Correctorum, centum & unius scriptorum literarum Apostolicarum, & viginti quatuor pœnitentiariæ præfatæ Sedis, viginti quinque Abbreviatorum nec non verorum commensalium nostrorum, & aliorum viginti quatuor Capellanorum, Sedis ejusdem in Epitaphio descriptorum:) & etiam quorumcunque legatorum, seu Collectorum, ac in terris Romanæ Ecclesiæ Rectorum, ac Thesaurariorum deputatorum, seu missorum hactenus vel deputandorum, aut mittendorum in posterum, nunc vacantia, & inantea vacatura, ubicunque dictos legatos vel Collectores, seu Rectores & Thesaurarios, antequam ad Romanam Curiam redierint seu venerint, rebus eximi contigerit ab humanis, nec non quorumlibet pro quibuscunque negotiis ad Romanam curiam venientium, seu etiam recedentium ab eadem, si in locis à dicta curia ultra duas dictas legales non distantibus jam forsan obierint, vel eos inantea ab hac luce transire contigerit, & etiam simili

modo quorumcunque curialium peregrinationis, infirmitatis, seu recreationis, vel alia quacunque causa ad quævis loca secedentium, si eos antequam ad dictam Curiam redierint, in locis ultra duas dictas ab eadem Curia, ut permittitur, non remotis, (dummodo eorum proprium domicilium non existat ibidem,) jam forsan decesserint, vel in posterum eos contigerit de medio submoveri, etiam tunc per obitum hujusmodi vacantia, vel in posterum vacatura: rursus Monasteria, Prioratus, dignitates, Personatus, Decanatus, administrationes, officia, Canonicatus, Prabendas, & Ecclesias, cæteraq; beneficia Ecclesiastica, secularia & regularia, cum cura vel sine cura, quæcunque & qualiacunque fuerint, etiamsi ad illa persona consueverint vel debuerint per electionem seu quemvis alium modum assumi, quæ promoti per nos seu autoritate nostra ad Patriarchalium & Episcopalium Ecclesiarum, nec non monasteriorum regimina obtinebant tempore promotionũ de ipsis factarum, nunc quocunq; modo vacantia, aut in posterum vacatura nec nõ etiam per assecutionẽ pacificã quorumcunq; prioratuum, personatuum, officiorum, Canonicatuum, prebendarum, Ecclesiarum, & beneficiorum aliorum, per nos seu autoritate nostrarum literarum immediate collatorum seu conferendorum in posterum, præterquam si virtute gratiæ expectativæ assecutio fiet, nunc vacantia & inantea vacatura, plena super præmissis omnibus & singulis cum fratribus nostris collatione præhabita, & matura deliberatione secuta, ordinationi, dispositioni

sitioni & provisioni nostræ de ipsorum fratrum consilio autoritate apostolica reservamus. Decernentes ex tunc irritum & inane, si secus super præmissis & quolibet eorum per quoscunque quavis autoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

2. Item placet nobis, quod in Metropolitanis & Cathedralibus etiam immediate non subjectis Ecclesiis, & monasteriis immediate subjectis, Sedi Apostolicæ fiant electiones canonicæ, quæ ad dictam sedem deferantur, quas etiam ad tempus constitutum in Constit. felic. recor. Nicolai III. quæ incipit, cupientes, expectabimus, & elapso dicto tempore, si non præsentatæ, vel si præsentatæ minus canonicæ fuerint, providebimus, & si canonicæ fuerint, eas confirmabimus, nisi ex rationabili & evidenti causâ ac de dictorum fratrum consilio de digniori & utiliori persona duxerimus providendum: proviso, quod confirmati prædicti, & per eos provisi Metropolitanis suis & aliis præstent debita juramenta & alia, ad quæ de jure tenentur; Et in monasteriis dictæ Sedi immediate non subjectis, & aliis regularibus beneficiis, super quibus pro confirmatione vel provisione ad dictam Sedem non consuevit haberi recursus electi, seu illi, quibus providendum est, pro confirmatione & provisione hujusmodi ad Curiam Romanam venire non tenebuntur, ipsaque regularia beneficia sub expectativis gratiis non cadant; Ubi autem pro monasteriis ad dictam Curiam venire seu mittere consueverint, non aliter confirmabimus vel providebimus, quam

superius de Cathedralibus Ecclesiis est expressum. Et de Monasteriis Monialium non disponemus, nisi sint exempta, & tunc per commissionem ad partes.

3. De cæteris verò dignitatibus & beneficiis quibuscunque secularibus & regularibus vacaturis, ultra reservationes prædictas, (majoribus dignitatibus post Pontificiales in Cathedralibus & Principalibus in Collegiatis Ecclesiis exceptis, de quibus jure ordinario provideatur per illos inferiores, ad quos alias pertinet) placet etiam nobis, quod per quamcunque aliam reservationem, gratiam expectativam, aut quamvis aliam dispositionem sub quacunque verborum forma per nos vel autoritate nostra factam vel faciendam non impediamus, quo minus de illis, cum vacabunt, die Februarii, Aprilis, Junii, Augusti, Octobris & Decembris mensibus libere disponatur per illos, ad quos eorum collatio, provisio, præsentatio, electio seu quævis alia dispositio pertinebit: reservatione aliave quavis dispositione autoritate nostra factis vel faciendis non obstantibus quibuscunque. Quotiens vero aliquo vacante beneficio in Januarii, Martii, Maji, Julii, Septembris & Novembris mensibus, specialiter dispositioni dictæ Sedis reservatis, non apparuerit infra tres menses a die notæ vacationis in loco beneficii, quod alicui de illo Apostolica auctoritate provisum fuerit, extunc & non antea Ordinarius vel alius, ad quem illius dispositio pertinebit, de illo libere disponere poterit. Et ad finem, ut hæc ordinatio collationum benefi-

fício-

ficiorum non reservatorum per alternos menses possit per dictam nationem publicari, & omnes, qui ea gaudere voluerint, tempus congruum habeant eam acceptandi; tunc quoad dictam Sedem à Kalendis Junii proximè futuris ipsa currere incipiet, & durabit deinceps, nisi in futuro concilio de consensu dictæ Nationis aliter fuerit ordinatum.

4. Placet similiter nobis, quod circa provisionem dictæ Sedis ordinandam modus Annatarum hoc modo currat. De Ecclesiis Cathedralibus omnibus & Monasteriis Virorum duntaxat, vacantibus & vacaturis, solvantur pro fructibus primi anni à die vacationis summæ pecuniarum in libris Cameræ Apostolicæ taxatæ, quæ communia servitia nuncupantur, & si quæ excessive taxatæ sint, retaxentur: & quod provideatur specialiter in gravatis regionibus secundum qualitatem rerum, temporum & regionum, nec nimium prægraventur, ad quod petentibus dabimus commissiones in partibus, qui diligenter inquirant, & retaxent. Taxæ autem prædictæ pro media parte infra annum à die habitæ possessionis pacificæ totius vel majoris partis solvantur, & pro alia media parte infrà annum sequentem. Et si infra annum bis vel pluries vacaverint, semel tantum solvatur, nec debitum hujusmodi in successorem in Ecclesia vel monasterio transeat. De cæteris vero dignitatibus, Personalibus, Officiis & beneficiis secularibus ac regularibus quibuscumque, quæ autoritate dictæ Sedis conferentur, vel de quibus providebitur, (præterquam vi-

gore gratiarum expectativarum aut causa permutationis,) solvantur annatæ seu medii fructus juxta taxam solitam à tempore possessionis intra annum, & debitum hujusmodi similiter in successorem in beneficio non transeat. Sed de beneficiis, quæ valorem viginti quatuor florenorum auri de Camera non excedunt, nihil solvatur: duretq; hæc observantia deinceps, nisi eam similiter in futuro Concilio de ipsius Nationis consensu contingat immutari.

5. In aliis autem, quæ per felicis record. Eugenium Papam IV. etiam Prædecessorem nostrum pro dicta Natione usq; ad tempus futuri generalis Concilii permissa, concessa, indulta & decreta, ac per nos confirmata fuerunt, in quantum illa concordiæ præsenti non obvient, ista vice nihil volumus esse immutatum, & per hoc, quod in Concordatis hujusmodi sive quibusvis aliis eorum occasione conficiendis literis propter compendiosiorem descriptionem Alemaniæ specialiter appellatur, Natio ipsa censeri non debet à Germanica Natione distincta, seu quomodolibet separata.

6. Et præterea, quia difficile foret, præsentes literas ad singula, in quibus de eis forsitan fides facienda fuerit, loca deferri, eadem apostolica auctoritate decernimus, quod ipsorum transsumpto, Metropolitanorum dictæ Nationis sigillo munito tanquam præsentibus, si exhiberentur, literis plena fides adhibeatur, & perinde stetur, ac si dictæ præsentes literæ forent exhibitæ vel ostensæ: & insuper quoque irritum & inane, si secus super his à quoquam quavis

autori-

autoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, ratificationis, laudationis, acceptationis, commutationis, reservationis, constitutionis & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incurrere. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimo septimo Kalend. April. Pontif. nostri anno secundo.

§. 34. Hæc sunt concordata illa, quæ Fridericus tota Germaniâ reclamante cum Nicolao V. iniit. Et verò non sine maxima ratione imperii Proceres cum Ecclesiis succensuisse Imperatori, tam prodigali transactione Reipublicæ & Ecclesiarum libertatem privati affectus causa summâ ignaviâ prodenti, vel ipsa pacta ostendunt, quæ minimè omnium ita comparata sunt, ut justis Ordinum desideriis per ea satisfieri posset. Quid enim relinquitur Ecclesiis quam invalidum aliquod electionis jus Pontificis arbitrio semper suspensa confirmatione aut provisione ex inhabilitatis capite sibi retenta sufflaminandum? Neque illo ipso tamen in solidum & omni anni parte liberè frui licet: Sed partitus est Pontifex cum ordinariis collatoribus ex æquo menses, ut fortunæ ludibriis sæpius interpellata potestas quotidianæ injuriæ sensum obducto callo assuescat non sentire. Extra hanc li-

bertatis Ecclesiasticæ speciem superbè ubique dominatur Romana Curia. Ad illius enim dispositionem provisionemque reservantur omnes Cathedrales aliæque Ecclesiæ, in Curia vacantes: imò vero ubilibet, modo per depositionem vel privationem seu translationem autoritate Pontificis factam, itemque ejusdem auspicio cassatam electionem seu postulationem repulsam admissamque renunciationem Ecclesiam orbari contigerit. Quid nunc impedit, quin Pontifex in sua manu totam electionis vim habeat? Cum Ecclesiæ in Curia vacant, expedita res est, nam ita ordinarii collatores religiose manum de tabula, nisi propediem suspendi à collatione & indignationem Dei & suorum Apostolorum velint incurrere. Quod si verò extra Curiam, & tamen oporteat Romanam Sedem metuere, ut minùs idoneum sibi gratumque alienâ suffragia substituant, quot arietes habet ad electionem seu impediendam seu subvertendam? Deponere, privare, transferre ex præparatis causis priorem Præsulem, cassare electionem, postulationem repellere ad renunciationem vel cogere vel persuadere quid nisi artes sunt & præsentissima subsidia, quibus & antevertere electionem, & jam factam cum rescindere, tum intentato metu sibi innoxiam facere licet? Nam dum confirmatio omnis etiam in canonicæ electionis Roma petenda est, dum fas est Pontifici, si canonicos ducat inhabiles, vel ex alia aliqua rationabili causa de digniore & utiliore persona providere, quando, per Deum immortalem! deerit lusciniolæ sua cantio, ut non electionem in

in suum forum transferat, aut recens electum qua promissis qua minis in suas partes? Nihil eorum latuit imperii Status, nec occulta murmura fuerunt quiritantium Rempublicam in prædam dari; præcipuè verò exemplo humanis rebus Nicolao vellicantur assiduis æstibus imperatoriæ aures annitentium Principi persuadere, *ne Pontificibus amplius obtemperaret*, verba sunt (a) Platinæ, *nisi quædam ad pragmaticam tendentia ab ipsis prius impetrassent. Quod dicerent Germanis longe pejorem conditionem esse quam vel Gallis vel Italis, quorum servi, Italorum imprimis, ni res mutarentur, merito dicebantur. Nec certe procul abfuit, quin Imperator tumultuantibus obsequeretur, quo minus autem id fieret, gravissima Æneæ auctoritas intercessit, cujus hæc fuit apud Cæsarem sententia. Inter Principes etiam de magnis rebus inter se diffidentes pacem aliquando & amicitiam componi posse; At inter Principem & populum immortale odium semper intervenisse: quare dicebat satius sibi videri cum Pontifice sentire, quam eorum cupiditatibus obtemperare, quorum mentes non ratione, sed appetitu & cupiditate ducuntur.* Vides quam perniciose & veteratorie ad publicum bonum homines illi consulere soleant, qui abdomini & ambitioni suæ metuunt: Totius imperii Senatum, hunc pene Regum consessum, tot sapientissimos patriæ patres, tot proceres & columnas Reipublicæ levissimi & infimi populi ingenio adscribere, Principib⁹ suis perpetuo livore i[illegible],

(a) In Pio II.

quæ hæc calumnia eſt & ſacrilega audacia? quod illud boni civis & Conſiliarii officium, caput à membris artificioſa obtrectatione dividere, & illud extraneo homini devincire præpoſtero obſequio, ne æquas & neceſſarias populi ſui preces audiat ſub duriſſimo jugo gementis? Et verò cur melius Imperatori ſit cum Pontifice ſtare frequenti nundinationum ac plus quam cauponaria arte imperii & ipſius cæſarei fiſci theſauros expilante, quam civibus ſatisfacere, conſilium opemque ad ſubactæ patriæ liberationem certatim promittentibus? cur ſatius ſit cum vitæ ac fortunarum periculo piratas ſequi, quam amicam claſſem? cur Sirenibus auſcultare prima cantus ſuavitate inexpertis auribus imponentibus, quam maturè monentibus, ut adhibita cera blandientem peſtem effugiamus? O impudens & durum os! tune igitur audes juſtiſſima Statuum deſideria in ipſis Comitiis legitimo ordine expoſita improbas cupiditates dicere, tu Principum mentes, quas Deus propiore Spiritus ſui numine afflat, non ratione ſed appetitu & cupidate duci. Ecce autem quam defuit Pontifici tuo ratio! quam pridem ipſe exuto omnis honeſtatis & juſti æquivè ſenſu depuduit. Ante Gregorianos tumultus & Sacræ Scripturæ indubiâ auctoritate, & ex vi ſummi imperii, & priſco cùm fere omnium gentium tum Chriſtianorum more Imperatorum fuit creare ſacrorum Pontifices. Hæc humanæ conſuetudinis & juſtitiæ vincula Gregorius primò impugnavit: Calixtus diſſolvit & rupit. Sed ſpecioſus titulus & ſolidæ pietatis plenus, Eccleſiarum ſcilicet libertas divino

divino jure imperata, adeoque subtrahenda Principum ambitioni, principio obtendebatur. Et jam in eo videbatur sibi Romana Curia satis magnum victoriæ præmium posuisse, si ereptis seculo electionibus Ecclesias pateretur suo jure [illegible]turali libertate frui. Sed nunquam animus [illegible]er præsenti felicitate contentus est, cum pri[illegible] consequitur, ulteriora appetit, in infinitum [illegible]ogressurus, nisi mors aut adversa fortuna modum faceret cupiditatibus. Pellæus juvenis in Asiam cum exercitu trajecturus laudem & famam visus est quærere: sed cadentibus ex animo rebus intra Persarum imperia Indiamque plus æstuavit, quam Romana pubes Caudinis furculis inclusa. Ita Pontifex cum adhuc ancipiti fortuna confligeret, augendis viribus totum sacrum ordinem ad pileum vocavit, insita dominandi libidine & avaritia haud impigrum aut ineptum seditionibus: dementata interim plebe cœli indignatione, quod ferret illius vates tam indigne mundanis sordibus premi, & qui ad imperium deliciasque nati felicem mitram divino munere haberent, alienis ludibriis subactos velut è terra nasci electione in profanas manus collata. Hanc fabulam prima scena exposuit, plausibili argumento clero plebique acceptam, cùm interea de utriusque capitibus clandestina comitia haberentur. Quamvis enim recenti adhuc fœdere per Calixtum electiones populo & Ecclesiis restitutæ sint, ne divina & humana jura, quæ nefarie infandis rebellionibus prætendebantur, subita mutatione perirent: temporale tamen id beneficium fuit, nec alia mente concessum,

cessum, quam ut meliore occasione revocaretur, jurium peritia, quæ tunc liberali modo omnibus non tam admensa est, quam affusa, ex posteritatis memoria sensim evanescente. Quid igitur de his hominibus dicemus, quibus divina oracula & ipsa legum sanctissima præses justitia ad libidines ancillantur & parricidia? Heinricorum ætate Clero plebique omnia jura electiones addixere, & id pene in religionis articulum transiit, ut continuò fulmine afflaretur, qui meliores partes defenderet: deinde mutata facies & antiquatæ sunt ejusmodi leges, Romana Sede totius Catholicæ Ecclesiæ universalem dominatum ad se rapiente, cui adversum erat, si cum plebe sacer ordo nimium posset. Hæc Prothea in varias formas mutatio ægerrimè quidem omnibus bonis accidit, & vel jam simplicioribus patuerunt ambitiosæ curiæ consilia: sed jam serum erat nodosam arborem flectere neglecta ramuli teneritate: & præterea Concilii Basileensis opportunitate omissa, qua feliciter antiquum vulnus sensim potuisset sanari. Quam parum enim Concordatis nostris & Reipublicæ & temporum necessitati prospectum sit, e adverso quam omnia in gratiam authoritatemque Pontificis expensa, vel ex ipsa pactorum inæqualitate constat rerumque eventu. Itaque Procerum nostrorum mentes ratione, consilio, sapientia & justitia imbutæ, non affectibus aut libidine correptæ ab Imperatore Friderico malorum finem præsenti & robusto remedio exorarunt. Itaque satius fuisset honesta civium desideria sequi, & animorum alacritate ad parandam liberta-

tem uti, quam unius hominis improbis cupiditatibus servire. Sed inevitabile fatum est, & nihil adversus rerum eventuumque necessariam seriem humana consilia possunt.

§. 35. Utcunque autem Germanicæ Nationis concordata perniciosa nobis sint, & favorabilia Romanæ Ecclesiæ; experientia tamen docuit, non ex omni parte à Pontificibus bona fide servata esse, occultis cuniculis ad subruendas infelicis libertatis reliquias subinde actis: adeò inexplebilis est avaritia & ambitio, ut inter totius mundi divitias afflictim esuriat. Testes sunt ejus rei, non tantum gravamina, quæ Ordines Maximiliano Imperatori anno millesimo quingentesimo decimo adhuc ante Lutheranorum auditum nomen exhibuerunt: ab eis deinde repetita auctaque in Noribergensi conventu. Sed & imprimis imperatoriæ capitulationes, quæ omnes & singulæ de informibus gratiis, rescriptis, annatis, multiplicatione Officiorum in Romana Aula, dispensationibus, reservationibus, resignationibus, aliisque modis in fraudem Concordatorum & juris Patronatus usurpatis indignabunde conqueruntur, & opem Imperatoris diligenter implorant. Adhæc *(a)* Gregorii XIII. declaratio de mensibus relictis potius quam reservatis idoneo argumento est, quantis artibus ipsa concordata soleant impugnari. Multa enim ibidem in præjudicium nostræ Reipublicæ innovari & subverti contra contrahentium primã intentionem, nullum dubium est, devolutionibus

tam

(a) Apud Gold. Constit. Imp. p. 210. & Limn. M[illegible] VII. ad Capit. Caroli. V.

tam arcte in ordinem redactis, ut eis vix amplius locus aliquis esse possit, præparatis cavillis non eludendus. Sed non sicut concordata, ita & hanc declarationem, quam preterea uni Pontifici non licuit pro imperio facere, publica fide recepimus: quare bona Apostolorum Petri & Pauli venia, quibus alias nihil de his rebus innotuit, imò integra Dei gratia repudium mittimus artificiosæ extensioni.

§. 36. Præter Concordata autem ista Cæsareæ Capitulationes & aliorum pactorum mentionem faciunt, quæ Romanum Imperium dicitur cum Pontificia Sede fecisse. Quænam verò illa sint, & quid sibi velint, ex publicis actis, quæ prostant, non potui discere.

§. 37. Quibus modis autem hodie Episcopi constituantur: alio loco à nobis exponetur: Nunc ultimum argumenti est, quod summum jus Imperatoris de ea re tractat, ut hostibus arma detrahamus, quibus contra veritatis aciem utuntur. Et verò æternam naturæ legem cum divinis imperiis ac primæva consuetudine Ecclesiæ Christianæ, adhuc viduatæ Principum præsidio supra excussimus. Restat igitur, ut si quid aliunde jejuna fiducia objicitur, eadem dexteritate repellamus. Nihil metuimus Nicænum Canonem, de electione per Episcopos facienda, cui Constantinus & alii Imperatores vim legis publica receptione tribuere: quos postea imitatus est Carolus M. capitulo *de electionibus per Clerum & populum faciendis*. Quis enim nescit legibus suis non obligari Principem? Quis non ex ipsa lege lata superius aliquod jus agnoscit? Res simi-

lis & aliis civilibus actionibus, quas majestas cum subditis communicat auspicio suo & nomine exequendas: non quod ipsa tale quid non possit facere, sed quod vel nolit, vel agendarum rerum multitudine distracta alieno adjutorio laborum exitum quærat & levamen. Quemadmodum ex eo, quod à municipiis eligi Decuriones permittuntur, vel quod universitati fas est Syndicum creare, nemo summum Principis imperium in Decurionum Syndicive constitutione in discrimen vocavit: ita absurdum & pertinax profectò postulatum est, rivulos à scaturigine sua dividere, & haustâ semel aqua obstructis facibus fontem abjurare, unde potare licuit. Impossibile summo Principi est, toto suo regno, quod plerunque latissimum, singulos Episcopos, ne dum sacrificulos nominare: adeoque vices suas populo mandavit & sacro ordini: Sed noluit tamen utrumque propria quæsiti juris auctoritate oblito beneficii auctore dominari. Sanctione publica canones antiquos confirmavit: sed noluit confirmationem illam sibi & R.e publicæ præjudicio esse: quare exempla electionum per Episcopos factarum id tantum ostendunt, electionem à summa potestate etiam aliis posse permitti: nec ab ea necessario fieri debere. Canones hoc ajunt, nolentibus illis, aut negligentibus, apud quos in civitate rerum summa est, posse Ecclesiam ita sibi relictam de idoneis instrumentis ad finem consequendum prospicere. Sed neutrum horum nunc quæritur. Verùm illud potius an summo imperio liceat, si quando ex civilibus causis libitum fuerit, saltum facere & inter-

intervenire ordinariæ electioni? Ac id sibi licere illi ipsi Imperatores optima interpretatione docuerunt, qui legum auctores fuisse dicuntur. Ut enim omittam Græcorum imperium, indubitatum est Carolum M. aliquando usum esse jure eligendi Episcopos, quanquam id rarius ab eo factum (*a*) Genebrardus regii juris infestissimus hostis fateatur. Nec alii propugnatores pontificiæ ambitionis inficias ire possunt, Romaná Ecclesiam ab eodem Principe accepisse suos Præsules, aut decretum esse, ut idem Archiepiscopos & Episcopos institueret. Unde Lupus Ferrariensis à Pipino Caroloque M. hunc regiæ electionis morem propediem deducit. Nec id mirum cuiquam videri debet, cui integrum cerebrum nec læva mens est. Quid enim leges & jura jactitant? Nulla lex civilis est, à qua non liceat interdum Principi recedere: ac id forte sibi vult JCtorum axioma: *verbis generalibus in lege positis nunquam censeri exclusum jus summæ potestatis.*

§. 38. Quod autem nonnulli ad divitias illisque annexam temporalem jurisdictionem recurrunt, de qua Imperatores Episcopos investiere, imbecillas tenebras faciunt tantæ luci. Constat enim Ecclesias Ottonum liberalitate opibus & potestate demum crevisse, ut sub Francorum Regum imperio quod nihil est, nec effectum aliquem potuerit producere. Quamobrem si ante Ottones in rerum monumentis frequens mentio Episcopatuum investituræ occurrit, à Regibus aut Imperatoribus factæ; id necessario de volu-

(*a*) De Sacr. elect. jur. c. 1.

collatione non jurisdictionis aut temporalis juris, sed ipsius loci capiendum, in quem solita electione Princeps ad obeundum pastorale munus eam personam substituit, quam dignam judicavit sacris functionibus.

§. 39. Qui canonum auctoritate nituntur, non attendunt, illos etiam sub regio imperio esse, & proinde in externis rebus contrariis edictis posse abrogari, ut supra vidimus. Cum enim adhuc Ecclesia extra tutelam Reipublicæ infelix fluctuaret, ipsa necesse habuit sui corporis commodam, qua licuit, ordinationem suscipere, non æternis, sed temporalibus nec amplius duraturis decretis, quam deserta vidua inter summas potestates nullos procos inveniret, qui eam ambirent. Et verò quicquid etiam antiquiores canones, nec sequioris seculi corruptelis suspectos perscrutemur; longe majore modestia eos loqui nullum dubium est, quam qui hodie in Romanæ Curiæ officina cuduntur. Vetustissimus canon, qui est trigesimus in eorum ordine quos *apostolicos* perhibent, non tam juri summi imperii aliquid detrahit, quam ambitum & machinationes eorum coërcet, qui non legitimè examinati, non ut decet ordinati, violentis intrusionibus Ecclesias invadunt, favore auxiliove Magistratuum, intempestivam interponentium auctoritatem. Sed quàm diversa sunt, monere eos, qui pastorale munus affectant, ut sibi ab ambitu caveant & sordibus, & cum summis potestatibus, de jure electionum contendere? Inde quod in canone habetur ἐγκρατὴς τῆς Ἐκκλησίας γίνεται, oppositum est ambientium & sibi indignis modis

Tt patro-

patronos quærentium moribus & invitis Ecclesiis obrepentium. Hoc increpat & damnat canon, quod ita ab antiquo usu servatum sit, creditumque expedire, ne quis invito populo ecclesiam occupet: non verò Principes de electionibus in jus vocat, aut siquid etiam per summos Magistratus forte peccatum sit, irritum facit, subditis ad seditiosa arma vocatis. Idem institutum tenuit Parisiensis Synodus, qua tantopere gloriantur. Præterquam enim quod non tam de electione loquatur, quam ordinatione, quæ peculiare donum Ecclesiæ est; sub imperio nisi obsequii ratione non comprehensa: saltem perstringuntur, qui venalem Principis gratiam muneribus aucupantur, summa potestas intemerata relinquitur: & sic tamen ea in re Charibertum Regem, sub quo habita Synodus est, passum esse imperio suo modum dari; simile negotium erit illis legibus, contra quas Principes noluere rescripta sua in gratiam partium data aliquid valere: quas tamen nihilominus licet mutare contraria volūtate: nec sibi temperasse postea Reges in electionibus experientia docuit, ipso illo Chariberto Pascentium ad Episcopatum Pictonum promovente, qui nulla Synodi habita ratione a provincialibus, ut legitime electus, receptus est. Plurimæ Synodi in Gallia sunt habitæ, quæ ignavos Principes officii sui in hac re admonuere: sed nulla reperitur, quæ eo nomine Regem reprehendat, quod electionum jura sibi vindicet: Multo minus vero rejiciat publicæ confirmationis auctoritatem, quam & hodie ereptum ivere Reipublicæ

publicæ, omni ejus vi in unum Pontificem derivata cœco & pernicioso studio.

§. 40. Nec sibi quisquam facile imponi patiatur, seu electionem seu arbitrandi jus, quod Principibus olim in electione populari competiit, cum eo consensu idem esse, quo urbis cujusque Magistratus secundum leges aut canones juxta clerum, & interdum cum populo in electione concurrunt: adeoque summas potestates partem fecisse electionis in concursu cum reliqua Ecclesia, non propriis auspiciis totam absolvisse. Plurimum enim hæc inter se distant. Magistratus enim majoribus calculis vinci potuit, Princeps non potuit, cujus voluntas etiam supra ipsam electionem populi erat, & solo nutu omnes obligabat ad obsequium. Differentiæ ratio in eo conspicua est, quod imperanti electio competat, qua imperans est & imperium habet; Magistratus vero eligat non qua Magistratus, sed qua honorata pars urbis, cuj⁹ suffragia nec provinciæ suæ terminos excedunt, Principis imperio omnes totius regni angulos actuosâ efficacia pervadente. Ad hæc Magistratus potestas ex lege positiva est: Principis, ex imperio, seu ipsum potius summum imperium, quod civili legi dominatur.

§. 41. Multo minus Baronio fidem habemus, novo commento accensam ubique in historiis veritatis facem emungenti: quasi Pontificis concessione & auspiciis actum sit, quicquid olim circa electionem sibi Reges visi sunt tribuere: & ut oportunum mendacium citius fidem inveniat, cum acri bile in eos invehitur, qui tardius

sibi tanto viro credunt. *Illud non ignorandum*, (a) inquit, *concessam fuisse à Zacharia Romano Pontifice Pipino Regi Francorum nominationem, quam vocant, seu postulationem Episcoporum pro Ecclesiis vacantibus in regno suo, ut intelligas, cum legis, à Regibus Ecclesiis esse datos Episcopos, totum id factum non jure proprio, quod nullam penitus in Ecclesiasticis rebus Reges habent, sed concessione Apostolicæ Sedis. Unde erubescant mentientes politici novatores, cum Ecclesias subjiciunt Regibus.* O homo Parthis mendacior! siccine lubet bonorum authorum mentem adulterare, turpissimoque plagio in tui Domini gratiam venenum ex floribus colligere. Quantum constat ex Lupi verbis, unde Baronius hæc recitat, non concessio alicujus juris, sed consilium fuit, quod Zacharias ad Pipinum dedit, qui forte consuluit, annon recte id jus pro necessitate Reipublicæ ipse Rex exerceret: & præbuit Pontifex assensum expensa diligenter re, non concessit demum Regi potestatem, quâ non opus habuit, cùm jam ea usus legatur, quando adhuc Major domus sine regio nomine Rempublicam Gallorum administraret. In Suessionensibus Comitiis quam longe alia Childerici & Pipini Franciæ Principum oratio? *Idcirco constituimus*, inquiunt, *per consilium Sacerdotum & optimatum nostrorum & ordinavimus per civitates legitimos Episcopos, & constituimus super eos Archiepiscopos Abel & Ardobertum.* Ad hæc Pipini Frater, Carolomannus, *Ego* ait, *Dux & Princeps Francorum Synodum congregavi, & per consilium Sacerdotum & Optimatum meorum*

(a) Annal. ad Ann. 752.

rum ordinavimus per civitates Episcopos, & constituimus super eos Archiepiscopum Bonifacium, missum S. Petri. Nulla hic mentio pontificiæ concessionis, quæ ipso Baronio auctore his temporibus posterior est, nimirum in Pipinum Regem collata, ut omninò aliquid condonandum sit quærentibus, quanam auctoritate freti Reges & Principes Francorum ante Pipinum, ducentis pene annis retro numerandi, tam libero jure Episcopos constituerint? Ad quid vero, ais, Pipinus consuluit Zachariam, si decisa jam causa fuit regii juris, & innumeris præjudiciis stabilita? Scilicet quid novum est exquirere ejus sententiam, à quo injuriam possumus metuere? sperare beneficium? Magna erat in toto occidente Zachariæ illius auctoritas, imprimis Bonifacio Præcone, intercedebat Pipino cum hoc Pontifice arctissimum singularis amicitiæ vinculum, mutuis officiis colligatum, dum Pontifex Pipini viribus se defendit à Longobardorum armis; & hic illius judicio Franciæ regnum cum purpura consecutus est. In Italia vero Romana Ecclesia sub Gregoriis novos aculeos excluserat, quibus majestatem Principum in Ecclesiasticis rebus confoderet. Quid mirum igitur si recenti adhuc memoria non sine injuria regiæ domus correptæ potentiæ bona Pontificis venia Pipinus imperare voluit, cùm ejus amicitia & auxilio ad firmandum in sua stirpe regnum porro non perfunctorie usurus esset? Cum enim nollet tanti momenti jus continua serie in regno Francorum ad se devolutum turpi facilitate prodere, & tamen nosset Præsulis illius ambitionem,

qui de omni re cuperet certior fieri, præsertim ad Ecclesiasticum statum pertinente: expeditissimum erat ejus consilium explorare, ut vel libero assensu amicum agnosceret, vel contrario studio hostem latentem disceret cavere: & magna spes erat, non difficilem se in tam justa & luculenta causa Pontificem præbiturum, quam nec eventus destituit, Zacharia antiquum regni morem novo judicio comprobante. Cæterum aut ratio Baronium hic fugit, aut pudor, qui alio loco muliebriter deplorat humilem Ecclesiæ statum, & propter hujus juris exercitium summas potestates latrocinii raptusque accusat. *Ista temporum calamitate ferente*, inquit, *prodiere, ut Principes prædatorie, ut latrones in sylvis, in Ecclesias sibi jus injustè vendicarent, in earundemq; personas dominium tyrannicè exercerent.* (a) Alibi interdicto de vi publica utitur, scilicet *à regibus præsumptum esse jus præficiendi Ecclesiis pastoribus destitutis Episcopos hoc seculo, tum in occidente, tum in oriente.* Quid nunc ista sibi volunt, si Principes potestatem illam per modum delegationis à Romana Sede habuerunt? ergò hæc prædones, tyrannos contra se ipsam armavit? ergo violenter præsumptum dicitur, quod ex Pontificum concessione & liberalitate est? Quod si autem Principum potestas in tyrannicam abit & prædatoriam, qualis erit Romanæ Ecclesiæ, ex qua suam Principes consecuti sunt? Effectus agnoscitur ex sua causa, & imperium delegati naturam indolemque delegantis sapit. Commisimus nos hæc inter se, alii, quibus volupe est, explicent nodum. Nam

(a) Ad Ann. 559.

videor

videor mihi jam nimis diu cum illo homine confligari, qui ad omnium satyrorum stuporem exuto pudore calida frigidis in uno ore confidenter permiscet.

§. 42. Præterea Florum proferunt, antiquum scriptorem, cujus fragmentum aliquod in appendice ad Tomum XII. Baronius conservavit, negantem, necessarium Regum & Principum consensum esse in electione Episcoporum. Nihil verius hoc ipso dici potest, nisi veteratoria explicatione corrumpi soleat. Nec enim Florus intolerabile & indignum exclamat, Episcopos à summis potestatibus constitui, non subditos ad arma convocat adversus injustos usurpatores capienda: non parricidiis, vi, dolis, perjuriis, & furiarum omnium concursu ex profanis manibus venerabile & sacrum jus extorquet: sed contradicit absolutæ necessitati, quasi non mereantur Episcopi nomen illud nisi Principum suffragiis, quod ipsum nescio annon sit pro nobis potius telum in adversarios remittendum. Fortassis enim Flori ætate mos ille constituendi Episcopos regiis auspiciis tam late ubique invaluerat, ut aliqui potuerint in ea opinione esse, nullos nisi publica auctoritate eligi posse; dum igitur illis errorem eximit, nec tamen ulla verborum asperitate coævam sibi consuetudinem increpat, agnovit quidem legitimum utilemque constituendi Episcopos modum: sed non solum.

§. 43. Artificiosius commentum enixa est Hildebrandi temporibus Romana Curia, nescio quo Ludovici Pii dono in lucem protruso, per

quod Hadriani Decretum Paschali Pontifici renunciatum dicitur. Extant variæ ejus concessionis tabulæ, sed ipsa multiplici differentia suspectæ. Alias enim ex Vaticana Bibliotheca Raphael Volaterranus recitat: alias Baronius, & adhuc alias Sigonius. Et vero plurimis argumentis suppositum fœtum illustris Conringius detegit, ut operæ pretium non sit alienis mendaciis immorari: saltem hîc rationes ejus transscribere lubet, quæ falsi accusationem continent. *Verum omne hoc merum esse figmentum,* (*a*) inquit, *Paparum, & quidem Hildebrandiorum, multa sunt, quæ doceant. Primo enim ejus doni nec vola nec vestigium extat in omnibus scriptaribus, etiam pontifi iis, & ut rerum Curiæ gnarus, ita illi addictissimis ante Hildebrandum. Imò ne ipse quidem Hildebrandus iis epistolis, quibus confirmare pontificia sua, quæ vocat, jura, contra Cæsarem nititur, donationem hanc memorat: sed demum Paschalis II. dominante jam Hildebrandino Spiritu. Deinde diplomata seu tabula hujus donationis variant plurimum. Ex Vaticana Bibliotheca alias Raphael Volaterranus l. 3. Geograph. alias Baronius depromit ad annum 817. alias recitat Carolus Sigonius l. 4 de regn. Ital. quod figmenti signum alterum est. Ad hoc illo anno 816. quo id factum creditur, in Aquisgranensi conventu nullus adfuit legatus Papæ, sed dudum remissus Romam. Nec ille legatus aliud retulit domum quam consensum Imperatoris circa electionem Paschalis Papæ, quod diserte docent Annales & auctor vita*

(*a*) De Germ. Rom. Imp. c. 7.

vita Ludovici: quod maximum est, administratio tum urbis tum patrimonii petrini per omne illud ævum usitata repugnat illi dono directâ fronte: nec tamen vel levissimum indicium observare est, contra quicquam Pontifices sibi producto privilegio tum arrogasse. Merito itaque omne hoc explodimus cum aliis Hildebrandinis commentis. Hæc Conringius. Equidem Platina donationi fidem auctoritate Anastasii conciliare vult, fere coætanei scriptoris. Sed in ejus vitis nihil tale habetur. In Ecclesiastica autem historia siquid reperitur, furtiva manus subrepsit, quod scriptori multis locis accidit. Certè dum historia illa tam prolixa cunctatione destituit expectantium desideria, haud immerito suspicioni obnoxia est, oportuna adhuc spongia egere, qua vel invisa deleantur, aut adliniantur recens inventa.

§. 44. Demum quicquid abusos Principes suo jure clamitent, cur nos magnopere moveat, ut timeamus revocatorium judicium, quod nunquam inter pares est? Si rem abusu & luxuria perdimus, omnium primus, ita me Dii ament, est ipse Pontifex Apostolica Sede exturbandus, cujus pristinam sanctitatem & justitiam immensis vitiis proscripsit. Igitur descendat solio, tot monstris fœcundo, valedicat dignitati tot criminibus conspurcatæ: deserat lucem tot nubibus obvolutam, ut exemplum habeamus, quod sequamur. Aut si agnoscit quidem scelera, purpuram vero retinet: jam patiatur secum eodem jure agi, nec ægre ferat ab aliis ad sui tutelam objici, quo se ipsum inverecunde tuetur. Res

quæ bona ex se est, nullis sordibus immunditiem contrahit: Personarum sunt vitia, quæcunque abominamur, bonum ipsum intemeratum manet. Ut lutum solari radio nullam labem imprimit, ut ignis inter fuligines & nigrantem fumum splendide ardet, ut gemma non pretiosior est auro inclusa: ita virtutes domestica pulchritudine emicant, quamvis utroque vitiorum confinio infestè premantur. Deus vitam hominibus malis, qui judicem in civili vita non habent, producit: nos ne alia fortunæ bona invideamus. Non in id constitutus est à cœlo Pontifex, ut violentis remediis totum mundum ab improbitate & injustitia purget. Nisi enim à sua Curia auspicetur emendationem, avaritiam suam & libidines, non rem Christianam curare eum suspicio est.

ANNOTATA.

Ad

CAPUT VII.

§. 16.

Φρὺξ ἀνὴρ.] *Vir ex Phrygia vapulans melior fit & diligentior.*

[§. 26. Acerbis & pungentibus literis.] Earum hic tenor est apud *Lehmannum Spirens. Chron. l. 5. 34. Accepimus dudum sanctitatis vestræ literas, hoc continentes, quod vos in Synodo Romana decrevistis, quatenus in nostris partibus conventus omnium Episcoporum & laicorum Deum timentium fieret ad discutiendum hoc, cui illorum, qui de regni gubernaculo certant, justitia magis faveat, in qua re primum hoc miramur, quod prudentia vestra statuit, quod nullo modo posse fieri constat. Quid nostra interest, ut jam dudum finitam Synodi Romanæ sententiam retractemus, & denuo ad rationem pona-*

ponamus? Quid ad nos, ut discutiamus, si illi justitia faveat ad regnum obtinendum, cui vos regni gubernacula ante triennium Synodo judicante interdixistis? Nonne magis oportuit, ut judicium illud discussio praecederet, quam nunc tandem subsequatur? Novimus intelligentiam vestram, quod nunquam de re indiscussâ Synodus vobis praesidente judicabit. Quid ergò necessitas secunda discussionis? Si autem praedictus ille nondum discussus est, sed sicut vos dicitis, adhuc discutiendus, quae ratio fuit, ut homini indiscusso regalis dignitas ex dignitate apostolica sine ullo conditionis additamento interdiceretur? Si nondum discussus, sed adhuc discutiendus, quare regi alteri obedire ex vestra autoritate jussi sumus, priusquam certum fuisset, istum non posse regnare? Si autem illa apostolica indulgentia pro rato habenda non est, quid erit de illis Episcopis & aliis, qui propter praedictam absolutionem juramenta Heinrico facta infregerunt: nonne manifestè perjurii convincuntur? si enim ille juste regnare potest, isti injuste fecerunt, qui promissae fidelitatis jugum à se projecerunt. Adhuc aliud. Quid de illis sacramentis erit, quae postea regi Rudolpho facta sunt, cujus ditioni vestra autoritate subjugati sumus? Ecce qualis rerum perturbatio! Attendant & videant omnes, qui sanum sapiunt, si factum est hujuscemodi! si audita est unquam confusio similis huic confusioni!

[Quae longo ordine causas explicabat,] Inter has primo loco objectum Pontifici, *quod omnem haereditariam dignitatem, quae Imperatori à sede apostolica debebatur, superbo ausu rapuerit.* Secundo, *quod longius inde progrediens regnum Italiae pessimis artibus alienare tentaverit.* Ad quae secuta condemnatio. *Quae omnia cum ego quadam patientia dissimularem*, inquit Imperator ad Gregorium, *tu hanc non patientiam, sed ignaviam existimans in ipsum caput insurgere ausus es, mandans, quae nosti, scilicet ut tuis verbis utar, quod aut tu morereris, aut mihi animam regnumque tolleres. Hanc inauditam contumaciam ego non verbis, sed re confutandam dijudicans generalem conventum omnium regni primatum ipsis supplicantibus habui, ubi quae hactenus metu & reverentia tacebantur, in medium deducta fuissent veris assertionibus illorum, quas ex ipsorum literis audies, palam factum est, te nullatenus in Apostolica Sede posse consistere. Quorum sententiae, quod probabilis coram Deo hominibusque videbatur, ego quoque assentiens omne tibi papatus jus, quod habere visus es, abrenuncio,*

cio, atque ut à Sede urbis, cujus mihi patriciatus Deo tribuente & jurato Romanorum assensu debetur, descendas, edico.

[Inter summam egestatem.] *Heinricus ex rege opulentissimo ac potentissimo*, inquit Otto Frisingensis *l. 7. c. 12. miserabile mortalibus relinquens exemplum egens factus ad inferiores partes Rheni in Belgos se contulit.* Spiræ, ubi magnificum templum extruxerat, non beneficium ab Episcopo potuit assequi, quem ipse tamen Ecclesiæ Spirensi præfecerat, ita omnes à supercilio pontificis pependere. Recenset Helmoldus, antiquissimus historicus, mutua Imperatoris & Episcopi hæc verba. *Erat illic Episcopus Spirensis Cæsari quondam dilectissimus. Nam & templum ingens Dei genetrici apud Spiram construxerat: præterea civitatem & Episcopum decenter promoverat. Dixit ergo Cæsar ad Episcopum amicum suum de Spira. Ecce destitutus regno decidi à spe, nihilque mihi utilius est, quam renunciare militiæ, da ergo mihi præbendam apud Spiram, ut sim famulus Dominæ meæ Dei genetricis, cui devotus semper extiti. Novi enim literas, & possum adhuc subservire choro. Ad quem ille, per matrem, inquit, Domini, non faciam tibi quod petis. Tunc Cæsar suspirans & illacrymans ad circumstantes ait. Miseremini mei, miseremini mei, vos saltem amici mei, quia manus Domini tetigit me.*

[§. 28. Et alia.] Adde delicias illas in colloquio ad Surenam à Lugdunensi præcipue appositas. Pontificem esse *Christianorum Prophetam & Angelum Dei, ejusque Spiritum plenum*, esse *numen ipsum*, ejus decreta esse *sententias supremas Spiritus* S. apud Thuan. Histor. l. 106.

[§. 29. Consultius duxit generosus Princeps.] Ejus verba apud Lubecensem hæc sunt. *In veritate compertum habemus, quod prædecessores nostri antiqui Imperatores hoc juris habuerint, ut defunctis Episcopis investituram pontificalem sine alicujus præjudicio probatis personis liberrime locaverint. Sed quia hoc ipsorum voluntate mutatum invenimus, ratum habemus. Hanc vero minimam scintillam juris nostri, quam invenimus, nequaquam mutari permittimus. Sufficiat vobis justitia vestra, quam invenistis, quod permittitur vobis electio Episcoporum, quam vos canonice fieri dicitis. Sciatis tamen, quia dum pro voluntate imperatoris ista dispensarentur, plures justi sunt inventi Sacerdotes, quam hoc tempore, dum per electionem inthronizantur. Ipsi enim secundum vitæ meritum*

Sacerdotes investiebant, nunc autem per electionem non secundum Deum, sed secundum favorem eliguntur Chron. Sclav. l. 3. c. 17.

[§. 30. Si pro amicis intercederet.] Gobelinus Persona in Cosmodromio. *Friderico, inquit, Archiepiscopo Coloniensi in Lombardia defuncto Imperator promovit Reinoldum Cancellarium suum ad Episcopatum Coloniensem, quoniam scripsit Ecclesia pro eo, & sic ad preces ejus electus est. atat. 6. cap. 60.*

CAPUT VIII.

DE SYNODIS.

SUMMARIA.

1. *Synodi vox explicata.*
2. *Et ostensum, earum necessitatem naturali & divino jure non præcipi.*
3. *Synodi definitio.*
4. *Et divisio in œcumenicas & τοπικὰς & quid sit œcumenica Synodus.*
5. *Alia divisio topicarum in diœcesanas & provinciales & quid Synodus diœcesana.*
6. *Quid provincialis.*
7. *Finis Synodorum.*
8. *Earum convocandarum potestatem Imperatoribus competere rationibus & exemplis probatur.*
9. *Idem jus & ab aliis populis usurpatum.*
10. *Adversarii breviter perstricti.*
11. *Facultas nominandi personas, tempus, locum ejusdem esse principis argumentis probatur.*
12. *Et exemplis.*
13. *Qua adhuc Carolus V. sequi voluit.*
14. *Jus præsidii Imperatoris est.*
15. *Quid illo contineatur.*
16. *Porro imperatori judicium competit: tam in ipsa actione discretivum.*
17. *Quam confirmativum post actionem finitam.*
18. *Sed in modo utendi aliquando variatum.*
19. *Hoc vero Imperatoris jus tam circa totam est religionem quam singulas ejus partes.*

20. Aliud adhuc ipsi jus competit probandi vel rejiciendi ab aliis ad Synodum electos.

21. Princeps etiam absq; Synodo judicare potest.

22. Et aliquando expedit, ut id faciat, quia non semper necessaria.

23. Quia inutilis.

24. Igitur recte ab Imperatoribus interdum omissæ Synodi.

25. Nec quidem solo collapsæ & restaurandæ religionis casu.

§. I.

AD imperium in personam & Synodi pertinent, quæ mandato Principis coguntur, religionis & disciplinæ Ecclesiasticæ constituendæ causa. Synodorum vox nativo suo & domestico sensu qualemcunque cœtum notat, cui haud dispari significatione concilium respondet, quod pro nundinis quoque veterem interpretem apud Terentium novimus exposuisse: atque hac generali ratione Senatus, Synedrium, & concilium seu Synodus invicem conveniunt. Nam & ille Deorum consessus, quos majorum gentium dicunt, Synodus erat: cum alii ex hominibus ad eorum numerum adoptati, vocarentur πάρεδροι τῶν μεγάλων Θεῶν καὶ σύνθρονοι, & in Ignatio atque Constantini edictis singularum Ecclesiarum cœtus eodem nomine extant. Nec videas discrimen illud, quod inter Comitia & concilia (a) Gellio traditur, scilicet, *eum qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubeat, non comitia, sed concilia edicere debere*, à bonis autoribus undique studiose observatum esse. Sed demum prævaluit usus, velut propior vocis origini, ut Synodus esset non quivis

(a) L. 15. c. 27.

vis conventus hominum, sed talis, quem multi ex dissitis locis coeuntes facerent: idque Constantini M. ætate potissimum autumant obtinuisse, quando conventus civilis diœceseos in principe urbe agi solitus concilium pro diœcesi cepit usurpari, quod postea in occiduas quoque Romani imperii partes translatum, ubi Ordinum regni conventus frequenter Synodi aut concilii nomen induit. Carolus M. Patricius Romanorum declaratus est *in Synodo*, hoc est, ut optime Goldastus exponit, Ordinum conventu. Apud Francos, Gothosque constitutam Synodum ipsa Decreta ostendunt *ex Episcopis, Abbatibus, Judicibus*, i.e. Comitibus, *& legum Doctoribus*, quos nimirum civitates miserunt. Hinc factum etiam, ut harum Synodorum argumenta nullo discrimine de profanis sacrisque rebus permixtim definirent, sicut ex Francorum Capitulis & Tomis Conciliorum clarum est. Ex hac significatione deinceps adhuc perhibent specialiorem ortam, Synodi vocabulo ad illum cœtum restricto, qui aut ex solis Ecclesiarum pastoribus, aut tamen his præcipue undiquaque collectus est communis actionis causa: Quod si enim pastores in unum convocentur, ut imperata audiant, eorum congregatio Synodus non est: Sicut nec concilium populi concio, quam ad audiendam legem convocavimus.

§. 2. Ut autem non illibenter audio, quæ de summa utilitate Synodorum alii copiosè recensent: ita earum habendarum necessitatem naturali aut divino jure imperatam haud facile mihi persuaderi patiar. Quod enim est illud

naturæ

naturæ æternum decretum ? quod ingenitum humanis mentibus lumen ? quæ irrefragabilis conſcientiæ vis, quæ nos ſacrilegii arguat aut impietatis, ſi aliis decentibus modis religionis diſcrimina componimus, aut nos informari ſinimus de cœleſti veritate ? Sane congruum eſt naturali rationi, ut expeditiſſimis certiſſimisq; viis de vero falſove inquiratur, ſed nec de omni re natura jus dicit, quæ rationi naturali convenit, nec lites & ſchismata per Synodũ ſemper feliciter ſopita ſunt : nam eſt etiam tempus, cum Synodi plus nocere religioni poſſunt, quá prodeſſe, quod ex earum finibus mox apparebit. In ſacris autem literis & divino jure ſpeciali juſſione Synodos niti non magis quis dixerit. Ex veteri teſtamento ne quidem exempla videmus allegari. Turpiter enim errant, qui Synedrium Judaicum cum Synodo in ſtrictiore & receptiore ſenſu confundunt. Synedrium collegium erat conſtans certis perſonis uno in loco ac urbe commorantibus. Synodus nec collegium eſt, nec definitas perſonas habet, ſed confluxu paſtorum toto regno aut provincia coeuntium ſive ejus actionis cauſa, qua deciſa iterum ſolvitur congreſſus, cum Synedrium perpetuo durat ad omnes cauſas præſentes & futuras, quarum nec multitudine temere augetur, nec inopia & paucitate dimittitur. Quod auté nonnulli Judæorum Reges, Ezechias Joſiasq́ue ex diverſis regni partibus Levitas congregarunt religionis ordinandæ cauſa, id factum ut imperata audirent, non ut denuo conſultarent : quem cœtum Synodum non eſſe ſuprà à nobis eſt expoſitum. Expreſſe

enim

enim Ezechias Sacerdotibus & Levitis in orientalem plateam congregatis dixit, (a) *auscultate mihi ô Levitæ, jam sanctificate vos.* Hic igitur Levitæ jubentur Regi auscultare & mandata percipere, cum ex adverso in Synodis plerumque Reges auscultare soleant sacro ordini consilii habendi causa. Veniamus ad novum fœdus, quod Christo parario, hominibus cum Deo ad æternam memoriam pactum est. Ibi quæ de conventibus piorum ad preces fundendas, audiendum verbum, frangendumque panem traduntur, de Synodis perverse intelligi, quivis non ignorat. Promissiones verò, quæ cœtibus fidelium dantur, Christum scilicet in medio congregationis gremio habituris, ut non negaverim, Synodis quoque applicari posse, & hactenus ad causam impellentem referri, ita iis aliquid singulare præcipi de omnimoda Synodorum necessitate mihi non fit verisimile. Adhæc quod Paulus spiritus Prophetarum aliis prophetis subjicit, de prophetis unius Ecclesiæ proprie loquitur, ex qua nulla Synodus colligitur. Illud speciosius est, quod ex Actorum libro de Apostolorum consultatione proferunt in circumcisionis articulo. Sed primò exemplum id est, quod prudenter imitari licet absque tamen jussione aut necessario decreto. Nihil unquam falsiùs dictum, quam quod Blondellus ad (b) Grotium in margine commentatur, *Apostolorum præter exempla divinum jus nostrum esse.* Nam quàm multa olim Apostolorum tempore certo

Uu con-

(a) 2. Chron. 29, 5. (b) de Imp. Summ. pot. Circ. Sacr. 10. §. 26. p. m. 319.

consilio suscepta sunt, quorum pene memoriam nostra ætas amisit? Si tam placet omnes primæ Ecclesiæ actiones pro norma & jure agnosci: si omnia Apostolorum instituta sequi: At placeat & omnia bona in commune conferri: Diaconissas reduci, preces haberi nocturno tempore, calice ligneo aut fictili uti, ægrotos sanari ad probandam fidei Christianæ veritatem, linguis igneis divisisque loqui: placeat idem Ecclesiæ regimen & cura, pœnaque in perfidos constituta mortis, sacerdotalibus diris provocatæ. Deinde res nondum adhuc judicata est, illum Apostolorum consessum Synodum recte dici. Quippe controversia inter Paulum & Barnabam orta de gentium ad Christum conversarum circumcisione Hierosolymas itum est, ut Apostolorum sententiæ exquirerentur, non Pastorum omnium ex Asia, Syria, Cilicia, vel Judæa saltem. Collegium itaq; Hierosolymitani presbyterii consulitur, non convocatur Synodus. Sola Apostolorum auctoritate stetit causa, cum alii in eorum sententiam pedibus irent. Sed non est ea Synodi ratio, ut convocentur patres ad decreta aliorum audienda, sed libere & in commune consultandum. Quamobrem si nullo rationis dictamine, nullo divinæ legis articulo de Synodis præcepta habentur, sequitur eas ad illarum rerum ordinem pertinere, quæ indifferenti indole extra rempublicam cujusvis cœtus arbitrio ac dispositioni subjacent; in illâ vero civili imperio.

§. 3. Ita definimus Synodum *Cœtum piorum hominum ac peritorum sacrarum rerum, legi-*

legitimè ex variis locis convocatorum certa ac momentanea actionis causa. Cœtum rectè dixi, qui est hominum multitudo in unum congregata, unde exercitus cœtus est, collegium, Senatus, imò ipsa Civitas materiali sensu, & abstrahente à forma. Hoc latissimum genus propiori restringitur addito piorum hominum & in sacris literis exercitatorum, qui præcipue sunt Episcopi & Pastores, domestica & propria arte insignes: non contumaciter tamen aliis sapientibus viris exclusis quibus oracula divina nosse datū. Quoniam tamen præter Synodos & alii sunt cœtus fidelium, veluti Synedrium, seu sacri ordinis Senatus in quavis Ecclesiâ: idcirco speciali differentia opus fuit à congregationis actionisve communis modo desumpta. Nimirum ut piorum hominum cœtus Synodus sit, conjunctim hæc tria requiruntur: convocatio legitima: congregatio ex variis locis: actio certa & momentanea. Primum personis constat, quæ convocandi potestatem habent. Hæ sunt in civili vita, quæ summo imperio fulgent, ad Ecclesiæ tuitionem non minus efficaci quam administrationem Reipublicæ. Naturaliter vero & seposita civitate omnis Ecclesia, ut cœtus fidelium consideràta, non ut collegium, quod Ecclesiam in certis causis repræsentat. Secundum absolvitur congregatione personarum in unum cœtum, & quidem earum, quæ antea cœtus non erant, aliisque convocandarum ex variis locis. Sed ista loca varia non tam ipsa distantia naturali metiri debent, quam morali aliqua, ne scilicet jam cœtus sint, qui convocantur: aut mini-

mum, ſi certo reſpectu fuerint, ne convocentur ut cœtus, quemadmodum Senatus cogitur, ſed ut cœtus fiant, poſt mutuum congreſſum. Adeoque ſi Reſpublica aliqua una ſaltem Civitate includatur, ſuffecerit ad Synodum congregatio paſtorum, in illa duntaxat civitate conſiſtentium, modo non collegæ ſint, aut ex officio collegii ſui actionem inſtituant, nulla enim ratio eſt, cur ex provinciâ poſſit Synodus colligi, & non poſſit ex civitate, qua ſummæ poteſtatis menſura terminatur. Tertium ad finem pertinet, qui actio eſt cùm certa, cujus nimirum cauſa coiere, tum momentanea, ut ſcilicet diſſolvatur Synodus peracta re & deciſa causâ, non perpetuo duret in omnes eventus: ne poteſtatem habeat de alio emergente caſu conſultare, niſi ſpeciali mandato prorogetur: Ratio eſt, quoniam abit à natura Synodi & in collegii rationem tranſit, quamprimum cœtus ille ad futuras cauſas cum permanente poteſtate incipit durare, finita conſultatione, quam principio juſſi ſunt peragere.

§. 4. Ex ſecundo requiſito, id eſt locorum menſura naſcitur frequentiſſima, ac neſcio an non fere unica Synodorum diviſio in Oecumenicas, ſeu Univerſales: & perticulares ſeu τοπικάς. Concilium œcumenicum antiquitas olim dixit, in quo plurimæ Romani imperii Eccleſiæ publica auctoritate convocatæ ſententiam dixerunt. Nec enim crediderim ad ullum Concilium omnes totius orbis Eccleſias unquam confluxiſſe. Sane quidem de Nicæno (*a*) Euſebius teſtatur,

(*a*) De Vita Conſtant. l. 3. c. 7.

tur, *ex omnibus Ecclesiis, quæ frequenter in tota Europa, Africa & Asia extabant, Dei ministros, qui facile primas ferre putabantur, convocatos.* Sed dubium tamen nihilominus manet, an nullius penitus Ecclesiæ consensus illic potuerit desiderari, præsertim cum jam Thoma præcone in extremas usque Indiarum oras Christiana fides penetraverit: ut alias occidentis partes, Germaniam, Galliam, quin ipsas Americas, divisas à nostro orbe, ubi superiore seculo haud levia traduntur vestigia extitisse cognitæ religionis nostræ, taceam: adhæc non memorant historiæ, ex latissimo Abyssinorum regno, in quod Æthiops ille, regius Cubicularius à Philippo baptizatus Christum intulisse fertur, alicujus Ecclesiæ sententias rogatas esse. Credibilius igitur est, œcumenicum concilium Romano imperio terminatum esse, quod infinitis provinciis in omnes tunc cogniti orbis partes latissime quaque dilatatum videri poterat solita figura totum commode trahere. Non ea loquendi scribendive ratio infrequens est apud optimos quosque Autores græcos & latinos: imò sacris etiam literis usitata. Nam quod (a) Cassiodoro dicitur *Augusti temporibus orbis Romanus agris divisus censuq; descriptus,* id apud Lucam est ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Eodem vocis sensu apud Pollionem in Macriano legitur, *tantum bene agas, ut te Romanus orbis factum Principem gaudeat :* & interjectis paucis lineolis. *Juvenes aliqui sunt quærendi, qui ex diversis partibus orbem Romanum restituant:* ad quæ verba Salmasius notat,

(a) L. 3. variar. c. 52.

in optimis & antiquissimis Codicibus *humanum orbem* scribi pro *Romano*, veluti Romanis universum orbem pro suo, & genus humanum pro Romano venditantibus: quò sine dubio & (*a*) Ulpianus respexit, dum ait, omnes homines *in orbe Romano ex Constitutione Imperatoris Antonini Romanos cives effectos esse*. Quid quod ipsa (*b*) Nicæna Synodus non taceat, ex quo orbe Patres ad eam convenerint, scilicet ἐκ πασῶν Ρωμαίων κόσμου ἐπαρχιῶν. Itaque suffecit ad œcumenici Concilii dignitatem solum Romanum imperium, quemadmodum etiam Episcopi ejus præcipui & insigniores, Romanus, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus καθολικοὶ dicti sunt atque οἰκουμενικοὶ, eorumque Ecclesiæ καθολικοὶ καὶ οἰκουμενικοὶ θρόνοι. Illa quæstio gravior est, an alia Respublica, tot latifundiis non æque dives, nec imperio in tot mundi partes producto conspicua, convocatione omnium sui regni Ecclesiarum possit œcumenicum concilium celebrare? Aut quod eodem recidit, an nomen œcumenici concilii mereatur, si Germania, Gallia, Anglia, Hispania, Polonia, singula nimirum imperia suæ tantum ditionis Episcopos conscribant religionis causa, non invitatis extraneis: sicut quondam satis fuit Pastores coegisse Romano imperio subjectos? Ac quamvis primâ fronte pro affirmantibus haud parum valeat proborum scriptorum autoritas, qui minora quoque imperia, quam illud Romanum erat, per complexionem, excessum

(*a*) L. 17. ff. de Stat. hom. (*b*) Gelas. Cyzicenus in exord. l b. 1. Act. Concil. Nic.

ſum atque excellentiam orbis aut telluris voce dignati ſunt : nimirum Hieroſolymis veteri Judæorum dicto in medio τῆς οἰκουμένης, id eſt, ſolius Judææ collocatis : & Delphis pro orbis umbilico acceptis, quod Græciæ medietatem teneret : Tamen ſi ad uſum accuratius attendimus, qui optimus eſt vocabulorum cenſor, tam parcè nunquam inveniemus œcumenica concilia eſſe dicta, imprimis recepto Nationalium nomine, quæ perperam ſubſtituerentur œcumenicis per ſingulas Nationes celebrandis. Ac profectò longe meliore jure conventum ex omnibus mundi partibus, eo quidem tempore notis, collectum œcumenicum vocari, quam illum, qui unius tantum partis gentem facit, extra dubium pono : Unde ſimul apparere arbitror, nullum hodie Chriſtianum Principem, ac ne Imperatorem quidem tam late imperare, ut propria auctoritate absque aliorum concurſu & ope poſſit œcumenicum concilium indicere. Quod ſi enim pro imperio ageret, nationalis fieret Synodus, emanentibus aliis, Romani imperii poteſtatem non agnoſcentibus. Si vero precibus & literis quas hodie appellant, mutui compaſſus : jam non ſolius imperatoris ſed & aliorum auctoritate conſtabit Synodus. Deliria enim ſunt & abortus otioſæ jurisprudentiæ, quæ mundi dominium neſcio qua adulatoria lege Imperatori vindicat. Solus adhuc eſt Turcarum Princeps, qui ſufficeret huic negotio imperiorum multitudine, niſi miſcellæ religionis infelici patrocinio contra cœleſtem veritatem ſtaret. Pontifici autem tantum poteſtatis inter Chriſtianos conce-

quæ bona ex se est, nullis sordibus immunditiem contrahit: Personarum sunt vitia, quæcunque abominamur, bonum ipsum intemeratum manet. Ut lutum solari radio nullam labem imprimit, ut ignis inter fuligines & nigrantem fumum splendide ardet, ut gemma non pretiosior est auro inclusa: ita virtutes domestica pulchritudine emicant, quamvis utroque vitiorum confinio infestè premantur. Deus vitam hominibus malis, qui judicem in civili vita non habent, producit: nos ne alia fortunæ bona invideamus. Non in id constitutus est à cœlo Pontifex, ut violentis remediis totum mundum ab improbitate & injustitia purget. Nisi enim à sua Curia auspicetur emendationem, avaritiam suam & libidines, non rem Christianam curare eum suspicio est.

ANNOTATA.

Ad

CAPUT VII.

§. 16.

Φρὺξ ἀνήρ.] *Vir ex Phrygia vapulans melior fit & diligentior.*

[§. 26. Acerbis & pungentibus literis.] Earum hic tenor est apud *Lehmannum Spirens. Chron. l. 5. 34. Accepimus dudum sanctitatis vestræ literas, hoc continentes, quod vos in Synodo Romana decrevistis, quatenus in nostris partibus conventus omnium Episcoporum & laicorum Deum timentium fieret ad discutiendum hoc, cui illorum, qui de regni gubernaculo certant, justitia magis faveat, in qua re primum hoc miramur, quod prudentia vestra statuit, quod nullo modo posse fieri constat. Quid nostra interest, ut jam dudum finitam Synodi Romanæ sententiam retractemus, & denuo ad rationem pona-*

ponamus? Quid ad nos, ut discutiamus, si illi justitia faveat ad regnum obtinendum, cui vos regni gubernacula ante triennium Synodo judicante interdixistis? Nonne magis oportuit, ut judicium illud discussio praecederet, quam nunc tandem subsequatur? Novimus intelligentiam vestram, quod nunquam de re indiscussa Synodus vobis praesidente judicabit. Quid ergo necessitas secunda discussionis? Si autem praedictus ille nondum discussus est, sed sicut vos dicitis, adhuc discutiendus, quae ratio fuit, ut homini indiscusso regalis dignitas ex dignitate apostolica sine ullo conditionis additamento interdiceretur? Si nondum discussus, sed adhuc discutiendus, quare regi alteri obedire ex vestra autoritate jussi sumus, priusquam certum fuisset, istum non posse regnare? Si autem illa apostolica indulgentia pro rato habenda non est, quid erit de illis Episcopis & aliis, qui propter praedictam absolutionem juramenta Heinrico facta infregerunt: nonne manifestè perjurii convincuntur? si enim ille juste regnare potest, isti injuste fecerunt, qui promissa fidelitatis jugum à se projecerunt. Adhuc aliud. Quid de illis sacramentis erit, quae postea regi Rudolpho facta sunt, cujus ditioni vestra autoritate subjugati sumus? Ecce qualis rerum perturbatio! Attendant & videant omnes, qui sanum sapiunt, si factum est hujusmodi! si audita est unquam confusio similis huic confusioni!

[Quae longo ordine causas explicabat,] Inter has primo loco objectum Pontifici, *quod omnem haereditariam dignitatem, quae Imperatori à sede apostolica debebatur, superbo ausu rapuerit.* Secundo, *quod longius inde progrediens regnum Italiae pessimis artibus alienare tentaverit.* Ad quae secuta condemnatio. *Quae omnia cum ego quadam patientia dissimularem, inquit Imperator ad Gregorium, tu hanc non patientiam, sed ignaviam existimans in ipsum caput insurgere ausus es, mandans, quae nosti, scilicet ut tuis verbis utar, quod aut tu m977ereris, aut mihi animam regnumque tolleres. Hanc inauditam contumaciam ego non verbis, sed re confutandam dijudicans generalem conventum omnium regni primatum ipsis supplicantibus habui, ubi quae hactenus metu & reverentia tacebantur, in medium deducta fuissent veris assertionibus illorum, quas ex ipsorum literis audies, palam factum est, te nullatenus in Apostolica Sede posse consistere. Quorum sententiae, quod probabilis coram Deo hominibusque videbatur, ego quoque assentiens omne tibi papatus jus, quod habere visus es, abrenuncio,*

cio, atque ut à Sede urbis, cujus mihi patriciatus Deo tribuente & jurato Romanorum assensu debetur, descendas, edico.

[Inter summam egestatem.] *Heinricus ex rege opulentissimo ac potentissimo*, inquit Otto Frisingensis *l. 7. c. 12. miserabile mortalibus relinquens exemplum egens factus ad inferiores partes Rheni in Belgos se contulit.* Spiræ, ubi magnificum templum extruxerat, non beneficium ab Episcopo potuit assequi, quem ipse tamen Ecclesiæ Spirensi præfecerat, ita omnes à supercilio pontificis pependere. Recenset Helmoldus, antiquissimus historicus, mutua Imperatoris & Episcopi hæc verba. *Erat illic Episcopus Spirensis Cæsari quondam dilectissimus. Nam & templum ingens Dei genetrici apud Spiram construxerat: præterea civitatem & Episcopum decenter promoverat. Dixit ergo Cæsar ad Episcopum amicum suum de Spira. Ecce destitutus regno decidi à spe, nihilq; mihi utilius est, quam renunciare militiæ, da ergo mihi præbendam apud Spiram, ut sim famulus Dominæ meæ Dei genetricis, cui devotus semper extiti. Novi enim literas, & possum adhuc subservire choro. Ad quem ille, per matrem, inquit, Domini, non faciam tibi quod petis. Tunc Cæsar suspirans & illacrymans ad circumstantes ait. Miseremini mei, miseremini mei, vos saltem amici mei, quia manus Domini tetigit me.*

[§. 28. Et alia.] Adde delicias illas in colloquio ad Surenam a Lugdunensi præcipue appositas. Pontificem esse *Christianorum Prophetam & Angelum Dei*, ejusque *Spiritum plenum*, esse *numen ipsum*, ejus decreta esse *sententias supremas Spiritus* S. apud Thuan. Histor. l. 106.

[§. 29. Consultius duxit generosus Princeps.] Ejus verba apud Lubecensem hæc sunt. *In veritate compertum habemus, quod prædecessores nostri antiqui Imperatores hoc juris habuerint, ut defunctis Episcopis investituram pontificalem sine alicujus præjudicio probatis personis liberrime locaverint. Sed quia hoc ipsorum voluntate mutatum invenimus, ratum habemus. Hanc vero minimam scintillam juris nostri, quam invenimus, nequaquam mutari permittimus. Sufficiat vobis justitia vestra, quam invenistis, quod permittitur vobis electio Episcoporum, quam vos canonice fieri dicitis. Sciatis tamen, quia dum pro voluntate imperatoris ista dispensarentur, plures justi sunt inventi Sacerdotes, quam hoc tempore, dum per electionem inthronizantur. Ipsi enim secundum vita meritum*

Sacerdotes investiebant, nunc autem per electionem non secundum Deum, sed secundum favorem eliguntur Chron. Sclav. l. 1. c. 17.

[§. 30. Si pro amicis intercederet.] Gobelinus Persona in Cosmodromio. *Friderico*, inquit, *Archiepiscopo Coloniensi in Lombardia defuncto Imperator promovit Reinoldum Cancellarium suum ad Episcopatum Coloniensem, quoniam scripsit Ecclesia pro eo, & sic ad preces ejus electus est. atat. 6. cap. 60.*

CAPUT VIII.
DE SYNODIS.

SUMMARIA.

1. Synodi vox explicata.

2. Et ostensum, earum necessitatem naturali & divino jure non praecipi.

3. Synodi definitio.

4. Et divisio in oecumenicas & τοπικὰς & quid sit oecumenica Synodus.

5. Alia divisio topicarum in dioecesanas & provinciales & quid Synodus dioecesana.

6. Quid provincialis.

7. Finis Synodorum.

8. Earum convocandarum potestatem Imperatoribus competere rationibus & exemplis probatur.

9. Idem jus & ab aliis populis usurpatum.

10. Adversarii breviter perstricti.

11. Facultas nominandi personas, tempus, locum ejusdem esse principis argumentis probatur.

12. Et exemplis.

13. Qua adhuc Carolus V. sequi voluit.

14. Jus praesidii Imperatoris est.

15 Quid illo contineatur.

16. Porro imperatori judicium competit: tam in ipsa actione discretivum.

17. Quam confirmativum post actionem finitam.

18. Sed in modo utendi aliquando variatum.

19. Hoc vero Imperatoris jus tam circa totam est religionem quam singulas ejus partes.

20. Aliud adhuc ipsi jus competit probandi vel rejiciendi ab alius ad Synodum electos.

21. Princeps etiam absq; Synodo judicare potest.

22. Et aliquando expedit, ut id faciat, quia non semper necessaria.

23. Quia inutilis.

24. Igitur recte ab Imperatoribus interdum omissæ Synodi.

25. Nec quidem solo collapsæ & restaurandæ religionis casu.

§. I.

AD imperium in personam & Synodi pertinent, quæ mandato Principis coguntur, religionis & disciplinæ Ecclesiasticæ constituendæ causa. Synodorum vox nativo suo & domestico sensu qualemcunque cœtum notat, cui haud dispari significatione concilium respondet, quod pro nundinis quoque veterem interpretem apud Terentium novimus exposuisse: atque hac generali ratione Senatus, Synedrium, & concilium seu Synodus invicem conveniunt. Nam & ille Deorum consessus, quos majorum gentium dicunt, Synodus erat: cum alii ex hominibus ad eorum numerum adoptati, vocarentur πάρεδροι τῶν μεγάλων Θεῶν καὶ σύνθρονοι, & in Ignatio atque Constantini edictis singularum Ecclesiarum cœtus eodem nomine extant. Nec videas discrimen illud, quod inter Comitia & concilia (a) Gellio traditur, scilicet, *eum qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubeat, non comitia, sed concilia edicere debere,* à bonis autoribus undique studiose observatum esse. Sed demum prævaluit usus, velut propior vocis origini, ut Synodus esset non quivis

(a) L. 15, c. 27.

vis conventus hominum, sed talis, quem multi ex dissitis locis coeuntes facerent: idque Constantini M. ætate potissimum autumant obtinuisse, quando conventus civilis dioeceseos in principe urbe agi solitus concilium pro dioecesi cepit usurpari, quod postea in occiduas quoque Romani imperii partes translatum, ubi Ordinum regni conventus frequenter Synodi aut concilii nomen induit. Carolus M. Patricius Romanorum declaratus est *in Synodo*, hoc est, ut optime Goldastus exponit, Ordinum conventu. Apud Francos, Gothosque constitutam Synodum ipsa Decreta ostendunt *ex Episcopis, Abbatibus, Judicibus*, i. e. Comitibus, *& legum Doctoribus*, quos nimirum civitates miserunt. Hinc factum etiam, ut harum Synodorum argumenta nullo discrimine de profanis sacrisque rebus permixtim definirent, sicut ex Francorum Capitulis & Tomis Conciliorum clarum est. Ex hac significatione deinceps adhuc perhibent specialiorem ortam, Synodi vocabulo ad illum coetum restricto, qui aut ex solis Ecclesiarum pastoribus, aut tamen his præcipue undiquaque collectus est communis actionis causa: Quod si enim pastores in unum convocentur, ut imperata audiant, eorum congregatio Synodus non est: Sicut nec concilium populi concio, quam ad audiendam legem convocavimus.

§. 2. Ut autem non illibenter audio, quæ de summa utilitate Synodorum alii copiosè recensent: ita earum habendarum necessitatem naturali aut divino jure imperatam haud facile mihi persuaderi patiar. Quod enim est illud

naturæ

naturæ æternum decretum ? quod ingenitum humanis mentibus lumen ? quæ irrefragabilis conſcientiæ vis, quæ nos ſacrilegii arguat aut impietatis, ſi aliis decentibus modis religionis diſcrimina componimus, aut nos informari ſinimus de cœleſti veritate ? Sane congruum eſt naturali rationi, ut expeditiſſimis certiſſimisq; viis de vero falſove inquiratur, ſed nec de omni re natura jus dicit, quæ rationi naturali convenit, nec lites & ſchismata per Synodũ ſemper feliciter ſopita ſunt: nam eſt etiam tempus, cum Synodi plus nocere religioni poſſunt, quã prodeſſe, quod ex earum finibus mox apparebit. In ſacris autem literis & divino jure ſpeciali juſſione Synodos niti non magis quis dixerit. Ex veteri teſtamento ne quidem exempla videmus allegari. Turpiter enim errant, qui Synedrium Judaicum cum Synodo in ſtrictiore & receptiore ſenſu confundunt. Synedrium collegium erat conſtans certis perſonis uno in loco ac urbe commorantibus. Synodus nec collegium eſt, nec definitas perſonas habet, ſed confluxu paſtorum toto regno aut provincia coeuntium fit ejus actionis cauſa, qua deciſa iterum ſolvitur congreſſus, cum Synedrium perpetuo duret ad omnes cauſas præſentes & futuras, quarum nec multitudine temere augetur, nec inopia & paucitate dimittitur. Quod autẽ nonnulli Judæorum Reges, Ezechias Joſiasque ex diverſis regni partibus Levitas congregarunt religionis ordinandæ cauſa, id factum ut imperata audirent, non ut denuo conſultarent: quem cœtum Synodum non eſſe ſuprà à nobis eſt expoſitum. Expreſſe enim

enim Ezechias Sacerdotibus & Levitis in orientalem plateam congregatis dixit, (*a*) *auscultate mihi ô Levitæ, jam sanctificate vos.* Hic igitur Levitæ jubentur Regi auscultare & mandata percipere, cum ex adverso in Synodis plerumque Reges auscultare soleant sacro ordini consilii habendi causa. Veniamus ad novum fœdus, quod Christo parario, hominibus cum Deo ad æternam memoriam pactum est. Ibi quæ de conventibus piorum ad preces fundendas, audiendum verbum, frangendumque panem traduntur, de Synodis perverse intelligi, quivis non ignorat. Promissiones verò, quæ cœtibus fidelium dantur, Christum scilicet in medio congregationis gremio habituris, ut non negaverim, Synodis quoque applicari posse, & hactenus ad causam impellentem referri, ita iis aliquid singulare præcipi de omnimodâ Synodorum necessitate mihi non fit verisimile. Adhuc quod Paulus spiritus Prophetarum aliis prophetis subjicit, de prophetis unius Ecclesiæ proprie loquitur, ex qua nulla Synodus colligitur. Illud speciosius est, quod ex Actorum libro de Apostolorum consultatione proferunt in circumcisionis Articulo. Sed primò exemplum id est, quod prudenter imitari licet absque tamen jussione aut necessario decreto. Nihil unquam falsiùs dictum, quam quod Blondellus ad (*b*) Grotium in margine commentatur, *Apostolorum praxin & exempla divinum jus nostrum esse.* Nam quàm multa olim Apostolorum tempore certo

Uu con-

(*a*) 2. Chron. 29, 5. (*b*) de Imp. Summ. pot. Circ. Sacr. c. 5. 26. p. m. 319.

consilio suscepta sunt, quorum pene memoriam nostra ætas amisit ? Si tam placet omnes primæ Ecclesiæ actiones pro norma & jure agnosci : si omnia Apostolorum instituta sequi : At placeat & omnia bona in commune conferri: Diaconissas reduci, preces haberi nocturno tempore, calice ligneo aut fictili uti, ægrotos sanari ad probandam fidei Christianæ veritatem, linguis igneis divisisque loqui: placeat idem Ecclesiæ regimen & cura, pœnaque in perfidos constituta mortis, sacerdotalibus diris provocatæ. Deinde res nondum adhuc judicata est, illum Apostolorum consessum Synodum recte dici. Quippe controversia inter Paulum & Barnabam orta de gentium ad Christum conversarum circumcisione Hierosolymas itum est, ut Apostolorum sententiæ exquirerentur, non Pastorum omnium ex Asia, Syria, Cilicia, vel Judæa saltem. Collegium itaq; Hierosolymitani presbyterii consulitur, non convocatur Synodus. Sola Apostolorum auctoritate stetit causa, cum alii in eorum sententiam pedibus irent. Sed non est ea Synodi ratio, ut convocentur patres ad decreta aliorum audienda, sed libere & in commune consultandum. Quamobrem si nullo rationis dictamine, nullo divinæ legis articulo de Synodis præcepta habentur, sequitur eas ad illarum rerum ordinem pertinere, quæ indifferenti indole extra rempublicam cujusvis cœtus arbitrio ac dispositioni subjacent : in illâ vero civili imperio.

§. 3. Ita definimus Synodum *Cœtum piorum hominum ac peritorum sacrarum rerum, legi-*

legitimè ex variis locis convocatorum certa ac momentanea actionis causa. Cœtum rectè dixi, qui est hominum multitudo in unum congregata, unde exercitus cœtus est, collegium, Senatus, imò ipsa Civitas materiali sensu, & abstrahente à forma. Hoc latissimum genus propiori restringitur addito piorum hominum & in sacris literis exercitatorum, qui præcipue sunt Episcopi & Pastores, domestica & propria arte insignes: non contumaciter tamen aliis sapientibus viris exclusis quibus oracula divina nosse datũ. Quoniam tamen præter Synodos & alii sunt cœtus fidelium, veluti Synedrium, seu sacri ordinis Senatus in quavis Ecclesiâ: idcirco speciali differentia opus fuit à congregationis actionisve communis modo desumpta. Nimirum ut piorum hominum cœtus Synodus sit, conjunctim hæc tria requiruntur: convocatio legitima: congregatio ex variis locis: actio certa & momentanea. Primum personis constat, quæ convocandi potestatem habent. Hæ sunt in civili vita, quæ summo imperio fulgent, ad Ecclesiæ tuitionem non minus efficaci quam administrationem Reipublicæ. Naturaliter vero & seposita civitate omnis Ecclesia, ut cœtus fidelium considerata, non ut collegium, quod Ecclesiam in certis causis repræsentat. Secundum absolvitur congregatione personarum in unum cœtum, & quidem earum, quæ antea cœtus non erant, adeoque convocandarum ex variis locis. Sed illa loca varia non tam ipsa distantia naturali metiri debent, quam morali aliqua, ne scilicet jam cœtus sint, qui convocentur: aut mini-

mum, si certo respectu fuerint, ne convocentur ut cœtus, quemadmodum Senatus cogitur, sed ut cœtus fiant, post mutuum congressum. Adeoque si Respublica aliqua una saltem Civitate includatur, suffecerit ad Synodum congregatio pastorum, in illa duntaxat civitate consistentium, modo non collegæ sint, aut ex officio collegii sui actionem instituant, nulla enim ratio est, cur ex provinciâ possit Synodus colligi, & non possit ex civitate, qua summæ potestatis mensura terminatur. Tertium ad finem pertinet, qui actio est cùm certa, cujus nimirum causa coiere, tum momentanea, ut scilicet dissolvatur Synodus peracta re & decisa causâ, non perpetuo duret in omnes eventus: ne potestatem habeat de alio emergente casu consultare, nisi speciali mandato prorogetur: Ratio est, quoniam abit à natura Synodi & in collegii rationem transit, quamprimum cœtus ille ad futuras causas cum permanente potestate incipit durare, finita consultatione, quam principio jussi sunt peragere.

§. 4. Ex secundo requisito, id est locorum mensura nascitur frequentissima, ac nescio an non fere unica Synodorum divisio in Oecumenicas, seu Universales: & perticulares seu Τοπικάς. Concilium œcumenicum antiquitas olim dixit, in quo plurimæ Romani imperii Ecclesiæ publica auctoritate convocatæ sententiam dixerunt. Nec enim crediderim ad ullum Concilium omnes totius orbis Ecclesias unquam confluxisse. Sane quidem de Nicæno (*a*) Eusebius testatur,

(*a*) De Vita Constant. l. 3. c. 7.

tur, *ex omnibus Ecclesiis, quæ frequenter in tota Europa, Africa & Asia extabant, Dei ministros, qui facile primas ferre putabantur, convocatos.* Sed dubium tamen nihilominus manet, an nullius penitus Ecclesiæ consensus illic potuerit desiderari, præsertim cum jam Thoma præcone in extremas usque Indiarum oras Christiana fides penetraverit: ut alias occidentis partes, Germaniam, Galliam, quin ipsas Americas, divisas à nostro orbe, ubi superiore seculo haud levia traduntur vestigia extitisse cognitæ religionis nostræ, taceam: adhæc non memorant historiæ, ex latissimo Abyssinorum regno, in quod Æthiops ille, regius Cubicularius à Philippo baptizatus Christum intulisse fertur, alicujus Ecclesiæ sententias rogatas esse. Credibilius igitur est, œcumenicum concilium Romano imperio terminatum esse, quod infinitis provinciis in omnes tunc cogniti orbis partes latissime quaque dilatatum videri poterat solita figura totum commode trahere. Non ea loquendi scribendive ratio infrequens est apud optimos quosque Autores græcos & latinos: imò sacris etiam literis usitata. Nam quod (a) Cassiodoro dicitur *Augusti temporibus orbis Romanus agris divisus censuq; descriptus*, id apud Lucam est ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Eodem vocis sensu apud Pollionem in Macriano legitur, *tantum bene agas, ut te Romanus orbis factum Principem gaudeat*: & interjectis paucis lineolis. *Juvenes aliqui sunt quærendi, qui ex diversis partibus orbem Romanum restituant.* ad quæ verba Salmasius notat,

(a) L. 3. variar. c. 52.

ſum atque excellentiam orbis aut telluris voce dignati ſunt: nimirum Hieroſolymis veteri Judæorum dicto in medio τῆς οἰκυμένης, id eſt, ſolius Judææ collocatis: & Delphis pro orbis umbilico acceptis, quod Græciæ medietatem teneret: Tamen ſi ad uſum accuratius attendimus, qui optimus eſt vocabulorum cenſor, tam parcè nunquam inveniemus œcumenica concilia eſſe dicta, imprimis recepto Nationalium nomine, quæ perperam ſubſtituerentur œcumenicis per ſingulas Nationes celebrandis. Ac profectò longe meliore jure conventum ex omnibus mundi partibus, eo quidem tempore notis, collectum œcumenicum vocari, quam illum, qui unius tantum partis gentem facit, extra dubium pono: Unde ſimul apparere arbitror, nullum hodie Chriſtianum Principem, ac ne Imperatorem quidem tam late imperare, ut propria auctoritate abſque aliorum concurſu & ope poſſit œcumenicum concilium indicere. Quod ſi enim pro imperio ageret, nationalis fieret Synodus, emanentibus aliis, Romani imperii poteſtatem non agnoſcentibus. Si vero precibus & literis quas hodie appellant, mutui compaſſus: jam non ſolius imperatoris ſed & aliorum auctoritate conſtabit Synodus. Deliria enim ſunt & abortus ocioſæ juriſprudentiæ, quæ mundi dominium neſcio qua adulatoria lege Imperatori vindicat. Solus adhuc eſt Turcarum Princeps, qui ſufficeret huic negotio imperiorum multitudine, niſi miſcellæ religionis infelici patrocinio contra cœleſtem veritatem ſtaret. Pontifici autem tantum poteſtatis inter Chriſtianos conce-

dere inconsultum est, jam aliquoties periculo facto, nihil conciliis ad Christianæ rei utilitatem agi, quæ arbitrio Romanæ Sedis constituuntur. Quamobrem labente passim Romanorum imperio factum censeo, ut amplius nullum potuerit œcumenicum concilium congregari, quatuor solum tot seculis habitis, quæ quidem omnium consensu id nomen merentur, ut illa ex (*a*) Justiniani præcepto sequi liceat ὡς τὰς θείας γραφὰς, καὶ ὡς νόμους. Equidem haud nescius sum, apud Græcos hisce quatuor, Nicænæ I. scilicet, Constantinopolitanæ I. Ephesinæ I. & Chalcedonensi tres alias accenseri Synodos & ex œcumenicarum familia: sed haudquaquam nec ratione congregationis nec materiæ seu argumenti dignatione cum prioribus comparandas. Quod vero alia decem Pontificiorum concilia attinet, quinque Lateranensia, duo Lugdunensia, unum Viennense, unum Florentinum, & ultimum Tridentinum, cum non tam ad gloriam Dei ac Christianæ religionis sinceram & incorruptam majestatem, quam Pontificis privatam ambitionem, habita sint, omnia judicamus amplissimo honore indigna. Quando enim, per Deum immortalem, œcumenicum concilium priore ævo purioris fidei auctoritate Pontificis Romani, & non Imperatoris potius convocatum est? quando Præsuli ambitiosissimo eligendorum Episcoporum potestas data, ut quos sibi maxime addictos crederet, ad concilium convocaret? quando permissum est ad nutum Pontificis continuo dissolvi Synodum, forte aliquid monstri

(*a*) Nov. 131. l. 3. & 4. C. de Summ. Trin.

ſtri tempeſtiva libertate parituram ? Quando item de bello, ſubditis ſolutione fidelitatis ad ſeditionem & perduellia arma vocandis : de damnandis publico fulmine Imperatoribus & omnium furiarum ope ſolio exturbandis actum eſt, rebus maximè omnium à Concilii ſanctitate alienis ? Quare merito abdicamus degeneres filios, qui proſtituta pietate & innocentia morum à ſanctiſſimis majorum inſtitutis tantum abiere.

§. 5. Concilia topica ſeu particularia iterum dividuntur pro ratione latitudinis ſuæ in Diœceſana ſive Nationalia ; & Provincialia. Si Scriptores Græcos & Latinos infimæ ætatis ante Conſtantini M. tempora conſulas, διοίκησις minor inferiorque provinciâ ſignificabat ditionem aliquam, cui Prætor jurisdicundi cauſa præeſſet, pluribus nimirum foris aut conventibus, quæ Græci diœceſes dixere, per ſingulas provincias inſtitutis, quibus ſuæ cuique civitates partitim dabantur, quæ illic ſibi à Magiſtratu Romano jus dici poſtularent. Nec enim aliud apud Feſtum & Nonium Marcellum fora ſignificant quam loca illa, ubi Prætores conventum habuerunt, ut jus dicerent litigantibus. Et hoc ſenſu paſſim apud Ciceronem diœceſes legi dubium non eſt. Inſignis ejus locus extat decimo tertio libro Epiſtolarum, in (a) illis literis, quibus Servilio Proprætori Andronem Laodicenſem commendat, ibi enim diſerte ait, Provinciæ Cilicienſi tres διοικήσεις Aſiaticas attributas eſſe : & (b) alia rurſum epiſtola Helleſpontios in varias diœceſes diſtributos haud occulte eo innuit, quod Thermum

(a) Epiſtol. 67. (b) l. 13. Epiſt. 53.

mum Proprætorem rogat, ut si Genucilius, quem ipsi commendavit, cum aliquo Hellespontio quid controversiæ habebit, in illam *διοίκησιν* rejiciat. Itemque ad Appium Pulchrum (*a*) aliis tabulis omnium illarum diœcesium meminit, quæ eis Taurum sunt. Nec aliud sunt apud Strabonem illæ *διοικήσεις*, quas in Phrygia & cæteris minoris Asiæ locis populum Romanum ordinatioris regiminis causa pro vetere more erexisse refert. * *τοὺς Ρωμαίους*, (*b*) inquit, *μὴ κατὰ φῦλα διελεῖν αὐτοὺς, ἀλλὰ ἕτερον τρόπον διατάξαι τὰς διοικήσεις, ἐν αἷς τὰς ἀγοραίας ποιοῦνται, καὶ τὰς δικαιοδοσίας.* Atque prisca hac & antiquiore significatione decepti quidam ex Theologis & Jure consultis diœcesanas Synodos provincialibus subjecere, quod ipsa provincia major potiorque esset quacunque diœcesi. Sed incaute sibimet imponunt, mutata jam Synodorum diœcesanarum tempore per Constantinum M. regiminis forma, cui alia ratio placebat partiendi imperii. Is enim Imperator ut multa nova in Republica auspicatus, nec pauca lævo & sinistro omine: ita abolerit etiam receptum morem, quem regendis singulis provinciis majores sapienter excogitaverant, ampliato diœcesium nomine, ut multæ provinciæ in unam diœcesim redactæ à Præfectis Prætorio eorumque Vicariis regerentur, contrario penitus studio, ac nescio an utili Reipublicæ, cum olim plurimæ diœceses securius in una provincia Prætoribus parerent, annali auctoritate & modica potentia nec timendis Principi, nec sibi ipsis tam ambitiose placentibus. Quicquid ejus sit, ab illo certè

(*a*) L. 3. Epist. 8. (*b*) l. 13. Geogr.

certè tempore cepit diœceſana dignitas ſupra provincialem dominari, qualibet diœceſi ad unam gentem ſeu totam Nationem aliquam applicatâ, ſub qua demum provinciæ eſſent, per Præſides inferiores adhuc Præfectis Prætorio adminiſtrandæ. Diſerte id *Balſamon ad can. 17. Concil. Chalcedon* * διοίκησίς ἐςιν, ἡ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχουσα ἐν ἑαυτῷ, & fere clarius adhuc *Zonaras ad can. 7. Conc. 1. Conſtantinop. Provinciam e. gr. Adrianopolim vel Philippopolim cum iis, qui in eo tractu degunt, Epiſcopis dicimus. Thraciam vero totam vel Macedoniam diœceſeos appellatione complectimur.* Unde etiam in Imperatorum conſtitutionibus illius ævi ita ſemper diœceſes diſtinctæ à provinciis, ut totum à partibus. *Sive integra diœceſis*, ait *l. 9. de legat. & decret. leg. C.Th. in commune conſuluerit, ſive ſingulæ voluerint inter ſe provinciæ convenire.* Earum diœceſium quinque tantum in orientali imperio Conſtantinus inſtituit, ſexque in Occidentali, in quas totum Romanum imperium diſtributum eſt. Singulis autem diœceſibus, ut dixi, Præfectus prætorio imperabat, vel Vicarius ejus, præcipua inter illas gentes civitate ad ſuam Sedem electa, in quam omnes provincias totius diœceſeos ad negotia publica explicanda oportuit concurrere. Hanc civilis adminiſtrationis publicam formam poſtmodum Eccleſiaſticum regimen imitatum eſt, ortumque Patriarcharum illuſtre nomen, Metropolitano illius civitatis, quam Præfectura aut Vicaria ejus præſentia ſua dignabatur, ad exemplum Præfecti ſemet indies evehente ſupra reliquos Metropolitanos,

litanos, & in suum forum rapiente res Ecclesiarum tota illa dioecesi existentium, adeò ut nec Episcopis nec Metropolitanis quicquam agere licuerit, inconsulto vel invito Patriarchâ. Hic sibi χειροτονίαν vindicare, hic jubere Metropolitanos à se veniam petere ad Episcoporum ordinationem; Hic tam absoluta potestate judicare, ut nulla ab ejus sententia, sicut nec à Præfecti prætorio, provocatio esset, quod per (*a*) Concilium Constantinopolitanum I. initio statutum deinceps expressa lege ab (*b*) Imperatore Justiniano confirmatum est: Hic denique Synodos condicere suæ dioeceseos seu gentis, coactione omnium provinciarum, in quas tota natio distributa erat: rarius quidem illud, nec nisi pro necessitate totius dioeceseos, cum provincialia non sufficerent decidendis causis: Sed hoc majore dignatione & autoritate, atque proximè infra oecumenici sanctimoniam stante, elogio etiam *universalis & plenarii concilii* coetibus istis aptato: nec injuria, cum plerumq; latissima regna & veneranda antiqua majestate ut Thraciæ illud, & Africæ, Ægypti, Syriæque ac alia, dioecesin constituerent: quibus ut in civili regimine universales leges, id est, totius regni obligatorias condere licuit, ita & res Ecclesiasticas definire universalibus decretis, communibus omnium Ecclesiarum suffragiis publicatis. Quamvis vero dioecesibus occidentalis imperii nullum concilium oecumenicum Patriarcham aliquem dederit, (sicut orientalibus, (*c*) ubi Concilio Oecumenico secundo in singulis dioecesibus, quarum,

(*a*) c. 6. (*b*) l. 29. C. de Episc. Aud. (*c*) Socr. l. 5. c. 8.

rum, ut diximus, quinque Constantinus M. fecerat, duo vel tres Patriarchæ constituti sunt, Thracica tantum & Ægyptiaca exceptis: quod iterum Chalcedonense Concilium mutavit, Constantinopolitano Patriarchæ, cui primum una tantum suberat diœcesis, Thracia nimirum, ut Alexandrino Ægyptus data est, duabus aliis, Asiana & Pontica adjectis, ut trium diœcesium Patriarcha esset. Antiocheno vero per vim ad se trahente orientis diœcesin, velut concilio Nicæno jam illi commissam,) non ideò tamen desitum est earum diœcesium Synodos universales, seu μείζονα σύνοδον ἐπισκόπων appellari: ut Concilia Gallicana, Hispanica, Romana, Germanica, quælibet universalis Synodi titulum apud suam duntaxat nationem adsumebant, œcumenicis tamen vel hac tantum conditione minora, quod in his Ecclesiarum ex plerisque Christiani orbis partibus congressus Ecclesiæ Catholicæ unionem ac consensum firmat: in illis vero unius tantum nationis circa religionem unitas probatur. Vere (a) Agobardus Lugdunensis Episcopus de canonibus Synodorum Galliæ scripsit. *Illorum sanctiones non esse passim æquali autoritate recipiendas, ut Nicæni, Chalcedonensis, & cæterorum generalium ex totius mundi consensu congregatorum & receptorum. Sed quia congrua veneratione pro causis necessariis, quarum definitiones in illis generalibus non inveniuntur, fides sit eis adhibenda religione debita.*

§. 6. Sicuti verò Patriarchæ est, diœcesanum

(a) Epist. ad Imp. de duello.

num concilium habere, ita provinciale Metropolitæ ſeu Primatis, qui ad illud provinciæ ſuæ Epiſcopos convocat. Nam ſingulæ Provinciæ ſub una diœceſi comprehenſæ dividebantur rurſus in plurimas παροικίας, ſeu Epiſcopales ſedes cum ſuis ἐνορίαις, id eſt, territoriis. Ex illis prima Provinciæ Civitas, Præſide provinciali nobilitata Metropolitam faciebat Epiſcopum ſuum, ſe ad exemplum Præſidis ſupra cæteras Eccleſias efferentem. Hic igitur in primariam ſui domicilii urbem cum Epiſcopos cogeret ad res Eccleſiarum totius provinciæ ordinandas, Synodum provincialem habere dicebatur, deſcriptam (*a*) alibi * τελείαν σύνοδον πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων, ᾗ συμπάρεστι καὶ ὁ τῆς μητροπόλεως. Aliis vero Epiſcopis vetitum erat propria auctoritate congregare Synodos, * ἄνευ τῶν πεπιστευμένων τὰς μητροπόλεις, canonicis pœnis per decreta Conciliorum in Metropolitas ipſos conſtitutis, qui in officio hoc ſuo obeundo ſegniores eſſent. Primo quidem juſſum (*b*) canonibus, ut hæc concilia bis quovis anno haberentur: ſed mox (*c*) in oriente ex ſemeſtribus annuæ factæ ſunt, addita cauſa, (*d*) *quod propter Barbarorum incurſiones non poſſet bis concilium haberi,* priſtino more per occiduas Catholicæ Eccleſiæ partes aliquanto diutius retento, apud Francos præcipuè, ubi Caroli M. & Ludovici Pii regia auctoritate in Francorum Capitulis publice in vim legis approbatus eſt. Materia agendorum cauſæ

(*a*) Antioch Syn. c. 16 & 17. (*b*) Can Apoſt. 37. Concil. Nicæni I. c. 20. Concil. Antioch. (*c*) c. 8. Concil. Oecum. 6. c. 6. Concil. Oecum. 7. Nicæn. II.

causæ fuerunt, ad salutem totius provinciæ, imprimis vero religionis & Ecclesiasticæ disciplinæ illic ruituræ vergentes. Compendiosius id ipsum in (a) Synodo Antiochena traditum, scilicet * διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς χρείας, καὶ τὰς τῶν ἀμφισβητουμένων διαλύσεις. Adhæc querelæ etiam sacri ordinis ibidem auditæ, & lites atque simultates inter ipsum exorientes compositæ, *recte habere visum est, ut in his ipsis Synodis accedant Presbyteri & Diaconi, & omnes, qui se injuria affectos putant, ut à Synodo judicium assequantur*: provocatione tamen à sententia provincialis Synodi ad diœcesanam parti gravatæ aperta per *sextum canonem Constantinopolitani I. Concilii. Si evenerit, ut provinciales Episcopi crimina, quæ Episcopo intentata sunt, corrigere non possint, tum jubet ipsos sancta Synodus accedere ad majorem Synodum Episcoporum totius diœceseos pro hac causa convocatorum*: canonibus *nono & decimo septimo Chalcedonensis Oecumenica IV. Synodi* idem admittentibus.

§. 7. Finis conciliorum duplex est, ordinanda religio, & probanda Ecclesiæ consensio. Religio ordinatur cum internè in fidei articulis ab aliena & spuria explicatione vindicandis: tùm externè, in genere morum, ac purganda à vitiorum scelerumque sordidis fecibus ecclesiastica disciplinâ: utrumque brevi compendio complexus est Zonaras ad can. 40. Concil. Laodicen. aiens * αἱ σύνοδοι δι' ἀμφιβολίας ἀναφυομένας περὶ δογμάτων, ἢ ἐπιτιμίων ἁμαρτήμασι προσηκόντων, ἢ κανονικῶν ἑτέρων ζητήσεων ὠρίσθησαν γίνεσθαι. Fluit ex

(a) C. 20.

ex hoc gemino scopo tertium aliquod, utriusque immediatum consequens, consilium videlicet, vel ab iis dandum, qui prudentia & rerum divinarum peritia alios antestant, vel accipiendum, qui pleniore adhuc informatione opus habent aut necessaria correctione: Sive ut Laodicena Synodus loquitur, * *διδάσκειν καὶ διδάσκεσθαι εἰς κατόρθωσιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν.* Unde apparet eum finem, quem Episcopus Wintoniensis conciliis adscribit, *ut ad veritatis & pietatis amplificationem consilium Principi præbeant*, ex conditione demum nasci Ecclesiæ publico Principis præsidio fultæ, ac ab eodem de consilio requisitæ, nec proinde primum & universalem esse: Ecclesiarum conspiratio Concilii ope ideò plerumque probari solet, ut inimicorum calumniis obviam eatur, quas artificiosè de mutuo dissensu in vulgus spargunt: Est tamen & tempus, cum ejus interest scire, ad quem cura Ecclesiæ pertinet, ubi & à quo in religione dissentiatur, quod in Synodo potest facillime explorari. Hâc mente Ricaredus Hispaniarum Rex, cum ab Arianismi sacrilega doctrina regnum suum cuperet liberare, concilium non in hoc indixit, ut ipse de vera fide doceretur, sed ut fautores & asseclæ tam infandæ religionis cognosceret ex orthodoxâ confessione, quam à se conceptam Patribus exhibuit. Atque hi genuini sunt Synodorum & domestici fines. Adventitium adhuc & ex aliena familia vocatum Grotius adfert, ut Synodus à Republica civilem quandam potestatem accipiat judicandi de controversis atque litigiosis causis, præcipue vero ipsius

Eccle-

Ecclesiastici ordinis, quem, ut supra diximus, in civili foro agi & judicari, quodammodo videtur indecorum esse, ac nescio annon adversum reverentiæ debitæ istis personis.

§. 8. Quid Synodi sint, & quales, pro instituti nostri modo expositum est. Nunc, quod præcipuum hujus argumenti caput, videndum, quantum summæ potestati in ipsis illis Synodis liceat: Quæ quidem tractatio triplici consideratione absolvitur, Synodi scilicet convocandæ, convocatæ, finitæ. In convocandâ Synodo primas partes summæ potestatis esse rationibus facile probari potest & exemplis, per longum seculorum ordinem deductis. Cùm enim nulla divinæ aut humanæ legis perpetuitate certis personis jus quoddam immutabile ea in re sit datum, adeoque Synodi ad classem illorum negotiorum pertineant, quæ sua natura utrinque indefinita, nec ulla vel bonitate intrinseca vel malitia distincta desiderant utentis curam. In Republica vero ordinatio sacrorum summi imperii sit, ad quam concilia multum adferunt commodi, atq; dignitatis, id jam vel cœco apparet, injuria Principes inde arceri nutricios & defensores Ecclesiæ, qui aptissimi omnium sunt pro potestate divinitus concessa videre, ne detrimentum aliquod Ecclesia capiat. Adhæc quoniam, ut paulo ante diximus, Ecclesiæ tanquam cœtui naturaliter inest jus regendi singulas sui partes, quod semper, civitate donatum, ab ipso cœtu ad civile imperium migrat, cui subest, paternorum heriliúmque, imò conjugialis potestatis exemplo, quæ primis possessoribus eripit Respublica, suique

facit auspicii: Quis tam contumax & duræ frontis erit, nisi in verba alienæ ambitionis turpissimo obsequio juraverit, ut in religionis non dissimili causa de separatione cogitet? imprimis omni antiquitate perpetuo usu tuente rationes nostras adversus novos & adventitios spiritus. Frustra hic occurrunt, primis Ecclesiæ annis nullam Synodum Imperatorum auctoritate habitam, nec à Christianis veniam petitam, ut ipsis coëundi potestas fieret. Quid enim infelicia opponunt Christianæ religionis tempora? quid gravia fata & per patientiæ specimen probatam fidei constantiam? quid miraculosam Dei manum per ipsas cædes & assiduam lanienam propalantis cœlestem veritatem? Quid denique hostes Ecclesiæ & tyrannos, queîs ludus fuit & deliciæ ipsam pessimè excruciari? Quis unquam à furioso tutore solatium auxiliumque expectavit? aut patrono confidit inimicum professo? Nec vero necesse fuit Christianis specialem celebrandi cœtus licentiam exorare, cum nulla Imperatorum edicta prohiberent. Quæ enim adversus coitiones vetera Senatus-Consulta facta sunt, eos singulari gratia excipiebant, qui religionis causa coirent, quod novo beneficio Judæis ab Augusto concessum Philo in legatione ad Caligulam narrat, quorum se privilegiis quoque Christiani tuebantur, cùm legitima in Dei hæreditatem successione, tùm fide & doctrina in omnibus, (a) *quæ in lege & prophetis scripta sunt*: quod nec adeò gentiles latuit, quin sæpe Christianos Judæorum genti accenserent, sicut ex Suetonio patet.

(a) Act. 24, 14.

patet. Interea ardente persecutionum publicarum incendio id prudenti moderatione observatum ab Ecclesiâ est, ut quantum integra Dei gratia licuit, abstineretur cœtibus, ne frequentes & nimiæ coitiones gentilibus suspicioni essent & calumniæ ac invidiæ Christianis: Hinc etiamsi Ecclesiasticos conventus sacri faciendi causa indictos nunquam intermitterent, quamvis humanarum legum sævitiâ prohiberentur: Deo nimirum præ hominibus sibi honorem suum exigente, à conciliis tamen & Synodis sibi temperare satius duxerunt, modo Ecclesiasticus status illis sine damno suo maximo carere potuerit: Neque enim occultum erat, hominum multitudinem ex diffitis locis in unum cœtum coeuntem plus ab iniquis & suspiciosis Principibus timeri, quam si pauci cives in urbe convenerint ad preces recitandas. Cyprianus sane non uno loco auctor est, cùm quondam sub gravi persecutione de lapsis ad communionem recipiendis inter Ecclesias multum ambigeretur, ac omnes Concilium exposcerent, quo communibus sententiis aliquid definiretur in conscientiarum solamen; nunquam ausos esse Episcopos inter ipsas irarum flammas convenire, expectantes scilicet melioris temporis opportunam occasionem sopita persecutione, quæ & ipsis tandem accidit, serum quidem sed utile patientiæ præmium. Hæc sub paganis Imperatoribus ita sunt observata: Hæreticis idem cultus ab orthodoxis exhibitus est, nolente Liberio Pontifice adversus Constantii interdictum Romæ Synodum congregare: & Hispaniæ Episcopis non nisi

ex permissu Alarici Regis in civitatem Agathensem convenientibus. Quamobrem hæ causæ cum fuerint nascenti Ecclesiæ & diffisi patrocinii, & non petitæ semper veniæ, quid in his tenebris opus est micare? cur non ad beatiora accedimus Christianæ fidei tempora, & propiorem lucem, unde incalemus. Ex quo enim religio nostra à casis tuguriisque in Principum regias perducta est, & publico justitiæ lectisternio triumphabunda sedit, confestim utroque occidui & orientis orbis latere nulla Synodus celebrata legitur nisi auspicio & auctoritate ejus, cui summum rerum judicium Dii dederunt, usque dum vergente pietate nova fundamenta robustioris Papatus Romæ jacta sunt. Ut proinde verissimè scriptum sit à (a) Socrate Historico, *ex eo tempore, quo Constantini esse ceperunt, Ecclesiæ negotia ab illorum nutu pependisse: atque adeò maxima Concilia de eorundem sententia fuisse convocata.* Nec semper annuêre Principes Episcoporum desideriis, decisis aliquando causis summario judicio intra sanctiores Sacrarii parietes, aut concilio in opportunius tempus prorogato. Possemus hîc per longos exemplorum circuitus & tantum non omnium Conciliorum seriem, qui ante corruptam opibus & avaritia pietatem habita sunt, incedere. Sed satius erit delibasse paucula ex infinito numero, eaque nullo delectu, qui difficillimus est in tantâ copia. Ut verò à Nicæno initium faciamus, quod omnium primum sub Christiano Imperatore habitum est, Eusebio oculato teste constat, jussu auspicio-

(a) in proœm. l. 5. Histor.

ſpicioque Conſtantini Imperatoris indictum, ut eo Ariana hæreſis damnaretur. *Conſtantinus*, (a) inquit, *deinceps Concilium generale tanquam quemdam Dei exercitum inſtruens in unum locum coegit, & Epiſcopis undiq; per literas honorificè ſcriptas, ut eo maturarent, accivit*: cum quo (b) Socrates, (c) Sozomenus, (d) Theodoretus & (e) Nicetas conſentiunt. Nec ipſa Synodus (f) epiſtola ad Alexandrinam Eccleſiam turpe ſibi duxit imperatoriam auctoritatem fateri, convocata ſcilicet *gratia Dei & mandato Sanctiſſimi Imperatoris Conſtantini ex variis civitatibus & provinciis*, quam aliis literis ipſe Princeps ſuccenturians *ſe magnam Epiſcoporum turbam Nicæam accerſiviſſe* ingenue ſcribit, nullam exinde invidiam veritus, quod mentionem Pontificis omiſiſſet. Nec turbent hîc aliquem Ruffini verba, (g) ferentis, *Conſtantinum ex Sacerdotum ſententia concilium indixiſſe*: quæ tam acerbo ſtudio adverſus Pighium à (h) Bellarmino jactantur, quod ille (i) dixerit conciliorum generalium convocationem Conſtantini inventum; quid enim detrahitur ſummæ auctoritati, ſi ex prudentum virorum conſilio egerit, quod agere jure poteſt? aut quis Principem ob id increpaverit, quod legem ſuum inventum dicat, quam ex conſiliariorum ſuggeſtionibus, regio tamen jure latam conſtat? Nec enim aliud Sacerdotum ſententia apud Ruffinum ſignificat quam conſilii communicatio-

(a) De Vita Conſtant. l. 3. c. 6. (b) l. 1. c. 5. (c) l. 1. c. 16. (d) l. 1. c. 7. (e) In Theſauro. l. 5. c. 5. (f) ap. Socr. l. 1. c. 6. & Theodor. l. 1. c. 9. (g) l. 1. c. 1. (h) De Concil. & Eccl. l. 1. c. 13. (i) De Eccleſ. Hierarch. l. 1. c. 6.

nicationem, non cessionem summæ potestatis. Nimirum invalescente Arii doctrina Constantinus de remediis cepit seriò cogitare, quæ grassanti malo modum ponerent. De hac re cum Episcopis contulit, & audivit eorum sententias, suadentium generale Concilium, quod tamen Imperatorem, cum approbaret consilium, oportuit suo auspicio indicere. Sardicensem Synodum, quæ à multis pro œcumenica habetur, ab Imperatoribus Constantio & Constante congregatam (*a*) Theodoretus, (*b*) Socrates, (*c*) Nicephorus perhibent: & diserte Athanasius Apologia secundâ: *Visa audacia Eusebianorum Episcoporum ab religiosissimis Imperatoribus Constantio & Constante jussi sunt Episcopi Orientis & Occidentis Sardicam convenire*: Itemque (*d*) Osius Cordubensis epistola ad Constantium, *fui ipse in Sardicensi concilio*, inquit, *cum tu, tuusq; frater B. Constans nos omnes eo convocabat.* Idem Socrates refert, Constantinopolitanum I. auctore Theodosio habitum. *Imperator*, (*e*) ait, *nulla mora interposita concilium Episcoporum ipsius fidem amplectentium convocat*: cui (*f*) Sozomenus & (*g*) Nicephorus adstipulantur. De Ephesino I. autem apud (*h*) Evagrium & (*i*) Socratem extat, *Imperatoris*, (scilicet Theodosii junioris) *mandato Episcopos ex locis omnibus convenisse*, quod nec ipsa Synodus diffitetur, cum iis canonibus, quibus se convocatam meminit: * (ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ

(*a*) L. 2. c. 8. (*b*) l. 2. c. 16. (*c*) l. 9. c. 2. (*d*) Ap. Athanas. Epist. ad Solitarios. (*e*) l. 5. c. 8. (*f*) l. 7. c. 7. (*g*) l. 12. c. 10. (*h*) l. 1. c. 3. (*i*) l. 7. c. 33.

μενικὴ σύνοδος ἡ ἐν Ἐφέσῳ συγκροτηθεῖσα ἐκ θεσπίσματος τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων,) tum epiſtola ad Cœleſtinum Romanum Pontificem ſcripta, quæ præterito ipſo Pontifice, ad quem tamen ſcribunt, ſola agnoſcunt Imperatorum mandata, indignationem Papæ tam aperta libertate haud quaquam metuentes. *Secundum voluntatem*, inquit Concilium, *Servatoris noſtri omnium, & Sanctionem pientiſſimorum & Chriſti amantium Imperatorum in Epheſiorum Metropoli ex multis & variis provinciis plusquam ducenti numero Epiſcopi congregati — — cum univerſi conveniſſimus, propter Imperatorum denunciationes ac comminationes.* Et verò habemus Pontificum quoque Romanorum ingenuas confeſſiones & preces, quibus pro habenda Synodo apud Imperatorum ſacras aures modeſtiſſimè ſupplicarunt, nunquam profecto id facturi, niſi ex hoc fonte in concilium debuiſſet promanare omnis auctoritas & robur. Leo Romanus oraverat Theodoſium, ut intra Italiæ fines adverſus Eutychem juberet Synodum congregari, & utitur temperatiſſimis verbis, planeque dignis epiſcopali humilitate, *pro integritate fidei Catholicæ*, (*a*) inquit, *Chriſtianum Principem convenit eſſe ſollicitum, &c. Unde ſi pietas veſtra ſuggeſtioni ac ſupplicationi noſtræ dignetur annuere, ut intra Italiam haberi jubeatis Epiſcopale concilium:* Repulſam paſſus, indicta Epheſi Synodo, cui deinde ob funeſtum exitum λῃστρικῆς nomen inditum eſt, non iraſcitur Pontifex, non ſacra

 arma

(*a*) Epiſt. 9. ad Theodoſ.

arma expedit,non acuit ungues,licet graves causas habere videretur indignationis , perditissimis Eutychis amicis facilitate Imperatoris abutentibus : Sed acquiescit augustæ voluntati, laudato etiam in Ecclesiam Catholicam studio, quamvis ægre ipsum haberet , quod extra Italiam coacta esset Synodus, ut ipse (*a*) Baronius non dissimulavit. *Pietas vestra* , (*b*) ita ait Pontifex, *quæ in honorem Dei religiosissima Catholicam diligit veritatem* , *apud Ephesum constituit Synodicalem Synodum.* Postea cùm eventus expectationi non responderet, Dioscoro Alexandrino parata vi pro Eutyche contra orthodoxos Episcopos disputante, ad repetitas preces confugit Pontifex , (*c*) aliaque epistola ad Theodosium scribit, *omnes partium Ecclesiæ nostrarum, omnes mansuetudini vestræ cum gemitibus & lachrymis supplicant* , *ut generalem Synodum intra Italiam jubeatis celebrari:* Valentiniano etiam consorte imperii pro efficaci ad Theodosium intercessione sollicitato, ut facilius sibi gratia ejus rei fieret. *Leo audiens*, verba sunt (*d*) Liberii, *legatorum suorum suggestionem*, *literis Theodosium Imperatorem & Pulcheriam Augustam rogat*, *ut fieret intra Italiam generale concilium, ut aboleretur error fidei per violentiam Dioscori factus. Valentinianum autem Imperatorem & Eudoxiam uxorem ejus ad memoriam B. Petri cum multis Episcoporum genibus provolutis Romanus Pontifex deprecatus est*,

(*a*) Ad ann. 449. n. 36. (*b*) Epist. 12. ad Theod. (*c*) 74. Epist (*d*) Breviarii c. 12.

tus est, ut Imperatorem Theodosium hortaretur aliam fieri Synodum. Et intercessit quidem pro Pontifice Valentinianus, assidua precum molestia victus. Sed in sententia perstitit Theodosius contra omnium etiam bonorum vota: nec se vivente passus est unquam aliam Synodum fieri, ut diserte (*a*) Antonius & (*b*) Leontius testantur. * Οὐαλεντινιανὸς ἀχλύμενος ὑπὸ Λέοντος τοῦ πάπα γράφει Θεοδοσίῳ τῷ μικρῷ, ἵνα ἐπιτρέψῃ σύνοδον γένεσθαι εἰς τὸ γνῶναι εἰ καλῶς ἔκρινεν ὁ Διόσκορος· ὁ δὲ Θεοδόσιος ἀντέγραφεν αὐτῷ, λέγων, ὅτι οὐ ποιῶ ἄλλην σύνοδον. Tam nullum concilium eo tempore absque venia Imperatoris haberi potuit: tam oportuit Pontificem illud consilio, precibus & ipsa ante imperatorias pedes provolutione sanctissimi corporis flagitare, & æquo animo ferre inexorabilem Principis animum, honestas & necessarias præcipui sui civis petitiones non admittentis: tam piaculum semper & nefas existimatum est, ut alia auctoritate, ne summi quidem Pontificis, Synodus coeat, etiamsi laboranti religioni summè necessaria. Quis verò speciosior unquam titulus aut sanctius propositum, quam Christianæ rei, ignavia & culpa Imperatoris desertæ, succurrere cita curatione & ope? quam suppleri deficientem imperii majestatem succedaneo judicio Catholicæ Sedis? Et tamen is fuit ille Leo, qui ex testimonio probatissimorum scriptorum nullam potentiæ suæ augendæ visus est negligere occasionem: qui omnium primus in omnes totius Christiani orbis Episcopos domi-

(*a*) Histor. part. 3. tit. 22. c. 13.
(*b*) De sect. act. 4.

dominatum ſuperbè affectavit: qui multa in fide etiam & Eccleſiaſtica diſciplina mutaſſe dicitur; nunquam medius fidius, ad iniqui Principis contumelioſam pervicaciam tam ſubmiſsè connicturus, ſi tunc bona fide licuiſſet commoda occaſione uti maximi juris lucrandi. Poſt Theodoſii obitum inſtante jugiter Leone Chalcedonenſis Synodus convocatur, ubi rurſus non tantum Pontifici negatum, quod ardentiſſimè ſemper petierat, ut in Italia haberetur; ſed ne quidem id datum ſupplicanti, ut ſaltem ad breve tempus differretur ipſomet iterum tam ſtricta & pene inhumana imperia ſumma modeſtia ferente, nec ulla verborum aſperitate proſecuto: *Popoſceram*, (*a*) inquit, *à glorioſa Clementia veſtra*, (Martianum Cæſarem appellans) *ut Synodum, quam ad reparandam Orientalis Eccleſiæ pacem, à nobis etiam petitam, neceſſariam judicaſtis, aliquantiſper differri ad tempus opportunius juberetis, &c. Sed quia pio ſtudio humanis negotiis divina præponitis, ego veſtris diſpoſitionibus non renitor*: Tam artificioſe dolorem diſſimulat ex repulſa conceptum, ut magis laudare Martianum videatur pietatis ſtudio, quam de negata gratia conqueri, tantum abeſt de jure ſuo, quod nunc ſibi Romana Eccleſia in loco & tempore condicendo ſumit. Pleniorem in oriente apparatum deſino apponere, ne ipſa multitudo nauſeam creet: niſi enim id ſemper minus ambitioſa pietas olim crediſiſſet, quam ineptè argueret Hieronymus Synodum hoc vitio habitam? qui tamen præcipuum telum ex hac

(*a*) Epiſtol. 43. ad Marcianum.

hac pharetra in eam vibrat. *Doce*, inquit, *quis Imperator hanc Synodum jusserit congregari.* Ita profecto est, & ideò juxta Cedrenum œcumenica concilia vocantur, * διότι ἐκ κελεύσεως βασιλικῶν οἱ κατὰ πᾶσαν τὴς Ρωμαίων πολιτείαν ἀρχιερεῖς μετεκλήθησαν. Tropicarum non alia ratio, Concilii Nicæni Decreto, quo semestres constitutæ sunt, specialis consensus locum singulis vicibus implente: mandatis quoque ad Præsides provinciarum datis, ut negligentiores ad officium debitis animadversionibus compellerent, ne putes, pro suo lubitu semet Episcopos congregasse. Aliquando tamen re sic ferente & tropicæ Synodi ab Imperatoribus sunt habitæ, quod præcipue Constantinum fecisse (*a*) Eusebius narrat, qui *Ecclesiæ Dei peculiarem curam gerens, ortis varia per loca dissidiis ipse tanquam communis à Deo constitutus Episcopus concilia ministrorum Dei indicebat.* Episcopi Aquilensis Synodi Gratianum, Valentinianum & Theodosium ita alloquuntur, *ad removendas altercationes congregare studuistis Sacerdotale Concilium.* Bithyniæque & Hellesponti Episcopi Valentem rogarunt, ut sibi in unum conveniendi potestas fieret.

§. 9. Post hæc barbarorum incursionibus lacerato imperio, & occiduis plerunque partibus ab aliarum gentium dominatione correptis, cum desitum esset œcumenica concilia celebrari, jam Imperatore desinente tam latè imperare, proxima dignitate Nationalia succesere, unoquoque populo sibi ipsi copiam faciente sui cœtus:

(*a*) De Vita Const. l. 1. c. 37.

tus: nec tamen illa ipsa minus Regum & Principum suorum auspiciis indicta sunt, quam olim universalia Imperatorum mandatis. Ut à Francis initium faciamus, quos inter primos recte ponimus imperii Romani carptores, ex quo Reges Christianam fidem amplexi sunt, nullum ibi Concilium est convocatum, sine eorum permissu & auctoritate. Patet id cùm ex Conciliorum propria fide, subinde à Regum suorum imperiis, jussibus, præceptionibus exordientium: tum historiarum testimoniis, quæ nec Pontificis asseclæ falsi accusent. Ita Clodovæus (*a*) Aurelianensem & (*b*) Clypiacensem Synodos egit. (*c*) *Arvernensi* Theodobertus *congregationis tribuit potestatem.* (*d*) *Duæ Turonicæ juxta conniventiam gloriosissimi Domini Chariberti annuentis sunt coadunatæ.* (*e*) Aurelianensem & (*f*) Pictaviensem Childebertus imperavit. (*g*) Matisconensis vero prima & secunda *ex evocatione Guntrami Regis coiit.* Tertiam (*h*) Clotarius celebravit. Hispania eodem jure diu usa est, ut Toletana Concilia, præsertim tertium sub Reccaredo Rege habitum, quod primo statim canoni gloriosissimi Principis mandatum inseruit, nihil relinquunt dubii. In Germaniam quidem serior pervenit Christianæ religionis notitia, cum ea tamen per Françoś plantata invaluit par consuetudo, Carolo M. Francofurti propter Elitpandi novos & blandos errores omnium regnorum suorum celebrante maximum conventum, quo

(*a*) Tom. Concil. 2. p. 372. (*b*) Aimoin. l. 4 c. 41. (*c*) d. Tom. 2. p. 633. (*d*) Ibid. p. 642. (*e*) Ibid. p. 650. (*f*) Gregor. Tur. l. 10. c. 11. (*g*) Tom. 2. Conc. p. 678. (*h*) Baron. ann. 617. n. 8. 9.

quo illius hæresis viriliter refutata est. Quid Vandalorum Principes in Africa, & Reges in Hungaria, Polonia, Anglia, ipsaque adeo Italia ante Pontificis oculos hîc sibi licere censuerunt, nemine reclamante, quin probante potius Romana Ecclesia & collaudante studium istud, supersedeo prolixe ex historiis docere, quamvis facilis is labor esset & in parato, quod ajunt. Una sufficiat Gregorii M. epistola ad Regem Theodoricum Franciæ missa, quâ illum ad exercitium sui juris impense hortatur. *Vestra*, (a) ait, *excellentia Dei nostri mandatis inhærens studium ad congregandam Synodum pro sua mercede adhibere dignetur, ut omne à Sacerdotibus corporale vitium potestatis vestræ imminente censura & concilii definitione tollatur*: jam dixerat præcedentibus literis paulo disertius, *iteratâ vos pro vestra mercede adhortatione pulsamus, ut congregari Synodum jubeatis*. Sed vix aliquis hac pietate in unionem Christianæ fidei per frequentia concilia conservandam Carolum M. vicit, qui tota sua vita ante & post adeptum imperium Romanum tot Synodos undique celebravit, quot profecto nemo alius Francorum Regum: quæ si quis omnia hic velit recensere, nec locus ea capere poterit nec lectoris patientia. Eum filius Ludovicus imitatus (b) *Aquisgrani generalem sanctum convocavit conventum*. Inde Ludovicus & Lotharius quatuor simul Synodos imperavere: Sicut & Carolus Calvus post eos Meldensem, Lotharius junior Valentinam, Ludovicus II. Wormatien-

(a) L. 9. Epist. 94. (b) Tom. 3. Concil. p. 291.

matiensem, Arnolphus Triburiensem: ac in Germaniæ regno imperioque Romano Carolinam stirpem secuta Saxonum gens in Heinrico Aucupe Erfordiensem & Ottone I. Romanam, ubi Johannes XIII. judicatus est: in aliis alias.

§. 10. In tanta luce & totius antiquitatis consensu nescio quid mortuum & elumbe adferant conducti parasiti Romanæ Curiæ, certe nihil præter verba confidentiæ & spiritus plena, aut corruptissimam vel sacrarum literarum vel bonorum authorum interpretationem, quorum narrationes exscindunt mala fide, & ita divulsas speciosè propinant, integro earum sensu in diversissimum abeunte proposito. Pastu ovium supremam jurisdictionem datam in omnia terrestria: Petrum Vicarium Christi & primum Caput Catholicæ Ecclesiæ constitutum speciali diplomate: & quod ut difficillimum probatu, ita potissimus totius scenæ apparatus, Romanum Pontificem huic Apostolo successisse, qui tamen certiore fide Antiochiæ quam Romæ docuit, ubi eum aliquando vixisse adhuc (a) ambigitur, hæc talia sunt, quæ facilius cogi possunt quam credi. Certe utcunque singula concedantur, tamen non adeò varias & monstrosas sequelas à puriore Ecclesia exinde fabrefactas ad subvertendam omnium Principum majestatem in sacris rebus plurium seculorum praxis per exempla à nobis jam memorata ostendit: ut proinde impudentius ferociusque mendacium sol nullum aspexerit, * quam per Franciscum Burkhardum, si quidem is est libelli de Autonomia famo-

(a) Vid. Salmas. in apparat. ad Tract. de Primat. Pap.

famosus author, evomitum incomparabili audacia legitur. *Nimirum Concilia, Synodos & colloquia à primis incunabulis Christianæ rei à nullis aliis personis, quam Ecclesiasticis convocata, habita & expedita esse: præside tantum omni tempore summo Episcopo*, (qui ex ejus sententia Pontifex Romanus est) *& judice, & confirmatore; Nec laicum unquam, sive is Imperator, Rex, aut Princeps fuerit, ausum esse huic se negotio intrudere.* Quod enim jus convocandi attinet, docuimus jam illo summa libertate Imperatores & Reges usos: monstravimus ipsos Pontifices non tantum agnoscentes sine metu illam potestatem: sed & pro ejus opportuno usu ad genua Principis humiliter devolutos: diximus repulsam interdum passos moderatissime tulisse: reliqua vero jam sequens argumenti series non dispari certitudine de luculenta falsitate convincet.

§. 11. Igitur illud proxime his non parum videas in dubium vocari, an summæ potestati jus sit, ut indicere Concilium: ita etiam ad idem personas nominare, quos & quot congregari velit; locumque, ubi, & tempus, quando coeundum sit conscriptis patribus, pro suo animo constituere? Et quidem nos id licere nihil ambigimus, sive rationibus pugnandum sit, sive exemplorum acie. Sed ut res tota pateat, ab origine sua repetenda est. In eo enim adversarii plerumque insidias suas ponunt, ut primæ Ecclesiæ tempora, publico legum & Principum favore destitutæ ac necessariam sui corporis per se ipsum regendi praxim, quam post receptos Imperato-

res

res ſummo gaudio deſeruit altiore præſidio contenta, in præjudicium rapiant, & tantum non obligatoriam juſſionem divinæ legis. Naturaliter quidem & cùm pro cœtu accipitur Eccleſia vel abſtrahente à Republica, ſub qua eſt; vel derelicto, quemadmodum jus poteſtatemque habet ad univerſum corpus ſoſpes conſervandum: ſic etiam proſpiciendi de idoneis inſtrumentis, quibus ad propoſitam metam itur. Et quidem id Eccleſiæ licet non divina tantum auctoritate, quæ illam perpetuitatis promiſſo ad ſui curam obligavit: ſed communi omnis cœtus fœdere, qui tutelam & regimen ſui ipſius ſuſcipit, antequam in clientelam conceſſerit dignioris poteſtatis. Inter illas proviſiones, quæ felicitatem Eccleſiæ procurant, conſilia ſunt, in commune collata, prout res poſtulat. Communicatio autem cùm per ſcripta & literas fieri interdum ſoleat, tùm utiliſſimo invento viva voce in Synodis, ubi & melius ſententiæ expromi & ſimultates mutuis officiis ſopiri poſſunt: Hinc erit Eccleſiæ in iis, quæ ipſam tangunt, perſonas deligere, ad conſilia ituras; Paſtorum vero in negotiis, quæ paſtoralis muneris ſunt: alia determinandi perſonas ratio nulla inveniri poteſt, niſi extranea ope, de qua propediem dicemus: Ejus juris aliquam umbellam apud Antiochenos invenimus, qui cum Paulo & Barnaba quosdam ex ſuo corpore Hieroſolymam ad Apoſtolos miſerunt, non quidem tanquam in libero conſeſſu Eccleſiæ Antiochenæ nomine ſententiam dicturos, quod in Synodis uſu venit: ſed audituros judicium Spiritus Sancti in ſuborto ſcrupulo de circum-

circumcisionis necessitate. Quamvis igitur non ad consilium aliquod delegati iverint, tantum ex eo tamen percipimus, ab Ecclesiâ personas primævo more nominatas seu capiendi consilii seu dandi causa: Nam & Hierosolymitanum presbyterium eodem jure ex suis eligit, quos repensa vice ad Antiochenos mitterent perferendi decreti causâ. Sed non diu illa consuetudo duravit, nec, aucta paulum Ecclesia, deinceps omni sequente ævo temere invenies illius comitia, ubi ex omnium voto personæ eligerentur, præsertim quos oportuit ad Synodos proficisci: mox sub Christianorum Principum imperio penitus exspiravit, cum Respublica jam non minus pro ipsa Ecclesia vigilaret, quàm civium bonis. Qui vitio id Imperantibus vertunt, quod ipse Deus adeò ad eorum officium voluit pertinere, ut rationes etiam repetat administrati muneris, ii quidem jam mihi haud tolerabiliter videntur insanire. Nam quod antiqui moris imperito studio vetera laudant recentium incuriosi, & primam regiminis Ecclesiastici faciem æternitati sacrificant, in eo turpiter decipiuntur, cum in quovis cœtu id usu venire soleat, ut facta ad majorem potestatem accretione desinat naturale ejus regimen in alienam manum, & serviat sublimiori imperio, non æmuletur. Quod cùm in actionibus & rebus etiam obtineat ipsi communitati propriis, (veluti religione ab erroribus purganda, constituenda disciplina ecclesiastica, & consensione Ecclesiæ procuranda:) Ubi licet consultius aliquando sit electionem ab Ecclesiis fieri, ut omnes ratum habeant, quod

ab eorum delegatis actum est: & ne alieno emptoque judicio videamur libero consensu impedimentum creare, id tamen ad modum utendi juris prudentiorem pertinet, non quæsitum aliquod Ecclesiæ jus. Principis erit deliberare an expediat instituendæ concordiæ, omnibus relinqui in electionibus arbitrium & liberas linguas: aut è re potius sit periculo ex tumultuante & suspecta forte plebe opportuno juris usu prævenire. (Nam & tempus esse potest, quando plus religioni & Ecclesiarum cōcordiæ nocituræ sint plurium electiones, in ambitiosos & irrequietos homines, vel ipsis etiam erroribus & labe, quibus corrigendis indicitur Concilium, correptos desituræ.) Quanto magis indicta Synodo ipsius imperantis causâ? sive consilium petentis in rebus ad religionem & mores pertinentibus, sive mandata jurisdictione cœtum illum judicem constituentis quorundam discriminum. Tunc enim ut naturaliter cuique licet secum expendere, à quo instrui potissimum velit, ut peculiari jure Principem decet, ad belli pacisque negotia idoneos consiliarios eligere: ut semper in arbitrio delegantis positum nominare delegatum judicem: ita in religionis etiam causa Imperans sibi ipsi Theologicarum rerum peritos viros sumit, per quos doceatur ubi hæret: firmetur, ubi nutat, juvetur ubi deficit. Probe (a) Marsilius Patavinus, *ad solius humani Legislatoris fidelis,* ait, *superiore carentis auctoritatem pertinet, aut ejus, vel eorum, cui vel quibus per jam dictum legislatorem potestas hæc commissa fuerit,*

(a) Part. 2. Def. Pac. c. 20.

fuerit, generale concilium convocare, personas ad hoc idoneas determinare, ipsumq́; congregari, celebrari, & secundum formam debitam facere consummari: rebelles quoque ad conveniendum, tam Sacerdotes quam non Sacerdotes, Clericos aut non Clericos licite secundum divinam & humanam legem per coactivam arcere potentiam. Et præcedenti capite. *Legislatores ad hoc etiam obligantur, eligendo personas idoneas ad Concilium integrandum, eisque de necessariis temporalibus providendum, & venire recusantes, ad hoc tamen idoneos & electos tam Sacerdotes quam non Sacerdotes propter utilitatem publicam, si oportuerit, compellendum.* Fundat vero assertionem suam veracissima & civili ratione summi imperii, in Sacrum Ordinem & res Ecclesiasticas æquè validi & actuosi ac reliquam Civitatis partem: scilicet, *jurisdictiones coactivas super omnes indifferenter Sacerdotes & non Sacerdotes, personarum determinationes & approbationes, officiorum quoque institutiones omnium ad solius legislatoris fidelis auctoritatem, minimè verò ad Sacerdotalis collegii solius (in quantum hujusmodi) pertinere.* Hæc tam clarè, nec ambiguo sensu Marsilius, ut mirum sit, eum à Pontificiis advocari in suas partes, quas adeo gravi sententia damnat, pro jure Principum latâ. Nam quod inanibus verborum argutiis conciliare sibi nituntur iniquum, quem cupiunt, Patronum, & subtile effugium quærunt in *personarum determinatione*, sive personis non includendo Sacerdotes: sive determinationem ad solam approbationem restringendo, eo

ipse Marsilius vim sibi fieri clamat. Disertim enim personas in Sacerdotes & non Sacerdotes distinguit, (non divisione æquivoci in æquivocata: sed generis in species) atque determinationis vocem electione explicat, ut luculenter apparet ex locorum, quos supra descripsimus, collatione. Quibus cum non pugnat, quod idem author alio loco adfert, *ad definienda dogmata Communitates notabiles eligant fideles Presbyteros, aliosq; secundum humani legislatoris determinationem.* Dum enim popularem hanc electionem auspicio & concessioni summi Principis alligat, ejus partes in hoc negotio superiores manifestò facit, & jus plebis subjicit majestati. Cùm enim idem videatur fecisse, quod per alium quis facit, certe communitates, quæ secundum humani legislatoris determinationem, i. e. delegationem seu permissionem eligunt, alieno Imperantis nomine, non proprio jure in suffragia mittuntur.

§. 12. Si ad exempla veniendum sit, & usum Ecclesiæ quarto seculo sub Christianis Imperatoribus receptum, continuatumque per plurimas ætates, dormituriente adhuc ambitione Romanæ Sedis, nunquam forte inveniemus Principibus hac in causa diem esse dictam à sacro ordine. Sed principio monendum est, nullum summæ potestati præjudicium eos facere, * quibus vices suas Imperator mandavit: nec magis objici cum ratione posse ea Concilia, quæ publica lege bis vel semel in anno haberi jussa proprio motu & pro officio suo coiere non prævia electione Principis. Utrobique enim electio est,

quæ

quæ debetur summo imperio : illic quidem expressa etiam, sed per mandatarium explicata, hic vero tacita, obligatione legis, quoties opus est, stante pro determinato semel consensu, & in singulis Synodis veluti nominante personas, quas oportuit congregari, quamdiu ex aliis causis Imperans non adhibuit propiorem curam. Inde quod ad diœcesanas aut metropolitanas Synodos Metropolitæ & Episcopi sponte sua confluxere, non expectato imperio, cur aliquid valeat, cum imperium ipsa lege contineatur, quam constat majestatis opus esse ? Minus ambigere possumus de electione, quæ per alium ex delegatione fit ; quod in majorum Synodorum indictione observatum, circularibus literis, quas ἐγκυκλίους dixere, ad Metropolitanos missis, quibus illis imperaretur coepiscoporum electio, usque dum is numerus, quem Cæsares constituerant, impletus esset. Imperatores Theodosius & Valentinianus, cùm Ephesinum Concilium celebrare in animo haberent, ad Cyrillum, Alexandriæ Episcopum aliosque Metropolitas in hunc sensum scribunt. *Curabit pietas tua, post futurum Sanctum Pascha venire in Ephesum Asiæ, sub ipsam Pentecostes diem : efficietque, ut unà adsint sanctissimi suæ præfecturæ Episcopi, pauci, quos ipsa elegerit.* Iidem sub Concilii Chalcedonensis indictione jubent Dioscorum, *assumptis secum decem Metropolitanis Episcopis, sub ejus diœcesi, & aliis similiter Episcopis sermone & vita ornatis, proximis Calendis Augusti Ephesum convenire, nullo scilicet alio, præter prædictos viros Sanctam Synodũ molestante.*
 In

In aliis literis Theodosius expressa certa persona *Barsumam Presbyterum & Archimandritam adesse vult Ephesina Synodo, & locum tenere cunctorum orientalium Archimandritarum.* Hujusmodi electiones, (quas Metropolitæ interdum seorsim, aliquando cum Synodo Episcoporum comprovincialium fecere,) non aliter sunt habitæ, quam si immediata voce ipsius Principis judicatum esset. Nec tunc quisquam eorum, quibus electionis potestas facta, oblitus conditionis suæ vel proprium Ecclesiæ jus jactavit: vel mandantis beneficium non publicè confessus est. Sed præterea non semper intra hos carceres substitit imperiosa potestas; aliquando reliquit solitam metam, & vel cum supercilio aspernata sacri ordinis subsidiarias vices augustali ore providit Conciliis de patribus suis, quo plures sæpe efflavit una epistola, quam ille Monguntinus Elector unquam ex cornu venatorio Cæsares. Constantinus M. coacta Arelati Synodo ad causam Cæciliani Carthaginensis judicandam non solum Chresto imperavit, ut cum duobus comitibus compareret: sed ad Miltiadem quoque & Marcum scribit, (*a*) *jubetq́ Romæ ad eandem Cæciliani causam decidendam Synodum congregari non solum ipso Miltiade præsente, sed & Rheticio, Materno & Marino.* Ab aliis Imperatoribus idem observatum esse non est dubitandum, cum Theodosius ad Constantinopolitanam Synodum Macedonianos quoque Episcopos admiserit, & rursus in Chalcedonensi vetuerit assumi Theodoretum, utrobique

(*a*) Euseb. Histor. Eccl. l. 10. c. 5.

bique pleno & suo arbitrio, cui parendum esse Ecclesia æquum censuit: alibi inter laudes etiam Imperatorum est, quod ad Synodos vocaverint Antistites judicio & eloquentia claros. Nec dispar apud Francorum Reges consuetudo & usus regiæ potestatis, adjutus per ipsos Pontifices magis, quam impugnatus. Certè Stephanus Papa, ut ex Anastasii bibliothecarii historia constat, legatos ad Pipinum, Carolum ac Carolomannum Francorum Principes misit, *deprecans atque hortans eorum excellentiam per suas Apostolicas literas, ut aliquantos Episcopos graves & in omnibus divinis scripturis atque sanctorum canonum institutionibus eruditos ac peritissimos dirigant ad faciendum in hac Romana urbe Concilium.* Ista Stephanus, non undique moderati ingenii vir: Nunc quanta rerum & doctrinæ vicissitudo? Quot comminationes, censuræ, fulmina in paria ausuros torquenda? tam nihil adeò sanctum est & rectum, quod non improbæ mortalium cupiditates atque ipsa temporum iniqua fata corrumpere soleant. Furtum Deus, natura & pudor proscripsit, inventæ tamē sunt leges, quæ honestum ducunt & dignum bono viro alterius damno locupletari. Spartanus legislator, ut civium industriam in tuenda re familiari acueret, impunitatem tribuit clandestinis surreptionibus: & olim tota Græcia publicis latrocinils, quæ in pretio habuit & fortitudinis disciplina, amico etiam receptu favit. Qui viribus præstat, jure est potior, & ipsum jus tandem nascitur ex iniquitate. Versat assidue instabilis & infida sors bona sua: & cum nihil donat, repetit, religione,

amicitia, necessitate tegit ambitiosa consilia: animo utilitatem: fas, justitiam, fidem violare pronum est commodi causa. Sed propter regnum laudabile etiam; raptare jus oportet, cum non sponte sequitur, pietatemque in servitutem ducere, quæ hostis nostri patrocinium suscipit, utrumque mansuescet tecum assiduo usu, nec æternum irascetur primæ violentiæ, expirat invidia diuturna consuetudine, & odium lenitur contemptu: felix, qui lædere impense potest, & celare injuriam; injustitia nascitur ex hominum dolore: hunc igitur si dementire licet, inane est illius nomen,& ipsa parricidia pietas.

§. 13. Ista antiquissimi juris vestigia * cùm à Carolo V. in Germania relegerentur, in publicis comitiis, quæ habuit, fere omnibus, Conciliorum mentione facta, continuo Pontifex, cui eo in Christianam rem studio atram bilem moverat, tanquam de sacrilegio tædiosè nec sine minis reclamavit: inde novæ difficultates generosis consiliis interjectæ, & ipsa conscientiarum securitas falsis criminationibus turbata destituerunt speratos fructus: Quamvis enim Imperator serio de reducenda ad concordiam Ecclesia cogitaverit,nec à sententia se passus sit dimoveri, ut universale & liberum haberetur concilium, quod Romani Præsules æqualiter odisse semper & timuisse feruntur, inæstimabili tamen errore in eo peccatum est, quod uni Pontifici, quem inter reos oportuit esse, non simplici crimine deferendum, supremum regendi Concilii jus cum judicandi amplissima potestate relictum fuerit, melioribus auspiciis ab ipso Cæsare susci-

piendum:

piendum: atque non aliæ profecto fuerunt causæ irriti & infelicis exitus, quam superstitiosa Imperatoris ignavia, cui Romana curia metu Numinis veteratorie illusit. Quippe Protestantes animadverso, judicem sibi dari, quem graviter accusare constituerant, propediem deleruere actionem, non nisi cum maximo eorum damno atque pudore exituram. Quod si vero Carolus æquius auscultasset prudentum virorum suggestionibus, qui ipsum impense hortabantur, ut majorū exemplo præsideret concilio, de utraque parte post disceptatam liberè causam judicium laturus, procul dubio res in melius cecidissent, cum & nobis licuisset majore fiducia & spe pro veritate Augustanæ Confessionis perorare: & Imperator occupatum alienis calumniis animum purgata scelerum suspicione in nostram tutelam & præsidium vertisset.

§. 14. Jam Imperantis partes in ipso concilio opus est exponere. Primum est * præsidii jus, ad reverentiam metumque sedentibus patribus faciendum, quos in præsentia Principis citius pudere potest plurima privatis affectibus dare aut alienæ gratiæ. Discrimen tamen aliquod inter Conciliorum genera habitum olim illud est, ut majoribus Synodis ipsa sacrosancta Purpura præsentiam suam & splendorem communicaret, delegatis Magistratibus ad inferiora missis, qui vice Domini essent, nisi ex Reipublicæ necessitatibus & in illis aliquando substitutionem fieri oportuit. Constantinus M. in Nicænâ Synodo (a) *Episcopis in sella ex auro fabri-*

(a) Vid. Euseb. de Vit. Const. l. 3. c. 10.

cata summo loco assedit, ibiq́; orationem hortatoriam habere cepit, quâ illos ad consensionem animorum & concordiam commoveret. Sed idem Imperator ad Tyrensem Dionysium Consularem misit, qui nomine suo præsideret, & (a) *omnium rerum eos admoneat; maximè verò ut idem animadversor sit & custos conservandæ æquabilitatis & ordinis.* Theodosius junior cum Ephesino concilio Candidianum Comitem voluisset interesse, literis ad ipsam Synodum datis prolixe explicuit legati sui officium, scilicet, *ut submoveat ex Civitate inquietos, qui turbare possent Concilium, & prospiciat, ne qua gravior dissensio ex mutuo repugnandi studio coorta, & sæva tempestatis instar debacchata Sanctissimæ Synodi consultationem, exactioremq́; veritatis indagationem quovis modo obturbet, tum deniq́; det operam sedulam, ut omnibus & singulis, quæ dicuntur, rite perceptis, singuli inoffensè quod visum fuerit, in medium proponere, vel ab aliis propositum, si opus fuerit, refutare queant.* Gemini cum his argumenti sunt aliæ ejusdem Principis, de secunda Ephesina ad Elpidium Comitem Sacri Consistorii, & Eulogium Tribunum Notariumque scriptæ, quibus seu mandati seu instructionis forma aliqua extat. *Vos elegimus ad ministerium fidei*, inquit, *sicut probatos, & valentes diligenter nostris jussionibus ministrare, & de iis, quæ à sancta Synodo fuerint constituta, & nullum tumultum permittere. Sed si quem viderint conturbationibus & tumultui studentem, ad læsionem sanctæ fidei,*

(a) Euseb. d. l. 3. c. 41.

fidei, hunc custodia mancipare, & ad nostram perferre notitiam: & causam quidem ordine provenire, interesse autem judicio, & operam dare, celerem & circumspectam probationem à sancta Synodo fieri, & nobis cognitam facere. Et ne subsidiariam tantum putes hic Imperatoris opem, ac ministrantem concilio in illis actibus, qui ad publicam ejus securitatem liberumque judicium aut vivendi commodiorem rationem pertinent, non rectoriam ipsius cœtus, Marcianum placet in Chalcedonensi prima audire, qui jus suum atque providentiam circa ipsos articulos fidei, ut ab Ecclesiæ piè doceantur, concilio audacter insinuavit. *Nobis*, ait, *omne studium adhibendum est, ut populum propter veram sanctamq; doctrinam id ipsum sentientem uni rectè applicare Ecclesiæ, & ideò veram fidem Catholicamq; etiam exponere vestra properet reverentia*, ibidem vetat Patres de Nativitate Salvatoris aliter disputare, quam id Nicæna Synodo definitum est. Plura testimonia ex sequenti Conciliorum serie colligere, quamvis in promptu id esset, supervacaneum duximus, obvia cuilibet, quibusque fidem derogare nec adversarii facile soleant. Cusanus sanè Cardinalis nihil dissimulare veritatem potuit, ut non apertè (a) fateretur *in universalibus octo Conciliis, ubi Imperatores interfuerunt & non Papa, Imperatores & judices suos cum Senatu primatum habuisse, &, officium præsidentiæ, per interlocutiones, & ex consensu Synodi, conclusiones & judicium fecisse.* Nec abnuit Nicolaus I. Ponti-

(a) 3. de Concord. Cath. c. 16.

Pontifex, octava ad Michaëlem Cæsarem Epistola, etsi tum litem aliquam movere ceperit: *Quando legistis* ait, *Imperatores antecessores vestros in Synodalibus conventibus interfuisse? Nisi forsitan in quibus de fide tractatum est, quæ universalis est, quæ omnium communis est, quæ non solum ad Clericos, verùm etiam ad laicos & ad omnes omninò pertinet Christianos.* Hæc igitur olim sic obtinuerunt vel Pontificiorum confessione. Deinceps in pejus mutatæ res sunt, cum in locum & jura Principum Romani Præsules incertum majore nostrum incuria & neglectu, an illorum audacia & ambitione, succederent, qui pristinos dominos possessione ejecerunt, in qua illis nidum facere opportunum visum est.

§. 15. Cæterum ad præsidii jus, id omne quondam pertinuit, quod hodie sibi Pontifices illo nomine vendicant. Unde moderari Patrum actionibus ac libertati, præscribere agendorum ordinem modumque, ipsasque adeò causas & argumenta proponere, quæ deserere, & alienis occupari nefas erat, illo munere continebatur. * Præterea si lites & partium studia ferverent, si factionibus Concio ageretur & inconditis clamoribus, non rationum perspicua vi, commoda interlocutione auctoritate sua usus est Princeps, & inutiles moras imperiali oraculo abrupit: periculosas simultates præsentia compescuit.

§. 16. Sed ne idolum aliquod aut immobile fatuumque lignum, regendum alienis nervis, Concilio præsideat, judicare Principem pati-

mur

mur in ipsâ Synodo. Nimium superba mortalitas est, & immisericors superstitionis ingenium, quod Sacerdotum numero de sacris rebus omne judicium metitur, & reliquam Ecclesiam fastuoso contemptu propemodum à ratione excludit, certe divinis beneficiis: quasi consolator ille spiritus solis sacrificulis promissus sit, aut non melius interdum oves, (ne ab exemplo abeamus, quo (a) Bellarminus nugari solet) de bonitate pastus judicent, quam ipsi pastores. Falsissima profecto est illorum assertio, qui neminem ad sacra oracula interpretem admittunt, nisi ex revelatione aut ordinis privilegio in eo munere versetur. Olim quidem, ut audio, apud Romanos Pontificum erat, ex Sibyllinis libris responsa dare, quos ipsum Senatum consulere oportuit: aliis vel introspicere superstitionis arcana vetitum. Sed Christiana religio benignius egit cum sectatoribus suis. Nam non obsequi tantum ducibus illis ad cœlum præcipit, aut superstitiosa desidia attonitos alienam mirari sapientiam: sed in ipsa etiam astra attolli oculos jubet, & quemvis scrutari suopte ingenio sacras literas, quas simplices mentes ex divino promisso capiunt, non superba sapientum ratio aut subtiles argutiæ. Adhæc sive communes interpretationum regulas attendimus, seu mandata & leges Magistri nostræ religionis, nihil est, quo damnari judicium non sacerdotale possit: plurima, quibus confirmari & erigi. Nam ejusdem doctrinæ atq; institutionis capaces sunt laicorum animi, quâ imbui possunt divinam sapientiam professi, quic-

(a) L. 1. de Conc. & Eccl. c. 15. & l. 1. de Pont. c. 7.

quicquid Philoſophia in artem colligit, quicquid intra naturales receſſus abſcondit, id nullo diſcrimine mortalibus diſpenſatur, quorum pectora ex meliore luto Prometheus formavit: nullum hic ordinis aut diſciplinæ privilegium: ſolum ingenium eſt, cujus ſubtili felicitate aut penetramus nubes ad puriorem aëra igneasque ſedes: aut craſſo pondere terræ ac ſordibus affixi hæremus. Igitur omnibus in hoc naturæ judicio aditus patet, conſeſſus datur, ſententia dicitur: nec myſteria Chriſtianæ fidei mutant congenitam libertatem, ſed hortationibus & præceptis inflammant: ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, *ſcrutamini ſcripturas*, (*a*) inquit ipſe Chriſtus; *ſcrutamini* vos omnes homines, vos laici etiam & plebei, non ſacerdotes ſolùm. Cauſa enim ſcrutaminis & veſtigationis, ὅτι δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν, communis eſt utrique ordini, æternam illic vitam quærenti. * Ἀγαπητοὶ, ita (*b*) Johannes monet, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα, εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστιν. Qui ſunt autem illi, quos Apoſtolus jubet probare & judicare ſpiritus? ſcilicet ἀγαπητοὶ, τέκνια, id eſt; Chriſtiani omnes, quibus epiſtolam ſuam ſcripſit. Univerſalius adhuc (*c*) Paulus ad Theſſalonicenſem Eccleſiã, πάντα δοκιμάζετε, inquit, τὸ καλὸν κατέχετε, omnia probate, ſacra & profana: probate ipſi apud vos veſtro judicio, non vivite ex alieno arbitrio & inſtitutione: probate illos ipſos, qui docent vos; * exigite doctrinam eorum ad veritatem ſacrarum literarum, hoc canone, hac regula judicate ſpiritus, & ſic demum ex veſtra

animi

(*a*) Joh. 5, 39. (*b*) 1. Epiſt. 4, 1. (*c*) 1. Theſſ. 5, 21.

animi ſententia τὸ καλὸν κατέχειν. Hæc probationis & judicii facultas cùm pateat omnibus hominibus in religionis & fidei cauſis: cur illam Principibus contumaciter ademptum imus, quibus tamen præter commune illud jus ſpeciali mandato, tueri Eccleſiam, curare religionem, & exemplum legis ſibi ipſis deſcribere, idque penes ſe habere, ac legere omnibus diebus vitæ ſuæ ſtrictè injungitur? Non repetam hîc, quæ ſupra de judicio circa ſacra à nobis copioſe ſunt tradita; nec ſalutis & adminiſtrationis Reipublicæ partem facere religionis aſſiduam curam: ipſi Synodorum fines de injuria Imperantibus facta conqueruntur. Cum enim in id habeatur concilium, ut directivo judicio Principi præeat, ſive de fide ſollicito, ſeu externa Eccleſiæ forma, quid eum ab adminiculis excludimus, quorum ope diſcerni verum à falſo ſolet? quid decreta pro conſiliis damus? quid abductum à rationis uſu ad cæcum obſequium alligamus? Eſto enim, ſit ſacris literis, ſit Chriſtianæ religioni atque Eccleſiæ conſenſui undique amicum, quod conſcripti Patres cenſent: at permitte Principi id credere ſuo judicio, non ex aliena fide, profer oracula, teſtes, argumenta in probationis vim. Sine eum ſentiendi cauſas exquirere, diſcutere rationes & contrariis armis pugnare, ut demum glorioſè victus ſua, non mutuatitia luce agnoſcat veritatem. Maximo Chriſtianæ rei fructu hoc inſtitutum in Nicæna Synodo Conſtantinus tenuit, cui proinde τὴν ἀληθείας ἐξέτασιν Auctores tribuunt, illumque ajunt in media Epiſcoporum
fre-

frequentia ac congreſſu adfuiſſe, (*a*) * οἷα τινὰ κοινὸν ἐπίσκοπον ἐκ Θεοῦ καθιστάμενον: Sive etiam κοινονὸν τῶν ἐπισκοπευμένων: inde Patres gravi oratione ad concordiam hortatur monſtratis inſtrumentis, quibus uti liceat ad certitudinem fidei ſtabiliendam. *Evangelici & Apoſtolici libri*, (*b*) inquit, *nec non antiquorum Prophetarum oracula plane inſtruunt nos de ſenſu Numinis: proinde hoſtili poſita diſcordia ſumamus ex dictis divini ſpiritus explicationes quaſtionum.* In ipſa actione *utriusque partis rationibus non attentas ſolum, verùm & patientes aures prabuit, atque ut his, qui benedixerunt, aſſenſus eſt, ſic illos, qui certandi ſtudio ducebantur, à contentione avocavit: cum ſingulis denique, quatenus eorum ſermonem aſſequi & intelligere poterat, (nam ne græca quidem lingua ignarus fuit) eatenus benigne & placide diſſeruit.* Major Theodoſius in Conſtantinopolitanâ primâ eodem compellationis exordio auſpicatus eſt actionem, & cum orthodoxis Epiſcopis modis omnibus laboravit, ut Eleuſium, Macedonianæ Sectæ, cum ſuis ad concordiam fidei adduceret, ut (*c*) Socrates narrat. In Chalcedonenſi Concilio, quod Martiano Imperatore habitum, luculentiora extant judicii laici veſtigia: (*d*) principio ejus ipſe Imperator interfuit, & pro more ſolito aliquoties publice peroravit. Mox abſentiam ſuam Principum & Senatorum ſubſtitutione correxit, qui mediâ inter Epiſcopos ſeſſione Principis locum & auctoritatem occupabant, conditionatis tamen

(*a*) Euſeb. in Vit. Conſt. l. 1. c. 37. (*b*) Ap. Theod. l. 1. c. 7. (*c*) l. 5. c. 8. (*d*) Evagr. l. 2. c. 4. & 18.

tamen suffragiis, & remissis subinde ad domini sui judicium: quare singulis sententiis, quas interloquendi modo sæpius dixere, adjecta formula est, (*a*) * φαίνεται ἡμῖν δίκαιον, εἰ παρ' ἀρέσκοι τῷ θειοτάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ. Ubi ad definitivam est ventum, & major Episcoporum pars nudam atque captiosam duarum naturarum in Christo confessionem admitteret, consulto prius Imperatore tenuere Præsides, ut ad excutienda hæreticorum latibula adderentur particulæ explicativæ, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως. Horum exemplo diu post Carolus M. in Francofurtensi Concilio se *auditorem* ait & *arbitrum* assedisse. Duorum finium, qui supersunt, par est conditio. Etenim quærenti Ecclesiæ consensionem fides argumentis aut rei evidentiâ facienda est, non auctoritate & promissis. Quid enim si mentiretur Synodus concordiam? Si major pars erroribus obnoxia vinceret suffragiis miseras Ecclesiæ reliquias? hic certe judicium adhibere Imperantem decet, quo fucos ab apibus separet. At quando in Synodum potestatem aliquam confert civile imperium, nondum reperi, qua specie ipsi possit judicium de illis actibus auferri, quos suo expediri nomine jussit. Sic enim videre Principem oportet, an maneat concilium intra mandati terminos? an affectibus, amicitiæ, odiis nihil concedat? an publico judiciorum ordine causam disceptet, num sordibus aut avaritia occupatum non grave sit justitiæ. Sume, quæcunque lubet, negotia, quibus conficiendis Synodus habetur,

Zz nullum

(*a*) Niceph. l. 15. c. 4.

nullum erit, ad quod non Princeps, imò quivis homo, judicio suo & mutua ope consiliove possit concurrere. Quod nec Marsilius Patavinus dissimulavit, qui cuivis Christiano in hoc cœtu libertatem dat sententiam dicendi. *Ad hanc congregationem*, (*a*) inquit, *fideles omnes obligantur, licet diversimode. Sacerdotes quidem, eò, quod eorum sit, legem docere secundum ipsius verum sensum, & ea procurare, quæ ad ipsius sinceritatem proficere possint, errores contrarios reprobare, ab ipsis quoque suis exhortationibus, arguitionibus, increpationibus homines revocare: propter quod in persona omnium Apostolorum loquens Apostolus dicebat; Necessitas mihi incumbit: væ mihi si non evangelizavero. Obligantur autem Sacerdotibus consequenter amplius reliqua multitudine, qui periti fuerint in lege divina, debent enim his aliquot excitare & convenire Sacerdotibus, præsertim si sufficienter ad hac requisiti fuerint, vel mandati. Quoniam scienti facere bonum & non facienti peccatum est illi.*

§. 17. Finita actione, quæ causam præbuit concilio, exspirat quidem, delegati judicis exemplo, Episcoporum potestas, & solvitur cœtus, ablatâ ulteriore subsistendi licentia: Sed superest tamen in ipsa Synodi acta ultimum & summum Imperantis judicium, quod singulis robur suum & vim legis publicæ communicat. Hoc decretis atque canonibus tam necessarium est, ut supra consilii nudum nomen ea ad præcepti dignitatem & obligatoriam virtutem elevet: tam pro-

(*a*) 2. Defens. Pac. 19.

proprium civili imperio, ut nec dirimi ab illo possit, nec abdicari. Utcunque toto seculo Patres sedeant, ut in Ecclesiæ, quin ipsius Reipublicæ rem multiplici sapientia plurima decernant; nihil eorum induit juris formam, obligationem ex ipsa jussione elicientis, priusquam publica auctoritate adoptatum sit. Quis verò legislatorem à judicio potest earum rerum excludere, quæ mox vult in legem valere? ideo enim explorat & seligit, ut bona à malis discernat, honesta à turpibus, atque à noxiis salubria. Equidem & ante legem habent illæ Patrum sententiæ aliquam obligationem, sed toto genere aliam, quam quæ ex præcepto Superioris est. Neque enim canonibus inest obligandi principium, quemadmodum legi, quæ eo ipso, quo lex est, obligat: Sed objecto & naturali rationi, quæ persecutionem boni, & mali fugam omnibus injungit: Dum noscimus, quæ officii nostri sunt, sive domestica prudentia id fiat, seu aliorum institutione, ipsa notitia exigit vivendi artem ad illam moralitatem compositam. Peccat ægrotus, qui sub medicorum disciplina positus indulget contrariis sanitati cupiditatibus: ac judex litem suam facit, cùm adversus consulta Adsessorum injustè pronunciat. Sed peccat uterque magis neglectu quam inobedientia: magis quod monstratum bonum non sequitur, quam ducem ad illud: denique sibi magis, quam aliis: sic etiam quem periti divinarũ rerum viri in pietate & sacris instruunt, cui ad cœlum viam designant salutari doctrina, ipsa certitudine salutis vincitur: nam & humana ratio, & conscientia, & adeo ipse Deus com-

mendant singulis ultimam beatitudinem, nec dispar hic servorum à dominis conditio est, æquali utrobique obsequii necessitate. Diversa in lege sunt omnia, quæ nec tenet authores suos, nec aliunde vim obligationis quærit, jam in præcepto absconditam: intelligere hoc vel ex eo licet, quod etiam in mediis rebus, nec debitis per se, nec illicitis, obsequendum sit legi, ac per eam jubenti Principi, cùm sine vitio sit illic medico aut jureconsulto non auscultasse. Hæc nova virtus adjicitur quoque Conciliorum monitis & decretis, ut duplici fortius vinculo ligent: nam quæ ante publicationem consilia erant, post eam jus fiunt, relinquendum igitur est Principis judicio, qui solus in Civitatem legem fert, quid in illum censum cupiat acceptari. Tantum de judicio necessario in constituenda lege: est aliud adhuc, quo Princeps opus habet ad actus rectitudinem. Nempe quicquid Synodus consulit, id eum non cœco impetu sequi oportet, sed determinato judicio & explorata fide. Nulla enim actio bona est atque expers vitio, quæ aliena auctoritate tantum nititur, nisi absolutè infallibili, qualis est solius Dei: non ullius Concilii aut mortalis. Hinc cui petere consilium licet, cur non liceat explorare idem, an commodum sit & utile rebus suis? annon sub rosis spinæ jaceant, aut in herba anguis? præsertim in sacris causis, ubi divina oracula regnant omnibus ad scrutandum proposita. Quam multas habemus Synodos, quibus adulterata est fides? patribus aut affectibus abreptis, aut ignorantia vel conspiratione victis. Quis succurret hîc potius reli-

religioni, nisi Princeps suo judicio, & intellectu sacrorum: neque enim fas est supperias iniquitati ferre, aut nullo rerum delectu jurare in verba impietatis, quod aliquando necesse fuerit, Principe ad cruda imperia Synodi alligato. Atque hæc profecto causa est, cur olim Concilia ipsa Imperantium judicio & dogmata sua subjecerint & canones, quamvis diverso subjectionis modo. Dogmata quidem, juxta sacræ scripturæ normam examinanda: canones vero ad prudentiæ regulas, ut comperta eorum utilitate transferantur ad ecclesiasticum regimen, & effectum legis ex placito Superioris accipiant. Utebatur autem Concilium solemni quadam formula, quam προσφωνητικὸς seu dedicatoria Epistola Synodi Constantinopolitanæ I. ad Theodosium Imperatorem ita exhibet. * Ἀποδιδόντες τῷ Θεῷ τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν, ἀναγκαίως καὶ τὰ γεγενημένα κατὰ τὴν ἁγίαν σύνοδον πρὸς τὴν σὴν εὐσέβειαν ἀναφέρομεν, καὶ ὅτι συνελθόντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ γράμμα τῆς σῆς εὐσεβείας, πρῶτον μὲν ἀνενεωσάμεθα τὴν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν, ἔπειτα δὲ καὶ συντόμους ὅρους ἐξεφωνήσαμεν, τήν τε τῶν πατέρων πίστιν τῶν ἐν Νικαίᾳ κυρώσαντες, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὑπὲρ τῆς εὐταξίας τῶν Ἐκκλησιῶν ῥητοὺς κανόνας ὡρίσαμεν, ἅπερ ἅπαντα τῷ δὲ ἡμῶν τῷ γράμματι ὑπετάξαμεν. Δεόμεθα τοίνυν τῆς σῆς ἡμερότητος, γράμματι τῆς σῆς εὐσεβείας ἐπικυρωθῆναι τῆς συνόδου τὴν ψῆφον, ἵνα ὥσπερ τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασι τὴν Ἐκκλησίαν τετίμηκας, οὕτω καὶ τῶν δοξάντων ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος. Exprimunt illam Imperatorum ἐπίκρισιν usitatæ Græcorum voces, βεβαιοῦν, ἐπιψηφίζεσθαι, ἐπισφραγίζεσθαι, κρατύνειν, κρατιοῦν, ἐπικυροῦν τὰ πεπραγμένα, quæ in Synodis

nodis & imperialibus actis frequentes sunt. Exemplis pene opus non est, ubi res ipsa loquitur: pauca igitur sufficient. (*a*) *Imperator Constantinus fidem in Nicæna Synodo stabilitam veritatem in se complecti primus omnium testificatus est, seq; eodem animo esse constanter asseruit, præcepitq;, ut omnes eidem assentirentur, decretis ejusdem subscriberent, effecitq; ut vox consubstantialis adderetur, quam vocem ipse quoque explicavit*, & ne dubites qualis illa confirmatio fuerit, Athanasius apud (*b*) Theodoretum propiùs explicat, ὡς τὰ παρ' ἐκείνων γραφέντα τῦ συνεδρίου κοινωνῶν ἐκράτυνε: confirmavit nimirum superiore jure, & ex potestate in ipsam Synodum profluente. In Ephesina I. Patres à Theodosio minore & Valentiniano III. robur & firmamentum actis suis petunt. * Καταφεύγομεν ἅπαντες, ajunt, ἐπὶ τὸ κράτος τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας, δεόμενοι τὰ μὲν κατὰ Νεστορίου πεπραγμένα καὶ τῶν τὰ Νεστορίου φρονούντων ἔχειν τὴν ἰσχὺν τὰ δὲ περὶ τῶν ἐκδικούντων μένειν ἄπρακτα καὶ ἀργά. Martianus Imperator de Chalcedonensi Concilio, *per nostra præcepta statuta sunt*, (*c*) ait, *quæ de Christiana fide à Sacerdotibus, qui Chalcedone convenerunt, definita esse noscuntur*. Quid quod ipse Romanus Pontifex, Felix III. ad Zenonem Principem Augustum Episcopos misit Vitalium atque Misinum, ἐφ' ᾧ τὴν ἐν χαλκηδόνι σύνοδον κρατεῖν? Menna autem Archiepiscopus in Constantinopolitana Synodo laudatâ Imperatoris Justiniani egregia in religionem voluntate diserte confiteatur, * καὶ προσήκει μηδὲν τῶν ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ Ἐκκλη-

(*a*) Socrat.l.1.c.5. (*b*) l.2.c.4. (*c*) l.4. C.de Summ.Trin.

Ἐκκλησία κινυμένων παρὰ γνώμην αὐτοῦ καὶ κέλευσιν γενέσθαι? Patres Sextæ Conſtantinopolitanæ, ſub Conſtantino Pogonato habitæ, majorem auctoritatem & fidem ideò tribuunt ſuæ congregationi, * δι᾽ ὧν ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς σφραγίσι τοὺς ταύτης τόμους κατησφαλήσατο πρὸς τὴν ἐν τῷ παντὶ αἰῶνι ἀσφάλειαν. In occiduis Francorum imperii partibus ejusdem conſuetudinis certa ſunt veſtigia. Guntramus Rex, qui ſexto ſeculo vixit, judicio ſuo dubias Eccleſiæ cauſas in Matiſconenſi Synodo, definiſſe & præſenti auctoritate vulgare publico edicto ſcribit. Sed illuſtre ante omnes eſt Caroli M. ſtudium hac in re, qui in plurimis conciliis, quæ habuit, velut arbiter & judex definitivo judicio pronunciavit, *quid eſſet de hac inquiſitione firmiter tenendum*, ut in Francofurtenſi loquitur: nec id quidem abſque Conciliorum laude & ſpontaneo aſſenſu, quæ ipſa magis leges ſe ſuaque committere judicio ſuorum Regum, quam illud cum indignatione & contemptu rejicere: maxime quod canones attinet, quibus in Eccleſiaſtico regimine ſacra diſciplina & probi mores conſtituuntur. Eorum enim examen & arbitrium abſolute permiſſum Principi, ut neminem obligarent, priuſquam ipſe juberet. Unde in Turonenſi Concilio Epiſcopi, articulis quinquaginta & uno confectis validitatem eorum ſuſpendunt à Caroli M. probatione. *Hæc nos,* (a) inquiunt, *in conventu noſtro ita ventilavimus. Sed quomodo deinceps piiſſimo Principi noſtro de his agendum placebit, nos fideles ejus famuli ad nutum & voluntatem ejus parati ſumus.*

(a) Cent. Eccl. 9. c. 9.

sumus. Cabilonensis Synodus damnatâ inter alias actiones peregrinantium ad sacrum sepulchrum pietate, ut peccata expiarent, summam emendationis Principi defert, cujus expectanda sententia sit. Itemque Arelatensis quarta eâdem catastrophe constat: *Hæc igitur sub brevitate, quæ emendatione digna perspeximus, quam severissimè annotavimus, & Domino Imperatori præsentanda decrevimus, poscentes ejus clementiam, ut si quid hîc minus est, ejus prudentia suppleatur, si quid vero secus, quam ratio postulat, ejus judicio emendetur, si quid rationabiliter taxatum est, ejus clementia perficiatur.* Alibi est, *quatenus ejus prudenti examine, quæ rationabiliter decrevimus, confirmentur; sicubi minus aliquid egimus, ejus sapientia suppleatur.* Item. *Quatenus ea, quæ paucis perstrinximus capitulis à vestra auctoritate firmentur, si tamen vestra pietas dignum esse judicaverit, & quicquid in eis emendatione dignum reperitur, vestra imperialis dignitas jubeat emendari.* Atque hoc ipsum est, quod eadem Concilia vocant, *Conciliorum capitula ad* SACRATISSIMUM JUDICIUM *referre.* Certè igitur perfide imponunt aliis, si non sibi ipsis simpliciter, qui tantum approbandi jus, ad Conciliorum sententias necessaria sequela alligatum, sine examinandi, addendi, demendi, corrigendive potestate Imperantibus largiuntur, quasi eos hac in re oporteat vile mancipium sequi aliena imperia, non propriis regnare. Præterquam enim, quod non patiatur sana ratio libertatem consensus sublato dissentiendi jure: recte enim

Seneca:

Seneca : *si vis scire an velim : effice ut possim nolle*, reclamant ipsa Synodorum verba, quæ ultra nudas consiliorum rationes non assurgunt ante impetratum Principis consensum. *Hæc ita*, ajunt, *ventilavimus, sed quomodo deinceps piissimo Principi nostro de his agendum placebit, nos fideles ejus famuli ad nutum & voluntatem ejus parati sumus*. Quid clarius esse potest, hac ipsa modestia & summissione? quomodocunque igitur placuerit Regi, sive imperiale robur & firmitatem consultis Patrum dare, seu definire alio & diverso modo, parata est ad obsequium Synodus illius apud Plautum servi exemplo:

Sed ego stultus, qui cupiam hero moderarier:
Dicto emit audientem, haud Imperatorem sibi.

Quid porro Concilii Arelatensis sibi Episcopi volunt? desiderantes imperialem sapientiam ad supplementum ejus, quod minus est consultum: judicium ad emendationem illius, quod secus quam ratio postulat: clementiam denique ad perfectionem & stabilimentum rei rationabiliter taxatæ? Agnoscit scilicet ipsa Synodus, minus à se posse agi, quam par est, posse contra rationem agi, in quo corrigendo non confugit ad infallibile illud & sanctum Pontificis judicium, quod tamen non longum fuisset vel petere vel expectare: sed regium, & tribunal seculare, ex quo ceu oraculo defectibus atque erroribus suis opem sollicitat. Tam manifesta hæc sunt, & nulla arte eludenda, ut ipse Baronius agnoscat factum, sed, ut mos est illius viri, nudum, & cum violentia conjunctum magis, quam æquo jure,

quasi statim ex justitiæ familia abdicendum sit, quicquid parum rationibus & ambitioni servit Romanæ Curiæ, quamvis id veneranda & melior Ecclesia, nec tantis opum illecebris adhuc captiva pium justumque crediderit. Verba Baronii in Concilii Ticinensis, quod Ludovico II. Imperatore habitum, recensione hæc (*a*) extant. *Hac omnia rogatione Episcoporum, qui Concilio Ticinensi interfuerant, Ludovicus rescripsit: cum Episcopi, quæ vellent in Ecclesia ordinari, atque disponi, non ut olim consuevere majores, ipsi sacerdotali autoritate constituerunt, sed ea per capita digesta mitterent in palatium probanda ab Imperatore.* Sed ad quem morem majorum hîc Baronius provocat? Nam ex quo Imperatores Christiani ceperunt esse, ostensum est, Conciliorum acta ex auctoritate & consensu imperantium pependisse. Si priora tempora repetit, & Ecclesiæ Naviculam sine publico Nauclero, quid calamitosam necessitatem cum jure permiscet, aut imputat navigantibus, quod, parumper conservata inter tempestates navi remittente malo ad gubernatorem redierint, cui permitterent sui curam? Equidem quævis societas aut communio concurrit ad custodiam sui corporis, quomodo potest, sic tamen ut commodissimam vivendi rationem præferre periculis atque incommodis soleat: recte enim (*b*) Cicero *omnis natura sibi propositum habet quasi finem & extremum, se ut custodiat in optimo sui generis statu*: ita Ecclesia etiam inter Tyrannos & publicos persecutores veluti

(*a*) Ann. 856. n. 4. (*b*) l. 5. de Fin.

veluti jocularis pilus sibi ipsi debuit de rebus prospicere, ad regimen & salutem suam utilibus. Quam primum verò ex diuturnis cladibus auxilio Dei emersit, atque receptis in gremium suum & amicum fœdus hostibus securius vixit, ipsa protinus invitavit Principes ad imperium suum, illisque lætabunda clavum cessit, quem necessitate inter tempestatis sævitiem tenuit. Quam melius igitur nobis licet præ Pontificiis antiquam consuetudinem citare, & universè cum Bochello dicere? *Norunt optime, veteribus in usu fuisse, quotiescunque Synodi haberentur, non prius rata eorum decreta extitisse, quàm à Rege in ejusdem sanctiore Consilio probarentur, & si qua in iis displicerent, exploderentur, quod ex Conciliis Turonensi & Cabilonensi sub Carolo Magno suo loco demonstravimus, & vir nunquam satis laudandus, P. Pithœus veteri Syngraphâ literis majusculis ad capitula Caroli Magni & filiorum ejus consignata abunde testatum reliquit.*

§. 18. Idcirco jus illud ἐπικρίσεως, seu summi atque ultimi judicii in acta Conciliorum nunquam non tributum, imò delatum Imperatoribus: Utendi modus pro conditione temporum & causæ aliquantisper variavit. Interdum enim sibi ipsi Princeps earum rerum cognitionem sumpsit, quas delata est Synodus perversè judicasse, rarius id quidem, neque tamen sine exemplo. Constantinus post duplex ecclesiasticum judicium ipse denuo Cæciliani causam de integro coram se agi jussit, & postremo judicio finivit. Idem Episcopos, qui Tyri convenerant,

ad se vocat, omnium, quæ ab illis acta sunt, rationem exacturus, *ut planum nobis fiat*, inquit in (*a*) epistola ad Synodum, *vos ne, qui ibi in unũ convenistis, ullam veritatis curam duxeritis: deq; rebus in disceptationem vocatis neque gratia alicujus neque odio adducti sententiam pronunciaveritis, opus est, ut omnes, qui ad Concilium Tyri actum convenistis, è vestigio ad castra nostra maturetis, req; ipsâ vestrum judicium æquum sincerumq; commonstretis, me audiente, quem ingenuum Dei famulum esse vos ipsi non inficias iveritis.* Constantius imitatus parentem, eos, qui Nicæam conventuri essent, viginti numero ex suis ad se mittere jussit, ut auditâ eorum relatione sibi liberũ esset cognoscere, (*b*) εἰ κατὰ τὰς ἱερὰς γραφὰς συνέβησαν ἀλλήλοις, καὶ περὶ τῶν πρακτέων, ὅσα ἄριστα δοκῇ ἐπιτελέσαι. Sæpius cognitio causarum aliis probatæ religionis & peritiæ Episcopis mandata, aut novo concilio, ex quorum rationibus Imperator judicaret, quod æquum & justum est. Ita Theodosius animadversis hæreticorum laqueis propriam suam sententiam rescidit, omniaque alteri Ephesinæ Synodo denuo permittit examinanda: *oportet omnia*, ait in literis ad Synodum, *juxta Dei beneplacitum omni contentione seclusa summoq; veritatis studio adhibito excuti, ac tum demum à nostra pietate confirmationem expectari.* Et hæc est causa multiplicatarum toties Synodorum de eadem lite, cum sæpe posteriores priorum decreta rescinderent, non ulla quidem temporis aut numeri

(*a*) Ap. Socr. l 1, c. 22. & Sozom. l, 2. c. 27.
(*b*) Sozom. l. 4. c. 16.

meri personarum, vel qualitatis prærogativa: nulla enim Synodus hac ratione superior est altera. Sed tantum quod Imperatores magis his quam illis tribuerent.

§. 19. Cæterum statuendi illud jus contra Synodi sententiam, quod competere diximus summis potestatibus, adeoque Imperatori nostro, non modo ad illas controversias restringendum est, quæ fidei fundamenta & totam religionem evertunt: sed admittendum quoque ad singula capita & articulos, imò & illas causas, quæ præter religionis summam de externo Ecclesiæ regimine & disciplina aliquid constituunt. Vis enim summi imperii in sacris rebus non sic acquiescit in universali totius religionis curatione, ut non singulis etiam partibus, quæ suis vitiis interdum laborant, inspectione & oportuna ope possit succurrere. Quod enim jus in toto est, idem & in partibus, quarum complexu & compositione totum constat. Nec sunt aliæ rationes, quæ imperantibus ἐπίκρισιν in capitum religionis concursu addicunt, quam quæ in quæstionibus singulis, utrobique enim errare Concilium potest, quod proinde nec sequi in sceleribus Principem decet, nec ferre, ut improborum conspiratione veritas opprimatur. Taceo nunc rectricis prudentiæ ingenium, quæ crescentem in singulis membris pestem non fovere, sed matura correctione præcipit extingui, ne multiplicatum malum confusum in unam massam ipsa virium conjunctione aut vincat feras medentium manus, aut utcunque adhuc ex-

Rep. non ſuperiorem in ordine humanarum rerum fert: quæ nullius concurſum expectat ad productionem effectus: denique cui adverſum eſt impedimentum, quod in debitis actibus & profluentibus ab ipſo imperio ejus libertati ponitur. Solus hic Deus eſt, cui ſubſunt Regum capita: omnes alios vel æquat paritas; vel peregrinitas excludit: vel ſubjicit obſequii conditio. Adhæc ſi neceſſaria eſt Synodi aſſenſio ad actionis productionem, quam omiſſa ſive inhibet, ſive vitiat; id fieri oportet aut ex jure aliquo, quod habet in imperantem collato, aut ex conditione ad rectitudinem actus debita. Cùm Synodus imperandi jus transferre dicitur, neceſſe eſt ut illud vel ex divino præcepto habeat: vel humana lege: alia acquirendæ poteſtatis ratio non poteſt excogitari. Sed deſunt interim idonea argumenta, quibus cœleſtis beneficii fidem facere liceat. Deus uxoris voluntatem marito ſubjecit, liberos parentum, ſervos Dominorum imperio ſubdidit, denique omnem animam vult ſupereminentibus poteſtatibus eſſe ſubjectam: quando Concilia imperiis inſtruxit, ab illis demum in Reges derivandis, nullo ratiocinio, nullis conjecturis aſſequor. Oſtendant locum in oraculorum Codice: notent librum, deſignent caput, ubi tanti depoſiti non dicam fundamenta, ſed levia ſaltem veſtigia extant: & properis pedibus in ſententiam ibimus, hactenus ignoratam nobis. Ex humano jure quæcunque imperia generantur, infra ſummum ſunt, cui ex ipſa ordinis natura non dominantur ſed, ſerviunt. Inauditum eſt in civili prudentia, Præſidis

pote-

potestatem jus Principi conferre imperandi Provincialibus. Nullus ex Regibus à Præfecto vel Duce suo imperium accepit in exercitum & milites suos; nec ab inferiore judice judicandi potestatem. Ex adverso potius & Præses, & Præfectus & Judex illas ipsas summas potestates fatentur suorum imperiorum & jurisdictionis originem atque terminos, illisque, quicquid dignitatis aut juris possident, acceptum ferunt: idem Synodo accidit jure magistratus imperanti. Absurdum enim foret Principem nihil illic jubere posse, ubi omnia Synodus potest ex concessione Principis. Conditio ad actum necessaria pactis & mutuis conventionibus debetur, non superiori potestati. Quærimus autem hîc non de fide placitisque servandis, sed Synodi jure, quod ante contractum humanum ex se habet ad sufflaminandos imperii actus, quibus neglexit Princeps præsentiam Concilii rogare. Hoc scilicet abnegamus: aliud, quod ex obligata Principis fide Ecclesiastico ordini de rebus sacris, absque scitu illius & consensu non tractandis, quæsitum est, haud coacti admittimus, exemplo civilium causarum, ubi ejusmodi pacta fundamentalium legum nomine subditos ad regiminis publici communionem interdum vocant, (quatenus scilicet eam fas est civi participare) & firmiter promissorem obligant, quamvis ante solemnes illas publicæ formulæ ambages ipsum imperium libero arbitrio & socii regiminis impatienti subditis totique adeò Reipublicæ incumbat. Sed quid opus est anxia demonstratione? ipsas saltem Synodos intuere, quæ dum inter agendi utendique

mendant singulis ultimam beatitudinem, nec dispar hic servorum à dominis conditio est, æquali utrobique obsequii necessitate. Diversa in lege sunt omnia, quæ nec tenet authores suos, nec aliunde vim obligationis quærit, jam in præcepto absconditam: intelligere hoc vel ex eo licet, quod etiam in mediis rebus, nec debitis per se, nec illicitis, obsequendum sit legi, ac per eam jubenti Principi, cùm sine vitio sit illic medico aut jureconsulto non auscultasse. Hæc nova virtus adjicitur quoque Conciliorum monitis & decretis, ut duplici fortius vinculo ligent: nam quæ ante publicationem consilia erant, post eam jus fiunt, relinquendum igitur est Principis judicio, qui solus in Civitatem legem fert, quid in illum censum cupiat acceptari. Tantum de judicio necessario in constituenda lege: est aliud adhuc, quo Princeps opus habet ad actus rectitudinem. Nempe quicquid Synodus consulit, id eum non cœco impetu sequi oportet, sed determinato judicio & explorata fide. Nulla enim actio bona est atque expers vitio, quæ aliena auctoritate tantum nititur, nisi absolutè infallibili, qualis est solius Dei: non ullius Concilii aut mortalis. Hinc cui petere consilium licet, cur non liceat explorare idem, an commodum sit & utile rebus suis? annon sub rosis spinæ jaceant, aut in herba anguis? præsertim in sacris causis, ubi divina oracula regnant omnibus ad scrutandum proposita. Quam multas habemus Synodos, quibus adulterata est fides? patribus aut affectibus abreptis, aut ignorantia vel conspiratione victis. Quis succurret hîc potius

reli-

religioni, nisi Princeps suo judicio, & intellectu sacrorum: neque enim fas est suppetias iniquitati ferre, aut nullo rerum delectu jurare in verba impietatis, quod aliquando necesse fuerit, Principe ad cruda imperia Synodi alligato. Atque hæc profecto causa est, cur olim Concilia ipsa Imperantium judicio & dogmata sua subjecerint & canones, quamvis diverso subjectionis modo. Dogmata quidem, juxta sacræ scripturæ normam examinanda: canones vero ad prudentiæ regulas, ut comperta eorum utilitate transferantur ad ecclesiasticum regimen, & effectum legis ex placito Superioris accipiant. Utebatur autem Concilium solemni quadam formula, quam προσφωνητικὸς seu dedicatoria Epistola Synodi Constantinopolitanæ I. ad Theodosium Imperatorem ita exhibet. * Ἀποδιδόντες τῷ Θεῷ τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν, ἀναγκαίως καὶ τὰ γεγενημένα κατὰ τὴν ἁγίαν σύνοδον πρὸς τὴν σὴν εὐσέβειαν ἀναφέρομεν, καὶ ὅτι συνελθόντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ γράμμα τῆς σῆς εὐσεβείας, πρῶτον μὲν ἀνενεωσάμεθα τὴν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν, ἔπειτα δὲ καὶ συντόμους ὅρους ἐξεφωνήσαμεν, τήν τε τῶν πατέρων πίστιν τῶν ἐν Νικαίᾳ κυρώσαντες, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὑπὲρ τῆς εὐταξίας τῶν Ἐκκλησιῶν ῥητοὺς κανόνας ὡρίσαμεν, ἅπερ ἅπαντα τῷ δὲ ἡμῶν τῷ γράμματι ὑπετάξαμεν. Δεόμεθα τοίνυν τῆς σῆς ἡμερότητος, γράμματι τῆς σῆς εὐσεβείας ἐπικυρωθῆναι τῆς συνόδου τὴν ψῆφον, ἵνα ὥσπερ τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασιν τὴν Ἐκκλησίαν τετίμηκας, οὕτω καὶ τῶν δοξάντων ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος. Exprimunt illam Imperatorum ἐπίκρισιν usitatæ Græcorum voces, βεβαιοῦν, ἐπιψηφίζεσθαι, ἐπισφραγίζεσθαι, κρατύνειν, κρατιοῦν, ἐπικυροῦν τὰ πεπραγμένα, quæ in Sy-

 nodis

nodis & imperialibus actis frequentes sunt. Exemplis pene opus non est, ubi res ipsa loquitur: pauca igitur sufficient. (*a*) *Imperator Constantinus fidem in Nicana Synodo stabilitam veritatem in se complecti primus omnium testificatus est, seq; eodem animo esse constanter asseruit, pracepitq;, ut omnes eidem assentirentur, decretis ejusdem subscriberent, effecitq; ut vox consubstantialis adderetur, quam vocem ipse quoque explicavit*, & ne dubites qualis illa confirmatio fuerit, Athanasius apud (*b*) Theodoretum propiùs explicat, ὡς τὰ παρ' ἐκείνων γραφέντα τοῦ συνεδρίου κοινωνῶν ἐκράτυνε: confirmavit nimirum superiore jure, & ex potestate in ipsam Synodum profluente. In Ephesina I. Patres à Theodosio minore & Valentiniano III. robur & firmamentum actis suis petunt. * Καταφεύγομεν ἅπαντες, ajunt, ἐπὶ τὸ κράτος τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας, δεόμενοι τὰ μὲν κατὰ Νεστορίου πεπραγμένα καὶ τῶν τὰ Νεστορίου φρονούντων ἔχειν τὴν ἰσχὺν τὰ δὲ περὶ τῶν ἐκδικούντων μένειν ἄπρακτα καὶ ἀργά. Martianus Imperator de Chalcedonensi Concilio, *per nostra pracepta statuta sunt*, (*c*) ait, *qua de Christiana fide à Sacerdotibus, qui Chalcedone convenerunt, definita esse noscuntur.* Quid quod ipse Romanus Pontifex, Felix III. ad Zenonem Principem Augustum Episcopos misit Vitalium atque Misinum, ἐφ' ᾧ τὴν ἐν χαλκηδόνι σύνοδον κρατεῖν? Menna autem Archiepiscopus in Constantinopolitana Synodo laudatâ Imperatoris Justiniani egregia in religionem voluntate diserte confiteatur, * καὶ προσήκει μηδὲν τῶν ἐν τῇ ἁγιοτάτῃ

Εκκλη-

(*a*) Socrat. l. 1. c. 5. (*b*) l. 2. c. 4. (*c*) l. 4. C. de Summ. Trin.

Ἐκκλησίᾳ κινυμένων περὶ γνώμην αὐτοῦ καὶ κέλευσιν γενέσθαι; Patres Sextæ Constantinopolitanæ, sub Constantino Pogonato habitæ, majorem auctoritatem & fidem ideò tribuunt suæ congregationi, * δι' ὧν ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς σφραγῖσι τοὺς ταύτης τόμους κατησφαλίσατο πρὸς τὴν ἐν τῷ παντὶ αἰῶνι ἀσφάλειαν. In occiduis Francorum imperii partibus ejusdem consuetudinis certa sunt vestigia. Guntramus Rex, qui sexto seculo vixit, judicio suo dubias Ecclesiæ causas in Matisconensi Synodo, definisse & præsenti auctoritate vulgare publico edicto scribit. Sed illustre ante omnes est Caroli M. studium hac in re, qui in plurimis conciliis, quæ habuit, velut arbiter & judex definitivo judicio pronunciavit, *quid esset de hac inquisitione firmiter tenendum*, ut in Francofurtensi loquitur: nec id quidem absque Conciliorum laude & spontaneo assensu, quæ ipsa magis leges se suaque committere judicio suorum Regum, quam illud cum indignatione & contemptu rejicere: maxime quod canones attinet, quibus in Ecclesiastico regimine sacra disciplina & probi mores constituuntur. Eorum enim examen & arbitrium absolute permissum Principi, ut neminem obligarent, priusquam ipse juberet. Unde in Turonensi Concilio Episcopi, articulis quinquaginta & uno confectis validitatem eorum suspendunt à Caroli M. probatione. *Hæc nos,* (a) inquiunt, *in conventu nostro ita ventilavimus. Sed quomodo deinceps piissimo Principi nostro de his agendum placebit, nos fideles ejus famuli ad nutum & voluntatem ejus parati*

Zz 4 *sumus.*

(a) Cent. Eccl. 9. c. 9.

sumus. Cabilonensis Synodus damnatâ inter alias actiones peregrinantium ad sacrum sepulchrum pietate, ut peccata expiarent, summam emendationis Principi defert, cujus expectanda sententia sit. Itemque Arelatensis quarta eâdem catastrophe constat: *Hac igitur sub brevitate, quæ emendatione digna perspeximus, quam severissimè annotavimus, & Domino Imperatori præsentanda decrevimus, poscentes ejus clementiam, ut si quid hîc minus est, ejus prudentia suppleatur, si quid vero secus, quam ratio postulat, ejus judicio emendetur, si quid rationabiliter taxatum est, ejus clementia perficiatur.* Alibi est, *quatenus ejus prudenti examine, quæ rationabiliter decrevimus, confirmentur; sicubi minus aliquid egimus, ejus sapientia suppleatur.* Item. *Quatenus ea, quæ paucis perstrinximus capitulis à vestra auctoritate firmentur, si tamen vestra pietas dignum esse judicaverit, & quicquid in eis emendatione dignum reperitur, vestra imperialis dignitas jubeat emendari.* Atque hoc ipsum est, quod eadem Concilia vocant, *Conciliorum capitula ad* SACRATISSIMUM JUDICIUM *referre.* Certè igitur perfide imponunt aliis, si non sibi ipsis simpliciter, qui tantum approbandi jus, ad Conciliorum sententias necessaria sequela alligatum, sine examinandi, addendi, demendi, corrigendive potestate Imperantibus largiuntur, quasi eos hac in re oporteat vile mancipium sequi aliena imperia, non propriis regnare. Præterquam enim, quod non patiatur sana ratio libertatem consensus sublato dissentiendi jure: recte enim

Seneca:

Seneca : *si vis scire an velim : effice ut possim nolle*, reclamant ipsa Synodorum verba, quæ ultra nudas consiliorum rationes non assurgunt ante impetratum Principis consensum. *Hæc ita*, ajunt, *ventilavimus, sed quomodo deinceps piissimo Principi nostro de his agendum placebit, nos fideles ejus famuli ad nutum & voluntatem ejus parati sumus.* Quid clarius esse potest, hac ipsa modestia & summissione? quomodocunque igitur placuerit Regi, sive imperiale robur & firmitatem consultis Patrum dare, seu definire alio & diverso modo, parata est ad obsequium Synodus illius apud Plautum servi exemplo:

Sed ego stultus, qui cupiam hero moderarier:
Dicto emit audientem, haud Imperatorem sibi.

Quid porro Concilii Arelatensis sibi Episcopi volunt? desiderantes imperialem sapientiam ad supplementum ejus, quod minus est consultum: judicium ad emendationem illius, quod secus quam ratio postulat: clementiam denique ad perfectionem & stabilimentum rei rationabiliter taxatæ? Agnoscit scilicet ipsa Synodus, minus à se posse agi, quam par est, posse contra rationem agi, in quo corrigendo non confugit ad infallibile illud & sanctum Pontificis judicium, quod tamen non longum fuisset vel petere vel expectare: sed regium, & tribunal seculare, ex quo ceu oraculo defectibus atque erroribus suis opem sollicitat. Tam manifesta hæc sunt, & nulla arte eludenda, ut ipse Baronius agnoscat factum, sed, ut mos est illius viri, nudum, & cum violentia conjunctum magis, quam æquo jure,

quasi statim ex justitiæ familia abdicendum sit, quicquid parum rationibus & ambitioni servit Romanæ Curiæ, quamvis id veneranda & melior Ecclesia, nec tantis opum illecebris adhuc captiva pium justumque crediderit. Verba Baronii in Concilii Ticinensis, quod Ludovico II. Imperatore habitum, recensione hæc (*a*) extant. *Hæc omnia rogatione Episcoporum, qui Concilio Ticinensi interfuerant, Ludovicus rescripsit: cum Episcopi, quæ vellent in Ecclesia ordinari, atque disponi, non ut olim consuevere majores, ipsi sacerdotali autoritate constituerunt, sed ea per capita digesta mitterent in palatium probanda ab Imperatore.* Sed ad quem morem majorum hîc Baronius provocat? Nam ex quo Imperatores Christiani ceperunt esse, ostensum est, Conciliorum acta ex auctoritate & consensu imperantium pependisse. Si priora tempora repetit, & Ecclesiæ Naviculam sine publico Nauclero, quid calamitosam necessitatem cum jure permiscet, aut imputat navigantibus, quod, parumper conservata inter tempestates navi remittente malo ad gubernatorem redierint, cui permitterent sui curam? Equidem quævis societas aut communio concurrit ad custodiam sui corporis, quomodo potest, sic tamen ut commodissimam vivendi rationem præferre periculis atque incommodis soleat: recte enim (*b*) Cicero *omnis natura sibi propositum habet quasi finem & extremum, se ut custodiat in optimo sui generis statu*: ita Ecclesia etiam inter Tyrannos & publicos persecutores veluti

(*a*) Ann. 856. n. 4. (*b*) l. 5. de Fin.

veluti jocularis pilus sibi ipsi debuit de rebus prospicere, ad regimen & salutem suam utilibus. Quam primum verò ex diuturnis cladibus auxilio Dei emersit, atque receptis in gremium suum & amicum fœdus hostibus securius vixit, ipsa protinus invitavit Principes ad imperium suum, illisque lætabunda clavum cessit, quem necessitate inter tempestatis sævitiem tenuit. Quam melius igitur nobis licet præ Pontificiis antiquam consuetudinem citare, & universè cum Bochello dicere? *Norunt optime, veteribus in usu fuisse, quotiescunque Synodi haberentur, non prius rata eorum decreta extitisse, quàm à Rege in ejusdem sanctiore Consilio probarentur, & si qua in iis displicerent, exploderentur, quod ex Conciliis Turonensi & Cabilonensi sub Carolo Magno suo loco demonstravimus, & vir nunquam satis laudandus, P. Pithœus veteri Syngraphâ literis majusculis ad capitula Caroli Magni & filiorum ejus consignata abunde testatum reliquit.*

§. 18. Idcirco jus illud ἐπικρίσεως, seu summi atque ultimi judicii in acta Conciliorum nunquam non tributum, imò delatum Imperatoribus: Utendi modus pro conditione temporum & causæ aliquantisper variavit. Interdum enim sibi ipsi Princeps earum rerum cognitionem sumpsit, quas delata est Synodus perversè judicasse, rarius id quidem, neque tamen sine exemplo. Constantinus post duplex ecclesiasticum judicium ipse denuo Cæciliani causam de integro coram se agi jussit, & postremo judicio finivit. Idem Episcopos, qui Tyri convenerant,

ad se vocat, omnium, quæ ab illis acta sunt, rationem exacturus, *ut planum nobis fiat*, inquit in (*a*) epistola ad Synodum, *vos ne, qui ibi in unũ convenistis, ullam veritatis curam duxeritis: deq; rebus in disceptationem vocatis neque gratia alicujus neque odio adducti sententiam pronunciaveritis, opus est, ut omnes, qui ad Concilium Tyri actum convenistis, è vestigio ad castra nostra maturetis, req; ipsâ vestrum judicium æquum sincerumq; commonstretis, me audiente, quem ingenuum Dei famulum esse vos ipsi non inficias iveritis.* Constantius imitatus parentem, eos, qui Nicæam conventuri essent, viginti numero ex suis ad se mittere jussit, ut auditâ eorum relatione sibi liberũ esset cognoscere, (*b*) εἰ κατὰ τὰς ἱερὰς γραφὰς συνέβησαν ἀλλήλοις, καὶ περὶ τῶν πρακτέων, ὅσα ἂν ἄριστα δοκῇ ἐπιτελέσαι. Sæpius cognitio causarum aliis probatæ religionis & peritiæ Episcopis mandata, aut novo concilio, ex quorum rationibus Imperator judicaret, quod æquum & justum est. Ita Theodosius animadversis hæreticorum laqueis propriam suam sententiam rescidit, omniaque alteri Ephesinæ Synodo denuo permittit examinanda: *oportet omnia*, ait in literis ad Synodum, *juxta Dei beneplacitum omni contentione seclusa summoq; veritatis studio adhibito excuti, ac tum demum à nostra pietate confirmationem expectari.* Et hæc est causa multiplicatarum toties Synodorum de eadem lite, cum sæpe posteriores priorum decreta rescinderent, non ulla quidem temporis aut numeri

(*a*) Ap. Socr. l. 1. c. 22. & Sozom. l. 2. c. 27.
(*b*) Sozom. l. 4. c. 16.

meri personarum, vel qualitatis prærogativa: nulla enim Synodus hac ratione superior est altera. Sed tantum quod Imperatores magis his quam illis tribuerent.

§. 19. Cæterum statuendi illud jus contra Synodi sententiam, quod competere diximus summis potestatibus, adeoque Imperatori nostro, non modo ad illas controversias restringendum est, quæ fidei fundamenta & totam religionem evertunt: sed admittendum quoque ad singula capita & articulos, imò & illas causas, quæ præter religionis summam de externo Ecclesiæ regimine & disciplina aliquid constituunt. Vis enim summi imperii in sacris rebus non sic acquiescit in universali totius religionis curatione, ut non singulis etiam partibus, quæ suis vitiis interdum laborant, inspectione & oportuna ope possit succurrere. Quod enim jus in toto est, idem & in partibus, quarum complexu & compositione totum constat. Nec sunt aliæ rationes, quæ imperantibus ἐπίκρισιν in capitum religionis concursu addicunt, quam quæ in quæstionibus singulis, utrobique enim errare Concilium potest, quod proinde nec sequi in sceleribus Principem decet, nec ferre, ut improborum conspiratione veritas opprimatur. Taceo nunc rectricis prudentiæ ingenium, quæ crescentem in singulis membris pestem non fovere, sed matura correctione præcipit extingui, ne multiplicatum malum confusum in unam massam ipsa virium conjunctione aut vincat feras medentium manus, aut utcunque adhuc ex-

expugnabile ſine maximo Reipublicæ periculo atque convulſione evelli nequeat.

§. 20. Præterea neque omittendum illud eſt, ſive imperans in eorum electione, qui ad Synodos ire debent, patiatur Eccleſiam nativo jure ac veteri conſuetudine uti: ſive ipſe aliis electionem mandet, manere ſemper in electos ipſi jus imperii, ſummumque judicium, quo vel idoneos ſibique gratos admittere, vel ſuſpectos aut ſeditioſos homines, nec non, quos propter imperitiam ignaviamque ineptos actioni cognoverit, repudiare atque in eorum locum alios ſubſtituere poteſt: accidere illud omnibus Collegiis videmus, quæ in Republica ſunt, ut naturalis libertatis uſum aut mandatam jurisdictionem ſummum imperium eminentiore virtute moderetur, & ſubinde in vitia atque corruptelas prolapſa auctoritate ſua emendet. Ad publicas deliberationes inviſus Principi nemo accedit, nemo in Senatum aliudve honeſtum munus adoptatur: nemo mercatorum aut artificum collegiis adſcribitur, ita nec Synodorum conventibus aliquem intereſſe fas eſt ab imperante prohibitum. Idem intelligi cupio circa Præſidis ac Judicis officium, quamvis cum decernendi jure dati: nunquam enim via præcludi poteſt ſummis poteſtatibus, ut non in miniſtrorum ſuorum actiones inquirant. Deficiat appellatio ex ſpeciali gratia in Præfecturam ſummam aut Patriarchatum collata: nunquam ſupplicatio deficit injuriam paſſis: nec inquiſitio Principi, ex officio inſtituta, cujus auxilio fidem & integritatem judicum explorat. Conciciet propediem omnis

ſum-

summi imperii vis, & ex altissimo majestatis vertice cadet in precarii aut subjectionis humilem statum, quamprimum in Republica Magistratuum civiumque res imperantium jussibus colla & fasces non submittunt.

§. 21. Quicquid igitur majestati in ipsis licet conciliis, explicatum est nobis: possemus jam recto pede ad alia transire. Sed placet subsistere parumper, & diligentius quærere, an citra alienam conquisitamque sapientiam Princeps ex proprio ingenio suique animi sententia possit statuere, quod res sacras attinet, non implorata Synodo? Et quidem censuisse id sui juris Imperatores aliquos, qui extraordinario modo Synodorum acta ad sacrarium suum revocarunt, inter sanctiores & incorruptos parietes examinanda, jam suprà diximus. Verum exempla hæc sunt, quæ factum ostendunt, quod interdum justitia destituitur. Quamobrem ut res tota pateat, in hæc duo membra distribuemus quæstionem. Quantum scilicet hic in jure sit imperantis? & quantum in consilio, & utendi juris modo? De jure ipso nos nihil dubitamus, & hærentibus per illa abunde satisfieri potest, quæ prolixe in superioribus de judicio, de legislatoria potestate & jurisdictione circa sacra exposita sunt. Nam profecto ea est indoles summę potestatis, ut in sacra & profana æquali virtute penetrabilis, nec patiens cōsortis ipsa sibi sola sufficiat imperio, & quę illud sequitur, obligatione ad obsequiū. Suspende operationes ejus ab alieno consensu: aut deme jubendi facultatem ante civium suffragia emendicata, ipsam summitatem tollis, quæ non parem in

Rep.

Rep. non ſuperiorem in ordine humanarum rerum fert : quæ nullius concurſum expectat ad productionem effectus : denique cui adverſum eſt impedimentum , quod in debitis actibus & profluentibus ab ipſo imperio ejus libertati ponitur. Solus hic Deus eſt , cui ſubſunt Regum capita : omnes alios vel æquat paritas ; vel peregrinitas excludit : vel ſubjicit obſequii conditio. Adhæc ſi neceſſaria eſt Synodi aſſenſio ad actionis productionem , quam omiſſa ſive inhibet, ſive vitiat ; id fieri oportet aut ex jure aliquo, quod habet in imperantem collato, aut ex conditione ad rectitudinem actus debita. Cùm Synodus imperandi jus transferre dicitur , neceſſe eſt ut illud vel ex divino præcepto habeat : vel humana lege : alia acquirendæ poteſtatis ratio non poteſt excogitari. Sed deſunt interim idonea argumenta , quibus cœleſtis beneficii fidem facere liceat. Deus uxoris voluntatem marito ſubjecit, liberos parentum , ſervos Dominorum imperio ſubdidit, denique omnem animam vult ſupereminentibus poteſtatibus eſſe ſubjectam : quando Concilia imperiis inſtruxit , ab illis demum in Reges derivandis, nullo ratiocinio, nullis conjecturis aſſequor. Oſtendant locum in oraculorum Codice: notent librum, deſignent caput, ubi tanti depoſiti non dicam fundamenta, ſed levia ſaltem veſtigia extant : & properis pedibus in ſententiam ibimus , hactenus ignoratam nobis. Ex humano jure quæcunque imperia generantur , infra ſummum ſunt , cui ex ipſa ordinis natura non dominantur ſed, ſerviunt. Inauditum eſt in civili prudentia, Præſidis

potestatem jus Principi conferre imperandi Provincialibus. Nullus ex Regibus à Præfecto vel Duce suo imperium accepit in exercitum & milites suos; nec ab inferiore judice judicandi potestatem. Ex adverso potius & Præses, & Præfectus & Judex illas ipsas summas potestates fatentur suorum imperiorum & jurisdictionis originem atque terminos, illisque, quicquid dignitatis aut juris possident, acceptum ferunt: idem Synodo accidit jure magistratus imperanti. Absurdum enim foret Principem nihil illic jubere posse, ubi omnia Synodus potest ex concessione Principis. Conditio ad actum necessaria pactis & mutuis conventionibus debetur, non superiori potestati. Quærimus autem hîc non de fide placitisque servandis, sed Synodi jure, quod ante contractum humanum ex se habet ad suffaminandos imperii actus, quibus neglexit Princeps præsentiam Concilii rogare. Hoc scilicet abnegamus: aliud, quod ex obligata Principis fide Ecclesiastico ordini de rebus sacris, absque scitu illius & consensu non tractandis, quæsitum est, haud coacti admittimus, exemplo civilium causarum, ubi ejusmodi pacta fundamentalium legum nomine subditos ad regiminis publici communionem interdum vocant, (quatenus scilicet eam fas est civi participare) & firmiter promissorem obligant, quamvis ante solemnes illas publicæ formulæ ambages ipsum imperium libero arbitrio & socii regiminis impatienti subditis totique adeò Reipublicæ incumbat. Sed quid opus est anxia demonstratione? ipsas saltem Synodos intuere, quæ dum inter agendi utendique

prudenter juris modum omnium saniorum calculo referuntur, jam præsupponunt jus Principi debitum, mox in actuali exercitio utilissima ratione adhibendum: non jus novum constituunt; quemadmodum in consultatione de legibus ferendis melius est Principi & publicæ rei salubrius peritos jurium viros audire; non absolute tamen ad validitatem actus necessarium, nec causa effectrix competentis juris. Ita non Principi author fuerim, ut in sacrorum ordinatione sive Conciliorum monita, seu sacri ordinis peritiam temere aspernetur: sed neglectum tamen istum agendi juri nullum impedimentum dare, nec demum ex Synodorum auctoritate in Principem defluere illud ipsum jus pro comperto tenemus. Nisi enim ita esset, oportuit certè Deum in Veteri Testamento neglectæ religionis culpam Ecclesiæ imputare, quam toties Regibus exprobrat. Fusiùs id Eliensis Episcopus persequitur, cujus hîc verba placet adnotare. *Enimverò & de aliis*, inquit, *sæpe & præcipue de ea, (quod populus adoleret incensis) corruptela per Reges non sublata toties tam clara voce de Regibus queruntur Sacræ literæ, ut locus nullus negationi sit relictus. Non negat ergo Regi Tortus id ex officio incumbere, ut etiam qui in doctrina sunt, abusus & corruptelas tollat, sed post Ecclesiæ declarationem. Nos vero citra declarationem omnem, ubi repurgata sunt querelæ per Reges docemus. Tortus vero loca aliquot apponere debuit, ubi illa Ecclesiæ declaratio præcesserit: quæ nisi præcessit, Regis nullum tum erat, ut videtur, officium, sed Regi erat in*

promptu

promptu excusatio: non sustuli: Ecclesia enim non declaravit. Ecclesia proinde culpanda, non Rex, qui nihil movere debet, nec excelsa diruere, nisi postquam id ita faciendum declaravit Ecclesia. Atque id Regi semper, Ecclesiæ nunquam, vitio datum legimus, quod excelsa steterint. Regi ergo, sive declaret hoc, sive non declaret, etiam ante Ecclesiæ declarationem id ex officio munus incumbit, deq; eo neglecto Deo rationem redditurus est. Tota igitur mentio declarationis Ecclesiæ præterquam, quod fictitia est, hîc etiam intempestiva.

§. 22. Constituto jure nunc proximè videndum an recte & prudenter aliquando Princeps ea, quæ religionis sunt, ordinare possit absque Synodo? Non commendamus temerarium contemptum, neque penitus excludimus à captione consiliorum: sed una disceptatio est de adhibendi modo: nam & causas dari non indigentes consilii, & aliunde quam ex Synodis posse illud haberi pro comperto teneo. Tota igitur quæstio exit in illam considerationem, non an sine causa omittenda sit Synodus, nemo enim sanus id facile dixerit: sed an causæ possint aliquæ esse, cur omitti debeat? Cum enim in publicis actionibus nemo se lubenter non necessario circuitu oneret, neque inutiles rationes amplexetur, apparet omittendæ Synodi causas universim has duas occurrere, vel quod necessaria non sit: vel quod futura inutilis. Utrumque autem, ut plenius intelligatur, ad Conciliorum fines supra enumeratos exigendum est: cujuscunque enim intuitu actionem instituat imperans, cui

aut supervacanea sit Synodorum auctoritas, aut nihil profutura, quamvis adhibeatur, compendio utetur, & breviore ratione expediendi negotii. Articulatim singula recensebimus, ita enim luculentum erit, ex omnibus finibus nullum esse, vel simpliciter per se necessarium, nec Synodum ullam simpliciter necessariam ad illos fines. Consilium necessarium non est in rebus, quæ infallibili certitudine mentibus nostris illabuntur, sive cognitio illa sit ex naturali ratione, seu cœlesti aliquo & supernaturali lumine: in id enim, ut recte Aristoteles judicavit, consiliarios adhibemus, quoties ipsi nobis diffidimus: non etiam, cum aperta & nuda veritas invitis oculis insidet. Quis unquam audivit eos, qui rationem in potestate habent, de illo consultasse, an æqualia maneant, quæ adjiciuntur demunturvè æqualibus? an claro die sol liceat, vel astra illuni & suda nocte? aliarum rerum non minor est certitudo, licet dispari probationis genere. Nam quæ sensibus percipiuntur, illis ipsis instrumentis capimus: alia venamur rectæ rationis indice. Qui negat urere ignem, admotione est convincendus: ille plagis, qui parentibus honorem, vel obsequium Magistratui: ita in sacris quoque rebus eorum librorum fide, quibus summa nostræ religionis constat, alia sunt unica veritate certa, quæ propediem credere decet, non difficili consultatione in dubium vocare: quædam vero abscondita involucris suis aut verborum ambiguo sensu hærentia, non nisi docto & sapienti ratiocinio eruuntur. Hinc Deum esse, ab eoque curari humanas res; eumque essen-

essentia unum, sed in personis trinum, Patrem, Filium, Spiritum Sanctum. Omne genus humanum sapientia & sanctitate divinæ æmula eximium statim post conditi mundi principia se ipsum immensis sordibus, & ad omnem posteritatem transituris obruisse, pro quo in integrum restituendo oportuit Secundam Deitatis personam ex æterno decreto incarnari & pati, adeoque tandem in tempore illum Dei Filium ex virgine hominem natum vixisse, docuisse, mortuumque in cruce esse, ac tertia die exeuntem sepulchralibus tenebris & comparuisse sæpius discipulis suis in testimonium suæ resurrectionis, & visibili motu in cœlum elatum illic Regem sedere & Patronum Ecclesiæ: hostibus vero gloriosum Triumphatorem, certa nobis fiducia resurrectionis nostræ & æternæ vitæ, seu beatæ seu calamitosæ facta; hæc omnia, & paria his æquali luce, manifestissimis constant fidei Christianæ argumentis, quæ citra ipsius religionis eversionem nec inficiari penitus licet, nec salvo verborum sensu aliò torquere. Igitur si tam profanus homo & impius esset, qui sub Christiano nomine hæc ipsa cuperet fundamenta & substantiam religionis Christianæ subruere, quis dubitare ampliùs poterit, quin velut summario processu, non prævio judiciorum ordine, non Ecclesiæ declaratione, non ulla Conciliorum auctoritate ex solo Principis imperio fas sit coërcere blasphemum os, aut insanabile civitatis finibus ejicere? Recte (a) Augustinus. *Aut vero congregatione Synodi opus erat, ut*

(a) Adverf. Epistol. Pelag. l. 4. c. 12.

aperta pernicies damnaretur ? quasi nulla hæresis aliquando nisi Synodi congregatione damnata sit, cum potius rarissima inveniantur, propter quas damnandas necessitas talis extiterit. Nec pejus (*a*) Leo, Episcopus Romanus: *Cum evidens esset fidei causa, rationabilibus causis ab indicenda Synodo fuisse abstinendum.* Est & alius modus habendæ certitudinis, nimirum cœlestis ac divina revelatio, quo lumine penetramus quævis abscondita, superamus ardua, nulla erroris aut dubitationis caligine, nulla consilii alieni ope. Illustri hoc dono Paulus instructus nihil cum carne, nihil cum Apostolis reliquis communicans, proprio auspicio, non ex alterius hominis institutione fidem tradit ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, (*b*) inquit, ὅτι οὐ ψεύδομαι. *Fuisset* autem *extremæ absurditatis*, (*c*) ut Chrysostomi verbis utar, *eum, qui à Deo edoctus fuerat, cum hominibus communicare.* Et (*d*) Clemens Alexandrinus *quoniam ipsum verbum ad nos venit de cœlo, non est amplius eundum ad hominum doctrinam.* In illis quæ consilia & subsidiariam admittunt prudentiam, est quidem non exiguus Synodorum usus, sed ex eo non absolute necessarius, quod vel judicata jam in alio Concilio causa sustulerit dubium, vel peritiorum sententiæ singulatim possint atque per literas nunciosque commodè explorari. Cum quæritur Ecclesiæ consensus, neque semper idonea tam sancto proposito Concilia, neque necessaria. Nam scissis in æquales factiones Patrum studiis,

(*a*) Epist. 17. ad Theodos. Jun. (*b*) Galat. 1, 20.
(*c*) ad Gal. 1. (*d*) Orat. ad Gent.

ſtudiis, quod in Africa Donatiſtarum tempore contingit, quæ concordia ſperanda eſt, ipſâ contumaciâ & æmulatione utriusque partis impedienda? cum vero exploratur ſolùm conſenſio iſta, tantum quisque ſcripto loquitur & edita fidei confeſſione, quantum ore ſuo, quare ſuffecerit mutuum quoque huic examini literarum commercium, aut legatorum ſanctitas per ſingula regna euntium, ut doctorum ſuffragia undique ſcriptis aut viva voce exhibita colligant. Ubi de unione unius ſolùm regni agitur, præcipi Eccleſiis poteſt, ut ad imperantis judicium vel ſcriptam profeſſionem mittant, vel ea in re ſatisfaciant publicis miniſtris, ad id delegatis. Præterea accidit aliquando, controverſam cauſam ita certæ Eccleſiæ eſſe peculiarem, ut abſurdum fuerit, rem omnium communem facere. Hoc ſenſu Romanus Clerus ad Cyprianum ſcribit, *tam grande petitur conſilium, quàm latè propagatum videtur eſſe malum.* Tandem, qui tertius eſt finis, quis neceſſitatem Principi impoſuerit jurisdictionis Synodo mandandæ. Dependet res illa ab alluvione illius maris, quod continuo imperiorum fluxu atque refluxu exæſtuat. Equidem ſervandi ordinis publici cauſa non facile præteriri ſolent inferiora tribunalia: tamen quando ſuſpecta judicia ſunt, aut alioqui res moram non fert, ſæpe evocatam ad regium arbitrium cauſam novimus. Nullum igitur tempus eſt, nullumque negotium, quod abſolutam commendet Synodorum neceſſitatem.

§. 23. Præterea inutiles sunt aliquando & incommodæ Ecclesiæ rebus, aut metuentis iniqua præjudicia, ad judicii integritatem impediendam: aut factiosorum coitiones, ad oppressionem veritatis: quibus malis fieri posset, ut Synodus, quæ consensui testimonium præbitura sit, fomitem & incentivum dissensionibus & odiis ministret. Homines sunt Sacerdotes, obnoxii iisdem vitiis, quæ mortalium animos exedunt: familiarius tamen peccant ambitione & avaritia, corruptelis illis; quibus jam suo tempore Nazianzenus culpam imputat, quod speratos fructus plurima concilia infausto eventu destituerint. Aliquando vis morbi festinatione opus habet, nec seris remediis sine periculo expugnatur: interdum quiete & ipsa remissione sanatur malum, quod adversæ frontis pervicaci oppositu acerbius fit & intractabile: adeoque Principem decet utrobique prudentia sua uti, ne vel deside & noxia mora captare vires adolescentem pestem sinat: aut adultam jam sibique fidentem intempestivo motu irritet. Quod si premendum est celeri pede virus, quid Synodos expectas, ubi communi multitudinis ingenio unus & alter dies, imò annus, coëuntium cunctatione absumitur? ubi tardius adhuc consultatur quam coitum est, quovis ferè privatis affectibus officiente publico bono: tandem ubi interdum tristi exitu & infecta re disceditur. Verissimum enim est illud apud Guicciardinum, Carolo V. à prudenti quodam viro dictum, *havere sempre dimonstrato l' esperienza, & lo dimonstrare la ragione, che mai succedono bene le cose, che dependono da multi.*

Ubi

Ubi verò indulgentia & lenitas commendabilior, nocere Concilia ſolent fervidis ingeniis, quæ, dum pietatis ardore intempeſtivè ebulliunt, nulla temporis ipſiusve mali habita ratione, præmatura ſectione vulneris cruditatem, antequam in pus ematuruit, nova & periculoſa febri accendunt. Hac rerum facie plerunque inutiles ſunt Synodi: eſt & tempus, cum metuendæ etiam ipſa multitudine & factioſis conſiliis. Nam quæ cautio in civili vita tenenda eſt Principibus, ne frequentibus ſubditorum coitionibus temerè indulgeant, in quibus plerunque illa cuduntur arma, quæ in ipſam majeſtatem mox vertenda ſunt: eadem hîc quoque aliquid valet; ut enim recte quidam judicavit, *Epiſcopos cogere non minus politicum eſt, quam alios hominum ordines cogere.*

§. 24. Atque hæ cauſæ cùm fuerint, cur optimi nonnunquam Imperatores vitatis Conciliis religionis diſcrimina compendioſiore judicio compoſuerint, immerito eorũ actiones apud ingratam poſteritatem vapulant. Quid juvat enim in conficiendo negotio per circulum ire, ſi brevior eſt tutiorque ad propoſitam metam via? quid ſumptus in rem facere inutilem futuram? quid rempublicam in neceſſitatem adducere, ut timere debeat, cui expeditius ſuccurri poteſt? Non repetam hic Conſtantini M. exemplum, religiosè inquirentis in Epiſcoporum acta, qui Tyri convenerant, nec Conſtantem memorabo, domeſtico judicio Patres excutientem, εἰ κατὰ τὰς ἱερὰς γραφὰς συνέβησαν ἀλλήλοις. Illuſtrior eſt Theodoſii hiſtoria, qui medius inter

plurimas Episcoporum factiones cum judex sedisset, auditis singulorum causis quod rectum & justum erat, pronunciavit. Agitabatur autem controversia connexa quidem Nicænæ fidei, sed aliis tamen verbis concepta, quæque eos etiam fallere potuisset, qui se Nicænam definitionem sequi faterentur: nimirum an ὁ λόγος habet ἀρχὴν ὑπάρξεως. Jam tum ferme sexaginta anni effluxerant, ex quo Nicæna Synodus habita est, cui Constantinopolitana prima nihil in hoc articulo adjecit. Et tamen Imperator fretus divina ope tantæ molis curarumque rem suscipit propriis auspiciis expediundam. Accipit igitur omnium sectarum confessiones, legit singulas, judicat, discernit Catholicos ab errantibus: inter ipsos hæreticos discrimina facit, laudatis Novatianis, quod tolerabilius insanirent, denique latâ sententia confirmat veritatem, damnat errores & prohibet: omnia in secreto, nec alio præter Deum, ad consortium judicii admisso. Luculentior est in circumstantiis facti tam memorabilis Socrates & Sozomenus, quàm ut locus relinquatur Pontificiorum artificioso commento, qui Theodosium non Judicem patiuntur controversæ fidei, sed Catholicæ Ecclesiæ diligentem auditorem, quem proinde dicunt confugisse ad divinum auxilium, ut sibi propositam veritatem agnoscere liceat, & fugere mendaces formulas, non ut de utroque judicare. Sed quantumvis sibi placeant commodo effugio, ratio & series totius actionis diversum docet, unde nostrates melius arguunt, *Imperatorem legisse scripta, Dei opem implorasse, non ad veritatem*

tra-

traditam agnoscendam, sed eam multis dissensionum anfractibus implicitam eliciendam: paulo id copiosius à Brentio explicatur, eandem historiam narrante, cujus hæc verba sunt. *Quis hic est in controversia doctrinæ Ecclesiasticæ judex? Primum Imperator non accedit ipse ad Episcopos tanquam Dominos suos, sed vocat eos, tanquam servos ad aulam suam: deinde accepto cujusq; Episcopi scripto non est contentus illius aut istius judicio, sed prosternit se precibus coram Deo, Patre Domini nostri Jesu Christi, ut gubernet Spiritu Sancto mentem suam, quo inter tot diversas religionis sententias eligat eam, quæ cum doctrina vere Apostolica conveniat.* Neque semper ad imperatorias aures omnes admissæ lites sunt, quas oportuit absque Synodi auctoritate definiri; interdum ad delegatos judices itum, qui Principis vice judicarent. Donatistarum causam Constantinus Proconsuli cognoscendam mandavit, ac quamvis Augustino displiceat modus agendi, quod optabilius fuisset Synodo controversiam committi: ipsum tamen jus egregiè defendit. *Ait quidem Donatista*, inquit, *non debet Episcopus proconsulari judicio purgari: quasi verò ipse sibi hoc comparaverit, ac non Imperator hoc quæri jusserit; ad cujus curam, de qua rationem Deo redditurus est, res illa maximè pertineat.* In alia Donatistarum causa Honorius ac Theodosius Imperatores Marcellinum *disceptationi principe loco judicem voluerunt interesse*, ut verba mandati habent: ipse Marcellinus de se pauca modestè præfatus imperialem sanctionem recitari

jussit,

jussit, ut potestatem suam probaret, negotium verò istud non propter civilia crimina & latrocinia Circumcellionum, sed ipsius edicti verbis *de veritatis ac religionis agnitione susceptum.* Non enim nisi incidenter de Circumcellionibus ibi actum est: imò cum Donatistis Catholici extra accusationem alia quædam objicerent, interlocutus Marcellinus eos officii sui admonuit. *Libellus datus à vobis*, inquit, *evidenter ostendit, schismatis ac hæreseos crimen objectum, quod probare vos convenit.* Tandem excussis diligenter illis quæstionibus, *quæ sit Ecclesia Catholica? quæ vera ejus nota? quæ justa secedendi causa? & an rebaptizandi sint hæretici?* jussa est declaratæ veritati detecta falsitas colla submittere, sicut Marcellini sententia loquitur. Qui singulares circumstantias in his factis adnotant, ob quas potissimum sic agi debuit, irritam industriam exercent. Satis enim est agnosci Principis jus, quod in utendi modo pro ratione temporis & personarum variare non inficiamur. Sed ille modus jus novum non facit, sed ex competente jure juxta rectoriam prudentiam elicitur: interdum igitur melius est, causam religionis Conciliorum judicio finiri: aliquando unius Imperatoris augustali oraculo: jus ipsum semper Imperatoris est, quod per se aut alios jussu suo exercet. Neque vero par est existimare, Principem, qui sic judicat, absque omni Ecclesiæ judicio sententiam dicere: præit enim imperio ejus vetus Ecclesia judicio, sive anterioribus Concililiis declarato, seu perpetuo consensu agnito, quod sequi potest. Tum peritissimos

theo-

theologicarum rerum viros circa se habet, ex quorum consiliis religionem constituat: aut si destituitur tam præclaris ingeniis, aliunde petendi copia datur, nec eorum minor auctoritas esse debet, quam civium, præsertim in negotio, quod omnes tangit. Adde nunc sacræ scripturæ non adeò obscuram lucem, quin euntibus monstrare rectum iter possit: tum præterea Regum pectora, quæ Deus propiore cura fovet & dirigit. Non opinio tantum hominum est, aut vitium nostræ imbecillitatis, quod ad felicis purpuræ nitorem religiosè dirigimus, & videmur nobis illic ipsam sapientiam magnificentius intueri. Profecto enim liberalius est donis suis cœlum in regium illud culmen, quod supra res humanas eximie collocatum repercussione illorum radiorum, quos excipit à majore sole, occultam vim insinuat infimis mentibus, seque virtutibus suis æquali cultu metuendum facit & venerandum.

§. 25. Conspicuum ex his est, quæ diximus, plurimum errare illos, qui unam tantum omittendæ Synodi causam faciunt, scilicet collapsæ funditus religionis instaurationem. Nam plures adhuc præter istam esse, ac inter illas etiam civiles rationes, à religione maxime alienas, veluti factionum seditionisque metus, qui Galliam sæpe confœderatorũ cœtibus suspensam tenuit, aut gravi aliquando afflixit plaga, paulo ante satis ostensum est. Igitur mirari desinant aut pervicaciam majorum incusare, qui petitas à sacro ordine, ipsoque Pontifice Synodos non potuisse ab Imperatoribus impetrari queruntur:

justas

justas enim negationis & repulsæ causas Principibus fuisse dubitari non debet. Nota est Leonis ad Theodosium supplicatio. *Omnes mansuetudini vestra cum gemitibus & lachrimis supplicant, Synodum jubeatis intra Italiam celebrari.* Sed nequicquam tam humiles preces pulsarunt imperatorias aures, aversas admodum ab isto consilio, vel incommodo rebus suis & Ecclesiæ: vel non necessario ad concordiam sarciendam. Hinc oriens occidenti substitutus indicta Ephesi Synodo, quæ cruentum exitum habuit. Post eam nunquam amplius induci Theodosius potuit, ut aliam conscriberet. Succurrere tamen necessariis atque idoneis rationibus religioni non propterea destitit.

ANNOTATA
Ad
CAPUT VIII.

§. 5.

Τοὺς Ῥωμαίους] *Romanos non juxta nationes illos distinxisse, sed alio quodam modo ordinasse diœceses, in quibus fora & judicia constituerunt.*

[Διοίκησίς ἐστιν.] *Diœcesis est, quæ multas præfecturas in se continet.*

[§. 6. Τελείαν σύνοδον.] *Perfectam Synodum omnium in præfectura Episcoporum, cui adest & Metropolita.*

[Ἄνευ τῶν] *Sine Metropolitis.*

[Διὰ τὰς ἐκκλησιαστικάς.] *Propter ecclesiasticas utilitates, & definitiones rerum dubiarum.*

[§. 7. Αἱ σύνοδοι.] *Synodi aut propter dubia circa doctrinam enata, aut pœnas in peccantes sancitas, aut alias canonicas quæstiones fieri constituta sunt.*

[Διδάσκειν. &c.] *Docere & discere ad emendationem Ecclesiæ & singulorum.*

[§. 8.

[§. 8. ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ.] *Sancta & œcumenica Synodus, Ephesi congregata jussu augustissimorum Regum.*

[Οὐαλεντινιανὸς.] *Valentinianus à Leone Papa subinde rogatus ad Theodosium minorem scribit, ut juberet aliam fieri Synodum ad cognoscendum, an rectè Dioscorus judicasset, vel non? Theodosius verò rescripsit illi, quod non sit aliam Synodum convocaturus.*

[Διότι ἐκ κελεύσεων.] *Quod regiis mandatis omnes in Romana Republica Sacerdotes convocati sunt.*

[§. 10. Quem per Franciscum Buckardum.] Ejus verba sunt. Eine gleiche Meinung hat es auch mit den Conciliis, Synodis und Colloquiis, daß ungeachtet dieselben von Anfang der Christenheit bis auf unsere Zeiten von niemand andern als von den Geistlichen Prælaten gehalten / besetzt und erörtert worden / in denselben allzeit allein der obriste Bischoff præsidirt / darinn geschlossen / und was beschlossen / durch ihnen / als den allgemeinen Hirten der Christenheit confirmirt und bestättigt worden ; und sich desselben einiger Lay / er sey gleich Käyser / König / Chur oder Fürst gewesen / niemals unterfangen. Ja daß auch wol die fromme gottsfürchtigen Käyser / als sonderlich Constantinus M. sich ohne Geheissen oder ohne Erlaubniß der Bischoffen in Concilio nur niederzusetzen / deß Urtheilens zu geschweigen / enthalten / *Anton. Part. 1. cap. 29.*

[§. 13. Quibus vices suas Imperator mandavit.] Ut Carolus V. Pontifici, quotiens illum voluit celebrare concilium, R. Noribergensis, anno 1524. §. als auch vielgedachte. ibi. Eines gemeinen freyen Concilii, so durch Päbstliche Heiligkeit mit unserer Bewilligung verkündiget und ausgeschrieben. Hujus delegationis cum incurius ille Pontifex timeretur, Imper. fidem dedit, se pro munere suo concordiæ Christianæ provisurum. Rec. Ratisb. anno 1532. rubr. Concilium betr. §. Und so fern wir von Päbstlicher Heiligkeit dasselbe nicht erlangen möchten. Daß wir alsdann von Amts wegen Vorsehung hierinn thun wolten / das uns von unser Käyserl. Gewalt gebühret / und wir zu thun schuldig seyn : sonderlich in Sachen deß gemeldten Concilii.

[§. 13. Cum à Carolo V. in Germania relegerentur.] Oravere scilicet Ordines Imperatorem, ut Concilium ediceret. R. I. anno 1525. August. Vind. §. Wir haben auch zu

Wieder-

Wiederbringung: ibi. Die Römische Käiserl. Majestät unterthänigst Fleiß bittlich ersuchet / daß ihre Käyserl. Majestät angesehen der Zerspaltungen und Zwitracht unsers Heil. Christlichen Glaubens gnädiglich verfügen wolle / damit ein gemein frey Concilium aufs aller förderlichst/so es immer möglich/an gelegener Malstatt teutscher Nation / wie sich gebühret/ verkündiget und ausgeschrieben werde. Et id se facturum imperator in se recepit. R. I. anno 1551. Wir sind auch deß gnädigen getreuen Christlichen Fürhabens/ was uns als Advocaten der H. Kirchen / und Beschirmer der Concilien von wegen unsers obliegenden Käyserlichen Amts zu thun geziemet und gebühret.

[§. 14. Præsidii jus.] Illud etiam imperii Status Carolo attribuere, precibus adhibitis, ut eo ad religionem uniendam uteretur. Recess. Spirens. anno 1529. §. Wo aber auf obbestimte ibi. Und daß ihre Majestät als das Haubt bey solcher Versamlung in eigner Person seyn wolte/und solches alles dermassen fördern und in würckliche Vollziehung bringen. Et Imperator usurum se illo promisit. Rec. Imp. anno 1544. §. Derhalben. ibi. So seynd wir in Krafft unsers obliegenden Amts gnädigst geneigt / auf dienliche Weg und Mittel zu bedencken / die Sachen zu einem general Concilio zu befördern/ denselben auch in eigner Person beyzuwohnen.

[§. 15. Præterea si lites.] Item jus concedendi salvum conductum. R. August. anno 1551. §. Wir seynd auch. ibid. Wollen aus Käyserl. Macht und Gewalt alle die / so auf dem Concilio erscheinen / gnädiglich ersuchet haben / daß ein jeder frey und unverhindert dazu kommen/das jenige/ so er zur Ruh und Sicherheit seiner Conscienz und Gewissens für gut und nothwendig achtet / fürbringen / und wiederum von dannen bis in seyn Gewahrsam frey sicher abziehen und kommen möge.

[§. 16. ὅτι δοκεῖτε] *Quod videamini in illis vitam æternam habere.*

[Ἀγάπητοι.] *Dilecti, ne credatis omni spiritui. Sed probate spiritus, an ex Deo sint.*

[Πάντα δοκιμάζετε.] *Omnia probate, quod bonum est retinete.*

[Exigite doctrinam ad veritatem S. literarum.] Recte Recessus Imperii Spirensis anno 1542. §. Ob aber mitler Zeit. ibi.

Zeit. ibi. Daß dieselbe streitige Religion zu einer einhelligen Christlichen Vergleichuug und Einigkeit dem Wort GOttes und wahren Christlichem Verstand gemäß gebracht würde. Qua in re abjectis affectibus, qui recto judicio obsunt, ad gloriam Dei solum & Ecclesiæ concordiam animi intendendi. R. Wormatiensis anno 1545. §. Und sollen solche. ibi. Und hierinnen allein auf die Ehre GOttes und wahre Christliche Union und Reformation der Kirchen sehen & ibi. nach Göttlicher und der alten Vätter H. Schrifft und Lehr.

[Οἷα τινα κοινὸν.] *Velut communem aliquem episcopum à Deo constitutum.*

[Φαίνεται ἡμῖν δίκαιον.] *Videtur justum nobis, si placeat divinissimo & augustissimo nostro Domino.*

[§. Ἀποδιδόντες.] *Reddentes Deo debitam gratiam necessario quæ in Synodo acta sunt, ad tuam majestatem deferimus. Nimirum quod congregati Constantinopolim juxta mandatum tuæ majestatis primò renovavimus inter nos mutuam concordiam. Deinde canones summatim repetivimus confirmantes patrum fidem, qui Synodo Nicææ interfuerunt. Præterea & de ordinatione ecclesiarum dictos canones edidimus omniaq; in scripturam redegimus. Precamur itaque clementiam tuæ majestatis, ut dignetur edicto confirmare Synodi Sententias, ut sicut literis compellentibus Synodum Ecclesiam honorasti, ita & decretorum obsignatione finem actioni imponas.*

[Καταφεύγομεν.] *Confugimus omnes ad imperium vestra majestatis, enixe rogantes, ut ea, quæ contra Nestorium & ejus sectatores acta sunt, firma rataq; maneant.*

[Καὶ προσήκει μηδὲν] *Et decet nihil eorum, quæ in sanctissima Ecclesia moventur, fieri præter opinionem & jussum illius.*

[Δι ὧν.] *Quod pius Imperator ejus decisiones suo signaculo munivit ad futuram ad omnia secula securitatem*

[§. 18. εἰ κατὰ τὰς.] *An ad normam scripturæ sacræ inter se consenserint. Et in negotiis, quæ necesse sit agere, quomodo videatur expeditissimè illa finiri posse.*

[§. 23. Havere sempre dimonstrato.] *Constitisse semper experientia, & constare etiam ratione, nunquam bene rem cedere à multis gerendam.*

CAPUT IX.
DE EMINENTE DOMINIO IN SACRIS REBUS.

SUMMARIA.

1. Eminens dominium ostenditur rebus tantum privatorum terminari, tam utilitatis quam necessitatis ratione.

2. Illud neque injustum neque absurdum.

3. Sed omninò asserendum ad vitandam ἀκαλυρωσίαν, obiter Seiferus refutatus.

4. Divisio rerum in divini & humani juris.

5. In res divini juris dari dominium publicum probatur rationibus.

6. Et argumento privilegiorum.

7. Refutantur contrariæ rationes à donationibus Deo factis.

8. A rebus quæ nullius in bonis sunt.

9. Sententia nostra gentium & civili jure fundata.

10. Actus eminentis dominii distincti.

11. 1. Qui acquirendis rebus prospiciunt.

12. Non sunt contra Ecclesiasticam libertatem.

13. 2. Qui conservandis rebus.

14. Et damnis præcavendis.

15. De libertate Ecclesiastica.

16. De immunitate & privilegiis.

17. 3. Qui alienandis rebus.

18. Alii dominii actus conspicui in usucapione.

19. In detractione, multa, confiscatione, repetitione prodigæ donationis.

20. In tributis exigendis.

21. Quod jus contra canonistas defenditur.

22. Et fecerunt id jam pontificii viri.

23. Eadem vectigalium conditio.

24. Ultimus actus occupatio Ecclesiasticorum bonorum; omnium gentium exemplis defensa.

25. Interdum tamen restitutio fit ipsius rei.

26. De modo utendi.

27. Et Compensatione.

§. 1. Post

§. 1.

POst actus imperii in personam validi sequuntur illi, qui rebus respondent superiore ac perfecta earum dispositione atque usu. Dominium eminens nunc vocant, initio nominis, quod creditur, per magnum Grotium facto: Definitio tamen ab eo latius objecto concepta, quam ut necesse sit: & rursum parcius utendi modo, quam ut æquitas id ferat & civiles rationes. Cùm enim præter res & jura civium ipsas etiam personas subjiciat eminenti dominio, imperio in personam detrahit, quicquid adjicitur illi: ex adverso autem cum calamitosis necessitatis publicæ temporibus metiatur omnem ejus virtutem, ordinariam privatarum rerum curationem, quæ tamen & ad Rempublicam suo genere pertinet, inique videtur jure suo & subsidio excludere. Bœclerus etiam, qui erudita disquisitione Grotium adversus aliorum obtrectationes defendit in hoc argumento, *potestate in possessiones & bona privatorum sicut dominium eminens non expleri, ita partem ejus indubiè constitui* ex mente Grotii tradit, *quem ut ad personas quoque & alia jura civium produceret, magna ratio potuerit permovere, cum videret, quædam hujus generis aliis summi imperii juribus neque recte neque subtiliter tribui posse: & minus Philosopho dignum judicaret, imperii voce communiter defungi, ubi de partibus imperii in proprias appellationes discretis quæstio est.* Idemq; de necessitatis casu loquitur in hanc sententiam. *Hinc probe intelligitur, utilitatem publicam,*

quæ subsidiariâ ope dominii eminentis explicatur, non illud significare, quod ad pleraque omnia civilia instituta pertinet: quid enim est vel jure vel more civili introductum, quin utilitati publicæ servire dicatur, sed exquisitiori loquendi genere ad necessitatis imperiosas rationes adstringi, sicut necessitas morali definitione ad finem consequendum citra fucum & cavillationem dirigitur. Sed rectius & ad civilis prudentiæ genium propius sentire, qui eminens dominium solis rebus definiunt, nec tantum extra ordinem illi locum dant, facile probari potest. Etenim universa civitas ut in se præcipue personas & res complectitur, ita summa potestas quidem utrisque imperat, sed sub nominibus. quæ ad singulas partes docendi artificium ex natura objecti applicuit. Hinc majestas, ut à politicis vox illa explicatur, in duo summa jura tanquam brachia, quæ Rempublicam amplexu suo ambiant, dispescitur, imperium in personam, scilicet, & dominium, ex quibus illud regendis civibus accommodatum est; Hoc autem directione & cura rerum constat expertium rationis atque consilii: quæ cum rursus vel publicæ sint, vel privatorum, ipsum quoque dominium utrisque incumbens, sed diverso dispositionis modo, vel bonorum publicorum dicitur, vel eminens, cui privata dominia subordinantur & cedunt. Igitur quicunque summæ potestatis actus personis imperant, nomine imperii quaq; latè pervadunt civitatem, & pro conditione agendorum vel in speciales iterum appellationes abeunt, ut legum ferendarum jus, vel retento generis nomine,

mine, adoptionis exemplo, se, ex ipsis actionibus cognosci faciunt. Alii, qui dirigendis rebus præsunt, contenti dominio, seu publico illo seu eminenti citra objectorum, quibus singula destinantur, confusionem, nec proprio sensu affectant imperii nomen, nec illud ipsum imperium ad communionem sui nominis admittunt. Ac quamvis extra artis institutum haud difficiles simus assensu nostro, veterum exemplis dominos & dominia latius dicta esse, quam ut sola bona & possessiones capiant: tamen cum in docendo habitu, singula, quantum fieri potest, technicis suis & distinctis vocibus explicanda sint, & procul dubio vero homines, qui rationis, judicii & liberæ electionis capaces sunt, pleniore sensu recipiant imperium, quod regulam modumque actioni ponit, quam dominii indeterminatam vim, sine prævio mandato raptantis res ad suum finem: melius erit aliquam inter hæc nomina differentiam constituere, quando ex disciplinæ ingenio loqui volumus: nam pro vulgari more neque nobis religio erit sive ista permiscere, seu vicissim substituere. Amplius ut singula majestatis jura non terminantur ordinaria & communi Reipublicæ administratione, sed etiam cum necessitas ingruit & repentina mala civitas patitur, de remediis insolito nec recepto ordine prospicere possunt, ita peculiare aliquod & distinctū jus gravi necessitatis casu singulis velut in supplementum mittere, quod clavum extra ordinem teneat, quasi torpente ad subitum ictum aliorum virtute, non modo necessarium non est, sed nec ad prudentiæ regulas

excogitatum. Quod si enim indignum Grotius Philosopho censuit, *imperii voce communiter defungi, ubi de partibus imperii in proprias appellationes discretis quæstio est*, tanto dignior profecto erit docendi ratio, quanto longius civiles actiones abducit à communi fonte imperii ad singulos ejus & debitos rebus actus, pro conditione objectorum propriis appellationibus distinctos. Hinc vocem imperii applicare illis actibus, qui personam obligant, dominii vero aliis, quibus res moderamur, sicut communiter utile est ad partium imperii summi discretionem, ita etiam adflicta insubitis casibus Republica, quando receditur paulatim à receptis institutis, ac fortius imperatur, nulla necessitas nos cogit velut æmulatione confusæ civitatis etiam ordines confundere, quos accuratior philosophia discriminandis summi imperii partibus sancivit, & deserto in personam imperio, omnia dominio tribuere, cum tamen ratio dari non possit, cur hoc ipsum magis exciri ad auxilium debeat, quam illud, quod personarum regimini præsidet, quibus res saltem accessorii loco sunt. neque præterea in expediendis negotiis improvisæ ac magnæ necessitatis dominii eminentis voce communiter nominatâ quis distinctè satis defungi censeri potest. Cum enim illa necessitas omnibus summæ potestatis partibus interdum sic accidat, ut oporteat eas extra ordinem perpetuumque morem Reipublicæ insolitis modis succurrere, aut iterum dominium eminens in certas & separatas functiones distribuendum erit, aut quod expeditius & propius naturæ, illis

ipsis

ipsis laborantibus partibus illa vis & efficacia tribuenda est extraordinarii remedii. Si quid aliud adhuc superesse videtur, sic penitus abdicatum à majestatis juribus, quæ frequentiori usu & rato legitimoque regimine Rempublicam curant, ut in nullius familiam id accensere liceat, neque ei quidem sufficit dominii eminentis nomen, sed pro objectorum diversitate aut ad rationes imperii in personam, cum obligatio ad civem dirigitur, vel dominii bonorum publicorum, si insolito nec recepto more illa convenit administrari: vel denique eminentis dominii, in pleniore usu privatarum possessionum fundati, referendum est. Ut proinde non causam aut rationem ullam videam, quæ permovere Grotium potuit, ut eminentis dominii limites in personas usque civium proferret, quibus regendis imperium aptius est, non quidem commune illud & totum, quod omnes partes potestativas complectitur, sed præcipua hujus & dignior portio, objecto personarum determinata: de juribus personarum haud difficilis sum, quæ rectius quis retulerit inter privata patrimonia. Nam privilegia, honores, immunitates, quæ revocare aliquando Respublica solet, accidunt personis, & in earum bonis sunt, adeoque in rerum privatarum censum haud absurdè veniunt. Alligato sic ad privatas possessiones eminente dominio, liberius ei spatium dandum est, quam ut se patiatur intra carceres necessitatis publicæ includi. Videmus enim illud ordinarias quoque functiones in Republica obtinere, per quas inferiora privatorum dominia non moderetur

ſolum, ſed etiam aliquando ad ſe trahat ablatis rebus prioribus dominis. Fit illud inter alia, cum tributa imperantur, quæ & ab invitis atque renitentibus exigere Principem poſſe conſentiunt ſapientes viri. *Qui naturaliter deberi Regibus ſtipendia diſputant, unde Reipublicæ regendæ intenti fortunam ſuam honeſte ſuſtineant*, optime ſentiunt de æquitate & ſubditorum officio: ſed nondum jus illud explicant, quod imperans habet ad cogenda à morantibus ſtipendia, & capienda pignora in ſolutionis vim. Ac ſane, quantus eſt, erravit Bœclerus, qui negavit jure eminentis dominii à ſubditis tributa exigi, quæ ſponte conferre nolunt. Cum enim bonorum capio, qua ſibi ſatisfacit Princeps in exſolvendis tributis, non tam illo jure fiat, quod naturâ quivis habet ad rem in ſolutum ejus capiendam, quod tuum eſt, vel tibi debetur: quam jure aliquo ſummi imperii, circa dominiorum privatorum ablationem occupato, nullum me hercule, aliud dabitur, quam cui ſubſunt & parent privata dominia, quod dominium eminens eſt. Æquitas ipſa collationis non ſufficit ad coactionis effectum, quia nemo præter imperantem in civitate exigere tributa poteſt, æquitate, tamen omnibus ſe commendante aperta ratione. Nec facile dixeris, ſi quis alius adhoc ſuperioris mandato nondum inſtructus, ab illis, qui tardius publica ſtipendia ſolvunt, per vim res auferat, privari poſſeſſores dominiis, & in Principem illa transferri: ſicut migrant continuo, & fiſco accedunt, cum publicis auſpiciis res petuntur. Oportet igitur aliquem imperii actum reperiri

periri apud Principem, qui ſufficit transferendis dominiis: neque illum alium eſſe præter jus ſuperioris dominii: ſingulæ enim majeſtatis partes verſantur circa cōgruentia ſibi ſubjecta, nec relictis propriis in aliis exſerunt virtutem ſuam. Ut eminenti Dominio imperia paterna & herilia non ſubſunt, ſed ipſi in perſonam imperio: ita Dominia privatorum non hoc imperium ſentiunt, ſed eminentius dominium, idem natura & proprietatibus: ſed tantum ordine ſuperius adeoque moderandis inferioribus accommodatum. Haud quidem me latet, peculiare jus imperii eſſe, tributis donatū. Verum illud reſolvi in eminens dominium, ex eoque procedere pro comperto habeo. Enimvero relictis tributis luculentius exemplum ſubſtituam, quo locum eſſe eminenti dominio extra neceſſitatis quoque caſum in quieta & ordinaria Reipublicæ adminiſtratione, appareat. Cum ſubito hoſtium adventu munienda Civitas eſt adverſus præſentem vim, omnes agnoſcunt eminentis dominii actum in auferendis privatorum fundis, qui mœnibus proximi ducendo vallo inſerviunt, aut aliis munimentis. Sed non ſemper tam prope periculum eſt, cùm aggeres & propugnacula excitantur. Aliquando prævertitur metus tempeſtivo præſidio, ut civitas in pace firmata animos facere poſſit propugnatoribus inter arma & bellorum ſtrepitus: eſt etiam tempus, cùm ad ſplendorem atque oſtentationem magis, quam publicam ſecuritatem muniuntur Urbes. Nullus hic inſtantis neceſſitatis prætextus, nulla temporum excuſatio, quando in futurum periculo proſpicimus, aut con-

consulimus dignitati famæque imperi: nam neq; ipse Bœclerus *utilitatem publicam* in hoc argumento *illud significare* tradit, *quod ad plerag, omnia civilia instituta pertinet: sed exquisitiore loquendi genere ad necessitatis imperiosas rationes adstringit.* Et tamen cùm hoc modo Respublica agit, nec temerè culpare honestam ejus utilemq́ue provisionem licet, nec aliud jus majestatis nominare, quam eminens dominium, quod in occupandis privatorum fundis præsto est communi utilitati.

§. 2. Ipsum ejus nomen quibusdam ambitioso & pleno injuriarum sensu suspectum fit, sed ita me Dii omnes, Deæq́ue ament, vano irritoq́ue metu. Nam qui eminens dominium clamant subditorum res & avitas possessiones in prædam & direptionem Principibus dare, abusum juris notant, non legitimam potestatem. Nec vidi tyrannum, qui ignorans nominis tam perniciosi, ut creditur, sanctiore imperii voce à legendis spoliis revocatus sit: aut bonum justumq́ue Principem, quem ampliores illecebræ eminentis dominii in malam mentem impulerint civiumq́ue injurias. Tutorum quorundam perfidia distractæ sunt pupillares rationes. Sed nemo inventus est, qui tutelæ id imputaret, vel publico juri, quod tutoribus potestatem facit regendi pupilli. Inviolabile & sanctum nomen majestas est, quæ, etsi non tyrannos facit, tuetur tamen & defendit: ita nihil prorsus bonitate sua & perfectione tutum est ab improbitate abutentium: Quod si alienam culpam exilio luere debet, ipsa justitia pietasq́ue proscribitur, quæ hu-

manis

manis ludibriis expoſita videmus. Sed eminens dominium caſto ac ſobrio uſu ſe ipſum facile ab omni iniquitate & ſordibus purgat. Nihil in penitiſſimo receſſu habet alienum à juſtitia, vel quod hoſtes ſui non Reipublicæ largiantur, quamvis aliunde elicitum, ab inexplicabili ſcilicet illo & obſcuro imperio. Aperte calumniantur accuſatores ejus, qui lippiunt ad illam majeſtatis imperioſam lucem, & *turbari quietas privatorum poſſeſſiones* inepte vociferantur. Ab eis ſi tanti criminis probationem exigas, videbis oppido principium petere falſiſſima calumnia, *dum proprietates tolluntur, & in unum transferuntur Principem antiquari juris naturalis ſcitum, quod jubet ſuum cuiq; tribuere, dum nemo eſt, qui aliquid proprii habeat.* Pudet reſpondere propemodum tam improbæ maledictioni: proprietates tolli ab eminente dominio impudens mendacium eſt, quod miſerrimo ratiocinio ſibi confingunt: quaſi quæ ratione ordinis ſibi ſupponuntur, adverſa ſint invicem & pugnantia contrariis effectibus, quaſi patriam poteſtatem, aut maritale imperium evertant civiles leges, quæ moderantur illa & ordinant: ita nec eminentis dominii inſtitutum fert confundere privata dominia vel rapere: ſed conſervare in Republica, & tueri ſingulis familiaris rei poſſeſſiones: in eo enim munere magnam ejus virtutem admiramur, quod æquiſſimo jure per acquiſitionum amiſſionisve dominiorum modos civium bonis proſpicit, & prudenti adminiſtrationis præſcripto omnibus copiam facit utendi fortuna ſuarum rerum, modo damnoſa non ſit

liber.

libertas illa Reipublicæ, quam errores & vitia civium in patrimoniorum imprudenti curatione proxime tangunt. Qui superesse rebus suis potest, eum non impedit eminens dominium in debito usu: aliter cum prodigo agitur, curatore bonorum dato, ne profusis intemperanter opibus mox egeat, & ipsa mendicitate gravis sit civitati. Ut accurate constet, quid in bonis quisque habeat, sanciti sunt acquirendi dominii modi, quibus secure licet possidentem confidere, ac oppositione eorum repellere injustos petitores, remque ab aliis detentam virtute legitimi tituli vindicare: adhæc sicut respublica acquirere cives dominia patitur, ita amittere etiam, & in alios transferre, ne quis cogatur invitus rem tenere, rationibus suis parum utilem: aut impediatur alius opum comparatione augere patrimonium. Præterea castigatur merito damno contumax patrumfamilias veternus, qui negligentiores in bonis recensendis sunt, quam ut virum bonum deceat. Hoc fundamento usucapiones introductæ, oppositæ dominiorum incertis vicibus: ne illud sit ignaviæ præmium, rem aliorum studio & opera conservasse. Hæc omnia Princeps eminentis dominii virtute exsequitur, qua tolli proprietates quis integra mente dixerit, cum defendendis illis curatissimè laboretur? Certè sunt alii etiam illius juris eximii actus, qui fortius privata dominia impetunt, cum aliquo in rempublicam commodo. Sed universi ejus generis inveniuntur, ut ne quidem damnari ab adversariis possint; Detractionem ex bonis, quæ Princeps migrantem civem efferre

finit,

finit, communi calculo probant. Tributis evidentissimè sua necessitas constat: tum privatorum rerum occupationem ad Reipublicæ salutem culpare quis audeat? Nam & Theologi Achabo invasionem Nabotheæ vineæ permittunt, si illam oportuisset insideri ad civitatis præsidium. Igitur his actibus, quos multi vanissima ambitione ab imperio deducunt, si privatorum dominia non contigit turbari, cur dominio eminenti invideamus meritam laudem, cui familiarius illi propiusque accedunt, ut ejus odio tantùm displiceant, quæ publica utilitate magnopere commendantur. Quis probra nunc & convicia non palpat, quibus innocens potestas oneratur, *antiquari juris naturalis scitum, in distributione juris, quod cujusque est, sanctissimè fundatum*, dum *nemo sit, qui aliquid proprii habeat.* Imo vero relinquit eminens dominium omnibus subditis sua dominia, & proprietates, eaque tuetur illis, defendit, conservat, & ita cuique suum tribuit ex placito æternæ legis: frustra illud, inquis, & saltem verbo tenus, cum *ejusdem rei non sint duo domini: adeoque aut Principi detrahendum dominium, quod privato permittitur: aut subditus excludendus ab eo, quod Princeps habet.* Argutum & subtile caput! quod forensibus formulis, olentibusque prætorium tribunal, conficit sapientiæ civilis majestatem. Lubet tamen paucis eximere scrupulum, qui dominiorum collisione movetur: ac nisi regulam coerceas intra certos cancellos, peccabit nimium indefinita licentia. Duos ejudem rei dominos non ferimus in æquali dominio.

miniorum serie, seu in privatorum censum illa veniant, sive eminentioris juris: ita res, quæ subditi in solidum est, acquiri plene alii civi non potest, nisi cedatur à priori dominio: ita nec eminentior illa Principis potestas consortium admittit aut multiplicari se patitur. Sed cum inter dominia ordo est, & diversæ species se per gradus excipiunt, nihil prohibet concursum plurium dominiorum; & sic unius rei plures dari dominos, invicem subordinatos, evidentissimis exemplis evincitur. Deo dominium in res humanas negare, pene sacrilegium est, nam creatori recte supremum jus tribuitur in creata sua: at nemo hactenus humanis dominiis obstare illud divinum dixit, quo minus unius rei sint plures domini. Fortasse autem ut ipse Deus extra comparationem aliarum rerum longissime ponitur, ita subsistendum erit intra mortalium conditionem? quamvis vero non necessarium id sit, quoniam si semper & ubique sibi adversantur concurrentia dominia, nulla ratio divinum excipit: placent tamen limites civilium causarum: ibi dominia in directa & utilia distingui, quem latere potest? Non adferam ususfructus exemplum, quia sunt, qui jus illud excludunt dominiorum familia: confidentius prodeant feudorum jura, quibus salvis utile dominium Vasallo nunquam negatum est: alii directo dominio relicto, à quo recognoscitur feudum: vides hic duo dominia sibi mutuo occurrere sine pugna: vides unius rei, feudalis scilicet, posse duos esse dominos. Errant plurimum, qui Vasalli jus ad speciem aliquam ususfructus referunt; distinctam saltim ab

eo,

eo, qui describitur in Romanis legibus. Nam *facile deduci potest*, (a) inquit Struvius, *usumfructum, ut denotat certam speciem juris in re, à feudo genere differre; cum usufructus sit servitus, sive potestas in re omninò aliena competens; Feudum vero species dominii, sive potestas in re quodammodo propriâ.* Quod si de plenis dominiis regulam interpretaris, parata responsio est, * in dominiorum succenturiatione semper inferiori decedere aliquid, quod superius sibi vindicat, ut pleni nomen habito ad alterum respectu non mereatur. Sed civilis jurisprudentia non videtur illud attendere, quæ satis habet dominiorum virtutes recensere, quæ cadere in subditos possunt salvo majestatis jure: iis cum nihil decedit privatis pactis, plenum est civium dominium, quamvis instituta ratione ad naturales effectus, qui dominium extra rempublicam comitantur, jam aliquid decerpserit respublica, quo plenitudini ejus & congenitæ libertati officiatur: quemadmodum comparatione inter ipsa privata dominia facta pro minus pleno illud existimatur, quod efficaciæ suæ partem conventionib⁹ amisit, quam eminens dominium intactam privatis reliquit: atque hæc confirmando exemplo diximus, ex jure feudali desumpto: quia sicut neque directum domini, neque vasalli utile dominium plenum est, cùm ad plenius privatum refertur: ita neque hoc privatum plenum in ordine ad superius: ut mirum non sit, dominia, quæ sibi non occurrunt in solidum & æquali vi, sed composito ordine à summo ad inferius,

(a) Sync. jur. Feud. c. 2. §. 3. n. 3.

rius, compatibilia esse: quemadmodum imperia etiam, subordinata invicem, ut civili, maritale, patrium atque herile, se amice excipiunt & patiuntur, quamvis cùm actu ipso concurrant, rationis sit inferius concedere superiori, quod & in dispositis dominiorum gradibus accidit. Alia difficultas, quam objiciunt, ex his probe intellectis jam sponte removetur. Nimirum *rei suæ nullam esse acquisitionem, principem autem per donationem, testamentum, emptionem, acquirere satis constare: unde colligendum, Principem non habuisse dominium in res taliter comparatas & quæsitas.* Primo donari ab aliis, rem posse, quæ sua jam est, haud absurdum à sapientibus creditum. *Omnia Deorum sunt*, inquit (*a*) Seneca, *tamen & Diis posuimus donum & stipem jecimus:* nec incognita sunt legata juri nostro, (*b*) *quæ Deo relinquuntur.* Deinde quicquid videtur Princeps de privatorum bonis contractus lege acquirere, id eo sensu accipiendum est, quo Feudi Senior sibi à Vasallo utile dominium dicitur comparare, vel in re nostra dos nobis legari ususfructus, pignus, aliaque jura, quæ liberam domini suarum rerum dispositionem atque arbitrium impediunt, ut enim donationibus illis & pactis domino non ipsæ res cedunt: nec utile earum dominium, aut pignus, dos, ususfructus, ac ejusmodi jura inhærentia rebus; singula enim potentia sua & effectu jam insunt dominiorum virtutibus, nec datur propriæ rei pignus, dos aut ususfructus: ita Principi civium contractibus non denuo quæruntur ipsæ res

(*a*) l.7. de Benef.c.4. (*b*) l.1.§.5.ff. ad L.Falc.

res devinctæ pridem eminentis dominii jure: nec privatum dominium, cujus omnem efficaciam & proprietates complectitur superius illud Principis: sed arcentur tantum cives ab usu & exercitio illius juris, quod imperantis ac Reipublicæ indulgentia quæsitum in rebus habent: quemadmodum pignoris creditor, usufructuarius, aut vasallus non jus suum atque utile dominium, quod rebus inest, ad dominium rei transferunt, sed velut emancipant rem onere suo, dominii libertatibus officiente. Quoniam enim Respublica semel interposita fide recepit, se in usu privatarum rerum non turbaturam subditos nisi ex civili communis utilitatis ratione, aut necessitatis tempore, oportet Principem legem servare, quam sibi dixit, & pati dominos privatis bonis ad eum modum frui, qui juri civili moribusque congruit. Ac licet eum aliquando contingat interrumpi per eminentis dominii præceptum, tamen evidentissima maximeque perspicua utilitate opus est, ut Imperans nullo plebis rumore tam invidiosum opus incolumi fama perficiat. Hoc impedimentum nunc redimit Princeps refuso pretio, eoque sublato re ipsa utitur non ad utilitatem publicam tantum & pro necessitatis ratione, sed etiam ad animi voluptatem aut domus suæ quotidianum commodum. Igitur expensa diligenter re apparet non tam acquirere aliquid privatis contractibus Principem, quam removeri obstaculum illud, quod eminentis dominii plenissimo exercitio publica fide & receptis moribus positum est, eoque remoto nihil aliud consequi præter vacuam possessionem rei,

in qua paulò ante privatum dominium morabatur eminentioris continuum & liberum cursum: quare abdicandum illud à subdito fuit, ut Principi hoc uti liceat ad animi sui sententiam exclusis civibus. Interdum opponitur *rei vindicatio, quæ fundamentum habet dominium vindicantis, quod actori proprium ita est, ut rem à fisco Principis possessam intra certum tempus extorquere possit, quod iterum tollit dominium Principis.* Mirari aliquis posset hominum imprudentiam, qui torquere telum in dominium eminens conantur, quod revera pro incolumitate ejus cusum est. Dum enim inferiora dominia illud superius Principis judicem patiuntur, & hoc auctore se sibi vindicant, quo sensu tollere illud dicuntur? Nam profecto sive imperans discussa lite restituendam rem privato jusserit, seu in Fisco retinendam, actus ipse ab eminente dominio procedit, quod privatorum bonis directione illa & judicio prospicit. Subditus vindicat à Fisco dominium suum: ac licet in causa superior sit, nihil ultra intentionem consequitur: neque enim animus ei fuit asserere sibi eminens dominium, sed privatum tantum, à fisco detentum: qua actione quomodo tolli illud possit, de qua nihil actum est, me latet. *Vindicationis fundamentum*, verba sunt clarissimi (a) Hornii, *est dominium, sed privatum, quod eminens haud tollit: & illa contra fiscum admissa est, ne cives à rapaci Magistratu contra fas suis possessionibus spoliarentur, non ut negaretur dominium majestatis.* Tandem quæ

(a) Cit. loc. p. 307.

quæ ex ſacris literis advocant in auxilium expugnandi juris tam certi & neceſſarii, pene omnia vaticinio Ezechielis conſtant & Nabothi cæde. Sed Achabi Regis cauſam plenius diſcuſſimus in (*a*) obſervationibus noſtris ad Grotium, ne repetitione moleſti ſimus. Prophetæ autem locum myſtica profunditate involutum, quantum ſatis eſt huic argumento, (*b*) Hornius explicuit, unde, qui vult, haurire lucem affectatæ aliorum caligini poteſt.

§. 3. Sic multa ſunt, quæ eminenti dominio artificiosè inſidiantur: nihil penitus, quod noceat, cujus certitudinem invictæ rationes atque adeò ſacrarum literarum oracula exhibent. Neque hic omnia conquiram, quæ pro vindiciis ejus cumulari ſolent: acta jam feliciter eſt hæc cauſa Johannis Friderici Hornii auſpiciis, qui graviſſimis momentis probationum patrocinium ſuſcepit tam eximii juris, &, niſi me multa fallunt, apud æquos rerum cenſores obtinuit. A nobis etiam aliqua pro dominii eminentis tutela & indole, naturam veriſſimi dominii prodente, alibi dicta ſunt. Nunc ſaltem eum arguendi modum ſumam, qui citra hiatum & ἀκαταστασίαν in rerum diſpoſitarum ordine, quæ prorſus fugienda eſt, probet non poſſe dominium eminens negari. Neque enim ad ineptum Leyſeri jocum, quo adverſus clariſſimi Hornii celeberrimos cineres naturalis vacui metu venuſtus eſſe voluit, (nuperâ diſſertatione pro imperio, qua eminenti dominio neſcio quid exile frigidumque opponit) anxiè hæremus, cùm, etſi phyſicam vacui-

 tatem

(*a*) l. 1. c. 4. §. 3. (*b*) de Civit. l. 2. c. 4. §. 13.

tatem in moralibus causis non extimescamus, civili ordine invicem per certos gradus supposita nec saltum admittant, nec politicum illud vacuum, si dicere ita licet. Etenim videmus sicut omnes cives, ita & actiones eorum cum ipsis possessionibus ac tota familiaris rei bonorumq; fortuna, subjici summo imperio: neque minus omnia Civitatis negotia velut in unum fasciculum stipata integræ & toti potestati: quam singulas eorum partes congruis sibi & respondentibus agendorum indoli majestatis juribus. Quem in finem majestas natura sua divisionis & compositionis nescia, pro objectorum diversa natura nunc has nunc illas appellationum formas adsumit, inter se nunquam citra ordinis & dispositionis convulsionem confundendas. Quamvis enim haud mentiatur, qui imperium nominat in singulis civilium causarum momentis; non accurata tamen & digna Philosopho defungitur partitione, nisi commune imperii nomen egressus potestativas ejus partes suis & domesticis vocibus vi objectis compellet, illis partibus suppositis. Leges, bellum, pacem, fœdera, stipendia, imperium conficit, invitis etiam plerumque subditis, sed propterea cessatum non est notionis causa distingui actus imperii pro conditione rerum, & propriis nominibus designari. Ita quidem istis omnibus unum imperium sufficit: aliud tamen est jus ferendarum legum, aliud belli gerendi, aliud faciendæ pacis aut fœderum ineundorum: aliud tributi indicendi. Observatum id jam est ab illustri Bœclero, cujus hæc verba sunt in argumento eminentis dominii. *At*

vero

vero Rex ſæpe legem invitis fert, milites ſæpe invitos conſcribit, Magiſtratus ſæpe invitos conſtituit, tributa invitis ſæpe indicit, atque in his omnibus, ut officium civitati debitum faciant, cives adigit: idq; non neceſſitatis tantum tempore, quæ ſeorſim ſuo jure cenſetur, ſed in perpetua & ordinaria adminiſtratione Reipublicæ, neque tamen propterea, quod ſumma poteſtas hoc facit, nihil opus eſt exprimere, quæ pars ſummæ poteſtatis de conſtituentibus eam in illo vel illo genere verſetur. Cæterum inter jura ſubditorum quæ ſuperiorem imperii vim recipiunt, privata dominia ſunt, ex liberalitate Reipublicæ poſſeſſoribus aſſignata, ſed cum lege ſubjectionis & obſequii: ſunt fundi bonaque civium, per publicos acquirendi modos inter cives diſtributa, ſed cum exceptione potioris uſus, publica utilitate vel neceſſitatis ratione commendati. Equidem ſi Leyſero auſcultamus, nullæ gratiæ à privatis debentur publico ordini, quod aliquid in bonis habent, quod domini ſunt rerum, quas poſſident: ex divina manu & naturali jure ſua quemque habere cenſet: beneficium donumque imperantis ad conſtitutionem privati dominii cum ſupercilio excludit. At profectò argutiis ſuis non tam decipit, quam ut decipiatur. Quaſi verò, quæ datore Deo noſtra ſunt, aliquando mediam cauſam non admittant, aut novum ſit & prope monſtrum, divina munera per plures ad uſum dividi ordine gradibusque diſpoſitis. Non infrequens id quidem in totâ humanitate, ut facto ad rem concurſu alii præferri aliis ſoleant: in civili autem

regimine perpetuum, & penitus necessarium ad consequendum finem. Ibi seu imperium immediatè à Deo credimus, quod nos infallibili certitudine civilis prudentia & sacræ literæ docent, amplissima potestate & æmulâ divinæ Vicariis ejus prospectum est; Sive vulgares & acerbæ animæ populo vanissima collatione blandiuntur, tantum quisque existimari debet cessisse jure suo & in publicum impendere, donec sufficiens haberetur ratio expediendorum negotiorum. Igitur civitatibus constitutis, ut singuli ab iis, quos regimini præfecerunt, passi sunt sibi ipsis juberi: sic & eosdem in communionem miserunt suarum proprietatum, præferendos etiam usu & actuali directione, quoties id publica salus postularet. Adhæc non omnia privatorum dominia antiquiora sunt illo, quod Respublica sibi vindicat, adeoque beneficiorum exprobratione timenda. Est etiam tempus, cum civitas de suo liberalis est, & inter privatos distribuit dominia, non accipit. Contingere id solet, sive deductis coloniis publici agri populo assignantur; seu bello quæsita regio militibus emeritis in præmium fortitudinis fideique cedit. Neque tamen facilitate illa sua Respublica tantum sibi nocet, ut penitus dominio rerum spolietur, quas aliis in fructum dedit: privatorum enim dominia cum exceptione superioris ita constituta sunt, ut aliquando suspēdi possint, aut eliquari, si ipsa civitas opus habeat bonis, in omniū salutem impendendis. Et profecto hoc sensu sapientes viri omnia Reipublicæ esse dixerunt, eminenti scilicet dominio, quamvis communiori privatorum

essent

essent. *Sunt autem privata*, inquit (*a*) Cicero, *nulla natura, sed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt: aut victoria, ut qui bello potiti sunt, aut lege, pactione, conditione, sorte: ex quo fit, ut ager Arpinas Arpinatum dicatur, Tusculanus Tusculanorum: similisq; est privatarum possessionum descriptio*: Nec aliter (*b*) Seneca. *Fines Atheniensium aut Campanorum vocamus, quos deinde inter se vicini privata terminatione distinguunt.* Itemque Dion Prusæensis Rhodiaca. Πολλὰ ἐστιν εὑρεῖν, ἃ κοινῇ μὲν ἀπεγράψατο ἡ πόλις, δήρηται δὲ εἰς τοὺς κατὰ μέρος, ὅλως δέ ἐκ. Occurrit hîc quidem nimia subtilitate Leyserus, & omnia abdicat à dominiorum ingenua familia, quibus pro lubitu uti & abuti non licet. Verum quam absurda hæc sit sententia, & juri etiam communi adversa, vix demonstratione opus est; nam isto dominiorum charactere posito confidenter dixerim, citius Diogenem in foro homines reperturum, quam in civitate dominia tam libera & impedita virtute laxata. Quotusquisque enim civium est, quem Respublica permittit uti rebus suis ad privatum ingenium, & pravas cupiditates extra communis boni regulam vagantes? Cur igitur leges ad suum officium numerant, providere, ne quis re sua malè utatur? cur prodigo, cur pupillo administratione bonorum interdicunt? Proprietarius rei, cujus ususfructus alienus est, nonne dominus vero dominii genere? quis enim alius præter eum? iste tamen quam parce utitur bonis illo onere afflictis, quam nihil pro lubitu agit?

(*a*) De Offic. L. 1. (*b*) l. 7. De Benef. c. 4.

Neque vero unquam tam læva mens Hornio fuit, ut eminens dominium plenissima libertate & injuriis definiret, quod crimen est innocentiæ ejus grandi calumnia impactum. Etenim ipse Principem decore, ratione civili & officio à rapinis & deprædationibus subditorum abstinet. Verissimi dominii naturam eminenti tribuit, sed nondum video, quibus argumentis possit obtineri, in dominiorum censum non esse illa referenda, quæ infinita licentia non procedunt, cum istis quoque à Romana jurisprudentia definitis exceptio legis addita sit, ut intelligatur libera dispositio, quatenus lege non est prohibita. Eam vero legem, quam Imperans subditis dicit potestatis obligatoria virtute, ipsi Principi ponit famæ regiæ custodia, consilium, pactiones, obstrictaque subditis fides, denique patrius mos & rectoria prudentia, certissima remedia ambitiosæ avaritiæ, quæ summa protervia Leiserus ridet. Itaque nefas sit regi civium bonis pro lubitu violentas manus afferre. Sacræ sint & inviolabiles eorum possessiones extra publicum usum, nec unquam sine sacrilegio ad ludibrium invadendæ: nihil in hoc palladio deprehendo, quo dominium eminens evertatur. Satis est enim vim ejus manumitti publica salute, imò amplius concurrere cum ipso privato dominio velut carcerum designatione, intra quos hoc se continere debeat. Quotidianum id est, dominiorum operationes pendere ex certis conditionibus, quarum defectu vitiosa sit actio, licet excusata dominii specie: nec minus tamen rem nostram esse, quæ illis angustiis circumscribitur.

Appense

Appenſe (*a*) Seneca, *non eſt argumentum*, inquit, *ideo aliquid tuum non eſſe, quia vendere non potes, quia conſumere, quia mutare in deterius aut melius non potes. Tuum enim eſt etiam, quod ſub certa lege tuum eſt.* Et Dion Pruſæenſis Rhodiacâ, μυρίους γὰρ εὑρήσετε τρόπους, καθ᾽ οὓς ἑκάστου τὸ φαμὲν εἶναι, καὶ πλεῖστον διαφέρονται, ὧν οὔτε ἀποδόσθαι τι ἔξεστι τοῖς ἔχουσιν, οὔτε ὅπως ἂν θέλοι, χρῆσθαι. Quem dominiorum modum & Strabo intellexit, cum ait de aliquo, κύριος ἦν, πλὴν τοῦ πιπράσκειν. Exempla multa & luculenta ex jure noſtro allegare poſſumus. Pupillus, minor, prodigus, omnium conſenſu ſunt domini ſuarum rerum, & pleni quidem dominii genere, non utilis tantum, non etiam nuda proprietate ſterilis. Sed nunquid hos pro lubitu adminiſtrare res ſuas animadvertis? num alienare poſſunt, num vendere aut pignori dare abſque tutoris auctoritate? Quando ſuper dominio dotis lis marito eſt mota? at quando item fundus dotalis vendi oppignorarive eſt permiſſus? De proprietario nihil dicam; quem paulo ante nominavi. Feudi Senior nonne Dominus, nonne & Vaſallus ejusdem rei? ſed neuter abſoluto exercitio, uterque vero dominio. Ad hæc in illis bonis, quæ familiis hac lege addici ſolent, ne unquam alienari poſſint, perpetua eſt dominii facies reſtricto & limitato uſu. Tam univerſaliter verum, quod (*b*) alio loco Seneca dixit, *quædam quorundam ſub certa conditione ſunt.* Verùm hæc eò dicta ſint, ut intelligamus, eſſentiam veri dominii non deſtruere

(*a*) l.7. de Benef. c.12. (*b*) l.8. de benef. c.12.

restrictum exercitium, aut usum pro lubitu domini non effrenem adnexum insuper dominia, seu Respublica illa inter cives distribuit, sive per illos in civitatem illata sunt, recognoscenda à Principe esse, etiamsi ex vulgi pernicioso errore imperia constitutionem humanam faciamus. Interea illi, quibus adyta politicæ prudentiæ penitius scrutari licuit, non ignorant, quam omnis potestas immediatè à Deo sit, nec causam subalternam patiatur. Hoc principio ut pene omnis majestas & securitas imperantium constat, ita pulcherrimæ conclusiones oriuntur pro vindicatione eminentis dominii. Etenim si Deus, cujus permissu & auspiciis privatorum dominia nituntur, Principi universam civitatem imperio regendam dedit, si nihil excepit, quod non potestati ejus subjecerit, non cives, non bona eorum & possessiones, ut scilicet sibi imperans sufficiens proprio jure esset ad emolienda ea media, quibus ultimus ille civilis felicitatis finis redimitur, non precario penderet ex alieno arbitrio, certe privatis etiam dominiis subjectionis necessitas imposita, quibus nulla lex de libertate cavit. Interea ut perfecta subjectio esset, & καθ' ἕκαστα ordinata, nec imperium ulla parte objecti subjiciendi elideretur, non satis fuit Principi Civitatem velut per aversionem subjici, & fasces regiminis confundi, ipsis rebus distinctos, in quas oportuit illos explicari, nisi etiam summa potestas singulis partibus ad obsequium expositis congeneri virtute imperandi responderet. Sed inprimis cautum est, ne civium jura, cum alicujus potestatis sensu conjuncta, sive in personam illa exi-

exirent, seu res alias, ordinis sui derelictione ad heterogeneas majestatis functiones deficerent, sibique ab illis sinerent imperari mutuatitia virtute, nec capaci totius objecti. Huic vacuo supplendo nihil certius inveniri potuit, quam ut inferiora civitatis jura substituerentur singula partibus imperii ejusdem generis. Qua ratione minora imperia, patria scilicet, maritalia, herilia, summo in personam imperio supposita sunt, quod cum illis objecto & modo regendi exacte congruit, & privata dominia illi eminentiori reipublicæ, similis planè cum istis naturæ & qualitatis. Nam si in privatorum proprietates facultatem aliquam imperativam speciali munere non admittis, imperio saltem universim nominato, quod Leiserus facit, verbis quidem dicis aliquid, & incuriosis tenebras offundis: ipso autem sensu imperii vim, quam dominium non nisi media aliqua facultate potestativa recipit, destruis, & infima dominia licentioso saltu ad imperium, tanquam pileum vocas, mediis gradibus destituta scilicet, per quos ad illud ascenditur. In moderandis personarum actionibus non sufficit nominare imperium, nisi & particulares ejus functiones exprimas, quibus majestas singulis applicatur. Ita quidem obligationis fundamentum, quæ legibus in ordine ad subditos adhæret, in majestate quæritur, sed velut remotiore causa: nam cum propius accedimus, legislatoria potestas occurrit, per quam majestas civibus jubet vetatque: in negotiis belli, pacis, fœderum idem ordo: omnia imperium conficit, sed singula mediante illa virtute, quæ belli

belli pacisque argumento, aut sanctitati fœderum destinata est, ubique enim particularia jura licet nominare. Ad eorum similitudinem privata dominia parent imperio, sed aliqua media facultate, dominiis congenere, quæ nulla est præter eminens dominium. Præclare hic (*a*) Hornius. *Verum quia non vulgariter & confuse tractanda sunt majestatis sacra, nominandum est jus certum, cujus virtute talia majestas expediat. Redit enim quæstio, qualis sit illa & quæ potestas, quæ propter imperium & majestatem Principi in singulorum bona conceditur? Ubi habemus actum aliquem particularem, ab aliis distinctum, non sufficit imperium in genere, aut integram majestatem allegare causam, nisi jus armorum, leges ferendi, sacrorum, cum reliquis titulo suo & discrimine exuere, & relegato distincto singulorum conceptu informe chaos velimus politicæ inferre. Sed ostendendum est, quodnam proximum & genuinum principium determinata illa actio habeat*, & paulò post. *Non potest particularis quædam facultas majestatis objectum suum deserere, & in aliud operari, quod singula circa congruam & propriam sibi rem versentur: potestas autem inferior non nisi ab analoga potestate inhibeatur & suspendatur. In occupatione quippe privatorum bonorum id potissimum agitur, ut dominium privatum & ejus efficacia extinguatur, quod ut fiat necessum est, potestatem sublimiorem aliquam & ejusdem generis intercedere. Sic enim opus est, ut similia in similia agant.*

(*a*) De Civit. l. 2. c. 4. §. 3.

agant. Imperium, quod pater habet in filium, maritus in uxorem, dominus in servum, Principis absorbet excellentius imperium, in personam patris, mariti, domini: non aliter dominium privatum intercipi potest, quam per dominium aliquod sublimius: non per imperium, circa dominia minime occupatum, nisi per intermediam consecutionem. Nec in moralibus saltem ista discrimina ratio constituit: nam & natura separatos titulos voluit esse suarum qualitatum. Quando enim causam, quod crescit, quod sentit, quod intelligit homo, quærimus, anima quidem ea est, sed virtute per intermedias facultates exertâ. Nam alia facultate augetur, alia sentit, alia rationis est capax: ista vegetativa, illa sensitiva, hac rationali. Pari modo cum imperio agitur, quod leges fert, bellum indicit, privatas possessiones moderatur, & aliquando intercipit: singula tamen suis propriis juribus inter se non miscendis: videlicet legislatoria potestate, jure belli gerendi & eminente dominio.

§. 4. Tale est eminens dominium, supremum & ultimum jus earum rerum, quæ aliorum sunt media quadam & inferiore potestate, ac prælatione in usu munitâ, quamdiu Princeps non cogitur extra ordinem validius imperare. Cum enim ex necessitate vel publico bono receditur à solitis regulis, præferri eminens dominium privatorum utilitatibus æquum est. Sub privatis autem rebus intelligo omnia bona, quæ non sunt in Principis atque Reipublicæ speciali patrimonio, excludente aliorum concursum: sed admittunt intercedens aliquod jus, cujus nomine

mine possint civium dici, aut cujusque communitatis in Republica positæ. Istas res, si quis exemplo Jurisconsultorum in duas classes distinxerit, unam earum, quæ divini juris sunt & alteram, quæ humani, haud errabit mea quidem sententia. Quamvis enim Romanæ leges videantur nullo certarum rerum respectu loqui, sed summo & abstrahente complexu res omnes in suos ordines digerere, ut *omnia mundi jura complectantur*, sicut ait (*a*) Hahnius, unde etiam divini juris res extra patrimonium collocatas in nullius bonis esse perhibent: facta oppositione rerum humani juris, *quæ*, ut habet (*b*) Wesenbecius, *plerunque in alicujus sunt bonis, & ad homines pertinent.* Sive ut (*c*) Hahnius, *quæ in hominum jure & potestate*: Nos vero divisione earum tantum rerum hic occupemur, quæ duplice jure, summo & inferiore, invicem subordinatis, afficiuntur, nec appellationis rationem à positione vel negatione potestatis desumamus, sed fine & ex usus modo, cui destinantur: Hactenus tamen sequi nobis divisionem liceat, quod sufficienti partium distributione latitudinem objecti dividendi exhauriat, nec incommodâ vocum impositione luxetur. Etenim quicquid Universitatis alicujus civiumque est, separatum à publicis ærarii Principis calculis, id vel in religionem impenditur & ad sacrorum majestatem, vel humanis usibus cedit. Quare ut hæc quis humani juris recte dixerit, quod utilitatibus hominum ac civilis vitæ commodis servi-

(*a*) Ad Wesenb. de R. D. n. 1. in verb. ac summa quidem.
(*b*) d. tit. de R. D. n. 3. (*c*) ad d. n. 3. ibid.

ſerviant: Sic iſta divina juris eadem conſideratione, dum profanis neceſſitatibus exempla divino cultui adjumentum parant, miniſtris alimoniam, & Eccleſiæ univerſæ ſubſidium atque ſplendorem.

§. 5. Enimverò in res illas divini juris, utcunque Deo dicatas concepto voto, non minùs, quam quæ hominum commerciis relinquuntur, Reipublicæ ſalvum manere dominium ſuum, eminentius illo, quod Eccleſia per donationem aliumve contractum adepta eſt, graviſſimis rationibus probari poteſt. Nam ſi, quod ſupra prolixe oſtenſum eſt, ſummo imperio tota ſacri ordinis corona, Patriarchæ, Epiſcopi, Sacerdotes, omniſque adeò Clerus ſubjacet: Si Principem pati debet, quantumque ringat Romanus Pontifex, leges ſibi de ſacris rebus ferentem: ſi jurisdictionem agnoſcit, omni cauſarum genere & ſuppliciis conſpicuam: ſi electiones ſuas auctoritatemque convocandæ Synodi ab hoc imperii fonte repetit: quis tam inſanus erit, ut acceſſoria perſonarum, res ſcilicet, quibus uti perſonas ex legum præſcripto decet, inverecunda exemptione ſublevet? res, inquam, quæ vel Reipublicæ libertate, vel munifica pietate civium in Eccleſias pervenerunt. Illa autem cum donat, & quidem iis, qui ſub imperio ejus ſunt, ſemper exiſtimatur excipere ſupremum illud jus, quod ad conſequendum finem publicæ felicitatis ordinatum eſt, eaque conditio ineſt omnibus beneficiis, etiamſi nihil expreſsè ſit dictum. Ita enim & in illis bonis, quæ ſingulis ſubditis in privatum patrimonium addixit, ſibi ſuperius aliquod

quod dominium his regendis tuendisq; aptum, & in ultimam lineam ſalutis publicæ deſinens, ſalvum eſſe juſſit. Hos vero, cives, largitionibus ſuis iniquum eſt poſſe præjudicium Reipublicæ facere, aut temeraria ſuperſtitione damno eſſe. Sed incumbit jam privatorum rebus eminens dominium efficaci providentia, quod proinde ſe invitum non patitur alieno facto exturbari avita poſſeſſione. Potius cum velut minorum gentium dominos malè re ſua, aut ad publicum diſpendium uti animadvertit, pro officio intercedit, & imperioſas rationes adverſus plebeias lubidines tempeſtive defendit. Adhæc Vicariatus Principis, quem à Deo habet, poteſtate divinæ majeſtati æmula inſtructus, non fert ſibi quæſtionem de ſacris rebus moveri, quas Deus procul dubio ſuppoſitas imperio ſuo committit Vicariis, ne poteſtas eorum ulla parte deficeret in civitatis adminiſtratione. Nec Eccleſiæ conditio abhorret, quæ pupilla, vidua, deſerta, expoſita in externis rebus regimine indiget, quod non apud Pontificem Romanum, ſed Reges & ſeculares poteſtates divina oracula collocant. Hi enim ſunt tutores Eccleſiæ, defenſores, ſcuta, ut eam ab omnibus malis immunem præſtent. Enimverò quamvis tutela talis vis & poteſtas ſit, quam imprimis regendo pupillo leges accommodant, per conſequens tamen & pupillares facultates comprehendit, tutorum fidei & periculo creditas: ita quidem Principi ſacri ordinis præcipua eſt cura altera: autem bonorum Eccleſiæ, quæ ad divinum cultum & ſuſtentationem miniſterii ordinata ſunt. Hucusque vero tantum

tum

tum instituenda comparatio, quam cave sis ulterius protendas: genere enim & gradu potestatis decipit: quippe tutorum potestas in administrandis pupillorum bonis à lege est & sub Republica. Principis verò dominium à Deo proxima causa atque collatore: adeoque summum, independens, nec ad tutelares rationes prodigiosè revocandum. Præterea illud vide, quam iniquum sit & pene contra naturam, ut si quid privatis in illis rebus competit, quæ acquiruntur Ecclesiæ, id eis intemeratum maneat, re cum suo onere transeunte. Respublica spoliari jure suo debeat? Ad pias causas legatum, utcunque multis beneficiis ornatum, tamen tale relinquitur, quale ipsum est, nec plus per dispositionem transferri potest, quam apud testatorem fuit: lega fundum jam alii hypothecæ vinculo obligatum: nunquam efficies, ut creditori soluto pignore minus sit cautum: Dona nudam proprietatem in re, non consolidabitur ususfructus, quæ alterius est. Vende Ecclesiis bona feudali nexu affecta: non privabitur Senior directo dominio, in cujus recognitionem & Ecclesiam oportet investituram renovare, ni cadere suo jure velit. Breviter nullum jus in re est, quo quem alieno facto privari æquum esse vel leges vel canones censuere piarum causarum favore. Quod malum igitur, quæ injuria, Principem illis juribus errore & superstitione civium exui, quæ in privatis facultatibus seu ex conditione summi imperii habet, seu ex finis necessitate, seu pacto? tributis scilicet, censibus, servitutibus, decimis, detractionibus, publicationibus ex delicto, occu-

 pationi-

pationibus ad Reipublicæ tutelam : aliisque, quæ eminenti dominio insunt. Forte autem privilegia obtendent, sacro ordini imperiali auctoritate concessa; & aucta canonum indulgentia. Sed quamvis non inficiemur, olim Christianos Principes in Ecclesias immoderatissimis donativis penè prodigos fuisse, nullam tamen legem temere invenies, quæ omnem superioritatem in bonis Ecclesiæ quæsitis penitus abdicavit: id enim fieri non poterat nisi emancipato clero novam Sacræ Reipublicæ faciem in sua civitate munirent, civilibus imperiis nec subjectam nec æquam : sed status ratione & occultis consiliis ad proprium emolumentum conceptis perpetuo obnitentem. Si quæ canones finxerunt pessimè usurpatâ potestate, iis confidenter obloquii nulla nobis religio ; in propria causa testimonium dicunt, suis utilitatibus prospiciunt : aliena jura cum sacrilegio involant, naturæ & divino jure stolide superbiunt: fabulis, jactationibus, mendaciis scatent : à summis potestatibus nec recepti nec confirmati sunt in illis causis, quæ eorum majestati tam perniciosè insidiantur. Alii Reges, Principes, Respublicæ penitus illis cum Romano Pontifice repudium miserunt, antiquissimis tantum conservatis, quando adhuc patres de se humilius sentiebant ; de Principibus vero dignius & excelsius. Desinant igitur jactare privilegia, quæ aliunde habent: illis enim non satis est ipsis cautum. Quibus vero sibi ipsis liberaliter prospexerunt, quæso ne tam insano studio confidant. namque neque id eis licuit citra consensum Reipublicæ, de cujus re agitur : nec forte audi-

auditum eſt, aliquem ſibi ipſi privilegium dare, quod ab alio datum eſſe oportuit, ut id nomen proprie ſuſtineat: in noſtris enim quantumlibet facere poſſumus: alibi venia eſt opus & conceſſione, ſi admittimur. Tandem vero ſuſcepta à magiſtratu civili Sacrarum rerum adminiſtratio, multiplici actuum genere celebris de vi & effectibus eminentis dominii teſtatur. Ac multi ſunt profecto inter eos, quibus nec hodie Pontificia turba dicam ſcribit. Certè omnes ſincerior olim pietas, neque divitiarum illecebris ad ſeculi ambitionem ſollicitata probavit. Tunc enim, ſive de bonis Eccleſiæ rectè ac ſobriè curandis per Sacrum Ordinem quædam Princeps pro jure ſancivit: ſeu adimendis transferendisque rebus legem dixit, non mediocri efficacia videtur concurrere ad ſacram œconomiam. Quicquid enim ad publicas illas regulas & præſcripta legum Eccleſiæ ita ſibi acquirunt, aut quæſita tuentur & colunt, potius alieno Principis nomine, lege lata jubentis rem gerere poſſunt exiſtimari, quamvis alio ſenſu atque habita ad concives ratione ſuas res procurare non abſurde dicantur. Sicut ipſi Principes coram Deo delegata poteſtate utuntur, qui apud homines proprio jure imperant. Sed clarior adhuc elucet eminentis dominii virtus in alienandis Eccleſiæ rebus. Ea alienatio contingit plerunque cum conſenſu Eccleſiæ, cujus ſunt bona: interdum citra illius conſenſum ablatio fit. Quæ cum conſenſu peragitur alienatio, modis conſtat dominii transferendi à jure præſcriptis: quos cum obſervat Eccleſia, valet actus, ſin negligit, in irritum

Ddd 2 cadit:

cadit; atque in eum finem præcipue distinctio excogitata est sacrarum rerum in mobiles immobilesque, lege in illis plenius arbitrium liberæ dispositionis Ecclesiis indulgente, in his arctius & restrictius ad solemnitatis conditionumque necessitates. At cujus dominium ita mihi tractare licet, ut meo unius nutu stet pendeatque, quis non in istud sublimiorem vim agnoscat? Cujus bona non ad domini sententiam & utilitates, sed auspicio ac permissione mea in certos terminata alienari possunt tantùm casus, quis in cōficiendo actu non potiores partes meas fatebitur? Ita cum sacrarum rerum venditio ad tres tantum necessitatis species, captivitatis scilicet, famis, & æris alieni, est alligata, extra quas injusta est & irrita alienatio, utcunque proficua futura Ecclesiæ rationibus, apparet profecto, Ecclesiam cum sic alienat, magis nomine & jussu Reipublicæ sive legislatoris alienare, quam suo jure: ille enim poterat aperire terminos ad majorem libertatem: Ecclesia non potest egredi mandatum, aut sibi ipsi potestatem facere extra designatos carceres palantem: adeò ut vix impletio per æquipollens, ac titulo æqui bonique adornata excusetur. Neque verò tantum ad expressos jure casus restringitur facultas illa alienationis, (quæ ex dominio resultans suopte ingenio nec majoribus viribus impedita ex liberis animi motibus procedit,) sed imminente necessitate cogunt etiam leges satisfacere provisionibus, quas negligentius vident Ecclesias in illis miserationis atq; pietatis officiis exsequi: ut de concursu in directione sacrarum rerum ne quidem amplius

plius dubitare liceat. Non igitur ideò saltem designati termini sunt, ut scirent Ecclesiæ, quando justa esset & licita alienatio: relicta tamen libertate secum statuendi perficere eam, vel in medio relinquere. Sed ut scirent quando necessaria. Jura enim, cum negligitur, interponunt partes suas, & idoneis remediis promovent ad pios illos ac laudabiles fines. At quomodo id Principi jubere atque vetare fas erit, nisi in rebus eminenti dominio subjectis? quæcunque enim ab illo immunes sunt, alienam & inofficiosam sollicitudinem merito suo explodunt: id quod vel ex eo facile liquet, dum extra imperiosos Reipublicæ terminos nulla legum obligatio sit: nullum iis obsequium debeatur, tam in sacris quam civilibus causis. Alienatio, quæ sine consensu Ecclesiæ fit, ablatione rerum constat seu in pœnam suscepta, seu publicæ salutis necessitatisque ratione. In pœnam facta immediatè Reipublicæ prodest, ut mulctæ & bonorum publicationes: vel tertio: quod præcipue in usucapione accidit, per quam ad negligentiam prioris domini corrigendam res definito tempore bona fide possessæ acquiruntur usucapienti. Publica Salus se quidem variis tuetur modis: maximè omnium tamen uno ordinario, qui tributorum exactio est, quæque tributi nomen latius acceptum comprehendere solet, & alio extraordinario, cùm res Ecclesiæ invaduntur, ut publicis necessitatibus serviant. Singula suis locis infrà plenius explicabantur: nunc ideò saltem compendio adduximus, ut evidentissimum sit, nullam omninò esse dominiorum operationem, quam non in sa-

cris etiam rebus illud eminens dominium sibi possit jure vindicare.

§. 6. Adde nunc privilegia concessa Ecclesiis tam immensa copia, ut religio & pietas sub eorum pondere gemere magis videantur quam ovare: iis seu jus novum quæritur, seu removetur impedimentum, naturali agendorum libertati vetante lege oppositum, pro defensione eminentis dominii haud verebimur uti. Beneficia enim Principum Christianorum sunt, ex studio in religionem orta, quæ ingratum est superba usurpatione in pestem Reipublicæ convertere. Jam multum erat Ecclesiam, quam pia & innocens egestas morum innocentia commendabat, donare fundis, agris, ædibus, pensionibus, tributis, vectigalibus, ac pretioso supellectile. Majus, potestatem facere, ut Ecclesiasticus ordo ex civium bonis, quantum ipsi vellent, aut leges vel rationes publicæ ferrent, sibi comparare possent. Sed horum omnium maximum, ut quicquid ita legitimo titulo acquisivissent, id eximia immunitate liberum esset ab illis oneribus, quæ ad sustinendam Reipublicæ majestatem privatorum bonis imponi solent. Sed nulla sunt privilegia ejus generis, quæ penitus liberalem manum summoveant à dono suo. Quamprimum enim plena libertas datur cum renunciatione superioris juris, non privilegium id est in subditos collatum, sed manumissio abdicatiove è civitatis sphæra: intra quam quamdiu persistitur, imperium à quovis recognosci debet, utcunque e munificam Reipublicæ facilitatem experto. Nam cujus est conferre, ejusdem & adimere com-

communi bono : & qui impedimentum tollere poteſt , idem & reponere, cum uſus id poſtulat. Unde videmus alicubi Eccleſiaſticas poſſeſſiones ſubjici publicis oneribus , & ſacro Ordini modum deſignari acquirendarum rerum: ſæpius abrogari ex delicto privilegia, aut ſuſpendi ex civili ratione. Salus enim Reipublicæ ſuprema lex eſt, cui cedere omnes inferiores fines debent, illi etiam, quos Eccleſiæ quærunt in externis fortunæ rebus ſplendoris opumque cauſa.

§. 7. Objiciunt autem donationes Deo factas , quæ temerarium ſit & prope ſacrilegium humana auctoritate revocare : ſuperſtitioſum profecto & grave commentum , pietatis larva, ut ſolet, ceruſſatum : ſed detracta imagine ridiculum atque exile. Igitur accurate ſtatuendum eſt , quis ſenſus verborum ſit, cum Deo rem ab hominibus donatam dicimus , ambigua enim & multiplex locutio decipit ſpecioſo titulo. Eſt vero donatio propria ac genuina ſignificatione ejusmodi actus , quo rei noſtræ dominium in alium gratis conferimus ſaltem liberalitatis uſurpandæ cauſa: unde certum eſt nec ſibi ipſi aliquem donare poſſe, nec domino donari rem ſuam. Meum enim mihi inutiliter donatur, quia liberalitas propriis bonis circumſcribitur, in alieno furto peccatur: certe temerario errore. Jam vero Deus eſt, cujus res omnes ſunt, quas creavit, pleniſſimo & ſupremo dominio , nec pactis aut ullis conditionibus obnoxio. Certe quidem & hominibus indulſit aliquam circa eas proprietatem , ſed ſubjectam ſibi , nec ultra duraturam, quam Creatori placeret : non privative tranſ-

tulit dominium, ut ſe ipſum excluderet ab omni jure, ſed multiplicando communicavit, ut infrà ſe plures eſſent domini conditarum rerum, ita tamen omnes compoſiti ad arbitrium ſuum nutumque, ut ſingulis temporum momentis Deo liceat nobiscum revocatoria actione agere. Ac tales quidem divini dominii effectus quotidie intuemur oculis, percipimus ſenſibus. Fatales magnorum imperiorum circumvolutiones quid loquar? quid illam ipſam fortunæ inſtabilitatem? quid lubricas opum & honorum delicias niſi ampliſſima teſtimonia ac veluti oculares inſpectiones tanti juris. Iſte ſupremus mundi arbiter & judex Aſſyriorum divitias Babyloniis donavit, in quorum hæreditatem mox Perſas vocavit, eam ex aſſe imperii in totum orientem extenſi adituros. Mutato poſtea decreto Macedonem juvenem in ampliſſimas poſſeſſiones miſit, quas rurſus tamen vix ab eo occupatas diviſit in plures regulos, poſt mortem Alexandri exortos in ſingulis provinciis, quibus regendis præpoſiti erant ex amicis magni regis. Inde Romani ſubſtituti, qui cum Arſacidarum gente, felici exilii ſupplicio erectâ, pene terrarum orbem partirentur. Sed neque eorum majeſtas immortalis. Cum enim per decem ſecula & quod excurrit, feliciter imperaſſent, primò Germanorum virtute afflicti carptique ſunt, deinde inteſtinis diſſidiis & perfidia Saracenorum penitus deleti. Parthi etiam in Artabano magno per Artaxerxem Perſam cæſo exuti potentia. Ex tam opimis latisque ſpoliis nova iterum magnorum imperiorum incunabula. Saraceni cum Tartaris Orientem

entem occuparunt : unde Turcarum formidabile nomen & Persis latissima regnandi occasio facta. Omittam nunc Indias, in quibus ille circulus imperiorum perpetuo rotatur : Occiduas Romani nominis partes eadem mutatio pervasit. Italiam aliquando Heruli, tum Gothi possederunt, & illa ipsa gentium domina, illa Regum fortuna aut exilium, illa populorum mater Roma barbari Reguli mancipium facta est. Nec postliminio ad Orientales Cæsares reversa diu statum suum servavit. Paulò post enim ad Francos defecit, mox Germanos, cum dote Romani Imperii, nominis quidem antiqua majestate splendidi, sed potentia exilis, nec ad pristinas fortunas exsurgentis. Demum ultimis temporibus Sacrificulo cessit, seu superstitionum ludibriis fascinata, seu deserta ambitiosæ pietati Principum suorum ignavia. Nunc in Germania infelices reliquiæ quiescunt fastigii Romanæ majestatis. Hæc fuit circularis œconomia Numinis in maximis imperiis clara gentium successionibus. Quod si vero lubitum esset singula regna, in domesticis, quos salvo imperio patiuntur, modibus contemplari, vix totus iste liber, quem alieno argumento destinavimus, sufficeret huic operi. Et nullibi tamen magis conspicuum est divinùm arbitrium in dispensatione humanarum rerum. In Gallia post Romanos expulsos se invicem regnandi ordine exceperunt Merovingi, Carolovingi, Capevingi, factionum primo nomina, post regiæ stirpes, sacra purpura inviolabiles. Germaniam Saxones tenuerunt, Franci, Suevi, nunc, Deus det ut diu, Austriaci felici-

ter regnant. Omitto Hispanias, Angliam, Poloniam, Hungariam, Sueciam, Daniam, Italiam, omitto reliquas mundi partes, quas compendio tam narrare non possumus, quam nolumus prolixa excursione excutere. Nimis enim jam satis hæc sunt, ut probent, quam absoluto jure, & humanæ intercessionis impatiente, Deus res omnes gubernet, regat, dispenset, adeoque in dominio habeat. Ac forte in evidentissimo argumento, vixque nisi Epicureis negato diutius moras traximus, quam opus est: præsertim cum extet divina vox, quæ sine circuitu testetur, transferre Deum regna atque imperia de gente in gentem, prout ipsi visum est: nec unquam impune Regibus fuit, qui felicitatem suam domesticum bonum ducerent, non alienum beneficium ex cœlo missum. Hinc Nabuchdonosor solio depulsus, in rus adscriptus pecoribus, non ex alia causa, quam ut superbiæ suæ litaret acerbo supplicio, & (a)*agnoscat in altissimi manibus posita esse regna, & pro illius arbitrio dispensari potestates regales.* Circa privata bona idem Dei jus, eadem usurpatio: non tam exercitio rarior quam obscurior ipsa vilitate rerum, & actuum frequentiâ minus animadversa. Scilicet cum messi pluviis, ardore, uredine nocet, cum segetes grandine conterit, agros inundat, naves mergit, divitias, opes, peculia incendio consumit, ab ingratis possessoribus suum repetit: non alienum rapit. Pariter in humanis commerciis dum iste ditatur, ille bonis cedit, divina œconomia instar alluvionis se habet, quæ quantum alteri adjicit, huic aufert, nam homi-

(a) Dan. 5, 18.

hominum imprudentia aut ſagacitate ſaltem ut inſtrumentis utitur, quibus ad propoſitum finem perveniat. Etenim impelli aliquando in utramque fortunam homines ab altiore principio, nec vincibili ingenio noſtro ſine peccato aſſeritur. Ægyptii id maximo ſuo malo experti, quos Deus à naturali odio cohibuit, quo in Israëlitas ferebantur: (Paſtores enim Ægyptiis abominationi ſunt) & animos eorum ad benevolentiam humanitatisque officioſas vices ita flexit, ut ipſo digito Dei impellente non potuerint non ruinas facere pretioſi ſupellectilis. Profecto enim ſi ſuis affectibus relicti eſſent, non ad inſolitos ſibique ipſis noxæ futuros abrepti, nullus dubito, quin Iſraëlitæ cum riſu etiam & ſubſannationibus repellendi fuiſſent: indicio eſt, quod Deus diffiſas Ægyptiis populi ſui mentes ſolatur efficaci promiſſo, ſe ita apud illos gratiam eis conciliaturum, ne repulſam patiantur, eam igitur proculdubio paſſuri, ſi neceſſitans iſte divinus influxus non ſuccenturiaſſet contemptibiles odioſorum hominum preces. Hic primus eſt actus juris, quo Deus in homines utitur in damna & familiaris rei jacturam conjiciendos, ut eorum ſpoliis alios donet. Sequitur nunc alter dominii, qui in auferendis addicendisque hinc inde dominiis humanis verſatur. Nimirum Iſraëlitæ commodato accipere juſſi auri argentique vaſa ad reſtitutionem obligabantur. Ea enim eſt commodati fides, ut rem ſpecie eandem nec deterius factam oporteat reddi: idque non civili tantum jure conſtitutum, ſed naturæ lege, ex divina juſtitia profluente, quam nec ipſi Deo mutare licet.

cet. Sane enim est quædam furti species commodati retentio: (*a*) furtum autem naturali jure prohibitum. Igitur cum Deus vetare non posset, ut commodatum restitueretur; vellet tamen populum suum auctiorem istis rebus reddere, sive in compensationem servitiorum, quæ quadringentis fere annis exhibuerant; seu ut haberent aliquid in deserto ad tabernaculi fabricam cum sufficienti majestate perficiendam, ipsi domini efficiendi erant commodatarum prius rerum, ut commodato expirante periret obligatio ad restituendum: adeóque ademptum Ægyptiis dominium & in Israelitas translatum, quo illis vindicatio ablata cum ipso dominio, horum possessio justa facta est. Sicut enim quis commodatam rem, quam mox à domino quocunque titulo acquirit, bona fide retinere potest, & repetentem commodatorem exceptione dominii repellere; ita etiam, cum dante Deo consequitur proprietatem. Ridiculum enim esset & impium cogitatu, jus, quod mihi cedere licet, nefas esse in alium à Deo conferri, summo & absoluto omnium ut creatore, sic moderatore & domino. Nunc igitur, cujus tam eximio & pleno jure sunt, quæcunque orbis complectitur, an eum existimas ditiorem fieri humanis donis? an acceessionem sentire novi juris? Precario possidemus homines, si cum Numine contendimus, quod nos rebus eripit, quotiens ipsi lubet: & res nobis. Minus quam coloni sumus, minus quam usufructuarii, quibus ad certum tempus saltem de fructibus est cautum: quis nobis vero vel punctulo firmam

(*a*) §. 1. J. de Obl. quæ. ex. q. del.

fimam poſſeſſionem pollicebɪur adverſus Deum? ſive enim divinis legibus ſeu humanis experiamur cum tam potente adverſario, ſuccumbere neceſſe eſt. Jobus patientiæ illud ſpeculum, liberis, armentis, ædibus & omni familiari re exut? quid reliquum habuit niſi queſtuum libertatem? ſaltem enim conditionem ſuam deploravit, quod ipſe nec peſſimus hominum nec meritiſſimus tam acerba ſupplicia documentum ſit factus divinæ juſtitiæ. Deo nullam de jure ſuo litem movit. O ergo ſuperba mortalitas! O illiberale & temerarium munificentiæ votum! Quid miſeri donabimus de alieno? aut cui vero? Deo? cujus jam omnia ſunt, noſtrum nihil, ne confidamus noſtris muneribus, ne beneficium ſuperciliose imputemus, audituri alias cum Judæis tempeſtivam Numinis exprobrationem, qua de victimis & holocauſtis velut ex proprio oblatis arrogantes ſeverè compeſcuit. (a) *Sacrificiorum cauſa*, inquit, *ne verbum quidem velim tecum commutare, nempe ut holocauſta alia ſuper alia mihi mactes: ut juvencos aut hircos accipiam de tuis ſeptis. Nam certe quicquid animantium per ſaltus paſcitur, aut per montes errat, meum eſt. In numerato habeo & volucres & feras, ita, ut ſi eſurirem, nihil opus eſſet mihi te convenire: mihi, inquam, cujus eſt hoc univerſum & quicquid in eo conſpicitur.* Certum itaque eſt, nihil poſſe Deo donari, ut dominus efficiatur alienarum rerum. Interea quid volunt iſta ſibi apud (b) Senecam, *Omnia Deorum ſunt, tamen & Diis poſuimus donum*

(a) Pſal. 50. (b) de Benef. l. 7. c. 4.

donum, & stipem jecimus? quid (*a*) legata Deo relicta? Quid Deorum nomina (*b*) ex permissu Senatus-Consulti inter hæredes scripta? quid ipsæ res divini juris? Non illud, quasi nunc novo titulo atque magis sint Dei; sed quod minus in hominum promiscuo usu. Nec quod non humani juris, sive constituentis: nam definitio sacrarum rerum ex civili lege est: seu constituti, quod itidem debetur humano præcepto tribuente sacris rebus ejusmodi facultatem, à Magistratu in jure dicendo sequendam. Sed quod divini juris, tum (*c*) loco, in quo reconduntur, tum fine cui destinantur, velut instrumenta & media ad cultum Dei & executionem actuum religioni propriorum ordinata. Nam divinum jus hic opponitur humano, non ut species juris jubentis aut competentis: sed ut diversæ qualitates rerum, quæ subjectum vel relinquunt commerciorum libertati: vel certo fine determinant, extra quem prohibemur uti rebus. Quam vero legem relictis ad sacros usus bonis pristini possessores dicunt, eam confirmant publica jura & tuentur pænalibus edictis: non de suo aliquid addunt, aut si id accidit interdum, intra immunitatis aut gratiæ modum consistit beneficium, ubique integro imperio accipiendum, quod subinde modorum determinatione reviviscit, quibus vel conceditur Ecclesiis alienatio sacrarum rerum: vel ipsa Respublica sibi licentiam sumit eas transferendi ad alias utilitates. Neque, cum tali mutatione opus est, expectandum novum

(*a*) l. 1. §. 5. ff. Ad L. Falc. (*b*) Ulpian. tit. 23. §. 6. Deos. (*c*) arg. l. pen. ff de I. & I.

vum oraculum, ex pectorali Pontificis humiliter sollicitandum. Sed Princeps consulendus, minister Dei, summo imperio ad totam civitatem, sub qua etiam Ecc'e'ia in externo regimine, administrandam sufficienter instructus, consulendæ publicæ leges, genuinus civilis imperii fœtus & sanctum robur, à quibus fata sacrarum rerum, (de fortunæ bonis loquimur) unice pendent: sive eas conservari Ecclesiæ oporteat, seu reddi seculo, cujus aliquando fuerunt. Quantacunque enim in sacris rebus permittitur Ecclesiis disponendi libertas, ea à lege est, suis carceribus definita, extra quos piaculum est pedem ferre. Quemadmodum vero qui ad victoriam intra cancellos decurrere juvenes facit, non iisdem angustiis arcetur à liberiore spacio ad metam pertingente: ita quidem Princeps Ecclesiis in administratione sacrarum rerum circulos designavit, semper irrito conatu temerandos, nec sine contumaciæ crimine: at se ipsum non arctavit intra jugum tam seve: æ necessitatis, ut pro re nata aut non amplius dispensare possit, aut non sibi ipsi aperire claustra ad licentiosius erumpendum. Facile enim intelligitur, eum in negotio sibi omnia permittere posse, in quo aliis præcipere quædam potest, alia vetare, nisi honestas impediat, vel pactum, vel mos patrius tacitò consensu roboratus. Quod igitur Ecclesiis seu ad quascunque pias causas relictum est, Deo donare dicimur eo sensu, quo ipse Christus promisit: se suam causam facturum, quicquid etiam vilissimo ex suis boni aut mali aliorum opera accidit. Nam velut in esurientibus ipse Deus esuriat,

riat, velut nudetur in nudis, ita pascitur & vestitur miserante pietate. Mihi feceritis, inquit, quodcunque minimo ex his mei causa facitis, per manifestam imputationem, non quod indigens alicujus rei Deus humanitatis officiis sublevandus sit. Ferè sicut Dominus servorum injurias suas interpretatur, vel dona sibi data, quæ illis intuitu domini conferuntur. Ita siquid Ecclesiæ per benigna & liberalia ingenia accedit, seu ad ornandum eam prona, seu ditandam, verè acquiritur ipsi Ecclesiæ, ad quam etiam donatarum rerum dominium transit: imputative autem & per tropum aliquem Deo: is enim ita donatum suum reputat, non quod jam ante suum non sit; sed quod tanquam sibi datum esset, mutuis beneficiis compensare velit. Ecclesia itaque est, in qua donatur Deo, & quæ proprietatem rerum consequitur. Sed illa ipsa civili imperio subjecta per divinam constitutionem: quod late supra probatum est. Quis nunc bona eximet ab illa subordinatione, & salutis publicæ necessitate & auctoritate divina commendatâ?

§. 8. Sed quomodo res Sacræ Principis esse possunt, porro inquis, quæ nullius in bonis sunt? Quomodo eminenti dominio subjectæ, quæ extra omne patrimonium positæ? Eadem pene arte hæc vanissima scrupulositas disjicitur: nam quod illis vocatur divini juris res: id hîc nullius & extra bona esse. Est vero res nullius ex sensu Romanarum legum non una consideratione, quod ante omnia evolvi debet. Jureconsulti quinque modos faciunt, disticho comprehensas: sed si quis

si quis recte judicet, subtilius, quam distinctius. Versus sunt.

Censura, facto, natura, tempore, casu,
Res in nullius dicitur esse bonis.

Quos (*a*) Hahnius ad Wesenbecium ita explicat. 1. *censura, ut hoc titulo res divini juris, quia sunt nec in bonis, nec usu hominum.* §. 7. *h. t.* 2. *facto, ut ea, quæ pro derelictis habentur.* §. 46. 3. *Naturâ, ut feræ bestiæ.* §. 12. *h. t.* 4. *tempore, ut thesaurus.* §. 39. 5. *denique casu, ut hæreditas & res hæreditariæ, antequam aliquis hæres existat. l. 1. eod.* Hæc Hahnius Schneidewinum fortè secutus, eosdem modos alio saltem ordine numerantem. Nullius igitur est, quod à privatis non possidetur: nam horum respectu tantum loquuntur leges, non ut etiam Reipublicæ dominium excludant: quippe feræ bestiæ, thesaurus, hæreditas jacens, pro derelictis habita utcunque in privatorum bonis non sint, & ita res nullius, scilicet ex singulis civibus, manent tamen in jure civitatis, & eorum, apud quos summum imperium est. Hinc plerunque privati à venationis libertate publicis interdictis arcentur, thesaurus à quocunque inventus fisco cedit, respublica illi succedit, qui aut hæredem non habet, aut habere non potest, denique derelicta vel addicit aliis, sicut per usucapionem quodammodo fit, vel suum compendium facit. Quare nunc posito hoc fundamento res nullius esse tantum, quod ad privatos non pertineant, eas quis brevius & accuratius ita distinxerit, ut res quædam, quæ nullius conside-

Eee ratione

(*a*) Ad tit. de R. D. n. 1. verb. quæ in nullius.

ratione ad privatos restricta dicuntur, vel ita nullius sint, ut ne quidem privatorum *ordinarie* fieri possint: aliæ vero, quæ per legitimos modos, puta occupationem, inventionem, aditionem, capturam, acquirantur. Prioris generis sunt res sacræ, sanctæ, & religiosæ, divini juris dictæ: illæ enim nec inveniuntur in privatorum bonis, nec iis facile misceri possunt: quoniam extra mutuum civium commercium posita religioni & Ecclesiis serviunt. Consulto autem *ordinarie* adjeci, quia sunt casus aliqui, quibus alienatio rerum divini juris etiam in privatos permissa: quod ipsum sufficiens argumentum superioris juris, quod Respublica in res nullius habet. Alterius generis sunt reliqua exempla quatuor posterioribus modis, ut ab Hahnio collocantur, comprehensa: scilicet quæ res nullius sunt facto; natura; tempore; casu. Qui probè hæc expendit, facile deprehendet rerum nullius appellationem dominio eminenti non obstare. Primò enim tam res divini, quam (*a*) humani juris nullius esse possunt: at in res humani juris oppido Reipublicæ jus suum salvum manet: ut in feras, thesaurum, hæreditatem jacentem, & cætera: non est itaque titulus rerum nullius sufficiens ad probandam omnimodam exemptionem. Deinde nullius esse opponitur non simpliciter in bonis esse, sed cum adjectione privatorum: quæ (*b*) cauta restrictio eminenti dominio satis cavet. Muri, portæ civitatis nullius res sunt, sed eadem nonne res ipsius civitatis? nullius igitur privatorum; alicujus Reipublicæ: dum

(*a*) l. 1. pr. ff. de R. D. (*b*) l. 1. pr. ff de R. D.

dum arcentur ſinguli, ſubſtituitur univerſitas, aut is, qui regendi univerſitatem jus habet, in rebus ſacris eadem ratio, quæ non alia conſideratione nullius dicuntur, nam divini juris titulum paulò ante deteximus. Quod vero hominum commerciis exemptæ, non eo ſenſu accipiendum, quaſi penitus ſublatæ ab humanis uſibus nec ſummi imperii vim recipiant ad publicas utilitates actuoſam: ita enim ſunt adhuc velut in publico commercio; ſed quod arbitrium privatorum & diſpoſitionem excludant, nec per alios acquiri facile poſſint absque ope & veniâ legum. Pene ſicut res ultima voluntate in certam familiam addictas cum alienationis prohibitione mutare non licet, niſi ex imperantis permiſſu, tum ſupra jura conſtituti, tum privatas diſpoſitiones.

§. 9. Et vero neque jus gentium, neque civiles ſanctiones, ea quæ divini juris ſunt, unquam ab humanis uſibus prorſus arcuiſſe, res ipſa loquitur. Primò enim belli jure acquiri certum eſt. *Cum loca capta ſunt ab hoſtibus*, ait (*a*) Pomponius JCtus, *omnia deſinunt ſacra eſſe*. Et (*b*) Cicero. *Sacra Syracuſanorum victoria profana fecerat*. Atq; hunc morem Pauſanias Græcis Barbariſque communem vocat, ut res ſacræ arbitrii eorum fierent, qui urbes cepiſſent (*c*) Thucydides, τὸν νόμον τοῖς Ἕλλησιν εἶναι, ὧν ἂν ᾖ τὸ κράτος τῆς γῆς ἑκάστης ἤν τε πλέονος, ἤν τε βραχυτέρας, τούτων καὶ τὰ ἱερὰ ἀεὶ γίγνεσθαι. & (*d*) Tacitus etiam, *cunctas ceremonias Italicis in oppidis*

Eee 2 *templa-*

(*a*) l. cum loca ff. de Relig. (*b*) Verrina, 4. (*c*) Hiſtor. l. 4. (*d*) Annal. 12.

templaq́ & Numinum effigies juris atque imperii Romani esse. Quo gentium jure Marcellus usus Syracusanorum templa ornamentis spoliavit, Romæ in triumpho ostendendis: *parta*, inquit (*a*) Livius, *belli jure.* Imperator etiam Germanicus, narrante (*b*) Tacito, *profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfana vocabant, solo æquantur.* (*c*) Cicero de P. Servilio loquens, *Signa & ornamenta ex urbe hostium vi & virtute capta belli lege atque imperatorio jure sustulit.* Ad hæc donaria Deorum, à victoribus capi solita interdum virtutis præmium fuere, sicut illud apud (*d*) Virgilium.

Neptuni sacro Donais de poste refixum.

Imò ipsi Dii in prædam dati, ut Jovis Hercæi simulacrum post Trojam captam Steneleo concessum, & (*e*) signum Herculis à Fabio Tarenti captum, missumque in Capitolium, reliquis Diis Tarentinis relictis, ut iratis. Unde (*f*) Tertullianus. *Tot deinde de Diis, quot de gentibus triumphi, manent & simulacra captiva, & utique sentiunt, quos non amant.* (*g*) Servius. *Dona oblata Numinibus tam diu sacra sunt, & dona possunt dici, quamdiu non fuerunt profanata:* est vero *profanum*, definiente (*h*) Trebatio JCto, *quod ex religioso vel sacro in hominum usum proprietatemq́ conversum est.* Deinde cum se populus alii in fidem & ditionem dedit, & sacra simul deduntur & omnia divina. Campani apud Livium, armis Samnitium oppressi in Senatu ajunt,

(*a*) l. 25. (*b*) Annal. 1. (*c*) Verr. 3. (*d*) Æn. 5. (*e*) Plutarch. Fab. (*f*) Ad Nationes. 11. (*g*) Ad Eulog. (*h*) Ap. Macr. Sat. 3.

ajunt. *Populum Campanum, urbemq́ Capuam, agros, delubra Deum, divina humanaq́ omnia in vestram, P. C. ditionem dedimus.* Cui par est apud Plautum formula.

Urbem, agrum, aras, focos, seq́ uti dederent. Item:

Deduntq́ se divina humanaq́ omnia.

Denique si placeat populo, seu Rectori Civitatis, sacra in profanos usus converti, possunt, sive id publica utilitas exigat, seu temporum necessitate excusetur. Sed hunc eminentis dominii actum inter alios illustriorem infrà plenius explicare decretum est: nunc id saltem notetur, nec Romano jure inter impossibilia esse, ut *res sacra profana fieri,* & (a) *jus ipsum mutari* possit.

§. 10. Igitur esse aliquod Reipublicæ dominium in sacris rebus, superius eo, quod * communi titulo Ecclesiæ habent, hactenus probatum. Nunc restat potiores ejus actus nominare, quibus se maximè conspicuum facit & dignum dominii nomine. Horum sunt alii, qui cum effectibus dominii privati concurrunt, quos ordinant & regunt: alii consortis impatientes soli imperant, interdum ad aliorum gratiam, sæpius publico bono, semper cum possessorum damno. Qui moderantur privato dominio, legem præscribunt acquirendis rebus, conservandis, alienandis. Cæteri vim suam exerunt in rerum ablatione, pluribus casibus suscipienda. Singula percurremus.

§. 11. Quid quantumque acquirere Ecclesiis liceat, vix est quæstio hujus loci. De rebus

Eee 3 enim

(a) l. 83. §. 5. ff. de V. Obl. (b) l. 137. §. 6. Eod.

enim ſacris hîc agitur, quæ jam actu Eccleſiarum ſunt, quales non ſunt illæ, quæ denuo acquiri debent, & à ſeculo in pias cauſas transferri: adeoque interdictum de civium bonis ſine diſcrimine & publica auctoritate à Clero non acquirendis actus eſt eminentis dominii circa profanas res, non ſacras occupati, quod ſubinde Reſpublica Veneta Romanæ Curiæ objecit, ad illam libertatis Eccleſiaſticæ neceſſariam moderationem ſtolidè indignanti. Dum vero prohibetur ſacer ordo ab immenſis nundinationibus, imperium perſonas obligat, rurſus à Dominio toto objecto alienum. Cæterum hac ſaltem conſideratione hujus juris aliqua mentio facienda eſt, quatenus conſtare debet, quid legitime & bona fide ab Eccleſiis acquiſitum ſit. Olim quidem cum ſanctior pietas nondum divitias peperiſſet, quæ matrem devorarent, ipſa ſacri ordinis ſordida paupertas nullum Prætorem provocabat, qui propoſito interdicto modum faceret tam exiguis nec invidendis opibus. Pellicere potius exemplis, hortatibus, legibus homines oportuit, ut egentibus Myſtis, atque ex miſeratione populi viventibus ipſi liberali & munifica manu ſuccurrerent, quæ eos tantæ divinitatis majeſtate conſpicuos vindicaret ab inopiæ contemptu, præſertim cum devolutæ ad Eccleſias divitiæ ſanctiſſima œconomia ita diſpenſarentur, ut magis pauperum eſſe viderentur, quam eorum, quibus poſſeſſio & cura commiſſa, velut adminiſtratoribus alienæ rei. Hinc cuivis per (a) Conſtantinum Imperatorem poteſtas facta eſt, Sanctiſ-

(a) l. C. de S. S. Eccl.

Sanctissimo Catholico venerabilique Concilio bonorum quantum optaverit, donare, legare, aut quovis modo ex testamento relinquere: Ecclesiis præterea in acquisitione & præscriptione dominiorum privilegiorum honore munitis, sicut (a) Bartolus tradit. Adhæc ut nemo facile à voto religiosæ vitæ prohibitus, ita (b) permissum est, bona monasterium ingressi acquiri Ecclesiæ, cui ipse se addixit, forte ne retro in seculum necesse habeat respicere, ex quo totus abiit nulla sui parte relicta. Amplius exæquatæ Ecclesiæ minorum civitatumque juribus, quibus per stipulationem aut quemvis alium contractum licet meliorem conditionem suam facere. Denique cavit (c) Justinianus, si quis Dominum nostrum Jesum Christum, vel Archangelum, vel Martyrem non designato oratorio templove hæredem instituerit, per quam Ecclesiam hæreditas aut legatum vindicari debeat. Postquam verò infinitis opibus, fundis, decimis & tantum non tributario omni orbe ad desiderium expleta egestas, sisti iterum canales illi ceperunt publico aggere, qui perpetuo rapidoque fluxu in illud inexplebile barathrum cupiditatis provoluti Rempublicam tandem exhausturi metuebantur. Etenim undiquaque rivulis ex omni Civitatis ordine in hunc oceanum se exonerantibus nulla unquam refluxus spe, velut res in orcum cecidisset, tandem publicas vires marcescere & emori experientiâ compertum est.

Eee 4 Tum

(a) l. 1. C. de S. S. Eccl. (b) in l. fin. C. de SS. Eccl. n. 18.
(c) Auth. ingress. cum seq. C. de S. S. Eccl.
(d) l. ult. C. de S. S. Eccl.

Tum luxus, quem opes pepererunt, & artificiosè excultæ libidines, nec non habendi cupido, variis, iisque vetitis artibus indies adultior maturabant vulneri remedium. Accessit, quod elusa pietate majorum illos ipsos Ecclesiæ thesauros ad sustentationem pauperum & hospitum solamen religiose dicatos jam totos Sacer Ordo sibi imputaret, ut ventrem aleret, velut Diis inferis destinatam hostiam, ex cujus nidore illis aliquando adolendum esset. Lubet hic adscribere (*a*) Barclai justam & gravem accusationem, qua sanctissimum religionis columen, ministerium inquam, tantis divitiis queritur ad ruinam & scelerum omnium societatem venisse. *Munus quondam*, inquit, *laboris plenissimum, & dum publicæ leges nostra sacra vetabant, etiam in extremum periculi excurrens. Mox domita extinctaq; inimicorum sævitia congesta passim opes in tanti officii reverentiam pene causam reverentiæ extinxerunt. Nam additis, & addi quidem decebat, ad illa divina humanis opibus atque officiis tantum onus vergere in terram cepit, eorum vitio, quibus in hac utraq; rerum mixtura tellus potior cœlo fuit. Triste afflictæ probitatis argumentum est, quod tanti laboris curarumq; provinciam, quæ olim ministros quærebat, jam multo ambitu sibi deposcunt homines, nihil minus quam de pietate & laboribus cogitantes: ita hæc eximia cœlestisq; dignitas plerunq; suis ipsa opibus & ornamentis concedit; & animum ad hæc munera applicare est ut plurimum in splendida illustrisq; opulentiæ cupi-*

(*a*) Satyr. Part. 4. c. ult.

cupiditatem incumbere. Tum potiti tam ambitiosi nominis illas gazas in humanitatem hospitii & spem egenorum collatas permittunt privatæ lasciviæ, nunc inani picturarum studio, nunc cumulatis variorum artificum laboribus indignè ludenti: Nam has opes prodigentem per pejora scelera nequitiam modesti doloris verecundia omittit. Cujus autem dementiæ putes, non modo tantorum facinorum audaciam habere, sed & sæpe, quantum peccent, ignorare? Habent quippe præscriptas ad Numen sibi preces, quas effundant in quotidiana pietatis officium: sanctas has quidem, neque illis omittendas. Sed tantillo penso defuncti credunt se nihil cœlitibus debere, opesq́; suarum infularum bono jure sibi emptas. Larvæ illæ, & vecordium furor! quod munus assiduo labore ægre perficias, id credere levi & perfunctoria opera ritè absolvi. Quod si suas delicias, hac saluberrima cogitatione distinguerent, se in specula positos dicią; pastores, si quæ ovium sua ignavia in prædam concesserint, in extremam sui perniciem hoc futurum, fortasse interdum devoverent illam ipsam, qua exultant, ocii lasciviaq́; licentiam.
Igitur cùm hoc genus hominum sibi ipsi temperare à vitiis non posset, Respublicæ rem dignam censuerunt suo auxilio: inde leges iterum exortæ, vel revocantes ad justam salubremq́ue medietatem immoderatas opes, velut luxuriantes ramulos, quos diligens agricola ad arboris salutem recidit: vel claudentes ostia nimiæ alluvionis: ne scilicet dum hinc ablata ad alteram ripam perpetuo ejiciuntur, redeuntibus subinde
 æsti-

æstibus, tandem necesse sit fulmen alveum mutare. Alibi tamen plenior intercessio, & efficax ad publicum bonum: interdum tepida & remissa, quem facile fraudes eludunt: ubique Clericorum luxurie malisque artibus impetrata. Imperatores Valentinianus & Gratianus, si non primi, certè inter primos illius licentiæ castigatores: sed debili mitique severitate, (*a*) prohibitum enim tunc à mulieribus aliquid acquiri quocunque nomine. Causa ipse sexus fuit, non fallaciis tantum obnoxius & lenociniis, sed ipsi etiam suspicioni. Lex Damaso Pontifici Romano insinuata post mandatam publicationem factamque longo tempore in Romano Imperio viguit: nec eam Hieronymus carpere ausus, sed potius sacri ordinis mores, libidinibus suis & dolis eam Reipublicæ providentiam excitantis. Sed quemadmodum Romanum imperium semper in religionem propenso favore, ac nescio an non superstitioso benignum fuit: ita * non longe processum est in causa adeò necessaria & utili. Alia regna propius sibi meliusque caverunt. Portugallia ex testimonio (*b*) Molinæ legem habet, nullo titulo ad Sacrum Ordinem res immobiles sive regni, sive privatorum transferri permittentem: ne scilicet ad Ecclesiasticæ ambitionis libertatem dimissæ ærario nocerent publicorum onerum recusatione: additque autor, legem toti Hispaniæ communem esse. (*c*) In Arragonia certè Jacobo Rege sancitum est, ne regni tributaria

(*a*) l. 20. C. Theod. de Episc. & Cler.
(*b*) De Contra. tit. 2. d. 140. l. 2. tit. 8.
(*c*) Petr. Bolog. in Spec. Princ. v. 13.

taria bona, (illi *de Realenco* vocant) absque Principis permiſſu liceat in Clericos alienare: * quo eodem jure & Gallia utitur, lege per S. Ludovicum lata, & jugiter confirmata à Succeſſoribus Philippo III. Philippo Pulchro, Carolo Pulchro, Carolo V. Franciſco I. Heinrico II. Carolo IX. Heinrico III. Nec ignavior hîc Veneta Respublica, jam fere quadringentis annis ejusmodi conſtitutione uſa, quam irrito conatu Paulus hoc ſeculo, quamvis ſuperos inferosque moveret, infringere moliebatur. Et profectò ſi cauſam Principum, in qua cum Pontifice hîc contendunt, ad juſtum rationis examen revocamus, oppido apparebit, illos de damno vitando ſollicitos eſſe: ambitioſum Præſulem, ut ſolet, de captando alieno lucro. Illis publica utilitate injungi neceſſariam & tempeſtivam proviſionem. His nulla pietatis nec religionis cura, ſed ſtimulante una avaritia, humanis ludibriis atque ampliſſimæ prædæ, quam petunt, obtendi ſuperſtitioſum neſcio cujus libertatis Eccleſiaſticæ nomen, atque ex ſacrilegio fieri Dei cauſam. Penè enim *ipſi*, quod inſigni prudentia à (a) Barclaio obſervatum, *in nulla re magis eruditione utuntur, quam aſſerendis illius, qua potiuntur, dignitatis prærogativis. In infinitam ſui libertatem argumenta inveniunt, facitq́ diſſimulata cupiditas eloquentes. Eo modo cum videntur unum cœlum intueri, unius cauſam agere, tunc etiam à terrâ vix recedunt.* Igitur quid cenſes peccare Principes, ſi opulenta jam Eccleſiâ, & omni copia inſtructa neceſſariarum rerum,

(a) Satyr. Part. 4. c. ult.

rerum, superfluos ipsique pietati noxios humores coercent? si Rempublicam à tabe conservant & lenta quadam febri? si de ipsis bonis suis, civiumque disponunt: non Ecclesiasticis beneficis? Nam si nec natura per se, paucis contenta, nec sacerdotalis verecundia, nec continens & modesta pietatis imago modum avaritiæ cupiditatumque facit, cur non Respublica in suo modum faciat damnosæ liberalitatis? cur non finem contemptæ ignaviæ? Scilicet Ecclesiis liceat captare * plusquam satis est ad conditionem vitæ ordinisque sui institutum, Principi nefas sit subtrahere manum, nec bis peccare agnito errore? Illic alienis afflictim inhiare libertas vocetur; hîc sui suarumque rerum conservatio sacrilegium? O audax & temeraria probitas! O sacra opum & inexplebilis fames, quantam non excisa Cereris quercus vindicavit! Privatis sine culpa est eam rebus suis legem dicere, ut perpetuo in familia maneant & hominum commerciis. In Reges & Principes fulmen mittitur, quo non olim Jupiter.

— — (a) *excussit subjectum Pelion Ossa.*

Quod vero est omnium iniquissimum, Romanus Præsul licentiam sibi arrogat disponendi de bonis Ecclesiasticis, nunquam absque sua auctoritate alienandis, idque suopte, ut vult, jure, non impetrato Principum consensu. Et piaculum sit Reipublicæ, vix ullo pretio expiabile, cum repensa vice de laicorum rebus non temere in sacros usus convertendis, aut eripiendis publicis usibus, aliquid jura statuunt? Audite Vene-

(a) Ovid. Metam. l. 1.

Venetum Civem, non hæreticum vestro judicio sed obsequentem Romanæ Ecclesiæ matri filium in religionis studio. Is ipse tamen sive Catholicus, sive Pontificius, *Licuit vobis, (a)* inquit, ad Cardinalem Baronium, *ejusmodi legem condere, quæ nihil ad æternam beatitudinem consequendam facit, ut bona quæ ad Ecclesias pervenerint, nunquam alienentur, nisi Pontifice maximo consentiente: idq; in evidentem ut dicitis Ecclesiæ utilitatem: hoc est, cum aliquo fœnore. Et Principi non licebit, quod ad conservandam tuendamq; Rempublicam plurimum spectat, lege lata curare, ne distrahantur ea, quæ non ita multa supersunt ex immensis erogationibus & largitionibus, quæ vobis sunt facta? Centuplo vos majores facultates & opes quam pro numero possidetis, & tamen iis non contenti, quæ adepti estis, pluribus comparandis adhuc inhiatis.* Justum igitur & tolerabile Principis interdictum ex causa, quod opes nimium congestæ in Ecclesiam detrimento sint Reipublicæ. Sed justior adhuc & gravior illa, quod ipsi Ecclesiæ incommodo atque scandalo, quæ etiam ad revocationem usque valere potest, ut ne dum largiri desinat. Furioso gladium suum, puero cultellum eripimus: cur ergo damus ad noxam alienum? cur non abscondimus istum potius, retrahimus, negamus? Si, quod est sanctorum Patrum verbum, antiquitatis beneficia pristinam pietatem & sanctimoniam morum corruperunt, quid porro instrumenta ad luxuriem pestemq; Ecclesiis suppeditamus? quid provocamus ad majo-

(a) Nicol. Crass. Antipar. p. m. 48.

majorem luxum jam vix se respicientem probitatem? quid non potius lascivientem felicitatem redigimus intra justæ libertatis mensuram, quam novis libidinum irritamentis ad plurium scelerum audaciam acuimus? Querelæ sunt de hac re (*a*) Severi Sulpitii suo jam tempore cum lachrymis effusæ, quid medius Fidius dicturi, si nostris vixisset? *Levitis in Sacerdotium assumptis*, inquit, *nulla portio data, quo libentius servirent Deo. Equidem hoc exemplum non tacitus præterierim, legendumq; ministris Ecclesiarum libenter ingesserim. Etenim præcepti hujus non solum immemores, sed etiam ignari mihi videntur. Tanta hoc tempore animos eorum habendi cupido veluti tabes incessit, inhiant possessionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt venduntq; quæstui per omnia student. At si qui melioris propositi videntur, neq; possidentes, neq; negotiantes, quod est multo turpius, sedentes munera expectant, atque omne vitæ decus mercede corruptum habent, dum quasi venalem preferunt sanctitatem.* Cæterum si ullibi publica in sacrum ordinem prodigalitate abstinendum, si licentia vecordis & cœcæ pietatis coercenda, id præcipue fieri decet, quum res agitur ædium & monasteriorum, per nova opera in illis civitatis partibus indies exsurgentium, ubi vel publicæ securitati nocetur, vel insidiarum metus esse potest, in illo receptaculo latitantium. Etenim non est ea religionis Christianæ pertinacia, ut etiam adversus civilem felicitatem contendere velit, & insano mentis impetu considere, ubi

(*a*) Sac. Hist. l. 1.

ubi facrificulis placet, plerunque ad aliam gentem & inimicam vergentibus. Locum prius fibi à Magiftratu patitur affignari, ubi fecure agat; quam ut periculofa invafione alienum rapiat. Et fciverint utique melius tot viri ad omnis humanitatis leges facti, qua urbis parte facrorum majeftas fplendidiore dignitate niteat, quam Fraterculorum quorundam inculta factio, fæpe libidinibus fuis & flagitiis noctem quærentium, non lucem probitati aut innocentiæ. Magnæ confequentiæ hæc res eft, quæ infuper ab illis habita, qui clavum Reipublicæ tenent, magno malo ignavam lenitatem caftigare folet. Ornamentis civitatis, commerciis, imò ipfi fecuritati atque munitionibus officitur illa ædificandi æmulatione & ftudio. Deformis imago ovilis eft, quod ita totum mapalibus confitum, ut locus non fit ovium capax: prodigiofa ipfius Ecclefiæ facies, ubi plures fuggeftus & altaria, quam auditorum fubfellia. Horret profecto domus, in qua omnium tricliniorum commoditatem privatæ larium fedes occupant, & officia habitatorum ipfo numero impediunt: ita etiam fuperftitiofus eft & prope lucum civitatis afpectus, cujus infirmitatem, civiumque numerum ex illa facrarum ædium frequentia, quæ fingulis vicis privatas habitationes fuperant, conjicere ad contemptum licet. Fac nunc eas excitari prope arces aut mœnia urbis, vel hoftis occupabit ad excurfiones & oppugnationem præfidium; vel ipfæ mutata & venali fide illum intra muros recipient prodita patria, quæ plerisque advenis & emiffariis illo nomine non æftimatur. Sed fint omnes iftæ

familæ immota sanctitate, num ipsa meliorum Urbis partium insessio ædificiis tantæ molis non claudit publicas vias, & libertati commerciorum, in commodo euntium atque vehiculorum usu sita veluti projectis pomeriis intercedit? Non culpatur nobis religionis studium, quo sumptuosis sacrarum ædium operibus cupimus inclarescere. Modo à * summo Magistratu sit illi ostentationi venia, & operi locus.

§. 12. Hic verò audies adversarios magnis vociferationibus libertatem Ecclesiasticam ingeminare, cui vim fieri illis interdictis subinde clamant; inepta, ita me Deus amet, accusatio, sed ambitiosa eloquentia ad aliquam justi criminis speciem provecta: cui tamen cum larva detrahitur simulati in Numen zeli, horrendum prostabit monstrum Cretensibus hortis occultandum. Aperiemus paulò post tanti idoli arcana. Nunc ipsorum, qui Ecclesiam Romanam in fide sequuntur, libero & veridico ore loquamur, quo infinitam avaritiæ ambitionisque illis licentiam devovent. *Velimus edisseras*, (a) inquit ille Venetus, *Ecclesiasticæ libertatis nomine quid intelligas. Utrum parandi ea non modo, quæ ad victum necessaria sunt, sed etiam ad cultum & ornatum decenter apta: & Clericorum & Ecclesiarum facultatem quandam rationi congruam, & eo, quo decet, æquitatis modo ita temperatam, ut præterea non pauca supersint, quæ commodè Christi pauperibus erogari possint? An verò effusam & immoderatam licentiam, nullis*

lotis

(a) Nicol. Craff. Antinar. ad Baron. p. 26.

locis aut temporibus definitam opes coacervandi, nulla publici boni ratione habita, cum insigni Reipublicæ privatorumq́ hominum detrimento? Hæc si à vobis Ecclesiasticæ libertatis titulo insignitur, cur non etiam tyrannus & injustitia æquitatis & moderati imperii nomine digna sit, non videmus. Quid igitur hic (a) *canones & Ecclesiasticas leges frustra obtruditis? quas quidem si in hanc sententiam accipiendas arbitramini, à qua nos illas quamplurimum abhorrere persuasum habemus, haud veremur vos iis ipsis* (b) *Esaiæ verbis affari, Veh, qui condunt leges iniquas: rursusq́ compellare vos illis, quibus olim* (c) *Christus Pharisæos, quare & vos transgredimini mandatum Dei, (quod idem est cum præcepto naturæ hominum mentibus ingenito, & hoc Christi Domini, reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari) propter traditiones vestras, (id est, iniquas interpretationes & naturæ ipsi, & Christi mandatis plurimum infensas & penitus adversas.)* Pari sententia (d) Vendramenus, Sacerdos, Theologus, & parochialis Ecclesiæ S. Mauritii Venetiarum Rector, ipse pars aliqua Sacri Ordinis, sed felici mentis sapientia infimæ assentationis servitutem eluctatus; *Contra quam libertatē, quæso?* inquit, *an forsan libertas Ecclesiastica dicenda est, qua Ecclesiasticis viris omnia expediant, omnia liceant. Ecclesiastica libertas propriè ac verissimè nulla alia putari deberet, quam quæ spectat ad animarū salutē, ita ut libe-*

Fff rum

(a) C. Suggestum. X. de Decim. (b) Esai. 10. (c) Matth. 15. (d) Contr. 2. p. 42.

rum ſit omnibus, in his, quæ animarum ſalutem concernant, vacare. Queruntur alii ſimulatis lachrymis, & prolixe injuriam ſibi factam deplorant, dum veluti deterrimæ conditionis homines arcentur ab humanitatis officiis & mutuo commerciorum uſu, quæ nec infames fugiunt aut viliſſimos ex plebe. Sed non omnia decent omnes in Republica ordines. Militibus armatis licet incedere; paſtores lituus ſuus & infulæ manent. Forenſibus jurgiis Jureconſulti aluntur. Medici pharmaca in ſalutem ægroti miſcent: at exaltata ab ambone vox & medicina ſpiritu promiſſionis efficax Epiſcopi eſt. Præterea cum expedit Reipublicæ, novum non eſt, aut ſemper cum injuriæ ſenſu conjunctum, acquiſitiones Dominiorum prohiberi etiam in dignitate conſtitutis, unde vulgus ignobile non arcetur. Nec eo nomine audivimus queſtus Præſidum provinciarum, quod illis negata illic poteſtas comparandi agros, quæ provincialibus facta, nec quod contractibus interdictum & muneribus accipiendis, quæ privatis inter ſe conferre licet. Civiles rationes, quæ iſthinc incorruptam vitæ & morum caſtimoniam exigunt; hinc nulla ſordium ſuſpicione onerantur, adeoque diverſum jus ab omni contumeliæ genere ipſa perſonarum conditio liberat. In Eccleſiaſtico Ordine par ratio eſſe poteſt maturandi interdicti: qui dum ſurrepto calore nimium ad totius corporis deformitatem creſcere animadvertitur, privari ſapienter poteſt alimento quo abundat: ut ſobria moderataque diæta intra decentem ſui menſuram, ſibi ipſi utilem,

lem, nec aliis membris gravem consistere cogatur.

§. 13. Venio ad conservationem sacrarum rerum, pro quibus leges multa industria vigilant. Ut enim Ecclesia ubique indemnis servetur, nec ipsi fraudi sit vel Præsulum suorum culpa, vel hominum fallacium subtilis improbitas, undique serio cautum est, primò statu sacrarum rerum, (nullo inter mobiles & soli discrimine facto) (a) *extra commercium, extra bona & æstimationem* posito, nec facile (b) *humanis nexibus illigando*, ita velut ex mundo surreptæ contemnunt fortunæ vices, per incertos commerciorum casus ludentis: & firma perpetuaque sede in æthere fixâ rident invidiæ doliqúe avidas manus, refugientem subinde prædam irrito cruciatu captantes. A prohibita alienatione id est, quæ nisi commodo suo vel pietatis causa nunquam suscipi à Clero potest. Extra istos respectus quicquid Ecclesia detrimenti capit, sive propria imprudentia lapsa, seu fraudibus insidiantium circumventa, id utili & matura pœnitentia corrigitur: ita semper tuta, secura, inviolabilis, nec alterius damni capax, quam indeclinabilis fati & fortuitorum ictuum, quos jura sicut avertere non possunt, ita nec solent reparare. Gradus tamen hic quidam sunt sacrarum rerum, & aliarum præ aliis severior mitiorque conditio. Ex iis sunt quæ prorsus alienari nefas; aliæ medii & velut equestris ordinis: suppositæ quidem interdicto, sed cum temperamento aliquo: ultimi

(a) l. 1. pr. l. 6. §. 2. l. 9. §. ult. ff. de R. D.
(b) l. 21. C. de S. S. Eccl.

generis alienabiliori quadam indole, & utili tantum præsidio adversus circumscriptiones munitæ. Tam multiplici variaque circumspectione eminens dominium pro Ecclesiarum incolumitate imperat, & liberæ dispositionis naturaliter ex dominio resultantis arbitrium intra debitos cancellos, ac pene tutelaris officii curiosam rationem redigit. Extra omnem alienationis casum ponuntur (*a*) monasteria & templa, ubi sacra fieri solitum. Hæc vendita ne quidem prætensa necessitas à pessimo delicto excusat: aliis, in quibus nullum missæ officium celebratum, (& fuisse hæc olim hinc (*b*) colligunt) juri de immobilibus rebus prodito annumerandis: (*c*) tum prædia, vel ab Imperatore donata Ecclesiis: vel à privatis etiam ea lege relicta, ne unquam alienentur. Res secundi loci primò sunt immobiles, fundi, prædia, & quæ his accensentur, coloni vel mancipia, annonæ & panes civiles: de quibus (*d*) sancitum est, ut semel *ad religiosas Ecclesias devolutas sub cujuscunque alienationis specie ad quemcunque transferre non liceat*, (nisi scilicet casibus expresso jure definitis: de quibus deinde,) (*e*) non totius Ecclesiæ consensu & voluntate: (*f*) non referendæ gratiæ nomi e: (*g*) non titulo remunerationis erga eos, qui Ecclesiis servierunt: (*h*) non ex beneficio rescripti seu pragmaticæ formæ, quam nulli ad circumventionem legis, neque impetrare permittitur, nec

uti

(*a*) Nov. 7. c. 11. (*b*) Ritterh. ad Nov. part. 1. c. 8. n. 69.
(*c*) Idem Ritterh. d. l. No. 120. c 7. (*d*) in l. 14. pr. C. de S. S. Eccl & Nov. 7. c. 1. & 5. Nov. 120. c. 1. (*e*) dd. ll. (*f*) d. l. 14. C. de S.S. Eccl. (*g*) Bart. ad Nov. 7. præf. n. 10.
(*h*) Nov. 7. c. 9. & 10.

uti impetratâ : (*a*) non aream aut solum sacrarum ædium, vetustatis vitio aliove casu collapsarum. Deinde inter res mobiles (*b*) sacra vasa, calices, infulæ, & quicquid ad expeditiorem divini cultus modum comparatum est. Hæc eodem jure, quo immobilia censentur, nisi quis hæc ideò velit ad illa referre, quod veluti partes templorum & instrumenta naturam principalis sequantur : exemplo seminis in agro : arborum in sylvis; fructuum pendentium, mancipii rustici : fimi pecorum agris destinati: Sigillorum, statuæ affixæ : clavium ; horologiorum affixorum : Venatorum & canum venaticorum, in fundo venatorio, granariorum : sepulchralium & sedilium in templis ; instrumentorum domus coquinariæ : lectorum in publico diversoriô, machinarum bellicarum in castris : Sylvæ cæduæ & lapidicinæ : quæ omnia & multa alia per fictionem legis pro subjectæ materiæ conditione sua natura moveri apta immobilium, quibuscum cohærent, jure perfruuntur. Ad ea si cui placeat & sacra vasa simili consideratione numerare me non repugnante faciet. Sub latissimo autem alienationis nomine comprehendunt leges (*c*) *venditionem* ; quæ per Prælatum indebite facta irrita est & revocabilis, (*d*) ne quidem emptori restituto pretio nisi in rem Ecclesiæ converso, imò quamvis legitimè perfecta ex causa alieni æris, tamen Venditoris culpa in irritum cadit, ut volunt, (*e*) si pretium creditori Ec-

(*a*) l. 37. ff de Contr. Empl. & §. sacræ. I. de R. D. (*b*) Nov. 7 c. 8. (*c*) Nov. 7. c. 1. (*d*) Bart. ad Nov. 7. præfat. n. 4. (*e*) Bart. ad Nov. 120. §. quæcunque vero. n. 8.

cleſiæ ſolutum non ſit. *Donationem :* (*a*) gravem præcipue, & damnoſam Eccleſiæ rebus: etſi Epiſcopo totum capitulum conſenſerit (*b*) *Pignus & hypothecam*, (*c*) niſi generalem, aut (*d*) interdum ſpecialem, qua de re deinceps. (*e*) *Locationem* ultra viginti aut triginta annos ; brevior enim non impermiſſa, quia minori Eccleſiæ periculo fit, & ſubinde interrupto uſu novis actibus excitat velut dormituriens dominium. (*f*) *Uſumfructum*, vel ultra tempus vitæ conſtitutum : vel absque reciproca rei tanti uſus donatione, cum uſufructuario prædio poſt finitam ſervitutem *ex toto & ſecundum proprietatem & ſecundum uſum apud Sanctiſſimam Eccleſiam remanſura*. (*g*) *Libellariam* ſeu *colonarium jus* propter canonis aut penſionum exiguitatem, quam (*h*) huic contractui propriam lex in (*i*) emphyteuſi improbat, adeoque & contractum ipſum. (*k*) *Emphyteuſin* : in perpetuum contractam : aut (*l*) cum reditus diminutione (*m*) excepta tamen ſexta parte, qua Juſtinianus rigorem Leoninæ legis aliquatenus temperavit: qui idem poſtea conceſſit Eccleſiis perpetuam emphyteuſin conſtitui, (*n*) ſaltem illa facultate uni Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ & locis religioſis in

(*a*) Schurff Conſ. cent. 1. conſ. 48. n. 9. (*b*) l. 21. C. de S. S. Eccl. & Nov. 7. c. 6. (*c*) d. Nov. 7. c. 6. (*d*) Nov. 120. c. 4. (*e*) l. 24. §. 3. C. de S. S. Eccl. Nov. 120. c. 3. (*f*) l. 14. §. 5. C. de S. S. Eccl. Nov. 7. c. 4. Nov. 120. c. 2. & 9. (*g*) Ritterh. ad Nov. p. 1. ult. n. 51. l. 24. §. 1. C. de S. S. Eccl. (*h*) Vult. de Feud. l. 1. c. 10. n. 49. (*i*) Nov. 7. c. 3. (*k*) Nov. 7. c. 3. & l. 24. §. 4. C de S. S. Eccl. (*l*) l. 17. §. 1. C. Eod. d. Nov. 7. c. 3. (*m*) d. Nov. 7. c. 3. (*n*) Nov. 120. c. 1.

in iſta regia urbe ſitis negatâ. Ad majorem vero Eccleſiarum ſecuritatem (*a*) jus tacitæ hypothecæ tributum in bonis emphyteutæ propter non ſolutum canonem; (*b*) dataque poteſtas expellendi cunctatorem, nec intra biennium ſolventem debitas penſiones. His omnibus Eccleſiarum incolumitati eximiè proſpectum. Sed parum eſt ferri bonas leges, niſi eaſdem publica juriſdictionis cuſtodia adverſus temeratores defendat: quod hoc loco etiam ſufficienter factum. Si quid enim adverſus ea, in commodum religionis conſtituta, factum ſit, & ad reparationem damni & facti exemplum prodita remedia. Hæc pœnalia, variis coërcitionum modis illuſtria: illa per actiones inſtituenda, cum reales, vindicationem ſcilicet rei, adhuc exiſtentis, competentem (*c*) Epiſcopo, Oeconomo, ſacrorum vaſorum cuſtodi & ipſis Clericis : non tantum ad rei alienatæ perſecutionem, ſed & *fructuum, penſionum & acceſſionum totius medii temporis:* neque elidendam ulla reorum exceptione, aut infirmandam contraria *actione eis relinquendâ vel ſuper recipiendo pretio, vel fœnore exigendo, pro quo res pignorata ſunt.* Datur autem vindicatio rei, *tanquam penitus à nullo empta vel vendita : quia ea, quæ contra leges fiunt, pro infectis habenda ſunt.* Tum perſonales, (*d*) ad condictionem *vaſorum conflatorum, vel alio modo immutatorum, vel diſpenſorum* itemque aliarum rerum aut conſumptarum aut perdita-

Fff 4 rum:

(*a*) Bart. ad Nov. 7. c. 3. §. 2. n. 1. (*b*) Nov. 120. c. 8.
(*c*) l. 14. §. 1. & l. 21. C. de S.S. Eccl. Nov. 120. c. 11. pr.
(*d*) l. 21. C. de S.S. Eccl.

rum: addita actione in factum, ad novorum casuum subsidium comparata; *sive exactio ad ipsa corpora, seu ad eorum pretia* instituenda sit. Adhæc negligente Ecclesia, quæ alienavit, uti juris beneficio, admittitur tanquam in communi causa (*a*) quævis Ecclesiastica persona, quæ invita etiam Ecclesia, cujus proximè interest, popularium actionum exemplo tuetur sui Ordinis privilegia. Pœnæ violantibus legum sanctitatem irrogatæ aliæ sunt contrahentium personarum, aliæ adjuvantium contractum, ac per id participantium de crimine. Contrahentes sunt, primò *alienans*: id est, vendens, donans, pignori dans, & cætera, deinde recipiens venditionem, donationem, pignus: emptor, donatarius, creditor: Uterque punitur amissione fructuum propriæ temeritatis: sed quivis aliter pro conditione sui status: Ille quidem, (*b*) Episcopus, *œconomus*, aut alius ex Clero, *qui hoc*, (i. e. alienationem, quocunque titulo, nisi legibus permisso susceptam,) *fecerit, imò fieri passus fuerit, vel quacunque prorsus hujusmodi venditione, seu donatione vel commutatione, postremo in quacunque alienatione consenserit, commissa sibi Episcopatus, Oeconomatus, vel muneris sui administratione privetur, deq; ejus bonis, quodcunque exinde incommodum Ecclesiæ contigerit, reformetur, hæredesq; ejus & successores ac posteri super hoc facto sive consensu competenti ab Ecclesiasticis personis actione pulsentur.* (*c*) *præterea subjicitur pœna viginti auri librarum,*

(*a*) Bart. ad Nov. 7. præf. n. 7. & 8. Conf. l. 14. §. 1. in fin. C. de S. S. Eccl. (*b*) l. 14. §. 1. C. de S. S. Eccl. (*c*) l. 24 §. 2. C. de S. S. Eccl.

rum, qui rem dedit : (*a*) *Et pretia & munera, quæ ejus rei gratia data fuerint Oeconomo, sive aliis quibuscunque personis, Ecclesiæ lucris & commodis acquirantur*, insuper reddito duplo ab illo, (*b*) *qui accepit ob eam rem, quod curavit fieri contractum: & omnia acquiruntur Ecclesiæ.* Tandem ubicunque (*c*) * negligenter versatus fuerit œconomus, aut minus idoneis in emphyteusin dederit, ipse agnoscat damnum. Hic accipiens, (*c*) *qui quidem protervo ausu Ecclesiastica prædia donationis, vel emptionis seu commutationis titulo, vel cujuscunque contractus alterius nomine,* (extra licitos casus) *acquirere vel habere tentarit, omnẽ ejusmodi fructũ propriæ temeritatis amittat.* Item, (*d*) *tam fœnerator, quam emptor excidat ipsa re; & credito & pretio* (*e*) Et Contra *sanctissimam quidem Ecclesiam aut venerabilem domum nullam omninò habeat actionem,* (*f*) Et Habeat *lucrum, quæ mutuum accepit sanctissima Ecclesia.* (*g*) Si Quis *autem per donationem accipere præsumpserit rem Ecclesiasticam, & ipso, quod datum est, omninò cadat, & aliud tantundem ex sua substantia repenset sanctissimæ Ecclesiæ: ut quam nisus est agere contra eam novitatem, hanc sibimet in propriis exhibens suam sentiat malignitatem.* (*h*) Si Autem *permutatio in quibusdam personis fiat, & recurrat res ad venera-*

(*a*) l. 14. §. 1. C. Eod. (*b*) l. 24. §. 2. C. Eod. (*c*) d. l. 14. §. 4. Eod. (*c*) l. 14. §. 1. C. Eod. (*d*) l. 17. §. 3. C. Eod. (*e*) Nov. 7. c 5. pr. Nov. 120. c. 11. (*f*) d. Nov. 7. c. 6. pr. (*g*) Nov. 7. c. 5. §. 5. l. 17. §. 9. C. Eod. Nov. 120. c. 11. (*h*) Nov. 7. c. 5. §. 1. Nov. 120. c. 11. l. 17. §. 3. C. Eod.

nerabilem domum, unde progressa est, & quod pro compensatione dedit, maneat apud venerabilem domum. (*a*) SI VERO *perpetuam quisquam emphyteusin accipere præsumpserit, aut temporalem quidem, non tamen secundum hujus nostræ legis observationem, etiam sic cadat quidem ab emphyteusi, & quod datum est maneat apud venerabilem domum, det autem continuo & post casum emphyteumatis, quantum futurus erat solvere, si secundum legem subiisset emphyteusin nihil apud eum remanente ex rebus pauperum, quæ frustra per emphyteusin datæ sunt.* Peculiare id est, ut qui (*b*) *in actu Magistratus Constantinopoleos per se vel mediam personam à magna Ecclesia immobile accipit*, (puta sponte oblatum, sive ad vendendum seu donationis modo,) cum re ipsa & *æstimationem ejus* restituere teneatur. *Si vero per alium modum persuaserit aut coegerit pervenire ad se Ecclesiasticam rem, præterea subjiciatur pœnæ viginti auri librarum*, restituto insuper duplo ejus, *quod dedit ob eam rem, quod curavit contractum fieri.* Præterea cum aliquando in fraudem legis per surreptionem à Principe rescripta impetrari soleant, & his diverticulis obviam itum est. Supplicio quidem in impetratores (*c*) *Sacrilegii* constituto. (*d*) Quæstore vero, qui vetitum rescriptum obsignavit, *centum libris* multando: ut & (*e*) Judicibus, recipientibus insinuationem, eadam multa plectendis. Partici-
pes

(*a*) Nov. 7. c. 7. (*b*) l. 24. §. 2. C. de S. S. Eccl.
(*c*) Nov. 7. c. 10. & ibi. Gott. (*d*) Nov. 7. c. 9.
(*e*) Nov. 7. c. 9.

pes criminis propter auxilium in contractu præstitum Notarii sunt & Judices. In illos (*a*) perpetuum exilium constitutum, nulla reditus spe, (*b*) ne quidem ex pragmatica forma obtinendi. (*c*) *His*, vero, *Judicibus, vel jus gestorum habentibus, qui hujusmodi donationum vel contractuum vetitorum gesta confecerint, dignitatis propriæ & bonorum omnium spoliatione damnandis.* Res infimæ conditionis, non tam difficulter alienabiles, quam indemnes à circumventione, ut mobilia, quæ servari non possunt, sterilia, & alia, paulò post exponemus. Atque hic est status Ecclesiasticarum rerum, extra humana commercia ideo collocatus, ut vetita alienatione perpetuo possint in Ecclesia conservari.

§. 14. Hæc autem cum sibi & aliis actibus, unde obligatio oritur, nocere possit, puta rerum damnosarum acquisitione, aut aditione obæratæ hæreditatis, hîc etiam experta est commodam legum providentiam. Unde generaliter comparata minoribus, Civitatibus, & Fisco, utitur illorum jure, quo ipsis meliorem quidem conditionem suam concessum est facere, sed haud æque deteriorem: inde rerum sterilium fœnea possessio, seu tributorum debitis exhaustarum inutilis & damnosa, (*d*) nec enim nec donari permittitur Ecclesiis, *sed contractus pro non facto erit, & recipiet omninò, qui dat, quod per circumventionem & fallaciam datum est. Oeconomus autem, qui tale aliquid egerit, de suo, ei, qui*

(*a*) l. 14. §. 3. C. de S. S. Eccl. (*b*) Nov. 7. c. 7. §. 1.
(*c*) l. 14. §. 4. C. de S. S. Eccl. Nov. 7. c. 7. §. 1.
(*d*) Nov. 7. c. 12. & Nov. 120. c. 9. pr.

qui dedit, salvabit ex hoc damnum. Si vero si causa figuretur, ut etiam aliquod aurum pro hoc detur & hoc lucrabitur quidem venerabilis domus, quæ fœneum aliquod acceperit: Qui vero aurum dedit habebit, contra eum, qui contractum celebravit, ex hoc actionem. In mutui sumptione *a*) idem privilegium, quod civitas habet, ut non obligetur ad solvendum, nisi pecunia sit versa in ejus utilitatem. Cum Fisco parificari (*b*) Bartolus notat, cujus rei usus est, (*c*) quod non tenentur ultra hæreditatis ablatæ vires, quamvis adeundo illam, oneratam debitis, inventarium non confecerit: quoniam (*d*) nec Fiscus neglectu ejus sibi præjudicat. (*e*) In summa minorum jure ubique contractum sibi favorabilem utilemque potest celebrare: etiam non adhibito solennitatum circuitu, quas in dubiis negotiis jura alias desiderant.

§. 15. Pertinent ad hunc locum argumentorum, de Ecclesiasticarum rerum conservatione testantium, libertas Ecclesiastica, immunitas, privilegia; olim nomina, seu prorsus inaudita, seu reverentiæ cultusque in Principes illorum beneficiorum autores, plena: nunc infinitæ ambitionis & avaritiæ: & nova tela pro immanitate hierarchici Status inventa ad expugnandam Principum majestatem. Vox Ecclesiasticæ libertatis priscæ religionis temporibus incognita, nec

(*a*) Jas. in l. Civitas ff. si Cert. pet. n. 13. (*b*) in l. 4. C. de Fund. Patr. (*c*) Bart. in Auth sed cum testator. C. ad L Falc. n. 13. (*d*) l. 5. 1. l. 11. ff. de Jur. Fisc. Conf. Bart. ad l. 1. C. de S.S. Eccl. num. 46. (*e*) Jas. in l. contra jus, ff. de Pact. num. 9.

nec ante seculum duodecimum eo sensu, quem sequior ætas indidit, visa usurpari. Certe quidem Paulus (a) in epistola ad Romanos meminit cujusdam libertatis, sed Christianæ, omnibus hominibus, Christum fide amplexis, communis, non peculiaris sacro ordini: nec ad ambitum dominationis, aut otii lasciviæque licentiam effusæ: sed intra solam à peccato liberationem, in Christo expiatore factam, subsistentis: denique terminatæ ad justitiæ & sanctitatis servitium: non illecebrosam vitæ securitatem, liberæ à publicis judiciis, nec immunitatem onerum, Reipublicæ causa perferendorum. Atiam adhuc libertatem Christianorum in (b) Epistola ad Galatas exponit, sed oppositam tantum gravi atque rituoso Mosaicæ legis jugo, à quo liberati velut filii liberæ non ancillæ jubemur persistere in libertate, ᾗ χριστὸς ἡμᾶς ἐλευθέρωσε. Eodem sensu, si qui antiqui Patres Ecclesiæ libertatem vocant, intelligi volunt, tunc nomine Ecclesiæ omnium ordinum hominibus proprio, nondum vero, quod postea factum, in solam Mystarum familiam mancipato. Sed quid hoc ipsum ad Ecclesiasticam libertatem, qua nunc superbe exultant? quid tam sanctum & castum nomen ad pessimi scorti turpitudinem velandam arreptum? quid illa ipsa libertas, immenso pretio nobis per Dei filium redempta, ad Christiani orbis probrosum servitium, pejusque omnium ceremoniarum tædiosis ambagibus, quæ Judæos quondam exercuisse leguntur? quid pristini oneris levamen ad novum graviusq; cervicibus nostris imponendum? Tandem quæ argumenti

(a) c. 6. (b) c. 4.

ratio, liberi à peccato sumus, à figuratis ritibus judaicæ disciplinæ; ergo sacer tantum ordo, non omnes Christiani? ergo ille à publico imperio & vindicis gladii metu, non ociosè gestati à summis potestatibus, sed distringendi in supplicium facinorosorum hominum: ergo à tributis, vectigalibus, oneribus: uno verbo, ab illa subjectionis & obsequii necessitate, cui velut glebæ (*a*) Divus Paulus omnem animam, etiam Pontificis, Episcopi, Sacrificuli addicit; *Si quis tentat excipere*, inquit Bernhardus, *conatur decipere.* Quid porro servi justitiæ? ergo Domini, Judices, Censores, Universi orbis, Imperatorum, Regum, Principum, ergo fulminatores Dii? qui:
quoties peccant homines, sua fulmina mittunt.
Ergo velut Rerumpublicarum fiduciarii tutores, indirecta & subsidiaria potestate in civilibus etiam causis validi? Ergo deliciarum & luxus Ordinis sui Ædiles, quem adversus sancta Principum instituta & antiquæ probitatis restitutionem defendere debent publicis vitiorum suorum laudibus? *Raro enim,* inquit (*b*) Barclajus, *qui ab eo sic carpuntur, deesse suis vitiis videas, aut æquo animo pati censores. Sed flagitiis fucum inveniunt, vel quod pejus est, ea quoque importuno patrocinio tueri non dubitant: conanturque hos ipsos monitores, licet intra justi officii pietatem compositos apud populum perpetrati sacrilegii opinione evertere.* Hæc igitur est nunc forma Ecclesiasticæ libertatis, putare omnia sibi licere, aliis nihil, omnia loqui posse, cæteris ne quidem mutire ausis; Publicas & civium

(*a*) ad Rom. 13. (*b*) Satyr. Part. 4. c. ult.

um opes artificiosè venari : Bonis viris, nec ad cupiditates illas vel sacri mysterii splendorem mussantibus exitium moliri Imperantibus, publicæ rei, imò ipsius veræ pietatis studiosis, seditiones, motus, casum & parricidia. Quid hoc monstro deformius, quid damnosius tanta peste? quæ religionis integritatem ingenti malo afflixit, ipsamque Christianæ libertatis divinitatem supposita turpitudinis larva in odium vertit & omnium terrorem. Nata primum fabula ignavia & errore Principum, plus illi hominum generi externæ felicitatis largientium, quam ut modestè ferre posset. Mitia tamen placidaque exorientis mali initia, nec exeuntis per multa secula ab officio suo humilitatisque simulatione. Quamdiu novum beneficium sperare potuit, aut timere censoriam virgam, intra illud effictæ sanctitatis institutum constitit. Mox vero robustior facta ambitio, & lassata magis opibus quam satiata violentius erupit, neque dubitavit amplius cum Patronis suis super imperio certare. Cum igitur huic rei nova indies consilia quærerentur, inter alia Ecclesiasticæ libertatis fœtus prodiit, alius repente factus detracto schemate, & qui se ipsum superciliosè miraretur. Adjutus deinde adulantium ingeniorum servitute subinde nova incrementa cepit, tandemque in eam, quam conspicimus, majestatem consurrexit. Putatur nomen ejus Honorio III. Pontifice primum auditum, qui hoc palladio causam suam adversus Fridericum II. tutatus est, ipsique Imperatori persuasit, ut eodem uteretur. Quid vero tandem rei illo ipso intellectum vellent,

lent, neque illic neque toto canonico jure definitum est: unde difficiles & tædiosæ inter Pontificios doctores lites, quantum Ecclesiastica libertas complectatur, quæque negotia objectum ejus constituant: præterea nec illud satis traditum, quibus regulis aut indiciis cognosci & distingui ab aliis possit. Profecto nullibi diutius bellatum minore profectu, & ubi minus scias, cum omnia noveris. In altero quisque invenit, quod accuset: quod se juvet nihil: ita se carpunt invicem, vellicant, proscindunt: veritas indetecta latet. Nam ubique facilius est aliena reprehendere, quam sua tueri. Sunt quidam, qui ad libertatis naturalis definitionem recurrunt, ex qua rimentur Ecclesiasticæ naturam; tanquam hæc vis sit & potestas ejus, quod cuiq; ex Sacro Ordine facere licet, nisi quid vi aut lege prohibetur. Sed hoc ipso lex constituitur domina & moderatrix libertatis Ecclesiasticæ, sicut civilis, quod illi homines tam impense aversantur. Alias ab hac sententia non longè videtur abesse Bonifacius Papa, in derogationem Ecclesiasticæ libertatis interpretatus, si, qui temporale dominium obtinent, subditis suis interdicant, (*a*) *ne Prælatis aut Clericis seu personis Ecclesiasticis quicquam vendant, aut emant aliquid ab eisdem: neque ipsis bladum molant, coquant panem, aut alia obsequia exhibere præsumant.* Et vera est aliquatenus assertio. Sicut enim cùm quæ omnibus in civitate facere licet, mihi uni non liceat, libertas mea aliqua sui parte detrimentum patitur: ita etiam coarctatur illa Eccle-

(*a*) Cap. eos, qui. de Immu. Eccl. in 6.

Ecclesiastica, quam non sinimus ad omnes civium actiones, præsertim in commerciorum usu & humanis necessitatibus occupatas adspirare. Sed non ideo propediem ipsum edictum damnandum est, aut excommunicationis fulmine propellendum: quia poterit Respublica habere justas & necessarias causas, cur mihi certæ rei commercio interdicat: itemque cur Ecclesiasticis personis nec immobilia emere permittat, nec civibus vendere. Libertati id officit, fateor, sed laudabile est impedimentum, quod crimine vacat, & utilitate publica repensatur. Adeoque quacunque vertatur illa libertas, manet in eam superius legum arbitrium, quo velut compedibus vel constringitur vel solvitur. Hoc ipsum subodorantes alii nomine Ecclesiasticæ libertatis eas solùm res notant, quæ divinorum atque humanorum privilegiorum indultu Ecclesiastico Ordini competunt. Verum divina privilegia casta admodum sunt & cœlestia, nec inquinata humanis sordibus. Illis igitur si suæ libertatis terminos metiuntur, nunquam cū ipsis finiū regundorum actione experiemur. Etenim prædicare verbum Dei, administrare sacramenta claviumq; potestate pro hominum sorte uti, ac id liberè ubique & publica securitate, velut sacrosanctos & inviolabiles divinæ pacis nuncios, quis prohibere jure potest? addam alimenta & mercedē tantis operariis debitam, addā reverentiæ amorisq; studium, quo complecti docet illos salutis nostræ præcones: dicam hæc omnia esse extra judicium Principum, nec ullam à legibus mutationē accipere: si ulterius non progrediun-

tur amice conspirabimus. Sed non consistit ambitiosa superstitio intra genuinas illas suæ libertatis angustias. Movendo termino Pontifices & Principes appellant, quorum beneficiis nituntur. At isti quid olim de alieno donaverint, nisi Domini rem ratum habeant. Igitur horum est liberalitas & munificentia, quicquid Sacer Ordo possidet, aut quacunque prærogativa fruitur: donatum autem semper salvo imperio, ut propius privilegio sit, quam libertati. Privilegio inquam, revocando ab ingratis, & suspendendo ex Reipublicæ necessitate. Est tertium genus opinantium, quibus Ecclesiastica libertas omne id est, quod in gratiam Ecclesiæ fit, cui adversantur illæ constitutiones, quæ comprimunt Ecclesiasticorum spiritus: Secularium confirmant & erigunt. Dicitur hæc (*a*) Bartoli definitio, & ad fastigium Sacri Ordinis consolidandum maxime omnium utilis. (*b*) Consequenter enim damnat omnes sibi adversantes leges, quia contra libertatis suæ dignitatem facta pro infectis habentur. Verum ut haud negaverim, mutari à Principibus non debere, quæ Deus in favorem & securitatem Ecclesiæ suæ & Sacri ministerii sancivit: ita pauca hæc admodum esse, nec quibus nostrorum Præsulum ambitio expleatur, pro comperto habeo. Cætera, quæ homines addiderunt, cur non sint mutationibus obnoxia, quibus ipsæ humanitatis vices? Nec sine multa absurditate universim dicitur, quæ bono sacri ordinis fiunt, si legibus repugnant, contra illas esse

sub-

(*a*) in l. 1. §. quæ oneranda ff. Quar. rer. act. non dat. n. 3.
(*b*) c. noverit. X. de Sent. Excomm.

ſuſtinenda. Poterunt enim id privati feciſſe, poterunt extranei, quorũ voluntates, quî adverſus publica jura valebunt? De uno Pontifice ambigitur, quem ampliſſima poteſtate inſtruunt? Hic igitur ſi quos canones ſcripſerit augendis Eccleſiæ privilegiis idoneos, quod jugiter ſolet, adverſos tamen civilibus inſtitutis, perimenda hæc forte dicent, ut illa valeant. Quibus ut dicam non ſcribo in terris Pontifici ſubjectis: ibi enim quid intereſt, uter reſpectus in una iſtius Præſulis perſona alterum prævaleat? ita alia regna ſtultiſſimæ ignaviæ accuſaverim, quæ ſic patiuntur ſibi temerarie imperari. Nam licet conceſſerim, quod verum non eſt, in ſpiritualibus cauſis jubere aliquid legislatoria virtute Pontificem poſſe, quod omnes Chriſtianos teneat; nihilominus cavenda erit omnis licentia, & periculoſiſſima Rebuspublicis poteſtas intra fines rerũ merè ſpiritualium coercenda. Alias, ſi quicquid favorem aliquem habet, publicas leges ſuperare poteſt, à Romana Curia pendebunt omnium regnorum fata, cui certe pro ludicro erit hoc favoris Eccleſiaſtici nomine totum Chriſtianum orbem, quod pridem moliebatur, indigniſſima ſervitute prægrandibus bullis ſubigere. Habes ſententias Doctorum de re ipſis ignorata. Si, quid ſentiam, exquiras, nulla mihi divino jure alia libertas Eccleſiæ cognita, quam ut Chriſtianam religionem profitentibus liberum id ſit & ſine fraude. Hos enim audire, recipere, ſequi jubemur: hos alere, amare, venerari: his credere, obſequi, opitulari. Ab eis convicia abſtinere, moleſtiam, injurias, vim. Igitur qui hanc Ec-

clesiæ securitatem, divino ore promulgatam, violant, contra libertatem venire dici possunt: qui Christianos cœtus habere prohibent, orare, sacra facere: qui religionis nostræ cursum impediunt, nec sinunt præcones ejus de voluntate Dei omnes homines docere, illi, illi, inquam, sunt, qui Ecclesiasticam libertatem supprimunt, non qui facinorosos homines & larvas sacerdotum, subditos suos in legitimo foro, i. e. civili, (opposito spirituali) judicant: non qui tributa exigunt à sacro ordine, vectigalia & publica onera: non qui possessione immobilium Ecclesiasticis personis interdicunt: aut ædium sacrarum extructione absq; venia Principis quovis locorum facienda: non qui officia Sacra conferunt, Episcopatus, præbendas, parochias: qui Synodos cogunt, leges ferunt de sacris rebus, modo non adversas divino præcepto: Denique non qui super decimis, matrimonio, aut aliis, quas sibi excogitarunt, spiritualibus causis jus dicunt. Hæc adeo non improbantur Deo, aut Ecclesiæ libertatem lædunt, ut ex adverso primi religionis Christianæ fundatores, Divi Apostoli ea omnia sub civili potestate ad judicium boni & mali sufficiente comprehenderint, nec invenies totis trecentis annis, quibus sub inimicorum fævitia Ecclesia gemuit, super istis causis litigatum esse: imo multo post etiam, ubi victis patientia & precibus parricidis emersit ex laniena & sordibus. & secure lucem aspexit, modestiam tenuit, diuque oblivisci non potuit eorum quorum favore erecta atque ditata præsenti felicitate frueretur. Demum enim ultimis seculis id accidit, cum jam oppressa

oppressa opibus suis pietas Principum beneficia cepit divino juri adscribere: & privilegia in debitum convertere. Tunc quicquid in rem sacri ordinis esset, quicquid ambitionem, superbiam, mollitiē, luxum, libidines foveret, Ecclesiasticæ libertatis divino charactere signatū, & sic paulatim tutissimo illo operculo tota colluvies vitiorum obruit Ecclesiæ sanctitatem, quæ tot miraculis olim & signis resplenduit, quot nunc iniquitatibus polluta velut inter lutum & pulverem lucem amisit.

§. 16 Nudæ igitur & sibi ipsi relictæ ecclesiasticæ libertatis summa in divini cultus libero exercitio est & propagatione. Ornamenta quæ accesserunt, vel spolia sunt ab invitis rapta: vel imperantium plumæ, ut plurimum, id est, immunitates & privilegia, quibus eam vestire voluerunt: orta non ex divina aliqua & immutabili lege: sed jure humano, quod plerique inter pontificios Doctores etiam ipsi agnoscunt: adeoque infra arbitrium & voluntatem eorum posito quibus rogare & abrogare leges licet. Inter immunitatem & privilegium non invenio aliam differentiam, quam quæ est inter speciem & genus Quippe omnis immunitas est privilegium, sed non est omne privilegium immunitas. Hæc enim in eo tantum consistit, ut non teneamur aliquid facere, ad quod alii cives obligantur: Illud præterea comprehendit, ut possimus facere, quod cæteris nefas. Ita tributis extraordinariis non subjici, immunitas est & privilegium: sed judicare sui ordinis personas, non raptandas ad civile forum: privilegium

tantum. Sed de privilegiis Ecclesiarum tam personis quam rebus indultis alio loco prolixius dicendum. Nunc satis est ea notasse, quæ conservandis rebus proficiunt: qualia sunt, vacuitas à (*a*) sordidis muneribus, (*b*) ab extraordinario & superindicto, (*c*) à capitatione. Item quod contra Ecclesiam non nisi (*d*) centum aut (*e*) quadraginta annis præscribatur: quod ipsa (*f*) non teneatur edere Fisco: neque (*g*) majores usuras solvere: nec creditori electionem permittere rerum in solutum dandarũ: quod prædium ex causa alieni æris venale, si emptorem non inveniat, possit ipsi creditori in solutum dare decima parte plus æstimatum, quam revera valet: & cætera. Ista privilegia qui violant, tenentur (*h*) sacrilegii, perpetuæ deportationis exilio damnandi.

§. 17. Ne vero Ecclesiam necesse sit immota sterilique suarum rerum custodia officia pietatis deserere, aut sibi ipsi deesse incommodo vitæ genere vel honesta invitantis fortunæ occasione: permissum est fieri alienationem duplici casu: scilicet necessitatis & perspicuæ utilitatis. Necessitas vel est ipsius Ecclesiæ, vel Reipublicæ, vel denique privatorum, maxime Christianæ proximitatis & fraternitatis contemplatione sublevandorum. Necessitatem Ecclesiæ (*i*) æs alienum facit, cui solvendo si reditus aliaque bona non sufficiunt, vasa etiam sacra & res ad Divinum

(*a*) l. 5. C de SS. Eccl. Nov. 131. c. 5. (*b*) d. l. 5. C. de SS. Eccl. & ibid Bart. (*c*) l. 8. de SS. Eccl. (*d*) l. 23. pr. & §. 1. C. de SS. Eccl. (*e*) Nov. 131. c. 6. (*f*) Jas. ad l. Si legatum §. ne quisquam ff. de edend. n. 5. (*g*) Ritersh. ad Nov. part. 1. c. 8. n. 71. Nov. 120. c. 4. (*h*) l. 5. C. de SS. Eccl. (*i*) Nov. 46. & 67. & 120.

num cultum consecratas licet vendere, vel creditori in solutum dare. Cum (*a*) Republica ex causa communis utilitatis instituenda permutatio, re, quam cedit Ecclesia, æquivalente aut etiam meliore compensata. Igitur si quos agros aut loca habent Ecclesiæ commoda civitatis rationibus, ea non impediuntur publico bono impendere, recepto alio. Necessitatibus proximi miseratione subvenitur tum ex Magistri nostri præcepto: tum recordatione humanæ sortis, quæ incertis vicibus inter omnes ludit, & dum nemini à cœcis ictibus fortunæ securitatem promittit, omnes vocat ad humanitatis officia, sibi etiam exhibenda, cum laborare incipit. Hinc ad (*b*) captivorum redemptiones, (*c*) sustentationem pauperum, famelicorum alimoniam, denique (*d*) humanda fidelium reliquia prodigam esse suarum rerum Ecclesiam, pars est eximiæ pietatis, cui nec indignari leges possunt, nec impedimentum ponere: imò applaudunt publicis laudibus & exquisita argumentorum efficacia, removentium absurditatis opinionem, cum (*e*) *animæ hominum quibuscunque vasis vel vestimentis præferuntur.* Tum intercedunt sua auctoritate, & Clerum negligentius versantem in hoc officio tempestivis admonitionibus accendunt, aut succedanea ope castigant. Unde non modo annonæ deficientis tempore fas est Ecclesiis vendere frumentum, sed si velut flagellatores retinent, ad divulgationem (*f*) cogi possunt.

(*a*) Nov. 7. c. 2. (*b*) l. 21. C, de SS. Eccl. Nov. 120. c. 9. (*c*) d. l. 21. (*d*) Ambros. de Offic. l. 2. c. 28. (*e*) d. l. 21. in fin. C, de SS. Eccl. (*f*) Bart. in l. 1. C. Ut nem. lic. empt. spec. n. 6.

Evidens utilitas est altera causa permissæ alienationis. Non enim ex lucri invidia, sed circumscriptionis dolive metu administrationi rerum limites positi sunt. Hæc ratio legis cum cessat, nulla est amplius ejus obligatio, nec quæ dubiis contractibus adhibenda scrupulositas, in plano faciliq; emolumento desideratur. Examen vero luculenti commodi vel ex conditione rerum sumitur, vel conventionis fine. Prima rerum divisio corporalium est & incorporalium; Illarum aliæ mobiles, ut frumentum, pecuniæ, animalia, fructus & similis generis res, ex reditibus, pensionibus, decimis collectæ. Earum haud est difficilis alienatio, consumptibilium præcipue, & quæ servando servari non possunt. Quippe non minor utilitas exonerari superfluis & perituris, quam ad vitam necessaria comparare. Hæc igitur ut haberi possint, illorum jactura facienda est. Nam ut totum humanum genus, ita & sacer ordo non ex aëre pascitur vestiturque, sed opus habet quotidianis necessitatibus ad imbecillitatem naturæ fovendam. His parandis liberæ manus esse debent, & explendis humanitatis desideriis sufficientes. Quid enim inter congestos auri & argenti montes esurire juvat aut frigere? Ista naturæ deficientis subsidia seu permutatione compares, seu pretio emas ex venditis aliis rebus collecto, nihil interest. Atque propterea in quatuor velut classes divisæ sunt Ecclesiarum opes, quæ ex rerum aut redituum fructibus percipiuntur. Una pars episcopi est, altera ministerii, tertia pauperibus destinata: quarta ædium sacrarum ruinis: Quicquid singulis cedit ex hac opum

opum erogatione, recedit ab Ecclesia, & fit ejus, qui portionem suam accipit, in quoscunque iterum usus ab illo impendendam. Si quæ sunt adhuc aliæ res mobiles, magis idoneæ, ut inter divitias in fundo lateant, velut gemmæ, uniones, & superflua vasa, illæ quidem tam crebris motibus non obnoxiæ, quia velut peculia in recessu asservantur: * tamen cum utilitas apparet, injectio manus fit, & citra religionem ex recondito sinu in lucem eruuntur: (a) etiam ante immobilium distractionem. (b) Nec instrumentis quidem parcitur ad cultum divinum dicatis, si superflua sint, vel minus necessaria. (c) Unde forte conjici potest, hæc mobilibus accenseri: alia vero intra justam usus mensuram consistentia immobilibus. Aliæ res soli firmius incumbunt suo pondere, sed quas tamen eodem utilitatis vecte movere licet. Nam generalis est exceptio legis, (d) *nisi utilis sit venditio.* Quare si quæ bona Ecclesia habet, ipsi ob sterilitatem damnosa, forte quod prædia tributorum onere exhausta, unde nulli in Ecclesiam reditus, quos ipse fiscus consumit, ea (e) donari & concedi, nedum vendi possunt: (f) nulla habita solennitatum ratione, quas in immobilium alienatione jura exigunt. Incorporalia, velut jura, quæ in rebus ipsis constituuntur, ut sunt quædam alienationum species, ita ex liquida utilitate metiuntur. Qui sibi usumfructum vult ab Ecclesia da-

(a) l. 17. §. 5. C. de SS. Eccl. (b) Nov. 120. c. 10. (c) Gotorf. ad d. c. 10. lit. g. (d) l. 17. §. 1. C. de SS. Eccl. (e) l. 17. §. 1. C. de SS. Eccl. Nov. 120. c. 4. & 7. §. 1. (f) Jas. in l. mandata ff. de Offic. Ep. cui mand. est jurisd. n. 9.

ri, (*a*) eum redimere debet alia re non minoris æstimata, nec pauciorum redituum. Emphyteusin constituere licet, (*b*) sed sine canonis diminutione, nisi, (*c*) quod post additum, sexta parte: nec (*d*) olim aliam quam temporalem, non ultra tertiam generationem durantem. (*e*) hodie etiam perpetuam. Cum Ecclesia credito opus habet, plerunque (*f*) generale pignus permissum, speciale prohibitum: nisi (*g*) *fiscalium, tributorum, aut alterius cujuslibet supervenientis necessitatis nomine.* Quæ vero illa superveniens necessitas? forte neque hic extra omnem utilitatis considerationem posita, quippe si (*h*) *mutuum, quod sub hypothecâ sumitur, profuturum est ad liberationem debiti ex successione contracti: aut ad usus alios necessarios loco venerabili impendentes, aut ad aliam magis necessariam rem redimendam: aut ad imminentem venerabis domus restaurationem.* Pignori cohæret antichresis, quæ ex iisdem caussis constitui ita potest, ut (*i*) *creditor possideat rem, & ejus fructus colligat, & reputet sibi tam in his creditis pecuniis, quam in usuris.* Conventionis finis aut est utilitatis fortuitæ, nec primo intentæ, sed inopinatò resultantis: (*k*) quomodo ad exemplum minoris, alienatio convalescit sine debitis quoque solennitatibus facta, ubicunque Ecclesia conditionem suam meli-

(*a*) l. 14. §. 5. C. de SS. Eccl. Nov. 7. c. 4. Nov. 120. c. 2. & 9. (*b*) l. 17. §. 1. l. 24. §. 4. C. de SS. Eccl. (*c*) Nov. 7. c. 3. (*d*) d. Nov. 7. c. 3. (*e*) Nov. 120. c. 1. & 6. (*f*) Nov. 7. c. 6. (*g*) Nov. 120. c. 4. (*h*) l. 17. §. 1. C. de SS. Eccl. (*i*) Nov. 120. c. 4. (*k*) Jas. in l. cum hi §. cum transactionem ff. de Transact. n. 2.

meliorem facit. Aut propositæ & designatæ: velut in permutatione, quæ facienda (*a*) *cum re magis necessaria, & reditum non minorem eo, quod datur habente.* In venditione, (*b*) *quando pretium ejus, quod venditur, profuturum est ad liberationem debiti ex successione contracti, aut ad usus alios necessarios, loco venerabili impendentes, aut ad aliam magis necessariam rem redimendam: aut ad imminentem venerabilis domus restaurationem.* Ut paulo ante de pignore dictum. (*c*) In rebus, quas Ecclesiæ minores invicem commutant, modo ne donum sint imperatoriæ domus. Denique introductæ legibus quædam solennitates, in alienatione immobilium observandæ ad id, ut contract⁹ valeat. De iis videri (*d*) jura possunt & (*e*) Doctores. Minoris æstimamus, quæ jus canonicum pro se excogitavit, nisi quantum sunt publicis moribus recepta. Tradunt ea prolixè Jure-consulti, & inter eos (*f*) Schurffius, Bartolus Panormitanus, Felinus, & infiniti canonum Doctores: pleriq́ue mancipia Romanæ Curiæ, &, quod sequitur, adulatoriâ absurdissimarum sententiarum strue, quæ æmula placendi contentione immensum excrevere, Reipublicæ graves. Atque his actibus eminens dominium cum effectibus dominii privati ordinatione & regimine concurrit.

§. 18. Sequuntur nunc, qui extra consortium soli imperant, hoc spectabiliores, quo minus

nus

(*a*) l. 17. §. 1. C. de SS. Eccl. (*b*) d. l. 17. §. 1. (*c*) Nov. 120. c. 7. (*d*) l. 17. §. 2. C. de Eccl. Auth. Hoc jus porrectum. ib. (*e*) Rittersh. ad Nov. part. 1. c. 8. n. 43. (*f*) Cent. 2. Conf. 7. & Dec. 3. Conf. 30.

nus videntur famulari alieno commodo, sed in proprio regno esse, suisque auspiciis res gerere non ingratiis modo veterum possessorum; verum etiam damno. Semper enim detrahitur illis aliquid, sæpius Reipublicæ commodo & lucro: aliquando etiam privatorum causa, quibus tantum adjicit diutina alienæ rei possessio, quantum incuriosa familiaris rei recensitio veteri domino abstulit. Usucapio hoc præstat publico bono introducta, ne dominiorum incertitudines litium molestias perpetuent. Quare fatales temporum ordines definiti, intra quos leges unumquemque jubent non modo censum habere bonorum; sed etiam de amissis diligenter inquirere. Sic autem constituta illa spacia, ut nec temporis angustia diffusam latèque regnantem Patrisfamilias opulentiam ab exacta cognitione rerum excludat, nec præmium sit supinæ ignaviæ. Tot anni indulti ad habendam quæstionem qui ditissimo civi suffecerint, ut detrimentum sentiat & reparet. Hoc vero cùm elabi patitur, tam indignùm auxilio jura censent quam dignum, qui damnosam desidiam experiatur: tum præterea auctoritas legum ista pœna asseritur. Etenim non parum interest Reipublicæ, quo quisque animo rem suam curet. Nam vix utilis patriæ esse potest, qui domi torpet. Ob eam causam præcepta singulis gnavis & industriis bonorum curatio, eaque excitata proposito commodo, ut gravis veternus merita pœna coercitus. Quippe tam facile est provido domino lucrum ex alieno facere, qui scilicet profutura sedulitate favorem legum meritus
uti

uti tempore & publico beneficio noverit: quam alter somnolenta incuria se suaque perdiderit: cujus seu vitio seu errore it, ut leges res ejus neglectas ac velut pro derelicto habitas diligentiori addicant, notæque virtutis homini. Quod autem de præsumpto domini derelinquentis consensu pro transferendo dominio afferunt, fictio juris est magis in contumeliam desidiæ concepta, quam ut explorata voluntate, quæ nunquam est proclivis in proprium damnum, nitatur. Totum igitur negotium dominio eminente conficitur, quod res à priore possessore ignavè habitas industria & labore vendit, Deorum exemplo, eodem pretio omnia subhastantium. Nec quidem hic omnino Ecclesiis parcitum, quamvis negari non possit, ignaviam eis diutius impune esse. Cum enim alibi decem, viginti, aut, quod longissimum est, triginta annorum decursu præscribi res & jura possint, cum sacro ordine mitius actum longiore termino indulto: primo quidem (a) centum annorum, quantum vix hominum ætas capit: additaque legi ratio, *ut inter divinum publicumq́; jus & privata commoda competens discretio sit.* Post contractum rursus spacium, & (b) quadraginta annis inclusum, ne quidem Ecclesia Romana excepta, cujus nulla mentio in illis Novellis fit, quæ anteriora jura corrigunt. Quare si error non est, certe falsi crimen Irnerii, qui authenticæ suæ, *quas actiones*, novam exceptionem admiscuit, deinde à (c) Fachinæo non majore adulationis

(a) l. 23. C. de SS. Eccl. Nov. 9. (b) Nov. 111. & Nov. 131. c. 6. (c) l. 8. Contr. c. 3.

tionis studio defensam, quam stulta & molestâ eruditione: quod post alios multos & (*a*) Rittershusius notat.

§. 16. Nunc ad actus eminentis Dominii pervenimus, ipsi Republicæ utiles. Veluti *detractionem seu decimationem bonorum*, cum migrantibus sedes religiosorum familiis, certa bonorum portione, quæ plerunque decima est, venia redimitur transferendi fortunas in aliam civitatem. Nam quæ hic est aliorum civium conditio, ut absque imperantis permissu nulli liceat â Republica exire, & aliam sibi quærere patriam, eadem quoque sacro ordini dicta, quem neque naturæ lex, nec divini juris sanctio ullâ civilis imperii parte exemit. Interim humanitatis laudem Princeps habet, qui innoxiæ libertati favet, & nisi magnæ rationes dissuadeant, patitur civem illo discessu sibi consulere: sed admonitum prius accepti beneficii, ne, quod gratiæ ac lenitati debetur, jure factum putet. Hæc recognitio facile impetrabitur, si portio bonorum, quæ exeuntē sequuntur, intra regnum maneat, tanquam liberi commeatus merces. Videmus hunc morem publicum esse, & receptum omnibus gentibus, plerunque tamen ita temperatum, ut minori constet Ecclesiis sua libertas. Sæpius enim gratis dimittuntur, nisi invidiosæ opes publici boni causa delibandæ. Sed illud in arbitrio Reipublicæ positum, quæ si jure suo uti vult, aut omnino negato transitu claudit ostia civitatis, aut quantum satis est veniæ pretium de perituris sibi rebus servat. Est alius in *multa* actus, quæ peccan-

(*a*) Ad. Nov. part. II. c. I. n. II.

peccantibus irrogatur ad ærarii augmentum. Facto periculo comperimus, iisdem delictis Ecclesiasticas personas obligari posse, quibus alii tenentur. Unde pœnarum paritas utrobique possibilis, & quando fert casus, etiam necessaria. Illæ autem in pecuniariam multam interdum terminantur, ubi erratum expiari tantillo supplicio potest. Id cum accidit, dictam judicio multam exequitur eminens dominium, & sacrum ordinem ad solvendum cogit. Est autem multa pars quædam *Confiscationis bonorum*, quâ virtualiter ut species comprehenditur. Hâc graviora peccata luuntur, & proxime infra mortem posita. Oportet autem, ut huic supplicio locus sit, totum collegium deliquisse, aut singulorum delicta participasse universitatem, scientem, nec prohibentem, Idem enim est morali æstimatione facere malum: & non avertere quod possis debeasque. * ὁ δυνάμενος παῦσαι, inquit (*a*) Thucydides, ἀληθέστερον δρᾷ. Et (*b*) Cicero. *Neque vero multum interest, præsertim in Consule, utrum ipse perniciosis legibus, improbis concionibus, Rempublicum vexet, an alios vexare patiatur.* Inde apud (*c*) Livium, *Propinqui Regis Tatii legatos Laurentium pulsant: cumque Laurentes jure gentium agerent, apud Tatium gratia suorum & preces plus potuerunt: igitur illorum pœnam in se vertit.* Atque hoc est, quod Agapetus ad Justinianum ait, ἴσον τῷ πλημμελεῖν τὸ μὴ κωλύειν τοὺς πλημμελοῦντας. Ita versum ab Arnobio. *Par est delinquere, & delinquentes non prohibere: quisquis patitur peccare peccantem, is vires sub-*

(*a*) l. 6. (*b*) in Pison. (*c*) l. 1. c.

ſubminiſtrat audaciæ. Geminum illud Auguſtini, *qui deſinit obviare, cum poteſt, conſentit:* Et Salviani. *Poteſtas magna & potentiſſima quæ prohibere ſcelus maximum poteſt, quaſi probat debere fieri, ſi ſciens patitur perpetrari:* Et Philonis in Flaccum; * ὁ γὰρ ἐπιπλήττειν ἢ τὸ παύσασθαι ἐπέχειν ἂν δυνηθεὶς, εἰ μὴ κεκώλυκε, δῆλος ἦν ἐφιεὶς καὶ ἐπιτρέπων αὐτός. Ex hoc jure Chryſoſtomus omnes Antiochenos ſtatuarum crimine involvit. * δι' αὐτὸ οὖν τοῦτο κολάζῃ, δίδως δίκην τὴν ἐσχάτην, ὅτι μὴ παρῆς μηδὲ ἐκώλυες, μηδὲ τοὺς ἀκοσμοῦντας κατεῖχες, μηδὲ ἐκινδύνευες ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν βασιλέα τιμῆς. οὐ μετέσχες τῶν τετολμένων; ἐπαινῶ τοῦτο, καὶ ἀποδέχομαι. ἀλλ' οὐδ' ἐπέσχες τὰ γενόμενα, τοῦτο κατηγορίας ἄξιον. Tali igitur ſenſu illud Heſiodi accipiendum. * πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ. Quod eximiè à Proclo ita expoſitum, * ὡς ἐξὸν κωλύειν, μὴ κωλύουσα τοῦ ἑνὸς πονηρίαν. Nam extra hanc ſcientiæ & neglectus culpam nemo alieno crimine reus eſt, ſed ſuo periculo quisque peccat. Rhodii apud Senatum publicam cauſam à privata ſeparantes, (*a*) *nullam eſſe Civitatem*, inquiunt *quæ non improbos cives aliquando, & imperitam multitudinem ſemper habeat.* Hinc cautio fœderibus adjecta: *ſi defexit publico conſilio:* qua Zeno niſus, pro Magnetibus deprecator apud Quintium oravit, (*b*) *ne unius amentiam Civitati aſſignarent: ſuo quemq; periculo facere.* Bene Auguſtinus. *Aliud eſt, quod in populo quisque habet peccatum proprium, aliud quod commune, quod uno animo fit, & una voluntate ad aliquid multitudine comparata committitur.*

Iſtud

(*a*) Liv. l. c. (*b*) Liv. l. 45. c.]

Istud tamen inde colliges, si ex scientia & permissione delicti, quod impediri potest & debet, communicatur pœna singulorum, & in totam universitatem transfunditur, id multo magis fieri ex jussu & mandato, ex consensus requisiti præstatione: ex ope & auxilio, sive subsistente intra consilium, seu propius accedente ad vitiosi facti impletionem. Denique ex receptu, laudibus atque assensu. Ejusmodi seu factis seu imprudentia & neglectu si aliquod Sacrum Collegium singulorum culpam recepit, aut proprio & communi crimine peccavit, ipsum pœnâ sentit, dignam delicti atrocitate: igitur aliquando etiam ultimam & summam, quæ in universitatem cadere potest: id est bonorum publicationem cum dissipatione corporis conjunctam, & hinc morti naturali adæquatam. Sicut enim hominis ultimum supplicium mors est, ita πόλεως θάνατος ἀνάστατον γίνεσθαι: quod fit dissolutione vinculi communitatem copulantis. Cæterum punita universitate non semper singulos proprie puniri verum est. Etenim tam distincta delicta sunt singulorum & Communionis, quam supplicia. Adeoque si publicatione bonorum Universitas punitur, communia tantum bona & publica in fiscum rediguntur, singulis, quod privatum est, illibatum manet: sicut ex adverso non tangit Collegium privati patrimonii adnotatio: (a) nisi vel universitatis crimen singuli participaverint, vel singulorum culpam universi: fieri utrumque potest: illud, cum habito consilio omnes in idem scelus consentiunt. Nam si quidam testentur

Hhh dissen-

(a) Vid. Observ. m. in Hug. Grot. l. 2. c. 21. §. 18.

dissensum, victi majoris partis improbis cupiditatibus, privatim eis sine fraude est plurium insania. Hoc iis modis, quos paulo ante exposuimus. Verum ista Singulorum ab Universitate separatio in criminis & innocentiæ quæstione vix locum apud Ecclesias habet, ubi Sacer Ordo, præsertim religiosæ Societates proprii nihil habent, fere autem omnia communia, & ad rationes totius Collegii referenda: quibus publicatis quomodo singuli religiosi, etiamsi aliqui innocentes, sua servent ex naufragio, quæ nulla sunt, nondum video. Adhæc insignis efficacia dominii eminentis cernitur *in repetitione prodigæ donationis* errore majorum Ecclesiis factæ maximo Reipublicæ incommodo. Ejus juris illustre exemplum Otto III. Imperator dedit, qui ipsius Pontificis Sylvestri consilio, (non auctoritate) anteriorum Imperatorum donaria Romanæ Ecclesiæ facta sive ut commenta & mendacia explodit, seu ut vitiosa & prodiga revocat. Extant ejus Tabulæ apud (a) Baronium, à Marquardo Frehero erudito commentario illustratæ, quas frustra Baronius sublestæ fidei arguit. Nec enim ipse dissimulare potuit, tempore Benedicti XII. *in ipso thesauro Ecclesiæ Romanæ inventas*, & Pontificem authenticum exemplar jussisse in lucem vindicandum. Quin Cardinalis fretus earum tabularum autoritate Johannem Diaconum primum auctorem facit Constantinæ donationis tam longo tempore creditæ, nec aliud habet, quo falsi crimen innocentibus literis impingat, nisi dissonas ab Ottonis I. & Heinrici II. dona-

(a) Ad Ann. 1191.

donationibus voces, dubiis illis & incertis, & multo evidentius convincendis suppositi partus. Saltem enim à Nepote mentio fieri debuit avitæ liberalitatis, ut recentis adhuc nec incognitæ, si unquam Magnus Otto imperii opes tam insane prodigere voluit. Quibus autem vetustioribus usi Pontifices, ut bonam Italiæ partem occuparent, sive ad veritatis speciem effictis, seu vere & reapse datis, omnes Imperator inducit, bonaque postliminio ad imperium reducit, à Sede Romana mala fide & mendaciter possessa: is actus est eminentis dominii, ad se trahentis subditorum res extincto privatæ proprietatis jure. Lubet autem ipsum Ottonem audire in revocatoria actione. *Confusis papaticis legibus*, inquit, *& jam abjectâ Ecclesia Romanâ in tantum quidam Pontificum creverunt, ut maximam partem imperii nostri Apostolatui suo conjungerent, jam non quærentes, quæ & quanta suis culpis perdiderunt: non curantes, quanta ex voluntaria vanitate effuderunt, sed sua propria, utpote ab illis ipsis dilapidata dimittentes, quasi culpam suam in imperium nostrum retorquentes ad aliena, i.e. ad nostra & nostri imperii maxime migraverunt. Hæc sunt enim commenta ab illis ipsis inventa, quibus Johannes Diaconus, cognomento digitorum, munitus præceptum aureis literis scripsit, sub titulo Magni Constantini longa mendacii tempora finxit. Hæc sunt etiam Commenta, quibus dicunt, quendam Carolum Sanctum Petro nostro publica tribuisse. Sed ad hæc respondemus ipsum Carolum nihil dare jure potuisse, utpote iam à*

Carolo meliore fugatum, jam imperio privatum, jam destitutum & annullatum. Ergò, quod non habuit dedit. Sic dedit, sicut nimirum dare potuit, utpote qui male acquisivit, & diu se possessurum non speravit. Spretis igitur commentitiis praeceptis & imaginariis scriptis ex nostra liberalitate S. Petro donamus, quae nostra sunt, non sibi, quae sua sunt, velut nostra conferimus. Enumerat deinde dona sua Imperator, octo Comitatus, quos Sylvestro largitus est, non aliquo compensationis jure, sed ex imperiali munificentia, & amoris causa, in Praeceptorem suum concepti. Nam & sine remunerationis necessitate licuit Ottoni prodiga munera revocare, si melius judicasset, ingentem bonorum jacturam, etsi merito à Romana Ecclesia sentiendam, non aliquo munusculo solari. Praeterea nec Imperator sine exemplo tam invidiosum opus suscepit, nec ipse fuit ultimum exemplum. Nam in aliis regnis crebrae extant ejusdem consilii imitationes, & utiles publico bono.

§. 20. Sed prae aliis duo sunt actus dominii nostri, virtute sua digni, qui seorsim nominentur. Unus scilicet, ordinarius, *Tributum*, etiam ab Ecclesiis pro numero possessionum exigendum. Nomine tributorum hic laxiore utimur, ut vectigal etiam includamus, imò quodvis onus, Reipublicae causa ferendum: Nam adstrictiori notione tantum eam pensionem notat, quae ex censu privatae rei colligitur. Hoc solum tamen est, quod semper eminente dominio imperatur, & contribuentis subjectionem arguit.

Nisi

Nisi enim Principi competeret facultas in fortunas subditi, (*a*) verba sunt Clarissimi Hornii, *nec ullum tributum indicere, nec quantitatem ejus definire, nec quicquam postulare à subditis posset.* Aliorum onerum injunctio potest diversam causam habere, nec indubitatam de subjectione fidem facit. Satis id vectigalia docent, (*b*) *quæ etiam à peregrinis solvuntur ob transitum per vias publicas, pontes, fora, aut distractionem mercium, cum lucro. Tributa autem à solis subditis præstantur propter bona sua.* Sed de his quoque meminisse aliquid debemus tum propter materiæ nominisque vicinitatem, tum quod par sit ubique Sacri Ordinis conditio. Naturali & divino jure Ecclesiasticis personis nihil de immunitate cautum esse, jam supra diximus: ex quo sequitur illa jura frustra ad probandam à tributis exemptionem allegari, quæ omnes subditos nulla ordinis differentia relinquunt civili imperio; imò ad obsequii & præstationum debitam necessitatem, inter quas præcise & tributa & portoria referunt, adstringere videas. Divus Paulus, cum dixisset Romanis, πάση ψυχὴ ἐξυσίαις ὑπερεχύσαις ὑποτασσέσθω, (*etiamsi Apostolus sit, etiamsi Evangelista : etiamsi propheta*, ut ait Chrysostomus, ad hunc locum. itemque Bernhardus ad Archiepiscopum, *si omnis & vestra, quis vos exemit ab universitate?*) propediem effectum subjicit, per officia de illa subjectione testantem; quæ nam? tributa, vectigalia, timorem, honorem διὰ τῦτο γὰρ, ait, καὶ φόρυς τελεῖτε: λειτυργοὶ γὰρ Θεῦ εἰσιν εἰς αὐτὸ τῦτο προσκαρτερῦντες: ἀπόδοτε

(*a*) De Civit. l. 2. c. 4. §. 17. (*b*) Joh. Frid. Horn. de Civ. d. l.

οὖν πᾶσι τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος. τῷ τὸν φόβον τὸν φόβον, τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμήν: ergò quæcunque anima ſubjecta eſt, ea tributum ſummis poteſtatibus debet, vectigal, timorem atque honorem. Sed ex Chryſoſtomi, Bernhardi, omniumque piorum patrum ſententia ſubjectæ ſunt animæ etiam Apoſtolorum, Evangeliſtarum, Pontificum, Archiepiſcoporum: nemo enim excipitur à Paulo, ut omnes includat: igitur ad eosdem pertinet etiam tribuẽdi obligatio: rurſus ſi tributum ideò pendendum eſt, quia Magiſtratus miniſtri Dei ſunt, in id incumbentes, ut ſcilicet ſervandæ Reipublicæ cauſa ex poſſeſſionum modo definiant ſtipendia, quæ ratio Clerum exemit, prædia civitatis, quibus ineſt illud publicum onus, uſurpantem? Bene (a) D. Hilarius, *ſi enim nihil ejus*, (i. e. Cæſaris) *penes nos reſederit, conditione reddendi ei, quæ ſua ſunt, non tenebimur. Porro autem, ſi rebus illius incumbimus, ſi jure poteſtatis ejus utimur, & nos tanquam mercenarios alieni patrimonii procurationi ſubjicimus, extra querelam injuria eſt, Cæſari reddi, quod Cæſaris eſt. Deo autem, quæ ejus ſunt propria reddere nos oportere corpus, animam, voluntatem, ab eo namque hæc profecta & aucta retinemus. Si* (Chriſtus ſcilicet) *non habuit imaginem Cæſaris, cur dedit cenſum?* inquit (b) Ambroſius, eodem ſenſu *non de ſuo dedit, ſed reddidit mundo, quod erat mundi: & tu, ſi vis non eſſe obnoxius Cæſari, noli habere, quæ mundi ſunt: ſed ſi habes divitias, obno-*

(a) Comm. in Matth. cap. 23.
(b) Comm. in Luc. l. 10. cap. 20.

obnoxius es Cæsari; si vis nihil Regi debere terreno, relinque omnia, & sequere Christum. Ad Paulum redeo, qui denique illo ad Romanos loco jubet omnem animam reddere id, quod cuiq; debetur: tributum, cui tributum, vectigal, cui vectigal, timorē, cui timorem, & cętera. Debetur autem tributum summis potestatibus, quod dum omnis solvere jubetur, includitur & sacer ordo, illis animabus à Christiana & orthodoxa Ecclesia semper accensitus. Idem ante Apostolum jam Magister ejus docuerat Christus, præcipiens reddere Cæsari quæ Cæsaris sunt, quod dictum, ut ex Hilarii & Ambrosii adscriptis locis patet, hoc sensu explicavit antiqua pietas. (a) Ejusdem Ambrosii hæc quoque sunt. *Si censum Dei Filius solvit, quis tu tantus es, qui non putas esse solvendum? & ille censum solvit, qui nihil possidebat, tu autem qui seculi sequeris lucrum, cur seculi obsequium non recognoscas? Cur te supra seculum quadā animi arrogantia feras, cum seculo sis misera cupiditate subjectus?* Et ne de Laicis solum loqui putes sanctum virum, idem de se, suique ordinis hominibus, *si tributum Imperator petit,* (b) ait, *non negamus:* AGRI ECCLESIÆ SOLVUNT TRIBUTUM Et id oneris Christiana Ecclesia, quamdiu jugum & servitutem infidelium Principum toleravit, sine querelis subiit, felicem se beatamque arbitrata, modo exsoluto debito licuisset ipsi jure & securitate aliorum civium uti. Postquam vero proscripta gentilium superstitione suos Imperatores vidit, tum rursus illis privilegiis atque immunitatibus

Hhh 4 obrui

(a) Comm. in 2. Luc. l. 5. c. 5. (b) Orat. in Auxent.

obrui cepit, quorum supra meminimus: nunquam tamen ante novissimas Pontificum artes ita prorsus libera suique juris, ut ad tributa aliasque publicas necessitates nullo modo potuerit compelli. Nam seu Orientis imperium spectes, seu occidentis, in Carolo M. inchoatum, mansere aliqua pristini oneris vestigia in superioritatis recognitionem & boni publici causa. Græci Imperatores Ecclesiam subjecere (*a*) ordinariis tributis, & (*b*) collationibus: itemque impensis ad (*c*) itinerum, (*d*) pontium, & (*e*) mœnium instructiones: denique servitiis Reipublicæ exhibendis, qualia sunt, (*f*) quod Ecclesiæ naves sacras, ultra duorum millium capaces, nulla exceptione admissa commodare debeant ad publicarum specierum transvectiones, (*g*) quod angaria, parangaria, plaustra, vel quodlibet munus ad felicem expeditionem imperatorii Numinis præstare. Francorum leges nulla prædia tributaria imperio permittunt eo nomine immunitatem consequi, quod possideantur à sacro ordine, nec rem aliter nisi cum onere suo transire patiuntur: *Ut de rebus*, ait (*h*) constitutio quædam, *unde census ad partem Regis exire solebat, si ad aliquam Ecclesiam tradita sunt, ut reddantur propriis hæredibus, aut qui eas retinuerit, illum censum persolvat.* Et (*i*) alia. *Quicunque terram tributariam, unde tributum ad partem nostram*

(*a*) l. 8. C. de S. S. Eccl. (*b*) l. 5. C. Eod. (*c*) l. 7. C. de S. S. Eccl. (*d*) d. l. 7. (*e*) Bart. in d. l. 7. n. 2. (*f*) l. 10. C. de S. S. Eccl. (*g*) l. 11. C. de S. S. Eccl. l. 1. C. de Curs. (*h*) Anges. l. 1. 13. c. 15. & 73. Capit. Franc. l. 3. c. 85. & 86. (*i*) Anges. l. 4. c. 14. Capit. Franc. l. 4. c. 37.

nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam, vel cuilibet alteri tradiderit, is, qui eam susceperit, tributum, quod inde solvebatur, omnimodo ad partem nostram solvat: ejusdemque sensus (*a*) tertia; *Qui ad Ecclesias suas remanent Episcopi, suos homines bene armatos nobiscum, aut cum quibus jusserimus, dirigant, & ipsi pro nobis & cuncto exercitu nostro missas, litanias, oblationes, eleemosynas faciant.* * Præterea contigit aliquando Ecclesiis imperari extraordinarium tributum, si respublica laboraret temporum necessitate. A Carolomanno Rege id factum nullo reclamante. *Hoc quoque consensu mystarum & populi Christiani scivimus,* (*b*) inquit Princeps, *ut propter crebra bella, & ferocissimarum gentium, quibus undique cingimur, assiduas in nos incursationes pars ecclesiastica pecunia, nempe duodeni denarii, quem solidum vocamus, contribuantur mihi, quo militibus nostris præmia condigna laboribus solvantur.* Arida eo tempore admodum & humilis libertas Ecclesiastica: immunitate personarum terminata, tum decimis, oblationibus, habitationibus, hortis, prædiisque, quantum singulis annis jugo boum araretur: cætera in censum redacta. *Sancitum est,* (*c*) ait lex, *unicuique Ecclesiæ mansus integer absque alio servitio attribuatur, & presbyteri in eis constituti non de decimis, non de oblationibus fidelium, non de domibus neque atriis vel hortis juxta Ecclesiam positis, neque de præscripto manso aliquod servitium faciant, præter*

(*a*) Capr. l. 7. c. 103. (*b*) Cent. Eccl. 8. cap. 9.
(*c*) Capt. l. 1. c. 91.

Ecclesiasticum; & si aliquid amplius habuerint, inde Senioribus suis debitum servitium impendant. Post hæc cum ambitione papali ingruentibus decretis paulatim totus Sacer Ordo sicut à suprema Principum jurisdictione, ita etiam à censu liberari cepit, cum Pontifex subinde horribilibus bullis adversus eos fulminaret, qui tuerentur publica jura, nec novis imperiis cederent. Hâc ratione paulatim orbis sub jugum missus est, antequam se victum sentiret. Nam accensi Romanæ Curiæ, i. e. canonum recentiorum Doctores suscepto novi operis patrocinio tota volumina implevere fumo & fatuis ignibus inauditæ libertatis, quam non amplius dubitarunt naturæ & divinis legibus conciliare; in ipsa tamen disputationis arce & inter se plurimum discordes, & cum se ipsis. Modo enim quod excludunt janua, postico admittunt; modo refellunt se invicem magna verborum acerbitate. Semper enim, qui propius à vero absunt, ab aliis servili & sordida adulatione Romanæ Ecclesiæ favorem captantibus ita carpuntur, ut hæreticorum & sacrilegii nomina fere sint inter vulgarem accusationis vehementiam: Bartolus fortis hyperaspistes novissimæ libertatis Ecclesiæ agnoscit tamen in ea debitum (*a*) ordinarii canonis, (*b*) tributorum & (*c*) realium onerum: dicit (*d*) amitti dominium propter non solutum canonem: (*e*) committi feudum & emphyteusin nisi

(*a*) in l. 5. C. de S.S. Eccl. n. 1.
(*b* ibid. n. 2. & in l. 10. C. de ann. & trib. n. 4.
(*c*) in l. fin. C. de Exact. trib.
(*d*) in l. 5. C. de S. S. Eccl. n. 2. (*e*) ibid. n. 3.

nisi census exsolvatur. Inde communis sententia, *quod bona Ecclesiarum & Clericorum habeant immunitatem ab oneribus, collectis & exactionibus Laicorum*, cum ista limitatione accipitur, *nisi scilicet hujusmodi bona Ecclesiæ & Clericorum, antequam eorum dominio subjicerentur, essent obligata ad hujusmodi tributa, & certas quasdam & perpetuas præstationes:* tunc enim etiam ex juris canonici præcepto transire cum suo onere rem, nec aliqua immunitate gaudere (*a*) docent. Panormitanus aliquanto clarius, *quod si possessio seu fundus*, (*b*) inquit, *perveniens ad Ecclesiam habeat certum onus annexum, ad illud tenetur, sive habeat ex privata dispositione illud onus*, SIVE EX DISPOSITIONE PUBLICA, PUTA PRINCIPIS, *antequam perveniret ad Ecclesiam*: quod porro exemplo illustrant, (*c*) *quod si* v. gr. *Ecclesia adquirunt rem feudalem, tenentur ad onera, ad quæ tenebantur Vasalli, ex quo erat feudalis, antequam pervenerat ad Ecclesiam.* Eodem sensu alibi (*d*) Bartolus, *quando bona, antequam pervenirent ad Ecclesiam erant tributaria & obnoxia pro collectis, Ecclesia, ad quas postea pervenerunt, tenentur etiam ad collectas*: dato ibidem consilio, ut Princeps, si Ecclesias nimium excrescere divitiis animadvertat, cum Reipublicæ incommodo, cujus oneribus & impensis perferendis Laicorum bona & possessiones non amplius suffi-

(*a*) Vid. Schurff. & ibi all. Conf. cent. 1. Conf. 44. n. 7.
(*b*) in can. Non minus. (*c*) Hostiens. in summ. tit. de immun. Eccl. (*d*) in l. placet, C. de S. S. Eccl. & l. rescripta. §. fin. ff. De Muner. & Honor.

sufficerent, lege publica caveat, ne ullum prædium tributis vacet: ita enim, si quid porro ad Ecclesias illas per veniendum sit, cum onere collectandi transiturum. Cæterum (*a*) alio loco sui ipsius desertor, cum ait. *Si aliqua possessio æstimata & allibrata pro collectis, in libro communis deveniat ad aliquem Clericum, ex quecunque titulo, quod non teneatur solvere collectas, sicuti sui antecessores debebant: nisi in fraudem possessionum clerici fecerunt possessiones in se transferre:* quod ergo supra de oneris inhærentis rei transitione dixerat, id hic turpissima inconstantia delet, & saltem ad casum fraudis Reipublicæ factæ determinat sententiam: mox idem mutaturus, si vel sibi commodum noverit, vel gratum Romanæ Curiæ. Et posterius hoc Bartoli judicium pro anteriore cautela magis placuit, cui, velut in fraudem Ecclesiæ & ejus privilegiorum conceptæ (*b*) illi sequiores pontificii juris Doctores facto impetu dicam scribunt, penitus obliti, privilegia Ecclesiæ, quæ velut sordidos abortus juniorum canonum infelix ætas male usurpata auctoritate enixa est: prius Reipublicæ fraudi fuisse, quam ullæ querelæ essent de fraude Ecclesiis factâ. Ipse Schurffius anxie inter saxum & sacrum pendens, dum scilicet ex una parte cunctatur deserere veritatem, ex alterâ Doctorum Canonum autoritate fascinatur, non satis invenit, (*c*) quo se vertat. Etenim cum ante reale onus cum ipsa re pervenire ad Ecclesias

(*a*) Conf. 180 (*b*) Panormitanus, Felinus, Immola Ludov. de Roma. & alii: à Schurffio d. Conf. allegati. n. 9.
(*c*) n. 7. d. Conf. 44.

fiss scripsisset, (a) nunc periculosum ratus intempestivo veritatis studio Jurisconsultis obstrepere, qui gratiosam auram mancipiorum more occupantes propediem expirare illud onus ajunt, *postquam res pervenit ad personam privilegiatam*, ambigue trepideque assentitur. *Quare concluditur*, inquit, *in puncto juris verius, etiam non attentis consiliis Bartoli, videlicet quod res, quæ consueta erat collectari, si perveniat ad Ecclesiam, amittit hoc onus, & ideò responsio supra à me data ponitur non assertivè, sed subdit limitationem fortasse, per verbum scilicet* vielleicht. Sed ut ipsi aliqua excusatio esset prioris asserti, nec videatur uno ore calidum & frigidum spirare, inepta cautione redit ad vomitum, *tamen crederem*, inquit, *talem responsionem, per adducta pro ea, in principio esse veram, si prædia fuissent vel essent, priusquam venirent ad Ecclesiam, obnoxia certis perpetuis & invariabilibus collectis.* Est adhuc necessitatis casus, quo exhaustis Laicorum bonis nec sufficientibus ad sumptus publicos quidam supplementum ex Clericorum bonis mittunt, tam incertum tamen & concisum, ut vix sentire opem Respublica possit. Nam ex vinculo tantum caritatis (quod plerunque laxum est atque solutum apud illud hominum genus * plus sibi ipsi benevolentium, quam proximo) nulla obligationis vi, paratam executionem habente, determinant officium: quod cum recusant, Principi nulla coactio datur, sed suppliciter ad Episcopum eundum est, ut scilicet cornix cornici oculos

(a) n. 3. ibid.

oculos effodiat: etenim nec ipsi dissimulant, (a) *difficile esse hoc impetrare ab illis, ut constat hactenus etiam, hoc suo officio non respondisse.* Et certum est hac ratione per circulum iri, & vanis ludibriis deludi publicam auctoritatem. Quando enim sperari potest, Episcopum, qui imploratur, seriò de remediis cogitaturum, sibi ipsi præjudicio futuris: aut finge ferentem auxilium, in inopes sacrificulos & ad plebem Cleri derivabitur onus, Optimatibus & purpuratis impune dimissis, qui tamen divitias Ecclesiæ tenent, unde necessitatibus nostris posset satisfieri. Sunt eâ de re querelæ Crassi, Veneti Civis, dignæ, quæ in hunc locum describantur. *Duo sunt adhuc,* (b) inquit ad Baronium Cardinalem, *quæ nisi omnem penitus rationis & humanitatis ex animo sensum amisistis, retinere memoria & assidue cogitare debetis. Alterum, ea, quæ sunt Cæsaris, à vobis possideri, proindeq; ubi publica res ferat, & necessitas exigat, æquissimum esse, ut Cæsari, quæ sua sunt repetenti, satis omnino fiat: quâ tamen in re multipliciter peccatur à vobis, qui vix unquam Cæsari persolvitis id, quod est persolvendum, tenuioribus Sacerdotibus duntaxat imperata pecunia, qui, quoniam pauca tenent, pauca etiam conferre possunt. Locupletissimus quibusque, hoc est vobis ipsis, qui amplissima & opulentissima quæque invaditis, parcendum omnino ducitis. Atque ita Cæsarem maxima suarum rerum parte fraudatis, qui si jure suo velit uti, & pro imperio, quod suum est, accipere, illico turbæ & minæ & clamores illi;*

(a) Schurpf. Cons. 44. n. 15. (b) Antipar. p. m. 24.

illi; quæ sacra sunt attingere nefas esse, quasi vero privati homines non tantum sua, quam Reipublicæ jura donare, & consecrare potuerint, aut ipse Deus, qui à rebus alienis abstinere præcipit, ejusmodi dona rata velit habere, & ea, quæ sunt Cæsaris, reddenda Cæsari jam pridem non sanxerit. Sed utcunque hac tenui nec invidiosa ope demerentes Rempublicam non potuit (*a*) Panormitanus sine reprehensione ferre, qui nisi utilitatem vel necessitatem Ecclesiæ directo & principaliter res tangat, præfractè omne subsidium negat, interim summa negotii cum cæteris ad magistratum Ecclesiasticum missâ. Hæc ipsa jam satis inter se adversa fronte pugnantia qua porro ratione cum illis concilies, quæ videntur pro jure Principum dicere? Scilicet (*b*) *tempore bellorum præsentium, vel quæ verisimiliter possunt timeri, ita quod pariter bona Clericorum & Laicorum in discrimen & periculum ducuntur, cogi conferre, & etiam ad refectionem murorum viarum & pontium ad requisitionem Magistratus laici contribuere.* item, *posse clericos propter istam societatem, quæ venit in Comitatum deprædando, currendo & occidendo gravari ad datia, collectas, & alia onera sordida, ut contra dictas gentes reparetur*: item *teneri ad custodiam civitatis, murorum tempore imminentis belli.* A quo enim cogi possunt? à quo gravari? an à politico Magistratu? certe id (*c*) subjuncta ratio suadet, *quod privi-*

(*a*) in c. non minus. cit. à Schurf. d. Conf. 44. n. 18.
(*b*) ap. Schurpf. d. Conf. 44. n. 18.
(*c*) n. 17. dict. Conf. 44. ap. Schurf.

privilegium generaliter indultum non includit casum publicæ necessitati contrarium, *& si includeret, non valeret* : ergò si non includit, si non valet, cum includit, res redit ad primũ suum statum, quo olim Sacer Ordo subjectus civili imperio : adeoque cessante privilegio (à civilibus legibus aut canonum arrogantia datum id sit, nunc non disputo, quia utrumq; cum necessitatis & utilitatis publicæ exceptione intelligitur) incipiunt respirare pristinæ eminẽtis dominii vires, & nullo ordinis vitæque discrimine, sublato jam externo impedimento, subditis æquali virtute & efficacia incumbere. Habes circa hoc argumentum opiniones Doctorum canonum, discordi concordia ita impeditas & implexas, ut vix sciveris, quid unusquisque prætulerit, nedum electionem autorum feceris inter se hostiliter præliantium.

§. 21. Sed quid interest, quomodo potissimum se illud hominum genus perdat, qui quamcunque elegerint disciplinæ suæ semitam, errabunt; in præsentia curæ nobis sit, quid responderi ad argutias possit, quas pro sua causa excogitarunt. Profectò fere nihil, quod serii nihil afferant aut digni expenso judicio. Nugas, gerras, fabulas de plaustris spargunt : dubiaque pro compertis accipiunt, falsa pro veris. Primò enim, quanta vanitas est & impudentia quod de jure divino gloriantur, Exprimant igitur librum, numerent caput, designent versum, quo tanta libertas nitatur : aut si hærent hic & ad majestatem divinæ lucis, (quæ, quod supra ostensum, sacrum ordinem non minus quam reliquam

tur-

turbam ærarium facit) expallescunt, quæso ne succenseant nobis, quod assensum suspendamus, donec de idoneo testimonio constiterit. Forte autem ad traditiones suas recurrent, illud ignorantiæ ac improbæ cupiditatis asylum? Nihil in universum inclementius contra illas dixerim, saltem de traditione illa fidem faciant ex prima & sanctiore Ecclesia. Concilia requirimus & Patres, qui plusquam sexcentis primis annis de hac causa cum Principibus litem contestati sunt: nisi enim origines traditionum ad Apostolorum tempora liquido recensuerint, nunquam nos eas ex scrutinio Pontificis demum erutas amplexabimur. Ut tacem nihil sacris literis adversum inter oralem Apostolorum doctrinam esse posse. Verum quid frustra ad testes antiquitatis provocamus, quos tamen paulo ante pro nobis stare comperimus, Chrysostomum, Ambrosium, Hilarium, Augustinum? illos quanta lumina Christianæ Ecclesiæ? quantæ sanctitatis & sapientiæ viros? Ut nihil dissimulemus, nondum mille sunt anni, ex quo erigere cristas Pontifices, & inter alias firmandi sui status rationes illam immunitatis licentiam adscribere divino juri. Post duos Gregorios secundum & tertium tandem coercitos violentius exarsit septimus ejusdem nominis, & ut est religio ad dementandos superstitiosæ plebis animos oportunum veneficium, tantum non exemplo Numæ Regis congressum cum Deâ simulavit, ita omnibus verbis, concionibus, actisque, publicis illa nomina Dei, divini juris, libertatis Ecclesiasticæ, pietatis, religionis justi zeli inserta. Equidem haud ierim inficias,

jam ante hæc turbarum flamina Pontifices aliqua per vices tentaſſe: nunquam tamen id tam pertinaci æſtu, nec quod meliore ſenſu accipi non potuerit. In cauſâ ſunt ipſi Principes, qui maximis privilegiis perſonas Eccleſiaſticas & earũ fortunas cumularunt: inter alia fuerunt jurisdictio mandata Epiſcopis in ſui ordinis homines, nomine tamẽ auſpicioq; Imperatorum exercenda: Et libertas ſacrarum poſſeſſionum, immunitate à plerisque civilibus oneribus dotata. Hæc initio cum magnis gratiis à Clero accepta, ultro tantorum beneficiorum authores profeſſo. Mox paulatim rationes conquiſitæ, quibus jura ſua vel adverſus violatores defenderent, vel occaſione temporis uſi in majus proveherent. Accidit aliquando ipſos Principes interveniſſe negotio eccleſiaſtiæ jurisdictionis, ut longinquum poteſtatis uſum aliqua uſurpatione interſecarent: id ſicut modeſti Pontifices & ad antiquæ pietatis imaginem facti ſine querelis tulerunt, ita cum res in inquietos illos & jam ambitione calentes incidit, vociferationes auditæ ſunt clamantium lædi privilegia Ordini ſuo à majoribus erogata: & hæ ipſæ tamen querelæ propius à ſupplicantiũ more abfuerunt, quam ut jure agerent. Acrius interdum cum inferiore Magiſtratu eſt litigatum, verùm nec id alibi quam Imperatore judice, cui ſacer ordo ex inſtrumentis & teſtibus de ſua immunitate fidem fecit. Sed ut ſpecioſius orarent ſuam cauſam, ab eloquentia petitum auxilium, fecitque diſſimulata cupiditas diſertos: Inter alia exquiſita induſtria multisq; ambagibus munificorum Principum laudata pietas, & quod

opus non erat, ostensum, quam gratum id fuerit Deo, mystis bene cupere. Si qui ulterius progressi sunt, plerumque simultates cum Imperatoribus exercuerunt, ut inter factiones acta & compensata meliorum interventu non meruerint ulli homini præjudicio esse. Nemo tamen inventus est, qui se jure divino expresse fundaret. Imo, si, quæ ex jure canonico desumuntur, ante glossarum ineptissimarum corruptelas, probe expendas, certe reperies, iratos etiam & tumidos præsules mitius & tolerabilius loqui: nam multum injuria per intermediam demum personam Deo facta ab actione distat directa facie juri divino adversâ: tum multi injuriam interpretati sunt, quod Principibus licuit suo jure facere. Qui enim dare privilegia potest, idem repetere, si ex bono publico sit. Videamus interim canones eorum, quos maxime jactant. Etsi enim domesticos testes & ab ipsa Ecclesia sæpius propter fastum rejectos non teneamur recipere, tamen ut appareat jam per se non sinceros magis depravari à succincta Doctorum suorum turba, salvo jure admittere placet. Johannes Papa (*a*) inquit, *Si Imperator catholicus est, filius est, non præsul Ecclesiæ:* nihil repugno, si universam Catholicam Ecclesiam, (non Romanam, aut quamvis perticularem tantum) accipias, cujus caput, sponsus & maritus Christus est: Ecclesia omnium fidelium mater, quos per traditam fidem genuit. Alia ad externum particularis Ecclesiæ regimen habita consideratione Imperator est etiam Præsul Ecclesiæ, tutor, pater, pastor,

Iii 2 scu-

(*a*) in c. Si imperator. dist. 96.

scutum, ut hæc nomina in superioribus ex ipsa scriptura deprompsimus. Ait porro, *quod ad religionem competit, discere ei convenit, non docere*: utique si ignorans sit rectæ disciplinæ: sed ita à jure consultis etiam discit, quæ justitiæ munera: qui eo nomine nullam divino jure exemptionem sibi cudunt. *Habet privilegia suæ potestatis, quæ administrandis legibus publicis consecutus est, ut ejus beneficiis non ingratus contra dispositionem cælestis ordinis nil usurpet.* Id ultro admittimus, quæ igitur illa dispositio cœlestis ordinis. *Ad Sacerdotes enim Deus voluit, quæ Ecclesiæ disponenda sunt, pertinere, non ad seculi potestates: quas si fideles sunt, & Ecclesiæ suæ Sacerdotibus voluit esse subjectas.* Nec recusamus hanc conditionem, si res, quæ sunt in Ecclesia disponenda, ministerium verbi intelligunt, cum administratione Sacramentorum & clavium usu. Hæc enim Deus peculiaria voluit esse sacro ordini. Illis privilegiis & cœlesti potestate si pie & sobrie utuntur, agnoscimus omnes divinum Imperium, & etiam Imperatores subjicimus Ecclesiastico regimini, sed directivo, obligationem ex re ipsa & Dei præcepto habente; non imperativo, quod imperii humani vi obligat. Sin vero dignitatis suam divinitatem in tyrannidem convertunt, & humanis sordibus polluunt, tum jam ipse Deus ad Principis ceu Vicarii sui officium voluit pertinere, proditam Ecclesiam in lupescentibus mystis vindicare His utriusque potestatis descriptis finibus, utique nunc Imperator, *non sibi vindicet alienum jus & ministerium, quod alteri deputatum est, ne contra*

eum

eum tendat abrumpi, à quo omnia constituta sunt, & contra illius beneficia pugnare videatur, quo propriam consecutus est potestatem. Eadem cautela verissima sunt, quæ subsequuntur: *Non à legibus publicis, non à potestatibus seculi, sed à Pontificibus & Sacerdotibus omnipotens Deus Christianæ religionis clericos voluit ordinari, & discuti, recipiq; de errore remeantes.* De ordinatione enim nemo ambigit. Sed eam non ignoramus diversam esse ab electionis jure. Discussionem adæquatam potestati traditæ intelligimus, quanta scilicet pro clavium usu sufficit: quam sequitur deinde in gratiam seu gremium Ecclesiæ receptio, seu durante pertinacia continuatio factæ exclusionis. Vides castum & simplicem canonis sensum propediem adulteratum captiosa inscriptione, *Imperatores Pontificibus subesse debere, non præesse*, quam nemo justa & proba consequentia elicuerit: à glossa deinde corruptiorem factum ad verbum *discuti* veteratoriè ista notante. *Ergo antequam esset aliqua constitutio, etiam clerici non erant de jurisdictione seculari. Unde omnes constitutiones, quæ emanaverunt, quod Clerici non sunt judicandi, nisi ab Episcopis, non sunt nisi juris declaratio.* Inde, quod forte Pontifex animo texerat, aperte, profiteri non ausus, aperuit mysterium glossa, & facile totius Canonistarum aciei assensum impetravit, apud quos jam hæc dogmata implent utramque paginam, Clerum jure divino à jurisdictione, &, quod post additum est, tanquam utile & necessarium consequens, oneribus Reipublicæ liberum esse. Habent quidem

& aliam (*a*) constitutionem ex Epistola Gregorii ad Mauritium Cæsarem collectam, in qua Pontifex nomine Deorum Sacerdotibus autoritate sacrarum literarum applicato & Constantini M. exemplo vult probare, ut habet inscriptio, Sacerdotes à Regibus honorandos, non judicandos. Verum si est ea Gregorii candida mens, (quem alias novimus omnium maxime abhorruisse ambitiosa Romanæ Sedis consilia,) oppido falsa est & contra sanam rationem. Dii enim sunt illic Sacerdotes, non officii sui proprii ratione, sed qua Magistratus, iidemque ante introductos Reges summi in Israelitica Republica, quos eo summitatis charactere inviolabiles quid mirum non potuisse judicari? Regno autem constituto ut subditos sæpius Regum tribunal subiisse, indubitatum est. Interea quantus ille nominis Deorum abusus, pene in ἀνϑρωπολατρείαν versus, quod (*b*) *manifestum sit, non posse Deum ab hominibus judicari?* Nam dixerit ita olim M. Constantinus, per ambages figurarum causam tantum nominavit, cur ipsi consultum sit visum, Episcopis jurisdictionem mandare in Ecclesiasticas personas. Tam pronum est superbiæ & ambitioni captare inconsiderata floridaque verba ad suum compendium! Verum quid ista pene extra oleas differimus. Dato enim, quod non debet dari, personas clericorum aliqua divina constitutione ab omni humana jurisdictione exemptas, eandemque legem soli Pontifici oraculo intimatam, ut demum suis canonum decretis propalaretur: an etiam bona eorum ab one-

(*a*) C. Sacerdotibus II. q. I. (*b*) Satis evidenter dist. 96.

oneribus & publica pensione, præstari solitâ, antequam ad hoc genus hominum pervenirent? Nulla hujus consequentiæ necessitas, nec forte agnita canonibus, quam tamen interpretes eâdem confidentia disseminant, vanissima ratione, (a) *quod bona & possessiones, quæ dantur Ecclesiæ, dantur Deo, & sic efficiuntur sancta sanctorum.* O impudentiam, quæ tantis fabulis sibi fidem molitur. Donaria Deo in Ecclesia posita manere Reipublicæ supra luculenter est dictum, quid ergo sunt ista sancta sanctorum? aut qua tradita autoritate? nisi magna & barbara canonistarum factione, se invicem fideliter exscribentium. Etenim quod unusquisque in favorem & gratiam Romanæ Curiæ excogitaverit, alii certatim secuti sunt, quibus non modo religio, verum & metus fuit, illic dissentire, quod Pontifici placiturum sit: aut si aliquando diversum abeant, tam tacito id fit & claudo pede, ut tamen rem omnem judicio unius Præsulis submittant. Atque hinc fit, quod si illam voluminum barbariem perscrutaris, nullibi non juris divini sententiam possis legere. At cum altius ex tanta lacuna in meliorem lucem antiquitatis emergis, evanescunt paulatim cum ipsis scriptoribus, velut leporum, quæ canes sagiunt, vestigia, nec nisi tenuissima & rara in canonibus medii temporis servantur: donec, aliquot secula emensus, penitus dispereunt, & quod solet rumoribus incerto autore publicatis accidere, condunt se in turbam. Hæc nunc sufficiant contra immunitatem, jure divino subnixam. Nam quod super-

(a) Scharpf. Conf. 44. n. 6.

pondii loco quidam addunt, ipsum Principem prohibere bona clericorum subjicere exactionibus: *ideoq; peccare transgressores tanquam non obedientes Principi, & alias subditum, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistere*, huc non pertinet: quia quæstio est de jure immunitatis per Deum immediate promulgato. Illo enim argumentandi modo omnes civiles leges facile poterunt in jus divinum mutari, etiam illæ, quæ Sacri ordinis possessiones in censum redigunt. Neq; enim hæc minus ordinatio Dei sunt, quam illæ, quæ non amplius ordinatio manent, cum eas Princeps mutata voluntate abrogat, quod ei facere licet, ut licuit condere. Igitur ad alias rationes, si quas habent, transeamus. Interdum defectum potestatis objiciunt. *Nam cum clerici*, (a) ajunt, *non sint subjecti laicis, ergo laici non possunt eis imponere collectas pro rebus*. Quis nescit principium peti, & oppido falsum fundamentum substerni causæ. Sunt enim, sunt omnino subjecti clerici seculari potestati, quia omnis anima, etiam Apostoli, Evangelistæ, Prophetæ. Quod alio capite prolixe declaratum. Ita eripimus vobis scutum, vestra tela in vos jacimus, vos vestro gladio confodimus. Si Princeps omnibus subditis imperare tributa potest, ergo & Sacerdotibus, in tribum animarum ab Apostolo collocatis, quæ subordinantur. Ex quo etiam obtunditur Bartoli acumen, (b) *collectam esse munus, quod imponitur persona pro patrimonio: sed tale munus non posse nisi subjectis tantum, hoc est civibus & incolis, imponi. Item*,

Ad

(a) Schurpf. Conf. 44. n. 7. (b) Conf. 180.

Ad solutionem alieni debiti neminem posse urgeri. Sed si diceres Clericos debere solvere collectas, jam poneres eos cogi ad solutionem alieni debiti, cum civitates non possint imponere collectas nisi pro earum necessitatibus. Quod si enim civibus & incolis, ut Ecclesiasticos non comprehendunt, metitur totam civitatis parentem partem, quæ imperium recipit, falsus est, cum Sacer Ordo ejusdem parentis partis pars aliqua sit, propemodum meliore jure, quam incolæ non tantum de Republicâ participantes. Cur enim si nulla est nostri corporis portio, non expellimus eum civitate? cur in alieno dominari sinimus? Aut si est aliqua, certe subdita & parens. Imperantem enim partem illi sustinent, quibus cum imperio rerum summam Deus dedit. Collatione tributorum non alienum, sed suum debitum Clerici solvunt, quia sua etiam in Republica bona possident, obnoxia illis oneribus, neq; periculum est, cum aliquid Ecclesiastici pendunt, id publicis necessitatibus non cessurum. Igitur aut agros & possessiones relinquant civibus, aut si his perfrui volunt, subeant etiam civilia munera. Res omnis cum onere suo transit, nec privatam quidem servitutem rei impositam Ecclesiis acquisitæ licet devitare: quanto minus publicam perpetuam illam & ex ipso civili imperio tum ultimo & supremo fine manantem. Nam benè Cerealis apud (a) Tacitum. *Neq; quies gentium sine armis, neq; arma sine stipendiis, neq; stipendia sine tributis haberi queunt.* Quid ad hæc Bartolus? frigidum quid & verticosum: scilicet

(a) Histor. 4.

illud onus solvendarum collectarum non inhærere rei, ratione ipsius rei: sed ratione ipsius personæ: quando ergo res non est talis personæ, quæ ad collectam tenetur: neq; ipsam rem teneri nec obligari. Sed per circulum sicitur: est enim res personæ, quæ jure cogi ad tributum potest: est sacri ordinis, subditi civili potestati, adeoque oneribus publicis, quæ subditos manent obligati. Deinde non personæ est onus, sed ipsius rei: facile id apparet, quando in extraneum, non civem, adeoque personam transit, per se illi Civitati nulla tributa debentem, quæ peregrinis non possunt imponi. Sed nihil tamen ea alienatione decedit ærario: nam possessor, quisque ille demum sit, solita munera præstat: cujus igitur intuitu? non certe suæ personæ: quæ libera à subjectione & obsequio: ergo rei, cum suo onere transeuntis.

§. 22. Hæc cordati in medio Papatu viri considerantes nullam Ecclesiarum immunitatem aliam nobiscum agnoscunt, quam quæ est ex constituto jure & beneficio Principum, adeoque obnoxiam civili imperio & ipsi mutationi, ut omnes humanæ leges sunt. Certe, si unquam, hujus seculi initio penitus discussa est hæc causa, & ambitiosorum hominum, qui non procul ab independentibus absunt, fraudes detectæ. Ut ille Euphormionis Venetus hospes cum ratione (a) dixerit: *sed nec impune pertulimus sævientem: & ut amicis fæderibus coeamus, durabit ad posteros atrox memoria vulnerum, quibus Gephyriorum causam hac contentio afflixit.*

Quot

(a) ap. Barcl. Satyr. part. II.

Quot volumina per orbem dissipata excussere Gephyrii vires, & hanc vanitatem imperandi deriserunt? nec ab iis quidem sparsi, quos religio iniquiores fecit, sed ab illis, qui sacrorum participes tamen docent, graviora sceptra esse, quã ut illa inanes scholastici argutiis moveant. Inter illos est etiam Hieronymus Vendramenus, cujus jam ante memini, qui cum Paulo Servita eximio & fideli in patriam studio Venetorum partes eruditissimis scriptis tutatus est. Placet igitur ejus quædam verba huc transferre, ipsius scilicet Theologi & Sacerdotis, ut constet, non omnes pro Catilina adversus Rempublicam stetisse. *Silentio certe,* (a) inquit, *ista præterire decreveram, tamen quoniam divi Ambrosii, Ecclesiæ Sanctæ Doctoris gravissimi, doctrina est, nihil me novum aut inusitatum putabo dicere. Expresse enim hoc ipse docet, in oratione de tradendis Basilicis si tributum, inquit, petit Imperator, non negatur, agri enim Ecclesiæ solvunt tributum: & infra. Tributum Cæsaris est, non negatur. Ecclesia Dei est, non debet addici. Accepit hæc D. Ambrosius ex D. Pauli doctrina, qui capite decimo tertio ad Romanos juxta expositionem D. Johannis Chrysostomi omnes homines, cujuscunque ordinis ac status sint, tam seculares, quam Ecclesiasticos potestatibus sublimioribus subjectos esse dicit: non solum quoad correctionem, de qua infra: verum etiam quoad tributa: ideoq;, inquit, necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam: ideo enim & tributa præstatis.*

Mini-

(a) In disquis. contr. Bar. p. m. 30.

Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes: reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem. Ad quod tributum D. Paulus omnes adstringit, neminem excipit, nullum absolvit. A quo certe nec Christus Dominus absolvi voluit; habemus enim Matthæi decimo septimo expresse Christum solvisse tributum. Ecclesiastici igitur, qua ratione, ab hoc tributo liberos se esse debent gloriari satis probabile argumentum adhuc non apparet. Illud eos ignorare nolo, quod si alicubi liberi à tributo esse videntur, SCIANT ID ILLIS NON CONTINGERE DIVINO ALIQUO VEL NATURALI PRÆCEPTO, SED, *ut D. Thomas exponit in hanc D. Pauli locũ supra,* PRINCIPUM PRIVILEGIO: *quibus si libuerit non eximere, possent non eximere. Quod & ratio suadet. Nam sicuti Principũ beneficio bona temporalia Ecclesiasticis possidere est concessum, ita eorundem Principum beneficio vel privilegio ab oneribus & tributis, quib' ejusmodi bona sunt obnoxia, possunt eximi & non eximi. Ecclesiastici certè, si tributa & cætera, quæ de jure Principibus solvere tenentur, præstare ratione bonorũ temporalium, quæ possident, nec ea, quæ mera Principum benignitate ac privilegio semel accceperunt, nunc jure hæreditario ex Christi successione se accepisse ac possidere tuerentur decretis summorum Pontificium, libera ab omni hujusmodi solutione & tributo, & quod forsan pejus est, nisi furtim paulatimq; summam Principum secularium auctoritatem ac dominium affectare, atq; ad orbis universi monarchiam temporalem aspi-*

aspirare viderentur, contra Christi domini institutum, non esset, cur tantopere Principes fere omnes timendum sibi judicarent. Experientia enim compertum habent, summos Pontifices ac reliquos Romanæ Ecclesiæ asseclas à paupere Christi, Petri ac priorum summorum Pontificum vita eò dignitatis, honoris, opum ac potentiæ devenisse, ut imperii Romani Sede Roma, orbis universi domina, nescio qua ratione potiti, hanc forte ob causam extra Italiam & Imperatoribus residere coactis, ibidem nunc cum melioribus ac ditioribus ejusdem imperii prædiis ac reditibus, nec non cæterorum Principum Christiani orbis, imperatoriam majestatem, non Christi humilitatem exhibeant. Propterea fere omnes timent, verentur, expavescunt: sed hæc silentio. Et paulo post: *In hoc certe Ecclesiæ Dei nulla videtur injuria irrogari, nulla libertas opprimi. Nisi forsan injuria dicenda est, se suaq; tueri, neve temporalia sua commoda in Ecclesiasticorum temporalia vertantur, quæ certe, à quocunque possideantur, semper temporalia nata sunt esse, neq; ullo modo, id quod temporale est, spirituale fieri potest: nisi forte eo, quod à spiritualibus viris possideatur, qua ratione dicendum esset, omnia, quæ à spiritualibus viris possidentur, spiritualia esse, nulla temporalia, quod admittendum non est. Currus enim, lectica, canes venatici, equi, abaci, peristromata, horti, prædia, & cætera hujusmodi, etiamsi ab Ecclesiasticis spiritualibus possideantur, nullo modo dicenda sunt spiritualia.* Tantum Vendramenus.

§. 23. De vectigalibus consulto hucusque silui

silui, à quibus tanta pertinacia & contentione non solent se subtrahere: Quamvis enim generalibus suis immunitatum & privilegiorum regulis (*a*) telonia etiam includant, tamen cum ad rem ipsam veniunt, vix debitum recusant. Nam (*b*) communiter censent, Ecclesiasticos *teneri ad solutionem gabellæ deputatæ ad refectionem viæ, si Clerici via utuntur, quam plaustra & currus destruunt.* Eodem sensu apud (*c*) Jasonem ista legi. *Ecclesia si in suis prædiis ferrum fodiat, & portet in Civitatem, ut vendat, tenetur solvere gabellas.* Hæc si quis nunc à regula communi exceptionem faciat, seu cum ea pugnam, quod magis videtur: parum curo. Hactenus de eminentis dominii ordinario actu, qui circa tributa occupatur.

§. 24. Sequitur alter extraordinarius, idemque ultimus, sed qui dignatione & actuosa virtute facile omnes superet: scilicet occupatio Ecclesiastici boni, ex utilitatis & necessitatis publicæ causa. Sunt interdum Reipublicæ tempora, quibus, si salva civitas esse velit, non licet trita vestigia sequi, illudque quotidianum & civile regiminis institutum, sed gravius incumbendum est sceptro, magnumque illud exemplum statuendum, quod dum aliquid ex iniquo habere videtur, adversus singulos publica utilitate rependitur: sive atrocitas mali fortem atque audacem manum desideret, seu perspicua & vigil publici boni ratio opportuna maturaque circumspectione

(*a*) Schurpf. Cons. 44. n. 1. (*b*) Bald. Felyn. Jac. Butr. & alii citati à Schurpf. d. Cons. 44 n. 19. fin. (*c*) ad l. ut inter divinum C. de SS. Eccl. n. 24.

one caveat, ne locus sit improvisæ necessitati. Magna quidem causa esse debet tam invidiosi operis incolumi fama conficiendi: sed ea non ex solo discrimine prementis jam aut percutientis fortunæ metienda. Satis enim est, si metui probabili judicio periculum possit, & velut ex altâ speculâ provideri, ut in tempore occurratur longinquis necessitatibus, & nondum se cum terrore explicantibus. Quippe consultius facit, qui prævisо ictu objicit scutum, nec demum post acceptum vulnus de remedio laborat. Trepidatur plerunque ingruentibus malis, & non animi non consilii satis expediendæ salutis: igitur dum impercussa adhuc mente viribus nostris nobisq; confidimus, ita ad omnes iniquioris fati strepitus nos componere decet, ut, quod periti pugiles facere solent, semper longe projectis brachiis stemus, nec cavendis ictibus nobis defuturi, nec inferendis. Indigeat munimentis Civitas ad vim hostilem sustinendam, an in pace incuriosi expectabimus, donec mœnia miles circumsideat: nosque demum excidii metu securitatis nostræ recordemur? an libertate temporis omissa nos iis angustiis includemus, ut jam serum sit de defensione cogitare? an quietis rebus cogemur ut perpetuo metuamus: ab hoste docebimur nobis consulere? Nihil igitur imprudentius, nihil iniquius hâc Politicorum sententia, *Majestatem posse necessitatis tempore invadere privata bona*, si necessitatem circumstrepentibus armis definiunt, non publica utilitate aut ex futuro metu æstimant. Est tamen aliquando ea negotiorum conditio, ut nisi calamitate præsente

præ-

præpoſterum ſit tam violenta medicina ut , velut crudo adhuc & immaturo malo,quod ſe nondum tractari patitur : aut quod indecorum ſit & ſervile, ad omnes rapacium hominum minas faſces ſubmittere: tandem cum de perdenda magis re noſtra agitur, quam tuenda. In hac enim nullum tempus eſt, quando non vigilare nobis & in ſtatione eſſe liceat: illic tam diu protrahenda neceſſitas, donec irreſiſtibili vi deſolationem Reipublicæ minatur, niſi eam velut objecta offa mitigemus. Tunc enim melius eſt quarundam partium jacturam ferre, quam præfracte totius corporis ſalutem exponere ; ſed antequam nos urgeri ſentiamus, tam ſtultum erit & probroſum ſtationem deſerere : quam poſtea excuſabile & prudentiæ plenum munus referre pedem, nec iratæ fortunæ pernicioſâ luctâ obniti. Sed hæc imperantis inſpectio eſt, civibus hic nullum arbitrandi jus, niſi ſtipulati illud ſint, & Princeps promiſerit, ſe illorum ſententias ſuper neceſſitatis utilitatisque puncto rogaturum: Extra hoc mutui pacti vinculum nullas civibus ſuffragiorum partes damus, omnes Principi. *Nam qui univerſæ Civitatis ſalutem procurat,* inquit (*a*) Hornius, *& ſingula momenta civilia expendit : cujus arbitrio decernuntur omnia magnarum rerum conſilia,eidem ſola hæc decretoria ſummi imperii portio cum judicio definiendi tempus invaſionis relinquenda eſt. De hoc judicio Principis non niſi præclarè ſperandum ſubdito, & ubi ſe aperuerit, eximiè ſentiendum eſt.* Interea plerunque tardius properatur ad ſacra-

(*a*) de Civit. l. 2, c. 4. §. 18.

ſacrarum rerum invaſionem, nec penè aliter niſi in ſubſidium deficientium aliorum bonorum: tamen cum uſus poſtulat, nulli parcitur. Cum Eccleſia circa Civitatem vallo & propugnaculis nudatam agros, hortoſque poſſidet, inſidentur à Republica, aggeribus atque foſſis cedunt. Si ædificium obſtiterit, Baſilica, templum, fanum, vel extra muros hoſti receptaculum futurum in oppugnanda urbe; vel intra mœnia civibus impedimentum in defendenda, propediem diruitur, loco operibus aſſignato: quicquid redituum, decimarum, frumenti viniquе in rure Eccleſiis eſt irruenti hoſti in prædam caſurum, quod velox nec expectata irruptio prævenerit transvectionem ſpecierum ad munita loca, injicitur ſacris oblationibus ignis, & ſæpe cum proventibus integræ Provinciæ conſumitur omnis ſacri ordinis alimonia. Aut ſi in belli ſumptus Reipublicæ pecunia opus ſit, commeatu, ſtipendio, aut area, munitionibus idonea; ubique moris eſt excuti Eccleſias, & ad ferendas laboranti publico ſuppetias hortari: renuentes onus cogi imperio. Apud omnium religionum gentes, Ethnicos, Judæos, Chriſtianos illuſtria ſunt pro hoc jure competente ſapientum virorum ſuffragia: pro exercito & in actum deducto exempla. Tiberius Gracchus apud Plutarchum, * ἱερὸν καὶ ἄσυλον οὐδὲν οὕτως ἐστὶν, inquit, ὡς τὰ τῶν Θεῶν ἀναθήματα. χρῆσθαι δὲ τούτοις καὶ κινεῖν καὶ μεταφέρειν, ὡς βούλεται, τὸν δῆμον οὐδεὶς κεκώλυκε. Ejusdem ſenſus eſt illud (a) in controverſiis Senecæ Patris. *Pro republica plerunque templa nudantur, & in uſum ſtipen-*

Kkk dii

(a) In Excerpt. 4, 4.

dii dona conflamus. Nihil frequentius apud Græcos, quam signa & thesauros templorum suorum ad belli sumptus computare. (*a*) Egestæi Siculi in armorum societatem contra Syracusanos Athenienses tracturi, inter alia opes offerunt καὶ χρήματα εἰς τὸν πόλεμον ἱκανά: quæ illa? non profana tantum, reditus scilicet & divitias civitatis ærariique publici opulentiam, sed Deorum etiam donaria & ornatus. Mox enim Legati, Athenis Egestam missi, * περὶ δὲ τῶν χρημάτων σκεψόμενοι εἰ ὑπάρχει ὥσπερ φασὶν ἐν τῷ κοινῷ, καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς, ad populum referunt, * τά τε ἄλλα ἐπάγωγα, καὶ οὐκ ἀληθῆ, καὶ περὶ τῶν χρημάτων, ὡς εἴη ἕτοιμα ἔν δὲ τοῖς ἱεροῖς πολλὰ, καὶ ἐν τῷ κοινῷ. Eodem consilio Pericles obstupescentes ad suas calamitates Athenas erexit, numeratis scilicet opibus divini & humani juris, quibus tueri rempublicam adversus Lacedæmonios possent. Nam post recensitos annuos reditus fundoque ærarii excusso ad res sacras ipsumque adeo mundum Deæ pergit, eum simulacro detrahendum servandæ patriæ causa nihil dubitans. (*b*) * Χωρὶς δὲ χρυσίου ἀσήμου, καὶ ἀργυρίου ἐν δὲ ἀναθήμασιν ἰδίοις, καὶ δημοσίοις, καὶ ὅσα ἱερὰ σκεύη περὶ δὲ τὰς πομπὰς καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ σκῦλα μηδικὰ, καὶ εἴ τι τοιοῦτο τρόπον οὐκ ἐλάσσονος ἦν ἢ πεντακοσίων ταλάντων: ἔτι δὲ καὶ τὰ ἐκ τῶν ἄλλων ἱερῶν προσετίθει χρήματα οὐκ ὀλίγα, οἷς χρήσεσθαι αὐτοὺς: καὶ ἢν πάνυ ἐξείργωνται πάντων, καὶ αὐτῆς τῆς Θεοῦ τοῖς περικειμένοις χρυσίοις: ἀπέφαινε δ᾽ ἔχον τὸ ἄγαλμα τεσσαράκοντα τάλαντα σταθμὸν χρυσίου ἀπέφθου καὶ περιαιρετὸν εἶναι ἅπαν ἐπὶ σωτηρίᾳ. A Syracusis tempore Timoleontis idem factum: idem à Magone in Hispania. Chii mulctam sibi à Mi-

(*a*) Thucid. l. 6. (*b*) Thuc. l. 2.

à Mithridate dictam inopiâ ærarii etiam ex sacris vasis conficiunt. Portius Cato *arbores religiosas lucosq́ succidi permisit, sacrificio prius facto, cujus rei rationem quoque eodem volumine tradidit*, inquit (*a*) Plinius. Sulla bello Mithridatico donaria ab Olympia, Epidauro, Delphis abstulit, in belli inpensas. Judæi quoties eodem jure usi? quoties ad redimendam pacem Syris Assyriisque magna auri & argenti vis appensa, & inter illa etiam exhaustis regni bonis maximi templi opes? præcipue à Regibus, neq; malis, neq; ob id à Deo increpitis, sed quod tam probroso obsequio à fiducia defecissent, quam sibi summum Numen voluit exhiberi. (*b*) Joas Hasaëli Syro muneris nomine dedit, quicquid in cõsecratis bonis reperit. Tantundem (*c*) Hiskias ille Optimus & religiosissimus Princeps Sanheribo Assyriorum Regi mittit, regias scilicet omnes & sacras opes. Apud Christianos eximia est Divi (*d*) Ambrosii sententia. *Si agros desiderat*, (Imperator scil.) *potestatem habet vendicandorum, nemo nostrum intervenit: potest pauperibus collatio populi redundare. Non faciant de agris invidiam, tollant eos, si libitum est. Imperatori non dono, sed non nego*: quid efficacius pro eminente dominio dici posset? quid civilius & modestius pro jure Principis? Ubi hodie illud tam eximiæ patientiæ & obsequii specimen? non certe inter æstuantes minas, fulmina, seditiones. Vendicandi agros potestatem Imperator habet, at ea semper legitima est, justa est: quia semper

Kkk 2 à Deo

(*a*) l. 7. c. ult. (*b*) 4. Reg. 12, 18.
(*c*) 4. Reg. 18, 15. (*d*) Orat. in Aux.

à Deo: quicquid vis intervenit aut injuriæ, non ipsi potestati imputandum, sed opposito vitio, tyrannidi & injustæ usurpationi. Sicut liberalitas semper virtus, cui nullum ex prodigalitate devio à se vitio opprobrium. Non faciant de agris invidiam, ita Ambrosius jubet: at superiore seculo fecere, recalcitravere, clamavere mera sacrilegii, furti, raptus, parricidii ac nescio cujus non impietatis crimina: fecere invidiam apud populum in concionibus, arcanis confessionum, scholis atque conviviis; ignaram rei & credulam plebem secreta & horribili juramenti religione obstrinxere pro sui ordinis defensione contra legitimos Dominos. Denique quod ultimum est meditatæ seditionis, fulmina uno impetu in Principes cusa jaculataque; subditi liberati ab obsequio, tum toto regno improviso ad arma conclamatum, signo primum ex ambone & in Ecclesiis, ubi minimè decet, dato, moxque per pridem comparatas factiones tubis atque tympanis in omnibus imperii provinciis justo belli classico excepto: His artibus Gallia superiore seculo à parricidis debellata. His Anglia pene abfuit, submersa. Sed aliud antiquæ pietatis institutum fuit: ibi agnita potestas vendicandi agros, nemo Præsulum intervenit, nemo invidiam fecit: tollere si libitum est licuit: non donantur imperatori, quia jam sua sunt eminentis dominii jure: sed non negantur, non retinentur aliena, cuique jus suum tribuitur ex præcepto naturæ legis. Hac disciplinæ sanctitate imbuti Christiani, Pontifices, Episcopi, Sacerdotes, nemo Agapeto nemo Heraclio obstitit Ecclesiæ
vasa

vaſa in gravi neceſſitate ſeu oppignoranti ſeu in nummos convertenti auro & argento omni conflato. Quamvis vero inundante ſequioris eccleſiaſticæ libertatis æſtu obruta priſtini juris majeſtas, & primæ innocentiæ lenitatisque Numen in generoſos vaniſſimæ ambitionis ſpiritus tranſiit, emicuere nihilominùs hujus poteſtatis interdum aliquæ ſcintillæ ex denſa illa tenebrarum caligine, ſed tranſeunte breviqúe ſcintillatione, ſubinde celeri concurſatione eorum reſtincta, quibus mundum decipi lucro fuit. Certe Æneas Silvius, nondum ille Pius Pontifex, adeoque incorrupta adhuc & recta indole, quam mox inſperata dignitas in deterius mutavit, eximie cauſam egit eminentis dominii & imperatorii juris. *Dicendum eſt etiam aliud,* (a) inquit, *quod aliquibus fortaſſe durum videbitur, & abſurdum: ſed non debet taceri quod verum eſt, dictuq; utile. Nempe liberum eſt Imperatori non ſolum homini nequam, ſed etiam viro bono & de Republica bene merito proprium agrum, proprias domus, propriasq; poſſeſſiones auferre, ſi Reipublicæ neceſſitas id expoſtulat. Hinc videmus prædia ruſtica, quæ bellis imminentibus damnoſa ſunt civitati, cum ædificiis incendi, agros [illegible]di, vineas amputari, frumenta ex privatis horreis pecuniasq; arcis ad publicum uſum deduci: quamvis hoc ſingularibus hominibus videatur eſſe damnoſum, minus tamen malum eſt, privatos viros quam Rempublicam peſſumdari.* Nullum hic ab Ænea Ordinis vitæque diſcrimen factum, bonorum virorum, & quide

(a) De ort. & auth. Imp. c. 17.

republica bene meriti sunt, agros, domus, possessiones in prædam Imperatori dat: at tales etiam viri procul dubio videri omnis clerus vult: permittit rustica prædia cum ædificiis incendi, agros effodi, vineas amputari: at hæc certe Ecclesiarum esse possunt. Eo enim necessitatis tempore non possessorum habetur ratio, sed conditionis ipsarum rerum, an scilicet relictæ commodo hostibus esse possunt: aut dum mature occupantur, usui Reipublicæ. Sed quid ex antiquitate testimonia atque exempla conquirimus? Quantum satis est patria habemus, & in ipso sinu nostræ Reipublicæ asservata. Cùm Imperator ferme intra unius seculi complexum pacis causâ bis opulentissima prædia, totos Episcopatus, Præbendas, Abbatias, Canonicatus, aliaque olim sacro Ordini propria huic ablata Principibus Imperii addixit, seu in usum suæ religionis à mendis repurgatæ, seu fisci incrementum. Hoc ultimum imprimis nupera pacificatione Osnabrugensi aliquorum Statuum gratiæ datum, quibus vel compensationis loco, vel sub titulo sumptuum belli damnorumque refundendorum *plures Archiepiscopatus:* ut lachrymosè & miseranter Innocentius Pontifex, (Zelo scilicet domus Dei animum ejus commovente, verius avaritiâ & ambitione seu πολυπραγμοσύνῃ dixisset,) conqueritur, *Episcopatus, Monasteria, Præpositura, Ballivia, Commenda, Canonicatus & alia beneficia & bona Ecclesiastica Principibus,* (ut quidem bono Patri visum) *hæreticis eorumq; hæredibus etiam sublata denominatione ecclesiastica in feudum perpetuum sub dignitatis secularis*

cularis titulo concessa sunt. Primò Sueciæ regno pro locorum diuturno illo bello occupatorum restitutione Imperator omnium ordinum consensu inter alia bona imperii Pomeraniam citeriorem Rugiæque Principatum in perpetuum & immediatum feudum concessit (*a*) *una cum ditionibus locisq; annexis, omnibusq; & singulis ad ea pertinentibus territoriis, præfecturis, urbibus, castellis, oppidis, vicis, pagis, hominibus, feudis, fluminibus, insulis, lacubus, littoribus, portubus, stationibus, antiquis vectigalibus, & reditibus, &* QUIBUSCUNQUÆ ALIIS ECCLESIASTICIS *& secularibus bonis, nec non titulis, dignitatibus, praeminentiis, immunitatibus, & prarogativis, cæterisq;* OMNIBUS AC SINGULIS ECCLESIASTICIS *juribus ac privilegiis. Quicquid etiam juris in collatione Prælaturarum & Præbendarum Capituli Caminensis antehac habuerunt Duces Pomeraniæ citerioris, habeat in posterum regia Majestas, regnumq; Sueciæ perpetuo,* ET CUM POTESTATE EXTINQUENDI REDITUSQUE MENSÆ DUCALI *post modernorum Canonicorum & Capitularium decessum* APPLICANDI. Porro, (*b*) *Imperator de consensu totius imperii* CONCEDIT *regno Sueciæ* ARCHIEPISCOPATUM BREMENSEM ET EPISCOPATUM VERDENSEM *cum oppido & Præfectura Wilshusen,* OMNIQUE JURE, QUOD ULTIMIS ARCHIEPISCOPIS BREMENSIBUS COMPETIERAT IN CAPITULUM ET DIOECESIN HAMBURGENSEM, *cum omnibus & singulis ad eos pertinentibus, ubicunque sita sunt* ECCLESIASTICIS *& secularibus bonis & juribus quocunq;*

(*a*) Instr. Pac. §. 10. (*b*) I. P. ibid.

nomine vocatis terrâ mariq; IN PERPETUUM ET IMMEDIATUM IMPERII FEUDUM *sub solitis quidem insigniis*, SED TITULO DUCATUS; CESSANTE CAPITULORUM CÆTERORUMQUE COLLEGIORUM ECCLESIASTICORUM ELIGENDI ET POSTULANDI OMNIQUE ALIO JURE, *administratione & gubernatione terrarum ad hos Ducatus pertinentium.* Deinde Electori Brandenburgico pro compensatione cessæ Pomeraniæ, in quam ipsum extincto antiquorum Ducum sanguine oportuit succedere, (a) *à sacrâ Cæsareâ Majestate de consensu Statuum imperii & præcipuę interessatorum traditur* EPISCOPATUS HALBERSTADIENSIS *cum omnibus juribus, privilegiis, regalibus, territoriis & bonis secularibus &* ECCLESIASTICIS, *quocunque nomine vocatis, nullo excepto* IN PERPETUUM ET IMMEDIATUM FEUDUM: *ita ut Episcopatus Domino Electori totiq; suæ Domui & agnatis masculis cum eorum successoribus & hæredibus masculis, ordine, quo sibi invicem succedent*, HÆREDITARIUS MANEAT, *atque Capitulo nullum jus in eligendo & postulando vel etiam regimine Episcopatus, & iis, qui eo pertinent, reliquum sit. Sed modo dictus Dominus Elector & juxta ordinem successorium reliqui ea potestate in hoc Episcopatu utantur, qua reliqui Principes imperii in suis territoriis utuntur.* LICEATQUE QUARTAM PARTEM CANONICATUUM, *excepta Præpositura in hanc computationem non numeranda, decedentibus successu temporis modernis eorum possessoribus*, EXTINGUERE, EORUMQUE REDITUS MENSÆ EPISCOPALI, (seu

(a) Instr. Pac. §. 11.

(seu potius Principali: nomine enim tituloque Principatus, ut infra definitur, hic Episcopatus cum duobus sequentibus datus est Brandenburgicæ Domui, ex quo se etiam Principes non Episcopos appellant) INCORPORARE. *Quod si tot Canonici Augustanæ Confessionis non sunt, qui quartam partem totius corporis Canonicorum dempto Præposito conficiant*, NUMERUS SUPPLEATUR EX CATHOLICORUM DECEDENTIUM BENEFICIIS. Adhæc, *Eidem Domino Electori pro se & successoribus suis traditur* EPISCOPATUS MINDANUS *cum omnibus juribus & pertinentiis pari ratione, ut ante memoratus Episcopatus Halberstadiensis*, IN FEUDUM PERPETUUM *à Sacra Cæsarea Majestate de consensu Statuum imperii.* Amplius, *Dicto Domino Electori & Successoribus suis* EPISCOPATUS QUOQUE CAMINENSIS IN FEUDUM PERPETUUM *ab Imperatore & imperio conceditur, eodem plane jure & modo, ut supra de Episcopatu Halberstadiensi & Mindano dispositum est: sed cum hoc tamen discrimine, ut in Episcopatu Caminensi integrum sit Domino Electori Canonicatus post decessum præsentium Canonicorum extinguere & sic* SUCCESSU TEMPORIS TOTUM EPISCOPATUM ULTERIORI POMERANIÆ ADJUNGERE SEU INCORPORARE. Denique, *Similiter conceditur Domino Electori expectantia in Archiepiscopatum Magdeburgensem, ita quidem, ut quandocunque eundem morte aut successione in Electoratu, vel quacunque alia successione præsentis Administratoris, Domini Augusti, Ducis Saxoniæ, vacare contigerit, totus iste Archiepiscopatus cum omnibus eo pertinentibus*

tibus territoriis regalibus & juribus, prout supra de Episcopatu Halberstadiensi dispositum est, Domino Electori, suisq; posteris & successoribus heredibus & agnatis masculis, non obstante ulla electione aut postulatione interea temporis, sive clam, sive palam facta, tradatur & conferatur In Feudum Perpetuum, *sitq; eidem vel iisdem jus authoritate propria vacantem apprehendendi possessionem.* Post alia, statum præsentem Archiepiscopatus juraque Civitatis Magdeburgi tangentia additur: *Ratione tituli autem conventum est, ut jam dictus Dominus Elector cum totâ Domo Brandenburgica & in ea omnes & singuli Marchiones Brandenburgici Duces Magdeburgenses & Principes Halberstadienses & Mindenses appellentur & scribantur.* Tantum de bonis ecclesiasticis, pro indemnitate Brandenburgico Electori præstanda seculo redditis. (a) *Pro eo vero, quod Duci Megapolitano Suerinensi, Domino Adolpho Friderico in alienatione Civitatis portusq; Wismariensis decedit, competant ipsi ejusq; heredibus masculis* Episcopatus Suerinensis Et Razenburgensis, Jure Perpetui Et Immediati Feudi, *cum omnibus juribus, documentis literariis, Archivo, rationariis, aliisque pertinentiis,* Et Potestate Extinguendi Canonicatus, Utrobique Post Præsenti Tempore Residentium Canonicorum Decessum, Omnesque Reditus Mensæ Ducali Applicandi, *eoque nomine habeat sessionem in Conventibus imperii & circuli Saxoniæ inferioris, cum duplici Principis titulo & voto.*

Et

(a) Instr. Pac. §. 12.

Et paulò deinde. *Pro majori vero dictæ Domus Meklenburgensis satisfactione cedant ipsi Commendæ Ordinis equestris Divi Johannis Hierosolymitaui Mirovv & Nemerovv in isto Ducatu sitæ in perpetuum, donec de controversiis religionis in imperio conventum fuerit.* Landgravii Hasso-Cassellani obtinuere, ut ipsi (a) *ejusque successores Abbatiam Hirsfeldensem*, (quæ dignitate principali clara, & ingentis opulentiæ à Mauritio ejectis Monachis occupata valdè Pontificiorum animos exussit,) *cum omnibus appertinentiis secularibus & Ecclesiasticis, sive intra sive extra territorium, retineant, & eo nomine investituram à Cæsarea Majestate toties, quoties casus evenerit, petant, & fidelitatem præstent.* Itemque, *jus directi & utilis Dominii in Præfecturas Schaumburg, Bükenburg, Saxenhagen, & Statthagen, Episcopatui Mindano ante hac assertum, & adjudicatum, plenarie, in perpetuum, citra ulteriorem dicti Episcopatus aut alterius cujusvè contradictionem aut turbationem.* Hactenus de Ecclesiis earumque patrimoniis, quæ expressa Imperatoris jussione statum suum mutarunt: in cæteros imperii Status multo plus tacito quodam & indirecto fœdere collatum, jurium scilicet omnium & possessionum confirmatione ac restitutione, quæ quisque anno hujus seculi vigesimo quarto, Calendis Januarii habuisse probare potuit. Quantum enim à Passaviensis transactionis tempore usque ad illa vigesimi quarti fatalia ex mediatis immediatisque Sacri Ordinis fortunis comperti

fuet

(a) Instr. Pac. art. 15.

ſunt Principes delibaſſe? quod ſe longe rectius facturos judicarent, ſi ex ſuperfluis monaſteriorum proventibus ſui reique publicæ bono aliquid impenderent, quam ut paterentur immenſas opes ab ignaviſſimo hominum genere Diis Baccho Venerique immolari. Jam cum religioſa pax ſuperiore ſeculo conficeretur, de magno ſacrarum rerum numero actum erat, quas etſi Ordines Auguſtanæ Confeſſionis receperunt in alias pias cauſas, ſuæque religioni decentes conſumpturos, inito tamen calculo conſtitit, & laute religionem poſſe haberi, & in reſiduo adhuc aliquid eſſe, in publicas tabulas potius referendum, quam ut novis corruptelis ſuppeditata luxus materia occaſio detur. Poſt factam deinde pacem ſopitosque motus denuo cum mutatis ſacris ſubinde quædam tentata tractaque ſunt, fiſco incrementum futura, & ſubſidium publicis impenſis, ne totum id onus plebi incumbat, inofficioſis majorum ſuorum donativis deficienti. Ex hoc tot Pontificiorum querelæ & actiones, quæ tandem in acre atque inteſtinum bellum eruperunt; claſſico primum à Ferdinando per edictum ſuum dato, qui dum ruituris in Germania Romanæ Curiæ nundinationibus fulcrum quærit, cauſa fuit, ut excitato periculoſo incendio plura conflagrarent. Et vero aliquo injuriæ ſenſu tangi cepiſſe pontificios haud mirum. Nam tot exhauſtæ monachis ædes, tot deſerta Collegia, tot exulantes religioſorum familiæ, tot opulentiſſima prædia in cenſum & ærarium redacta cur non illos moveant, qui propediem ſuas quoque opes his obſtructis oſtiis minui conſpexerunt,

xerunt, adeoque se paulatim illo ipso naufragio mergi. Fere enim nemo amplius ex isto Statuum numero fuit, quibus divina Evangelii lux lætius affulsit, qui non publicos reditus suasque divitias hoc instituto auxit. Sive enim Ecclesias sub immani jugo depressas meliore doctrina ad Christianam libertatem & imaginem pristinæ pietatis imbuit, seu illis, quos suis moribus reliquit, haud passus est ejusdem disciplinæ successores dari, ut intereunte propter non missum supplementum societate ipse vacuam hæreditatem adiret, continuò restitutæ religionis fructum & res publica sensit. Interdum integræ Ecclesiæ, eædemque majores Metropolitanæ, Episcopales, aliæ cum ipsis suis Præsulibus defectionem meditatæ uno velut ictu omnia immutarunt, quum sola Ecclesiasticâ dignitate retenta nec obsequium amplius honosque Pontifici haberetur, nec aditus & spes esset diversorum sacrorum sectatoribus ad amissæ possessionis recuperationem: quippe Principes plerunque ex primis imperii familiis orti ductis uxoribus aut suæ domus successionem moliti sunt, aut pro agnatis laborarunt: certè ab omnibus sedulo cautum, ne inimicæ religionis homines postliminio reverterentur. Hac ratione omnis fere superior Germania sibi restituta est, & ærariis Romanæ Curiæ tabulis expuncta. Sed diu lis componi non potuit. Nam qui Status imperii in Romanæ Ecclesiæ fide permanserunt, assiduis clamoribus apud imperatorias aures de fracta pace nihil remittentes sæpe rem in summum discrimen deduxerunt: id solum enim in causa fuisse putatur,

cur imperii comitia anno octavo hujus seculi habita penitus magna animorum acerbitate dissoluta sint, & altera anno decimo tertio sine fructu conclusa. Aluit sedulo flammam Pontifex adhuc sub frigida favillæ mole cubantem: donec idoneum Imperatorem nactus (quem juramento ad persequendos hæreticos adstrinxisse fama fuit) propositum tenuit. Nec alter unquam perjurii convictus est, ita totas vires & vitam in hostibus debellandis consumpsit: etiam in belli societatem externi Principes venerunt, Gallo Suecisque Protestantium partes jam pene obtritas virtute sua fulcientibus: inde extractum plusquam viginti annos bellum; nullo alio nostrum incommodo, nisi quod ex ipso bello est. Nam per Dei gratiam & in omnia nostra restituti sumus, & forte lucrum fecimus ex aliena temeritate. Cum igitur adversarii expleto odio à spe excidissent conficiendi belli, utramque vero partem satietas cladium teneret, amicis iterum fœderibus coivimus, sed tam æquis conditionibus, quæ si ante hos motus nostræ religionis Principibus oblatæ fuissent, non, quæ nunc cernimus, extarent inimicitiæ fraternæ tristia monumenta, urbes scilicet, cineribus suis sepultæ desolati agri, ædium & palatiorum ruinæ, rudera templorum: & quod miserrimum est, summumque calamitatis, pax ab externis Principibus magna bonorum nostrorum jactura redempta. Verum ista nunc deflere non est tempus. Cæterum illis pacis legibus inter alia multa & illud concordibus animis placuit, ut quocun[illegible] statu res religionis sacraque bona

Calen-

Calendis Januarii anno vigesimo quarto fuerint, in eo æternum maneant, eaque, quæ inter vim ac strepitum belli loco mota sunt, suis quæque sedibus reddantur: id Evangelicis oppido utile & gratum fuit, quibus illo tempore fere omnia integra, post demum inopinato edicti fulmine & viribus hostium oppressis: igitur hujus pacis beneficio quicquid olim Principes ex Ecclesiasticis prædiis juribusque usque ad illam Januarii primam diem receptum in suos usus converterunt, id Imperator ablatum Ecclesiis, illis perpetuo jure addicit, vetatque super eo antiquas æmulationes & lites ullo tempore refricari. Sic ingens sacrarum rerum numerus in rempublicam revocatus, unde pene exciderant isto libertatis Ecclesiasticæ & privilegiorum suorum novo ingenio. Quamvis vero facile omnes ex hac anni & diei norma possint de jure suo certi esse, tamen aliqui (a) instrumento pacis specialius nominati, quod id sibi expedire putarent, quos proinde breviter recensebimus. Serenissimus Elector Heidelbergensis cum Palatinatu inferiore *omnia & singula*, ECCLESIASTICA *bona & jura* consecutus est. *Princeps Ludovicus Philippus Comes Palatinus Rheni recuperet omnes ditiones, dignitates & jura*, IN SACRIS *& profanis. Princeps Leopoldus Ludovicus Comes Palatinus Rheni restituatur penitus in Comitatum Veldenz ad Mosellam, tam* IN ECCLESIASTICIS *quam politicis contra omnia hactenus attentata. Domus Würtenbergica maneat quiete in recuperata possessione, &c. restituatur etiam*

(a) Art. 4.

etiam in omnia & singula secularia atque Ecclesiastica *bona & jura ante hos motus ubicunque possessa*, quorum aliqua subjiciuntur. *Fridericus Marchio Badensis & Hochbergensis ejusq; filii & heredes restituantur plenissime in eum statum in* Sacris *& profanis, in quo ante exortos Bohemiæ motus fuit Dominus Georgius Fridericus Marchio Badensis & Hochbergensis, non obstantibus, sed annullatis quibuscunque interim in contrarium factis mutationibus. Comitibus Nassau Sarapontanis restituantur omnes eorum comitatus, Dynastiæ, territoria, homines & bona,* Ecclesiastica *& secularia, feudalia & allodialia. Joachimus Ernestus Comes Ottingensis in omnia* Ecclesiastica *& Secularia restituatur. Item Domus Hoënloica in omnia ipsi ablata, præcipue Dynastiam Weikersheim, itemque* In Coenobium Scheffersheim *absque omni exceptione, imprimis retentionis restituatur : Fridericus Ludovicus Comes de Lövvenstein & Wertheim in omnes suos Comitatus & Dynastias, quæ tempore hujus belli sequestrata, confiscata, aliisque cessæ fuerunt, in politicis &* Ecclesiasticis *restituatur. Ferdinandus Carolus, Comes de Lövvenstein & Wertheim in omne id, quod defunctis ejus agnatis Georgio Ludovico & Johanni Casimiro sequestratum, confiscatum aliisque cessum est, in politicis & ecclesiasticis restituatur.* Tot fere sunt, quorum causa bonorum ecclesiasticorum mentio fit: reliqua, qui vult, ex ipso pacis instrumento legat. Non latuit Proceres nostros, his gestarum rerum momentis valde bilem Pontifici moveri, qui non

saltem

ſaltem annatarum, pallii, menſium papalium, eorumque quæſtuum amiſſione, quos jam olim Romana Eccleſia, ad emungendas Chriſtianæ rei opes ſuique imperii majeſtatem ex toto ſacro ordine variis artibus colligit, ſolitudinem ærarii ſit deploraturus: ſed & adhuc ægre laturus, quod univerſum imperium reſumptis animis in illis cauſis aliquid audeat decernere, unde omnes laicos velut ignobilem vilemque turbam ille ſuperbus Dictator immiſſis lictoribus ſummovet. Non tantum enim quoad caluit inter partes negotium diſturbandæ paci quantas habuit autoritatis ſuæ vires impendit, ipſe ſcilicet ex altâ & ſecurâ ſpeculâ extra periculum Chriſtianorum mutuas lanienas, excidia lætabunde ſpectaturus, verum etiam quam primum advertit, mox rem concluſum iri, per legatum ſuum indigniſſima proteſtatione interceſſit, & Hiſpanico Oratori, ut idem faceret autor fuit. Inde quum conſcriptis hinc inde pacis conditionibus facile prudentiores judicarent, non quieturum teſtata per nuncium invidia, ſed iracundo diplomate vix coalitas Germanorum mentes denuo convulſurum, tempeſtivis remediis obviam itum intolerabili audaciæ, tumidique Æolorum utres arctiſſime conſtricti, ne invento exitu turbulentis flatibus in reſtinctis jam cineribus novum incendium excitent. Adeoque ſalutari providentia Imperator cum imperio conſtituit, ut (a) *contra transactionem, u llumve ejus articulum aut clauſulam nulla jura canonica vel civilia, communia vel ſpecialia Conciliorum decreta, privilegia,*

 indul-

(a) Inſtr. Pac. Art. 17.

indulta, edicta, commissiones, inhibitiones, mandata, decreta, rescripta, litispendentia, quocunque tempore lata sententia, res judicata, Capitulationes Cæsareæ & alia, RELIGIOSORUM ORDINUM REGULÆ AUT EXEMPTIONES, SIVE PRÆTERITI SIVE FUTURI TEMPORIS PROTESTATIONES, *contradictiones, appellationes, investitura, transactiones, juramenta, renunciationes, pacta seu deditiia seu alia, multo minus edictum anni millesimi sexcentesimi vigesimi noni, vel transactio Pragensis cum suis appendicibus,* AUT CONCORDATA CUM PONTIFICIBUS, *aut interimistica anni millesimi quingentesimi quadragesimi octavi ullave alia statuta sive politica sive* ECCLESIASTICA, DECRETA, DISPENSATIONES, ABSOLUTIONES, *vel, ulla alia quocunque nomine aut prætextu excogitari poterunt, exceptiones, unquam allegentur, audiantur aut admittantur, nec usquam contra hanc transactionem in petitorio aut possessorio seu inhibitorii seu alii processus vel commissiones unquam decernantur*: adjectâ insuper fractæ pacis pœnâ, *qui huic transactioni vel paci publicæ consilio vel ope contra venerit, vel executioni aut restitutioni repugnaverit, vel etiam legitime supra convento, & sine excessu facta restitutione sine legitima causæ cognitione & ordinaria juris executione restitutum de novo gravare tentaverit, sive clericus, sive laicus fuerit.* Sic nuncii Apostolici protestatio, itemque alterum ipsius Pontificis diploma explosum. Nemo enim apud nos in imperio his machinis ad violandam pacis sanctitatem uti potest. Nemo exterorum Principum tam crudis & man-

& manlianis imperiis assurgit. Romanis per nos liceat suo ingenio largiter indulgere, sibique domi placere. Nos caudam ibi non jactamus, diu enim est, quod cognovimus prominentes ab exuvio leonino aures.

§. 25. Interdum Ecclesiis non in perpetuum eripiuntur bona, sed in certum usum retinentur, quo finito restitutio fit: adeoque suspenditur potius aut impeditur dominii ecclesiastici vis, quam ut prorsus extinguatur. Velut cum respublica monasterium aut ecclesiam præsidiis adversus hostem insidet, ex quo ipsi continuis excursionibus incommodare possit. Nam composito bello ad pristinos dominos plerunque loca redeunt, nisi ea ad imperii finiumque securitatem muniri visum. Ex hoc etiam eminentis dominii capite est, quod (a) legibus constitutum, ut sacras naves ad specierum publicarum transvectionem liceat detinere, *nulla excusatione ne quidem cœlestis oraculi admissâ*. Plurimum enim ad tranquillum civitatis statum conducit, ut plebi annonæ copia sit, quæ, ut est vulgi ingenium,

-- -- *duas tantum res anxius optat,*
Panem & Circenses. --

Romæ toties concordiâ, laboratum, quando annonæ caritate. & vix sæpe à vi manibusque temperatum. Certe Augustus aliquando de fuga jam fertur cogitasse, tardantibus ex Ægypto navibus, quæ frumentum populo portabant, & quam primum appulere, finem seditioni rumoribusque. Tantum famis ad sollicitandos animos

Lll 2

(a) l. 10. C. de SS. Eccl.

mos potest. Hinc qui rem Romanam curabant, sicut magna & anxiâ diligentia necessariarum rerum defectibus consuluere, tú ante omnia eduliorum & annonæ caritati, quibus maxime vulgus ad res novas solet concitari: argumento sunt tot frumentariæ leges, pro expedita facilique advectione publicæ annonæ excubantes, & in distrahendis speciebus ordine modoque utiles: inter alias, si navium communium penuria sit, facultas datur privato remigio uti, & necessitates reipublicæ singulorum utilitatibus commerciisque anteferre. Ab hoc commodato nemo civium liber, nulla ordinis aut dignitatis prærogativa immunis: non Ecclesiæ ipsæ, nec sacrorum Præsules, in aliis muneribus propemodum ubique lenius habiti: ne quidem etiamsi cœlesti se oraculo excusent, quod jam tum fuco superstitiosis faciendo solemne fuit prætexere. Nam verè graviterque leges censuerunt, Deum nihil extra ordinem jussurum esse, Reipublicæ damno, & quæstui lucroque Ecclesiis, quod promiscuo rerum commercio etiam extra necessitates publicas vix honestè possunt capere.

§. 26. Jus igitur ipsum, id est eminens dominium, Imperatoris est, quia inter majestatis jura. Habendi modus seu actuale regimen patrio more restrictum & limitatum. Notitia enim & consensu Ordinum opus, cum imperator illo rectè utitur. Actio ipsa, imo & principium actionis apud hunc solum. Consensus autem ille Ordinum se velut conditio habet ad actus rectitudinem necessaria: quod plerisque aliis juribus majestatis accidit. Neque id nostro tantum, sed ipsius

ipſius etiam juris publici ſenſu. Inde frequens illa & recepta formula, (qua de alibi plura) *Cæſaream Majeſtatem ex conſenſu & approbatione Ordinum, ex conſenſu Statuū imperii* hæc facere. Adeoq; agens Imperator eſt, cui jus competit. Agens inquam, ſolus, ſed non ſolo arbitrio, verum ex Statuum conſenſu: non quidem ut cauſa, agenti motum & principium actionis infundente: ſed, conditione ad actum neceſſaria propter fidem ab Imperatore obligatam. Quod ſi enim conſenſus ille in parte cauſæ efficientis eſſet, Imperator non ex conſenſu imperii, ſed Imperator & Status Imperii una, non faceret aliquid, ſed facerent.

Ş. 27. De compenſatione, ad quam eminens dominium Grotius indiſcriminatim condemnat, diſtinctius quædam notanda. Cùm ſub mutui aut comodati lege acceptæ res, vel compenſatio reſtitutiove promiſſa, ad fidem ſervandam obligatus eſt Princeps, quam privato flagitium eſt frangere, nedum imperanti, cujus maximum decus, ſtare pactis. Ita Sulla, ſignorum, quæ bello Mithridatico fanis abſtulerat, reſtituit precium: ita Auguſtus mutuatos ex templis theſauros meliore tempore reddidit: ita Heraclius ſacrorum vaſorum æſtimationem exſolvit. Nec dubitari debet, quin illud reſtitutionis votum aliquam æquitatis pietatisque ſpeciem habeat, quaſi Deo gratiam relaturi auxilii, in arctis reb⁹ noſtris lati de bonis ſpeciali quodam modo ipſi propriis. Recte enim Pericles (a)* χρησαμένυς ἐπὶ σωτηρίᾳ ἔφη, χρῆναι μὴ ἐλάσσω ἀντικαταστῆ-

(a) Thuc. lib. 2.

σαι πάλιν. Sæpius præveniuntur eminente dominio possessores, ut, priusquam de indemnitate præstanda cautionem exegerint, jam in possessione & usu rei respublica sit. Hic demum quæri solet, ad quid princeps teneatur? neque tam ubi solvendo non est, bonorum damno superante publicas opes: tunc enim nulla impossibilitatis obligatio: sed cuique ferendum iniquioris fati malum, velut grandines, tonitrua, incendia, exundationes: quam sufficiente civitate ad sarciendam lacunam, quam sui boni causa in privato patrimonio fecit. Plurimi sunt, qui plene reficiendas illas ruinas autumant, idque juris aliqua & obligationis necessitate, qua conscientiam imperantis fascinant, nisi communiter exemplo navis jactu levatæ, ubi à singulis pro censu bonorum perditarum rerum dominis reparandum est damnum. Et profecti plausibili æquitate ista dici nemo ignorat: quippe nos etiam æquius melius judicamus, quantum fieri potest, in Republica communia pericula facere, adeoque totius corporis ope sublevari illas partes, quæ incolumibus reliquis solæ passæ sunt, verum, quod prudenter Conringius observavit, *magis in præmium, quam ex debito.* Nam cum de eo disputatur, ad quod stricto jure obligatus est Princeps, nullam restitutionem compensationemve agnoscimus, quia suis rebus, non alienis utitur. Nam, quod supra ostensum est, privatorum res in dominio etiam reipublicæ sunt, non facile quidem inferiori illo & communi super quotidiana dispositionem movente, tum cum usus vel necessitas instat, prorumpente subito velut ex insi-

diis,

diis, & exerta suæ potestatis vi intrudente se privatis familiis, ubi revocato plebeio dominio proprium & ad totius societatis ordinatum regnum molitur, non in alieno precarium Magistratum gerit: quicquid autem aliquis suo jure facit, cur alii de eo rationem reddet? Verissime (a) Hornius: *quoniam firmis rationibus asseruimus, potestatem in bona esse verum dominium, necessum est, ut concludamus, Principem ad justi pretii solutionem non teneri. Aliud enim si asseras, dominium eminens evertis, quod compensationem adeo strictam ignorat.* Et paulo post: *Nam qui compensationem propugnarunt, statuerunt, Principem vi imperii aliena invadere: Postquam verum dominium assertum est, nihil debebit majestas subdito, cujus fundum ab hoste occupandum in possessoris & totius Civitatis tutelam insidet.* Ad exemplum de navigatione, privataque societate, in qua nemo cum alterius jactura locupletior fieri debet, ejusdem eruditissimi & studiosissimi Majestatis Viri verbis respondebimus: *Multum differt actio privati hominis à necessitate se expedientis ab imperatoris potestate. Æquales sunt illi, qui jactu mercium servant navim: hic nobis sermo est de facultate summi Principis, ad quem nunquam producetur commode ratio, desumpta ab hominibus privatæ sortis. Socii, ut æquale ferant damnum, pacti sunt. At subditi omnes jurarunt, se paratos fore, profundere opes suas in salutem Reipublicæ.* Magis igitur beneficium & præmium Imperantis erit, quam debitum, si

 pri-

(a) de Civit. l. 2. c. 4. §. ult.

privatis, quod sustinent, damnum refunditur: tum ejusdem quoque arbitramenti consiliique, quo quemque publici boni causa oneratum cupiat sublevari: interdum dirutis ædibus materies novo operi conceditur: lignum ex sylvis cædi, saxa in lapidicinis effodi, permittuntur: rarius calcem publicæ figulinæ donant: plerunque semper operarii ædificantis sumptibus sunt: cum frumenta exusta, messis sataque contrita, multum est liberalitatis argumentum, quando ex publicis horreis sementa agricolis gratis erogantur: nam etiam sub mutui pacto dari solent. Est denique tempus, ubi quarundam rerum compensatio aliquibus fit, reliqui sine solatio manent. Electori Brandenburgico, itemque Megapolitanis Ducibus cessa Suecis Pomerania & Wismaria Civitas aliquot Episcopatibus compensata: ipsis Suecis Ecclesia Bremensis data est. Atqui in his bonis antiquiore jure potuerunt prævalere, nulla re satisfactum. Adeo totum hoc est Summi Principis judicium, & in cujus se favorem commodumque declarat, ingens meræ gratiæ testimonium.

§. 28. Ultimo loco quorundam Doctorum expendamus rationes, legitimæ invasioni sacrarum rerum oppositas, admixtis subinde deterioris ævi canonibus, quos infinita ambitione & philautiâ compositos pro suis opinionibus soliti sunt colligere. Primo, (*a*) *constat*, inquiunt, *quod omnia data & appropriata Ecclesiis dicantur esse oblata Deo, & ita quod sint Christi & Ecclesiarum.* Sed dic Deo oblata, dic esse Christi,

(*a*) Schurf. Cent. 1. Conf. 90. n. 1.

sti, & Ecclesiarum, quid sequitur ex eo? ergo non possunt ad publicam salutem impendi, in qua ipsa externa Ecclesiarum felicitas salusque considet? Quomodo res sacræ Dei fiat, supra accurate expensum, demonstratumque, illo modo virtutem eminentis dominii non eliquari. Nunc saltem (*b*) ex Hornio ad hominem sequentia hæc placet addere: *Fac ejusmodi consecratione donari Deo aliquid posse, eo ipso momento, quo donaretur, particeps dominii fieret majestas. Qui principē consortem fecit imperii & dominii in universam multitudinem, in integrum territoriū, nunquā excepit hæc donaria. Sed simulac donarium à devoto homine capit, continuo illud sub vicario dominio Regis ponit: quod nulla causa subsit, cur hæc subtrahat majestati, quæ nunquam extra sacros usus adhibebit talia, nisi urgentissima forsan necessitate Reipublicæ.* Quam stultum igitur decretis confidere, aut domestica corruptaque fide suspectis, aut non cogitantibus de necessitatis casu? quid quod illic quædam palam absurda atque à ratione aliena licet deprehendere? Quid enim est, quod de homicidio accusatur, (*b*) *qui Christi & Ecclesiæ pecunias rapit vel fraudat*? Furti, raptus, sacrilegii crimina impingi non adeo mirum: inscriptio super homicidio in hoc scelerum genere insolens quid, nec foro cognitum. Si simulacris, typicisque figuris in re seria ludere placet, quæ non diversa miscebimus, (*c*) *Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit*, sed divino jure

 veti-

(*a*) De Civit. l. 2, c. 4, §. 7. (*b*) qui Christi 12. q. 2.
(*c*) c. qui abstulerit, 12. q. 1.

vetitum, sorores ducere, nubere fratri: ergo inter Christianos omnis matrimoniorum usus tollendus? *Mater vero nostra Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritualiter regeneravit.* Si non alio modo Ecclesia mater nostra, quam quod nos spiritualiter in baptismo regeneravit, mater non erit, quoniam oppido falsum est, nos per Ecclesiam regenerari. Spiritus S. id munus & officium, qui incubat aquæ, eamq; suis donis & beneficiis imprægnat, Ecclesia tantarum opum thesauraria potius & fidelis custos, in qua fit illud grande regenerationis adoptionisque mysterium; non auctor & ipsa efficiens causa, quæ salutari fœcunditate aquam animat. Tum vero materiale quid est Ecclesia, & aggregatum corpus ex multis hominibus eaque juxta Pontificiorum placita semper visibilis sensibusque exposita. Hæc quomodo nos spiritualiter regeneret ipsa materialis & indigens auxilii spiritus sancti? Hic mystis ut instrumentali causa utitur ad effectum producendum: tota Ecclesia locus est & velut diribitorium, ubi ad sacram militiam conscribitur miles, & thesauri divinæ gratiæ stipendia merentibus dispensantur. Interea sinamus præmissas illas suis viribus niti. Sit Deus quocunque sensu pater noster: sit mater Ecclesia: *ergo*, ut vult Pontifex, *qui Christi pecunias & Ecclesiæ rapit, aufert, vel fraudat, homicida est*? O funiculum ex arena nexum! cur enim non potius de amotis rebus actio est, aut quod familia furtum fecisse dicatur: quid in defraudatione vel rapina homicidii? quid item in eo, quod peccatum hoc esse negatur; id quidem verum est, violato uno

præcepto, injuriæ ſenſum ad totam catenam pertinere, ſed nihilominus, formalia crimina manent, ſingula ſuis articulis adverſa. Quicquid vero ejus ſit, licet nobis ſine noſtro diſcrimine canones illos admittere. Sit enim homicida, qui Eccleſiæ pecunias aufert, fraudat, rapit. Certe non erit, qui neceſſitatis atque utilitatis caſu illis utitur ut ſuis bonis, eminente dominio effectis: nam hoc non rapere eſt, fraudare, auferre aliena: ſed in ſuo eſſe, resque ſibi proprias publico bono impendere. Igitur injuriis & cupiditatibus privatorum hominum metus tanto apparatu factus: non legitimo Principum juri mota quæſtio. Eodem pertinet Bonifacii ſententia, quod (*a*) *inexcuſabilis omnis erit, qui à Domino & Eccleſia, cui competunt, aufert, vaſtat, invadit, vel eripit.* Sane iſte inexcuſabilis, fur ſcilicet, prædo, ſacrilegus. Verum alter maxime excuſabilis, imo laude dignus, qui eadem competente uſu, non furto latrocinioque, accipit, in Reipublicæ utilitates pro omnium ſalute eroganda. Hoc ſale condienda alius canonis cruditas, inconſiderate improbantis, (*b*) *prædia divinis uſibus tradita humanis uſibus applicare, & dominio ſubtrahere, ut ſibi*, (i. e. ſuis uſibus, ut habent aliqui Codices) *inſerviant.* Nihil nocetur Eccleſiæ illa applicatione: ut enim totum ſoſpes ſervetur, cujus pars aliqua eſt Eccleſia, omnium concurſu laborandum: & vel ſingulorum aliquo damno publicis neceſſitatibus ſubveniendum. Nihil ſubtrahitur Deo, cujus res humanæ ſunt, quibuscunque uſibus adhibeantur

(*a*) c. Nulli liceat 12. q. 2. (*b*) c. Prædia. q. 2. ibid.

antur. Cæterea decreta, quæ protervius atque pervicacius obloquuntur, cuneo ad durum nodum quæsito, confidenter submovemus. Scilicet ille fulminator Juppiter, illa fax & turbo nostri imperii, ille omnium Principum capitalis hostis, Gregorius septimus, omnes igne suo afflarit, (*a*) *qui prædia ecclesiastica à quocunque Rege seu seculari Principe susceperint*, an inter turbas & à pessimo Præsule acta probabimus, cujus memoria non dicam à canonum sanctimonia, sed omni Christiano orbe, imo ipsa Ecclesia Romana, quippe opprobrium ejus & tristis Antichristi regnantis nota, expungenda esset, si suis meritis haberetur? Quis sibi tantum de imprudentia nostra promiserit, ut in spirituum *δοκιμασία* ipsis furiis impune esse liceat, quibus etiam Christiana res, præcipue imperii nostri cordata sapientia, quamvis adhuc cœco carcere captæ vix tunc rima ad lucem patuerit, omni tempore animose restitit? Lugdunense Concilium improbas subreptiones eorum damnat, (*b*) *qui res Ecclesiæ petunt à Regibus, & horrendæ cupiditatis impulsu egentium substantiam rapiunt*: nulla dominii eminentis increpatione. Alterum telum ex ejusdem juris canonici inepta pharetra promitur, (*c*) *Ratio nulla permittit*, ajunt, *ut quod pro communi utilitate datum esse cognoscitur, propriis cujusq; usibus applicetur*: id insigniter nobis placet, pro communi utilitate datum publicis necessitatibus serviat, quod imprimis etiam fit, quando pro temporum conditione à Republica in

(*a*) c. quicunque 12. q. 2. (*b*) c. 2. Extr. de Rep. Eccl. al.
(*c*) c. 3. Extr. de Præbend.

insidetur: non propriis cujusque usibus cedat, sicut plerunque Ecclesiæ opes ipsi Præsules vanissimis picturarum oblectamentis variaque artificiorum novitate, vel quod pejus, popinis atq; perdito luxu decoxere. Tertia vox est B. Ambrosii, (a) *ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesia.* Nec Divus Vir male suo, id est sano sensu. Nam templum, quod Imperator Ambrosio ereptum ibat, non adversus hostiles irruptiones muniri debuit, non ad Civitatis defensionem dirui, aut vallo aggeribusque firmari: sed hæreticis tradendum erat, ut illic cultui vacaretur vetito divinis literis, non modo ad Christianorum offensionem, sed etiam plurium animarum æternum naufragium: in id qua conscientia Episcopus consentiat, cui Dei Ecclesia cordi est? qua fide pastor, cui ovium suarum ratio reddenda summo illi Pastori, œconomorum culpam rigidè punienti? Sed intra quantam modestiam, intra quantam moderationem constitit rectus ille piusque zelus? *Si à me peteret, quod meum esset*, inquit, *id est, fundum meum, argentum meum, jus hujusmodi meum, me non refragaturum, quanquam omnia, quæ mea sunt, essent pauperum: verum ea, quæ divina sunt, imperatoriæ potestati non esse subjecta. Si patrimonium petitur, invadite, si corpus, occurram. Vultis in vincula rapere, vultis in mortem? voluptati est mihi, non ego me vallabo circumfusione populorum, nec altaria tenebo, vitam obsecrans: sed pro altaribus gratius immolabor.* Et rursus: *Si de meis aliquid posceretur, aut*

(a) c. convenior. 23. q. 8.

aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei juris esset, respondi me libenter offerre: templo Dei nihil posse decerpere, nec tradere illud, quod custodiendum, non tradendum acceperim. Num hodie vel ex plebe clericali ultimus ita loquetur, ut olim Clarissimus in toto Occidente Episcopus? Corpus, opes, omnia sua Imperatori offert: saltem necessitatem peccandi deprecatur. Nunc nemo ex hoc hominum genere vel nummulum det nisi volens & in gratiæ beneficiique modum, quod exprobrare Principi possit. Huic enim rei tota immunitatum & ecclesiasticæ libertatis scena adornata, ut nihil ab invitis exigeretur. Ambrosius patrimonium prædæ exponit, corpus violentiæ, vinculis, morti: ad ipsas aras in se mavult experiri scelera, quam facere: vim opposita vi repellere omnino nescius. Non libratum fulmen minatur: non factionibus terret & concitata plebe: *non ego me vallabo*, inquit, *circumfusione populorum*. Alius longè Curiæ Romanæ mos. Hæc dominari Regibus cupit, hæc nullam potestatem Reipublicæ in sua suorumque bona admittere, nec jurisdictionem in corpus & personas. Hæc propediem iratis strepentibusque tonitruis invehitur: hæc factiones alit & se maxime vallat populorum circumfusione, quos ab obsequio & fide Principis hostis flagitiosis bullis liberatos sibi addicit seditioni fomentum & instrumenta parricidii: in summa hæc spectare, facere scelera mavult, quam expectare. Igitur ne sibi Ambrosii exemplo placeant, quem si contingeret ex busto caput erigere, & hos spiritus Ecclesiastici Ordinis

nis intueri, hanc imperandi vanitatem, hoc opũ quærendarum ſtudium: hunc luxum libidinesque, imo totam ab antiqua probitate defectionem, procul dubio agnoſceret Chriſtianæ religionis inclinationem: aut potius in ipſa Eccleſia quæreret priſtinæ Eccleſiæ imaginem: liberas ſacerdotis voces & pro officio increpantes non odimus: modo ne licentioſiùs in atrocia imperia minasque violentas erumpant, ſed cum Ambroſio ſimul exhibeant, quod dicitur, *δόρυ κηρύκειον*. Etenim quamdiu illum Imperator mandatis iniquis vexavit, noluit obſequi, quod cum facere malum Deus vetet, jubeat Princeps, hoc relicto illi parendum eſt. *Urgemur igitur*, inquit, *præceptis regalibus*, (illis ſcilicet, *trade Baſilicam, hoc eſt dic aliquod verbum in Deum, & morere: nec ſolum dic adverſus Deum, ſed etiam fac adverſus Deum: trade altaria Dei*) *ſed confirmamur ſcripturæ ſermonibus, quæ reſpondit, tanquam una ex inſipientibus locuta eſt, Quid ergo turbamini,* VOLENS *nunquam jus deſeram.* Vim ipſam ob pie juſteque negatum obſequium illatam non illo recentioris & pervicacioris diſciplinæ ingenio contrariis minis arcuit aut inſtructa acie: juxta illud Chryſali apud Plautum ferociæ militis oppoſitum;

Si tibi machara eſt, & nobis urbina eſt domi:
Sed totus in patientia & tranquillitate conſcientiæ delituit. Munere ſuo, precibus, hortationibus, argumentis defunctus jam receptui canit, ſeque intra ſe recipit, & ingruentem hoſtem inermis opperitur. *Coactus repugnare non novi*, inquit, *potero dolere, potero flere, potero gemere,*

ad-

adversus arma, milites, Gothos quoq; lachrymæ meæ mea arma sunt. Aliter nec debeo, nec possum resistere. Itemque: *respondi ego, quod Sacerdotis est. Quod Imperatoris est, faciat Imperator. Prius est ut animam mihi quam fidem auferat.* Quantum igitur ex Sanctissimi Patris verbis colligitur, id solum est, nec Imperatorem præcipere posse, quæ Deus prohibuit, nec Sacerdotem obsequi humanis præceptis debere divinæ voluntati adversis: clarè enim, *allegatur*, ait, *Imperatori licere omnia, ipsius esse universa: respondi, noli te gravare Imperator, ut putes te in ea, quæ divina sunt, imperiale aliquod jus habere.* Ultra quo progrederetur, nihil rationis habuit, nihil audaciæ atque ambitionis. Nec cogitasse quidem eum de sequelis juraverim, quas ex verecunda humilique deprecatione sequioris ævi Glossogastores excudêre: scilicet *vel Ecclesias Imperatoribus non esse obnoxias:* (quia non hoc crude dictum ab Ambrosio, nihil omnino juris Imperatori in Ecclesiam competere: sed saltem non in hoc, ut eam Christo capiti desponsatam possit adulteris, id est hæreticis ad fornicationem exponere) vel quod insipientius adhuc positum: *Imperatorem & ita summum Principem nullam habere facultatem disponendi de rebus Ecclesiæ.* Qua fronte enim tam grande postulatum novamque sua ætate sententiam Ambrosius maxime protulerit? qui eadem oratione ad Auxentium, quam toties repetit canon, candidè fatetur: *Si tributum Imperator petit, non negamus. Agri Ecclesiæ solvunt tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem*

tem habet vendicandorum. Nemo nostrum intervenit, potest pauperibus collatio populi redundare. Non faciant de agris invidiam, tollant eos, si libitum est, Imperatori non dono, sed non nego. Ad hæc verba Nicolaus Crassus Venetus, *Ex quibus patet*, (a) inquit, *non modo Principes* LEGITIMUM *jus habere tributa exigendi, sed etiam vendicandi sibi* AGROS ET FUNDOS ECCLESIÆ, *ubi res ita postulet.* Quartum argumentum eis est, *etiam de jure civili laicis omnem potestatem disponendi tam de bonis quam de personis Ecclesiasticis ademptam esse.* Non nego simpliciter; sed dic prius, quibus laicis? illis nimirum, quibus ipsa lex civilis posita, id est, subditis, non ipsi Principi, quem sua lex non obligat. Propterea ruinosæ basi impositæ, quæcunque conclusiones ex his falsis principiis temere educuntur. Dixerit Panormitanus, *quod invadens rem alterius ex titulo aperte invalido, dicatur illam rapere:* idque multis juribus probarit: num etiam, qui rem suam ex titulo justo legitimoque, qualis est eminens dominium? Minus hic quadrat alias illud vulgare, *datum ab illo, qui de jure dare non potest, pro non dato haberi:* itemque huic simile: *Qui nihil habuit, nihil dare potuit:* quia necessitate urgente Princeps non demum expectat, donec sibi res aliena tradatur: sed ipse eam ut suam vindicat, & superiore jure, adeoq; validiore ab inferioribus dominis revocat; Expende hæc paulum, & judica, an non Schurpfius linum lino nectat, quum *jam ex prædictis breviter adductis*, ut (b) ait, infert

(a) Antiparuti, p. 45. (b) Cent. 1. Cons. 90. n. 6.

quod bona Ecclesiarum non possint ex laicis etiam ab ipsomet Imperatore vel aliis Regibus & Principibus, cum nec possessio, nec dominium hujusmodi rerum Ecclesia consistant penes eosdem, occupari: aut quovis titulo in laicos alienari: & per consequens, (sed ex falsis terminis meraq; ἀνακολουθίᾳ constructum) *quod alienatio ab eis, cujuscunque praeminentia vel dignitatis fuerint, facta, tanquam â non dominis sit ipso jure nulla, & quod penitus nihil juris vel domini transferant vel transferre possint in eos, in quos alienatio hujusmodi de facto facta est: & ita, quod accipientes vel invadentes res Ecclesia hujusmodi titulo à jure reprobato & à non domino dicantur illas rapere Pralatis & Clericis.* Falsum enim penes Imperatores, Reges & Principes non esse earum rerum dominium: est utiq; & id eminentius, firmius, jureq; prælationis munitum: actualis possessio non semper apud illos. semper tamen jus adipiscendi eam, quotiens usus vel necessitas Reipublicæ id postulat. Falsum alienationem, aut occupationem ab eis, cujuscunq; præeminentiæ vel dignitatis fuerint, factam, à non dominis fieri. Falsum esse ipso jure nullam, nihilque juris vel dominii transferre. Falsum denique invadentes res Ecclesiæ hujusmodi titulo invadere titulo à jure reprobato, & sic rapere Prælatis & Clericis. Quare cum erroneorum tanta series principiorum sit, invertendæ erunt omnes conclusiones, & pro comperto habendum, aliquando Principes Ecclesiæ bona recte & laudabiliter occupare, alienare, eamque factam alienationem ratam firmamque esse, & vere trans-

transferre dominium: tum hoc jure invadentes uti suo jure: nec alii facere injuriam. Quid opus igitur ambitiosè jactare, *Omnem alienationem rerum immobilium, Ecclesiarum, Monasteriorum, Hospitalium, & aliorum locorum piorum regulariter de jure prohibitam: & contra facientes atrocissimis pœnis affici*: tum casus exponere solemnitatumq; circuitus, sub quibus permissa alienatio. Nam hoc omne juris studium Ecclesias tantum privatosque concernit, ut quando alienare liceat, quando acquirere, utrinque accurate constet. Princeps sicut illis legibus non comprehensus: ita liberior ejus ampliorq; conditio. Ad hæc frustra terrent Balthasaris Regis exemplo, *invadentis vasa sacra per Patrem suum de templo asportata*: ut & Tholosano auro. Malo verbis (*a*) Hornii his terriculamentis respondere, quam meis. *Quo animo quid fiat, hic multum interest. Diruere templum nostrum vel alienum, nobis propter hostium præsentissimam vim nociturum licitum esse per dominium publicum omnino censeo. In contemptum Numinis non violabit, nec vasa destinata sacris in luxu-iæ instrumenta vertet, nisi qui cum Belsazare certo & condigno infortunio cupiet mactari.* Gentilium fana ab ejusdem superstitionis hominibus spoliata, inter quæ Tholosanum illud aurum est, Diabolus, non Deus, vindicavit, ut sui cultoribus aliquam vindicatæ religionis speciem faceret, animisque injiceret vincula & cœcitatem adversus divinæ gratiæ lucem. Denique quid multis diris avaritiam devovent? Su-

(*a*) de Civit. l. 2. c. 3. §. 7.

am hic culpam oſtentant, ſua vitia, non noſtra depingunt: ille enim luxus opumque mancipium, qui ſplendore auri & mollitie deliciarum captus in Reipublicæ calamitatibus ſecurè ſaginatur, nec periclitanti patriæ vires ſuas donat, quas ex illa hauſit: non iſte, qui urgentibus periculis omnes cives officii ſui pietatisq; extra ordinem admonet; aut efficacius jure ſuo atque auctoritate in re utitur citam curationem flagitante. Interim nunquam illo captioſo ſenſu admiſerim, quod apud canonum Doctores vulgaris eſt fabula, *poteſtatem eccleſiaſticam & ſecularem teneri ſibi invicem mutuum auxilium præſtare.* Nam Eccleſiaſtica poteſtas, ut verè imperium ſapit, non æqualis majeſtati aut æmula, ſed ſubdita, ſubordinata, dependens: adeoque id generis auxilii præſtare apta, quale dominæ ſerva, patri filius: Principi Magiſtratus: neceſſarium ſcilicet, fidele, obſequioſum: non multa oſtentatione grave; non mora aut cunctatione inutile: non tædioſum exprobratione.

§. 29. Verum hæc non multum dubia illis ſunt, quibus liberæ à ſtudiis aut prævaricatione mentes. Illa gravior eſt quæſtio, An neceſſitatis caſu, (utilitati enim hic vix locus) Principi jus ſit Eccleſiæ fortunas, ipſa templa, prædia, decimas, penſiones & alia hæreticis dare pacis publicæ pretium? Abſit ut eo nomine invidiam nobis creemus, qui ruptis imanis ergaſtuli vinculis ex cœco ſpecu ad felicem diem emerſimus. De ſectariis intelligi cupimus, cum apoſtaſia à probis ſacris convictam pertinaciam ſtipantibus. Sed hîc ſunt gradus quidam actuum vel à conſenſu

ſenſu opeve lata longius remotorum, vel propius accedentium. Primus eſt derelictio rerum ab hæreticis occupatarum, Hæc iis rationibus facile excuſabitur, quibus cum Turcis pax, damno optimæ Hungariæ partis ſæpius inſtaurata: vel receptus ab exercitu, qui viribus hoſtium undique circumſeſſus non niſi totius civitatis evidenti periculo eripi ab internecione poteſt: quid enim ſupra vires noſtras luctari juvat cum adverſa fortuna? Quid cum ſemel Dii viam ſalutis & exitum oſtenderint, inutili pertinacia recidivam pati? Perdolet quidem pio animo religionis Chriſtianæ ludibrium: & ædium ſacrarum lugubris caſus, quæ ex pietatis ſchola in proſtibula & fornices mutantur. Præſtat tamen generoſa patientia ineluctabilem fatorum vim perferre, quam imbelli nec metuenda vindicatione efficere, ut etiam de reſiduo jactetur alea, jam ſemel infelici caſu tentata. Vindicabit aliquando injuriam ſuam Deus, qui poteſt. Ea tempora ſatius eſt nobis precibus lachrymiſque rogare, quam incauta pietate cogere. Enim vero non ſemper audax ſuperſtitio ſuæ victoriæ præmiis contenta eſt: interdum plus poſcit, quam poſſidet, ſeu facili ad occupationem ſpe: ſeu amiſſorum acri dolore. Tunc oportet nos excedere fines patientiæ, & ad tradendum reſtituendumque adigi, ſiquidem efferveſcentibus imperiis velimus obſequi. Et profecto tenerior tunc ſenſus conſcientiæ, pronaque ad ſocietatem mali occaſio: tamen cum tempeſtas ingruit, quædam velut ſpiramina eluctantis religionis magna neceſſitas commendabit potius quam re-

jiciet. Sacrarum rerum bonorumque Eccleſiaſticorum prima jactura facienda, quæ ſi pro alieno ære exſolvendo diſtrahere licet, quidni ad redimendam pacem? Nec ad perſonas, quibus traduntur, reſpicere decet, ſed uſum finemque, cujus gratia nobis ipſis nocemus: illi peſſimè rebus abutantur, dum fides noſtra cultusque ſacrorum in tranquillo ſit, qui nitere etiam ligneis inſtrumentis & inter egeſtatem poteſt. Sane cum extra periculum ſumus, furor hæc erit & ſumma impietas prodigere, argumenta divinæ benignitatis: verum ingenua pietas & prudentia, illis ipſis uti ad captivitatem noxamq; redimendam. Hactenus conſtat inter Theologos, pro captivis ab infidelibus liberandis nullis eccleſiarum theſauris eſſe parcendum. Sed multò apertior æquitas, iisdem liberum ſacrorum exercitium, quæ potenter turbantes inimici velut captivarunt, mercari. De ipſis tamen Eccleſiis ambigi jure poteſt, resque videtur prope ſacrilegium eſſe, imo ſtultitiam, Eccleſiam Chriſtianam defendere ipſa Eccleſiarum jactura. Hunc nodum ut referemus, vocis ambiguum ſenſum neceſſe eſt evolvere. Triplex imprimis eſt Eccleſiæ notio: illa, qua religionem fidemque notat: iſta, qua ſtatum: hæc, qua ædes fornicibus lapidum cæmentisque compactas, templa ſcilicet, fana, aut uno verbo, illum locum, ubi fideles ad habenda ſacra convenire ſolent. Primæ ſignificationis Eccleſia, quæ eſt cœtus hominum à Deo ad ſuum cultum vocatorum, nulla temporis aut neceſſitatis excuſatione, in ditionem fidemque hæreticorum dedi debet, nec ſine

ſummo proditionis ſcelere placere poteſt, ut ejus opprimendæ arbitrium apud hoſtes ſuos ſit. Differre tamen ab hac impietatis ſocietate legem, quæ falſis ſacris, jamq; adultis viribus ſtrepentibus aliquem locum facit, id notari volumus: nec propediem in cœlum conſpirant, qui, quod opprimere virus non poſſunt, ſuo periculo ſinunt debacchari, ſive rem in ſtatu, quo eſt, ſinamus conſiſtere, ſeu contumaciter ſe explicantem non impediamus. Fit hoc ultimum, cum validus error ſibi poteſtatem extorquet publicæ doctrinæ non proponendæ ſolùm, verum etiam, eo, quo dominatur loco, tenendæ, quod reformationis nomine hodie appellatur, ut ſalutaris & neceſſariæ, ſi veritatem invenit: ita peſſime, quando deſerit. Non enim hoc pacto Eccleſia, id eſt, membra Eccleſiæ, Chriſtiani mancipio dantur, nec in verba contumacis ſectæ, quam damnant, coguntur jurare: ſed illi permittitur ſaltem cum ſuo more ſacra facere, tum ad ea ſequenda, quos poteſt, lucrari. Fidelibus nec obſequium imperatur, nec præitur exemplo. Quod ſi vero illos contingat aliquando iniquis imperiis premi: tunc ad patientiam firmantur, ad conſtantiam, cum ſevera defectionis deteſtatione. Ac propterea ſolent plerunque leniendæ invidiæ adhiberi malagmata quædam, ut robuſtæ ſuperſtitioni facultas non ſit exſerendi totas ſuarum fraudium vires. Communiſſimum eſt abitum & exceſſum incolis impetrari, quos domi non patitur imperioſum malum ſuis ſacris vacare. Melius adhuc interdicto, *uti poſſidetis*, agitur, nimirum religionibus, in ſtatu, quo inveni-

untur, relictis, quem nefas sit movere regionis domino. Quod si vero neutrum horum obtineri potest, tunc vel oppressa fides sponte sua migret; vel abitu intercluso martyrio coronetur: interea præstat aliqua regni parte ferre hæc velut necessaria mala, ut alibi nobis secure pios esse liceat: quam victricem improbitatem ad majora audenda irritare. Cæterum ego nemini autor fuerim, ut hos cancellos, quos declinandæ necessitati benigniora fata indulserunt, inconsiderato saltu temeraverit: quoniam vix fieri poterit, cum malo non communicari sive consensu & approbatione, seu præstita ope; utrumque vetitum Deo non mollit necessitatis aliqua species. Ecclesia status significatione ministerium comprehendit, i. e. totum Clerum, laicis oppositum: is ut nunquam jure tradi potest in nefariam potestatem, ita eundem pati aliquo loco expelli necessitas iisdem rationibus defendit, quibus desertam religionem in templorum cessione minor scrupulus, Ab illis enim cum vera pietas migrat, quid nisi cadaver sunt amisso spiritu, aut abeuntibus Diis desertæ domus? His si sacrorum libertatem possumus mercari, quantum lucri fecimus? Sed Ambrosius, ajunt, noluit Imperatori auctor esse, ut Arrianis Mediolani Ecclesiam daret. Rectè, quod Valentinianus extra temporum iniquitatem: quod ad muliebres preces Matris Justinæ, hæreticis obnoxiæ, dare voluit: igitur edoctus meliora mutavit sententiam, basilicamque restituit: non profecto idem facturus, nec tam acerbe ab Ambrosio reprehendendus,

dendus, si quidem illius fani deditione salus Christianæ religionis erigi potuisset, aut negatione everti.

ANNOTATA.

Ad

CAPUT IX.

§. 2.

IN dominiorum succenturiatione &c.] Hac consideratione plenum non est in hac mortalium vita dominium, quia summum & plenissimum apud solum Deum, cui non tantum humana omnia subjacent, sed sæpe etiam in usu suo atque effectibus impediuntur, aut omnino tolluntur. Pro pleno dominium illud haberi non potest, à quo me alius excludere pro suo sensu potest. Et tamen ludit Numen dominiis nostris velut joculari pila, ac modo, quæ his eripuit, adjicit illis. Adeoque hic est dominiorum ordo. Primò divinum, quod unum absoluto loquendi modo plenum. Deinde humanum, quod cum illo collatum imperfectum & minus plenum: plenum vero cum abstrahitur à divino, & in se consideratur. Inter humana dominia postmodum rursus sunt aliqui gradus constituti. Cui enim nemo inter homines usum dominii sui interpellare potest, plenissimum dicitur possidere, quale est eorum, qui extra Rempublicam vivunt, ut olim patresfamilias segreges: & hodie Reges, Principes, quique in civitate imperium habent, publicorum bonorum nomine, de quorum certa directione aliis nihil stipulati sunt. Cujus dominia vero per alium regi & moderari possunt, aut quæ non ad omnimodam usus libertatem, quanta inter homines naturaliter datur, pertingunt, dominii minus pleni nomine recte veniunt: quemadmodum est illud omnium in republica civium: quod multis modis à legibus aut temperatur aut in libero cursu detinetur: imò ipsum eminens dominium, quia non constat pleno & quotidiano usu. Attamen sicut humana dominia interdum abstrahere à divino solent, ut pleni nomen mereantur; ita etiam illa civium à plenissimis humanis, & in familiam plenorum se tunc afferunt, quando illa saltem libertate fruuntur, quæ à legibus publicis communiter ipsis est relicta: quo

sensu & privata jura dominiis istis plenitudinis vocem attribuunt. Nam dantur adhuc in civitate alia, quæ, quod ne quidem tantum illis indulgeatur, minus plena vocantur.

[§. 3. Πολλὰ ἐστιν εὑρεῖν] *Multa inveniri possunt, quæ universim civitas sua censet: in singulos autem dominos partitim divisa sunt.*

[Μυρίους γὰρ εὑρήσετε] *Infinitos enim modos invenietis, secundum quos aliquid cujusq; esse dicimus, plurimum inter se differentes: ut neq; possidentibus liceat alienare rem, niq; illa prohibitu uti.*

[Τὸν νόμον τοῖς] *Legem esse inter Græcos, ut qui imperium obtinent in terra aliqua aut magna aut parva, eorum sint & templa.*

[§. 10. Quod communi titulo Ecclesiæ habent] *Dominium Ecclesiasticum* vocatur *in l. 14. § 5. C. de SS. Eccl.*

[Ita non longè processum est.] Equidem Nicephorus Phocas *donationes monasteriis atq; templis relictas à quibusdā piis Imperatoribus prorsus abolevit, lege etiam lata, ne ecclesiæ immobilibus locupletarentur bonis, causatus Episcopos male prodigere ea, quæ pauperibus darentur, interim militibus deficientibus. Nov. Extrav. Niceph. Phoc. c. 4.* Sed Basilius Porphyrogeneta mox eandem legem sustulit, velut cladium & malorum in Romano imperio causam: nec deinceps hac parte Reipublicæ vitiis satis provisum est.

[Quo eodem jure & Gallia utitur] Etenim teste Bodino illic publica lege cautum est, ut quæ prædia deinceps Ecclesiasticis collegiis dono data fuerint, ea vendere cogantur. *de Rep. l. 5. c. 2.* imo ne quidem Ecclesiæ Feudalium rerum capaces sunt absque Regis permissu. *Rosent. de Feud. cap. 9. concl. 62.*

[Plusquam satis est &c.] Non sunt de nihilo queremoniæ Antonii Quirini, Senatoris Veneti *Omni divitiarum genere abundare Episcopatus, perdivites esse Abbatias, ditissima monasteria, quorum pleraq; reditus suos quinquaginta millibus aureorum non dvenderent. Et quantum ad divitias, quas Ecclesiastici sub dominio Venetorum degentes possident, incredibiles ferè esse, ut ex fide dignorum relatione & libris publicis recognovimus, ultra triginta milliones auri, ut vulgo loquuntur, sese extendere, ex qua summa proreditibus annuis plusquam centum & quinquagenta myriades provenire, quod totum à devotis laicis habent, qui in id solum fuerunt intenti, ut Sacerdotes laute sustentarent.* [Mo-

[Modo à summo Magistratu] Ex populi Romani Scitis non licuit Pontifici locum consecrare absque auctoritate patrum jussuq; plebis: ut Cicero Oratione pro domo suâ ostendit. Quod retinuere Cæsares, suum auspicium & auctoritatem expectari jubentes ad loci publici consecrationem. *l. 9. §. 1. ff. de R. D.*

[§. 13. Ubicunque negligenter] Conf. *Nov. 7. cap. 5. pr. & §. 1 c. 6. pr.*

[§. 17. Tamen cum utilitas apparet &c.] R. J. Spirensis anno 1542. Aber der Kirchen Kleinoder und Gezierde sollen in dieser Anlag nicht mitbegriffen / sondern als zu einem Schatz der Christenheit / wo man des zu einer eilenden/nothwendigen / unvermeidlichen Hülff bedürffen würde / gesparet und behalten werden. Et Recess. Spiren. anno 1530. §. nachdem Churfürsten ꝛc ib. Der Kirchen Kleinoder / auch etlich Theil der Geistlichen unbeweglichen Güter im H. Reich zu Widerstand des Türckens zu verkauffen.

[§. 19. ὁ δυνάμενος] *Qui probibere potest, verissimè ipse facit.*

[ὁ γὰρ ἐπιπλήττειν] *Nam qui terrere aut omnino retinere potest, si non prohibeat, manifestè præcipit & incitat ipse.*

[δι᾽ αὐτὸ οὖν τοῦτο] *Propter hoc ipsum itaq; da pœnam ultimi supplicii, quod non accurristi, neq; prohibuisti: neq; detinuisti seditiosos, neq; pro honore Regis periclitatus es. Non participasti audaciæ & furori? laudo hoc & accipio: sed neque factum impedivisti. Et hoc sufficit ad accusationem.*

[πολλάκι] *Sæpe tota Civitas & unius viri peccatum luit.*

[ὂν ἐξὸν κωλύειν] *Quod cum potuerit probibere unius malitiam, non fecit.*

[§. 20. διὰ τοῦτο γὰρ] *Propter hoc enim & tributa penditis. Ministri enim Dei sunt in id vigilantes. Date igitur omnibus, quod debetis. Tributum cui tributum: vectigal cui vectigal: timorem cui timorem: honorem cui honorem*

[Præterea contigit aliquando] Nec apud nos illud infrequens ingruente subita necessitate: præsertim si cum Turcis bellum sit,& Hungaria, Germaniæ præsidium, videatur periclitari. Rec. Im. Spiref. Und zu diesem Christlichen milden Werck sollen auch alle Stifft/ Capittel/ Klöster/ Ordensleut/ Kirchen und Kirchenfabriken / und Spittal / sie seyn in Städten oder anderswo / geistliche und weltliche Brüderschafften / und alle andere geistliche Versamlungen / Communen / und Clausen

von

von Mann und Frauen / sie seyen exempt oder nicht / ihre Steur und Anlag geben: in Betrachtung / was ihnen an Handhabung des Christlichen Nahmens und Glaubens/davon sie auch ihre Würde / Einkommen und Unterhaltung haben/ gelegen ist/ ꝛc Totidem penè verba reperiuntur in Recessu Spirensi anno 1542.

[Plus sibi ipsi bene volentium] Nec enim aliter se reputant obligatos ad civitatem suis opibus juvandam, quam si principaliter fortunæ eorum propriæ in periculo sint, aut saltem pari cum aliorum civium bonis fato involutæ. Extra illam damnorum cladiumque societatem derelinqui à se laicos posse eorumque calamitates securis & ociosis oculis aspici: vel sic colligas, quod suis suppetiis suos etiam semper metus aut pericula conjungant. Aperte satis Panormitanus: *Quod si necessitas vel utilitas directò concernerent de directo & principaliter utilitatem Ecclesiarum & laicorum: ut puta prava societas devastat civitates & territorium, in quo clerici habent multas possessiones, quod Ecclesia debeat contribuere, licet non ad solam deliberationem populi.*

[§. 14. ἱερὸν καὶ ἄσυλον] *Adeo sacrum & inviolabile nihil est, ut Deorum simulacra. Uti tamen illis, eaq; movere & transferre, ut lubet, populum nemo prohibuit.*

[περὶ δὲ τῶν χρημάτων] *De opibus visuri, an in parato sint, ut dixere, in publico & templis.*

[καὶ τὰ ἄλλα ἐπαγωγά] *Et alia multa persuasoria falsaq; & de pecuniis, quod parata sint in templis & publico.*

[χωρὶς δὲ] *Præter aurum non signatum & argentum in donariis privatis & publicis, & quot sacra vasa in festivitatibus & certaminibus, & spolia medica, & si quid aliud hujuscemodi, non minoris esse quingentorum talentorum. Amplius & opes aliorum templorum adjecit non contemnendas, quibus uti illis liceat: imo si his omnibus prohibeantur, posse eos ipsius Deæ circumjacente mundo uti. Ostendit vero habere simulacrum quadraginta talenta auri puri, & auferenda omnia esse salutis causa.*

[§. 27. χρησαμένους ἐπὶ σωτηρίᾳ.] *Salutis causa usuros illis oportere tantundem restituere.*

CAPUT

CAPUT X.

DE JURE ADVOCATIÆ.

SUMMARIA.

1. Origo juris Advocatiæ Ecclesiæ.
2. Et progressus.
3. Refutatur Limneus.
4. Arumæi de origine Advocatiæ sententia.
5. Advocatia Minorum Ecclesiarum.
6. Quo jure titulus advocati à Francis ad Germanos pervenerit.
7. Ubi adhuc hodie manet, sed languida aut nulla potestate.
8. Advocatia generalis.
9. De Advocatis vulgaribus Ecclesiarum.

§. 1.

TOtum quidem hoc, quantum est, potestatis tutricis circa sacra communi nomine advocatiæ aliquibus appellatur, quo nihil aliud intelligunt, quam jus regendi Ecclesiam tuendique, civilis imperii ratione non Imperatori solum, sed omnibus in Christiano orbe Principibus atq; Rebuspublicis, quà late regnant, proprium. Sed specialis est titulus imperatorii muneris, Advocati Romanæ Ecclesiæ, imperio nostro monopolicus, nec patiens societatis. Quippe hoc à multis jam seculis non sine artificio usurpavit Pontifex, ut Principes Christianos de se suisque rebus bene meritos honorifice compellaret: verbalibus donis gratiam realiū beneficiorum relaturus. Hoc consilio Franciæ Reges Christianissimi sunt facti: Hispani Catholici: Angli Defensores fidei: deniq; Imperatores Advocati Ecclesiæ. Origo tanti hono-

honoris Caroli Martelli & Pipini Regis temporibus videtur deberi. Nam, hi Principes suscepto Romanæ Sedis patrocinio eam adversus Longobardorum periculosa arma fortiter texerunt: primum Martelli auctoritati datum, ut Luidbrandus Rex obsessam à se Romam metu liberaret, deducto exercitu. Deinde Pipinus Aistulphum, expugnata Ravenna ad ipsam Romam castra ponentem, bis ab opulenta præda jam spe devorata revocavit, totius regni viribus Stephano opitulatus: multatoque magna divitiarum parte Aistulpho, quod primam fidem fregisset. Successit mox Carolus pietati majorum, qui Desiderium Regem ex eadem causa, quod Pontificis res infestaret, Paviæ obsessum cepit, occupato omni Longobardorum regno, cui finem imposuit, & Italiæ regno initium. Tantum igitur maximorũ Regum studium, totiesq; susceptus pro tutela atque salute Romani Pontificis labor, honorifici nominis singulari præmio dignus visus est, ut Pipini Carolique effusa liberalitas *Christianissimi* titulum pepererit. Nec displicere tum poterat Advocati illustre commodumque munus, in clientelari defensione propriè occupatum. Quare Francorum Reges, cum Pontifices nondum sibi imperare possent, ut dominos paterentur, Advocati Ecclesiæ Romanæ dicti, ejus protectioné cum aliqua potestate stipulati, sed quæ ex pacto esset non imperii vi, adeoque nulla necessitate subjectionis saltem in clientelæ vel inæqualis fœderis rationes transiret. Utilissimum hoc rebus pontificiis consilium imo pene necessarium jam pessum ituris. Etenim excusso

excuſſo Græcorum Principum imperio Apoſtolica ſedes & internis motibus diu laboravit, & ferocium populorum injuriis patuit, hoc confidentius illi inſultantium, quo minus Orientem timere debuerunt, contumaci Romanorum defectione offenſum, magisque læſæ majeſtatis vindictam meditantem, quam auxilium. In ipſa Eccleſia nihil ſpei, nihil opis, quæ gentium ſuperſtitione non ſuis viribus freta tantæ molis & fere inſaniæ negotium confecit. Sed parum Longobardos fucata religio movit, qui potiti Inſubribus cupiditate proferendorum finium & ipſa temporum occaſione ad arma Romanis inferenda alliciebantur. Hos æſtus quo Pontifex frenaret, inermis ipſe & pavidus, non aliud habuit, quam ludibria ſacrorum, quibus contemptis oportuit eum ad externa auxilia reſpicere. Ea igitur apud Gallos invenit, multiplici artificio deceptos, Nam & ipſum Petrum Principem Apoſtolorum ſcribere ad Regem Pipinum juſſit, terrorem clades, cruciatus minitantem in propediem religioni ſibiq; ſuccurreret, nî ſucceſſore ſuo pereunti: & âlias Stephanus literas ipſe m[illegible]t, quibus Regi & Dei, Petrique cauſam, & Conſtantini M. tùm primum utiliter jactatam donationem impenſe commendavit, per omnia divina humanaq; obteſtatus Principem, ne quid porro dubitaret opem ferre. Sic exiſtimatum eſt, adverſus hoſtes externos ſatis conſultum Romanæ Eccleſiæ potentiſſimi Defenſoris & Advocati adſumptione. Sed gravius urgebant civilia diſſidia perpetuis tumultibus in Pontificis electione exæſtuantia, peſſimo quoque Romanorum

non placuit ire, iratos dominos, nec quibus tutò fidere possent recenti seditione asperatis. Adhæc apparuit, illos Romanam Ecclesiam non aliter in fidem receptoros esse, quam si in pristinum obsequium statumque velut subditi redirent, quod adhuc Pontifex abominatus est. Media igitur quædam via inter hæc extrema electa est, arbitro contentionum constituto, cui quidem jus esset ordinandæ Apostolicæ Sedis, sed velut sociæ & clientis, non subditæ. Salva enim libertate posse pacto quodam inæqualis fœderis alteri, cujus majestatem comiter colimus, jus quoddam & arbitrium in nos resque nostras dari, imò & animadvertendi potestatem, jam Proculus notavit, *& fiunt apud nos rei*, (a) inquiens, *ex Civitatibus fœderatis, & in eos damnatos animadvertimus*: nimirum ex conditione inæqualis fœderis, per quod licuit quidem Romanis Socios delinquentes punire: sed non æque illis in Romanos cives data animadversio. Istud quicquid juris fuit Francorum Regibus delatum ad ordinandas Romanæ Ecclesiæ res, pars altera erat Advocatiæ, cum prima in defensione ab externo hoste terminaretur. Præcipua ejus vis occupabatur in restituenda sanitati Ecclesia suis vitiis laborante: quod vel scisso in factiones & partes pontificali solio accidit vel ipso Pontifice in pravos sensus vitæque impuritatem ruente. Illic aut eligentium studia compescebantur, nominato Præsule: aut inter adversos sibi Papas, ubi incertum quis vitio creatus, lis sublata decisivo judicio. Hîc hæreticum sceleratumque

Nnn Pon-

(a) l. Non dubito, ff. de Captiv. & postlim, revers.

Pontificem judicavit Advocatus, condemnavit, depoſuit. Tantum juris enim omninò ipſi debuit competere, niſi impar fuerit ſedandis discordiis, quod non credimus. Tranquillo ſtatu Eccleſiæ, forte ad officium ejus tantum pertinuit curare, ne detrimentum capiat ex latentibus adhuc inimicitiarum factionumve ſeminibus, ſeu prava bonorum adminiſtratione: in reliquo regimine Pontifex & Romani Magiſtratus ſuo arbitrio relicti, niſi quod Conciliorum æſtus præſide ejus auctoritate ſopiti ſunt. His pene limitibus incluſum illis temporibus Advocatiæ jus: certe vafra quadam Pontificum calliditate, per quam vitata ſubditi conditione nunc neceſſario Francorum præſidio fruerentur, mox vero, quamprimum inciperent ſuis viribus confidere, rebellionis crimen nullum obeſſet in plenam libertatem enixuris, captato prætextu, tuitione non amplius illos indigere, qui ſe ipſos ſatis defendere poſſunt.

§. 2. Poſtquam vero ſe populus Romanus Carolo Regi, tam claro maximis victoriis, quam in Eccleſiam Romanam beneficio, ſubjecit, ut Patritio primum, (a) Hadriano auctore, deinde ut Imperatori Leonis ſtudio opevè, ampliati aliquantum advocatiæ limites, visque nominis, quod Eccleſiæ defenſionem involvit, ſive ab exteris periculum aut domeſticis odiis certetur, largior reddita. Quamvis enim Patricii & Imperatores adepto imperio virtute ejus de ſacris etiam & eccleſiaſticis negotiis diſponerent, tamen quod ſemel placuiſſet Advocati nomen neſcio

(a) c. Hadrian. diſt. 63.

ſcio qua pietatis opinione plauſibile & gratum retinere, nec illud ſinere penitus abſorberi à civili imperio, illi ſimul pene adfricatum eſt; quicquid Imperator jure ſummæ poteſtatis potuit circa ſacra facere. Hinc in Clerum jurisdictio ſuprema Advocatiæ adſcripta, cujus nomine Carolus Leonem judicavit, & Germani Cæſares, Ottones, Heinrici, alii, de criminibus Pontificum cognovere: non ſolum quà Romani Imperatores, ſed & qua ſpeciales Eccleſiæ Advocati. Schismate exorto cum biceps tricepsve Eccleſia eſſet, Advocati munus ſuperflua capita reſecare, ſumpta cognitione de æmulorum jure: aut implicato difficultatibus negotio decretoria ſententia Pontificem dicere. Id à multis Imperatoribus rei Chriſtianæ ſummo bono factum eſt, quorum judicio ipſi Præſules acquievere. Evileſcente autem Principum incuria ſive ſuperſtitione hoc arbitrio, quas non turbas, quæ bella, quot Papas uno tempore de ſolio dimicantes ſequior ætas vidit, nos legimus? Porro officium hoc ad invaleſcentium hæreſium ſuppreſſionem adhibitum, præcipuâ inter hæc curâ, ne Pontifex pravis opinionibus imbutus clavum teneret: quem nec occupare ſolium permiſit, nec perfrui occupato. Tum omnem Eccleſiam in vitia & corruptelas morum prolapſam purgavit, ubi neque Pontifici parcitum ſoluta diſciplina & luxu peccanti. Adhæc in Eccleſiaſtico regimine rogare leges Advocato licuit, & abrogare, aliquo cum Pontificis quidem conſenſu, ſi liber à ſuſpicione, nec refractarius in ſalute procuranda. Ubi vero ipſe in criminum, quæ

coërcentur, societate, aut intempestiva dissensione contumax, etiam non misso in suffragium Clero res confecta est. In Synodo cogenda quam illustres hujus muneris partes, ne nunc quidem extinctæ. Scilicet Episcopis de loco, numero, materia, tractandi modo providere: moderari concilium, præsidere, acta, sententiasque patrum judicare, atque iis, quæ placent sacrisque literis consentanea sunt, confirmare: cætera rejicere. Hæc meliores Principes, Carolum M. Pipinum, Lotharium, Ottones audivimus fecisse: imò aliqua ex iis adhuc superiore seculo Carolum V. qui tantum auctoritatis sibi in Tridentinâ Synodo cum indicenda tum habenda sumpsit, ut sæpe bilem Pontifici moverit, id multis nominibus ægre ferenti. Tandem quicunque actus Ecclesiæ regimini insunt, & à majestate expediri possunt, Advocatiæ juri ex pacto & moribus infuisse prope verum est: specialiter præterea cura quædam & inspectio bonorum, quæ Romana Ecclesia Regum Francorum & deinde Imperatorum liberalitate possedit: non vero actualis administratio, sive jure summæ potestatis sive Magistratus competens. Satis enim erat, sedulo cavisse, ne patrimonium Petri luxu & prodigalitate Paparum, aut infida administrorum curatione damnum caperet. Velut honorarii tutores laboriosas tutelæ manus non admovent, sed præsides quidam sunt & inspectores rerum pupillarium, ne reliquorum tutorum imprudentia dolove minuantur: ita inspectio saltem & præsidium bonorum Ecclesiæ Romanæ Advocati erat

ti erat: non de opere & functionibus ipsis participare.

§. 3. His finibus inclusum advocatiæ jus educit (*a*) Limneus, &, qui hunc suo more sequitur, (*b*) Pacificus à Lapide, uterque licentiosius & cum magna Patriciatus dignitatis confusione, quam ipsi damnant. Censet enim *Carolum accepisse simul politicam administrationem omnium bonorum temporalium, Ducatuum, Principatuum, Dominiorum & territoriorum, quæ Imperatorum, Regum, Patriciorum ac aliorum Principum beneficio Ecclesiæ obvenerunt, quorum donationes ipse Carolus partim confirmavit, partim auxit & ampliavit.* Verum hæc potestas Patricii erat, civilibus causis præpositi. *Postquam dono Pipini*, inquit (*c*) Cusanus, *Patris Caroli ad jus & proprietatem S. Petri devenerunt civitates & loca, quæ postea aucta sunt, tunc opus erat illis omnibus locis defensore & patricio, & deputatus fuit Carolus M. pro patricio ut haberetur. distinct. 63. c. Adrianus. & in Synodo. Et habebat patricius, quia pater patriæ curam judicii temporalis, & præfuit in temporalibus, Papa se de ipsis minime intromittente. Imò Patricius secundum glossam antiquam in c. Adrianus. 63. dist. pater papæ in temporalibus fuit, sicut Papa in spiritualibus ejus pater. Patricii dicti, quia ipsi ut patres filiis Reipublicæ providebant.* Patricius igitur politicam bonorum temporalium administrationem acce-

(*a*) Tom. 1. Addit. ad I. P. l. 1. c. 5. p. 23. 24. Et in Annot. ad Capit. Car. V. art. 1. verb Der Kirchen / als derselben Advocat. (*b*) In Not. & strict. ad Sever. de Monzamb. disc. 4. p. 334. (*c*) l. 3. de Concord. Cathol. c. 3.

accepit: qui Advocatus, nisi cum illo idem sit? quod nec Limneo placet: certe inspectrix quoddam & honorarium munus huic tributum scimus: non vero ipsum Reipublicæ civile & politicum regimen, quo semper Patricius aut Imperator usus, Advocatus nunquam. Equidem si vera esset (a) Arumæi opinio, *quem populus R. patricium, illum Papam Advocatum dixisse*, esset, quo se Limneus defenderet. Sed reclamat Cusanus, & antiqui scriptores, quibus Patricius est, qui omnibus illis locis deputatus, quæ Ecclesiæ Romanæ Christianorum Principum munificentia donata. Et glossa antiqua Patricium Papæ patrem in temporalibus vocat, rectius sane Advocatum, si distinctio Arumæi cum aliquo fundaméto. Forte Arumęus conditione deceptus Advocatorum Ecclesiæ communium, quibus cum tutela & defensione administratio bonorum, jurisdictio in secularibus, & rei œconomicæ omnis cura commissa, ut ipsi Præsules liberum à negotiis humanis animum divinis rebus afferrent. Sed ab his non datur exemplum ad Ecclesiæ Romanæ Advocatos, qui Patriciatus aut imperatoriæ dignitatis nomine summum in civilibus arbitrium tenuere, ipsi Principes, non magistratus, administri, curatores, œconomi, quales alteri Advocati singulis Ecclesiis sub imperio Francorum dati. Hoc officium humile nimis & contemptum tantæ majestatis fastigio, quam nec gesti muneris rationes oportuit Pontifici reddere, nec in verba ejus & fidelitatem jurare. Juramentum enim, quo se Otto fertur obstrin-

(a de Jur. Publ. Volum. 1. Discur. Acad. 30. §. 40.

obstrinxisse, si non est impudens adulatoriæ officinæ mendacium, quod (a) Peucerus asserit, (b) de protectione explicandum, non homagio aut subjectione.

§. 4. Consentanea his, quæ de Origine Advocatiæ diximus, sed brevius idem Arumæus tradit, loco supra nobis citato. *Erat vero Advocatia illa specialis*, inquit, *Ecclesiam Romanam defendendi obligatio, quam Reges Franci nimio Zelo & devotione communi istorum temporum errore persuasi, tanti se religionem Christianam facere putantes, quanti Ecclesiam Romanam majore favore & beneficiis prosequerentur, summa lubentia susceperunt. Imperatores vero facti, etsi tunc jure regio & imperatorio Ecclesiam defendere habebant, tantum tamen abest, ut specialem illam obligationem sublatam voluerint, quin ad ejusmodi defensionem pro opinione ducti arctius se constringerent juramento.*

§. 5. Præter Romanam Ecclesiam dignati sunt etiam Imperatores (a) alias minores speciali quadam advocatia & protectione, super qua & illis jurare solent: ne forte putes munus id esse adversum summæ potestati, nec quod consistere cum illa possit. Sic Aquisgranensi Ecclesiæ Imperator in solemni coronationis actu tuitionem promittit. Sic eandem olim Carolus Martellus Monguntinæ: id jus Mundeburdium majores dixerunt, id est, Goldasto interprete, specialem defensionem ac protectionem.

(a) l. 7. Chron. in Otton. I. (b) Lupold. de Babenb. de jur. & transl. imp. c. 9. (c) Vid. de Advocat. c. 5. n. 368. & 398.

§. 6. Cæterum de translatione tanti muneris ad Germanos aliqua hoc loco monenda sunt. Erit enim fortasse qui mirabitur, cur cesserint titulo Franci tam eximiæ pietatis, qui alterum *Christianissimi*, fere coætaneum huic, magno studio hucusque retinuerunt. Sed causa fuit deserti juris ipsa Romani imperii amissa dignitas, quam ereptam Carolinis hæc velut ejus lacinia & comes secuta est. Etenim cùm primum posito Patriciatus nomine Carolus Magnus aliud augustius Romani Imperatoris suscepit, transfusum est in illud, quicquid olim majores sui aut ipse potestatis in Romanam Ecclesiam quisque bona habuit: & aliorum quidem abolita etiam memoria, solum Advocatiæ nomen servavit stationem suam, quo nō despici sed illustrari nova majestas credebatur: igitur adoptata ab hac, ejusque juribus unita postea nunquam inde potuit avelli. Neque vero patiebatur conditio subjectionis ipsaque ratio, ut subditi Romani Imperatoris in clientela essent & advocatiâ alterius Principis. Nam quæ concordia, qui nexus animorum, quæ imperantium auctoritas, quod civium obsequium in Republica sperari potest, quæ Principis sui imperia, cum displicent, ægide tutricis potestatis, excipit & amolitur. Quam despicabilis imperatoria majestas, si populus Romanus illam accito aliunde auxilio turbasset? Et vero ominari facile Carolo licuit, multiplicato regio sanguine hæreditariam suorum imperiorum massam in partes iri divisum, nec semper eundem Romæ regnaturum, qui Francis jura daret. Quo certe consilio ipse regna virtute sua quæ-

quæsita à patrio distinxit, ut aliquando citra confusionem liberi aut nepotes succederent. Adeoque tam primi conditoris voluntate & judicio, quam ex re ipsa jus illud Advocatiæ adhæsit Romano imperio, quo quicunque potiebatur, & illud sibi vindicabat: quod defuncto Ludovico Cæsare confestim apparuit. Cum enim tres filios reliquisset, totidem regnorum hæredes, soli Lothario, qui Romanum imperium cum Italia ex patris testamento obtinuit, Advocati titulus cessit, nec Carolo, nec Ludovico, Galliæ atque Germaniæ Regibus invitis, quos non latuit, patrem avumque eo usum, qua Romanum Imperatorem, cujus jura frater acceperat: non regnorum suorum, quæ ipsi creverant, ratione: idque continuatum est, quamdiu Carolina domus imperium in Italia tenuit: quo per factiones & artes Pontificum spoliati, uno ictu & Advocatiâ excidere, illis Regulis mox usurpata, quos imperatoria dignitate Pontifex in Italia constituit. Inde his iterum contemptis postquam Ottoni Principi hoc pacto oblatum imperium, si Pontificis hostes, Berengarium & Adalbertum opprimeret, propediem ipse conditione impleta cum Romano imperio Ecclesiæ advocatiam suscepit, tacentibus adhæc Gallis velut ad aliena, pridemque à se pro derelictis habita. Nam intra quinquaginta illos annos, quibus Itali Principes hostes sui imperarunt, oportuit jus gentilitium asserere, quod ipsis profecto nec arduum fuisset, nec invidiosum, scilicet Italia popularibus turbis & optimatum æmulatione debilitata, recentique adhuc memoria legitimæ

successionis. Quod igitur tunc nihil memoratu dignum moverunt, quod passi sunt alios extra se Imperatores à Pontifice creari, quis non dereliquisse imperium dixerit? Imò quis non renunciasse nunc Germanis jus omne suum, apud quos plus quam septingentos annos agnoscunt Romanos Imperatores, compellant, venerantur? nec modo Imperatores, sed etiam Ecclesiæ Advocatos, quibus vel ideo hoc quicquid est nominis aut dignitatis dant, quod abstinent illo, sibique perpetuò à titulo cavent nobis debito. Adhæc qui hodie regnant in Gallia Reges, Hugonis Capeti prosapia, quæ regni fasces à stemmate Carolino in se transtulit, quid habent, quo in hac re potiore ante nos jure utantur? Hinc & illinc aliquando Caroli M. soboles imperavit: imò major apud nos Ludovicus Germanus, minor apud illos Carolus Calvus. Utrinque amissum ab illis imperium felicem purpuram in aliam familiam domumque transtulit. Sed nos æquiori jure, quod in Germania deficerent surculi in hac imperatrice stirpe: nec placeret ex Gallia petere jugum. Illi cum perduellionis crimine, dum subditus & minister regius Dominum suum solio ejicit, ut in eo ipse consideret. Vendicent igitur Capevingi sibi jus & causam Carolinæ hæreditatis eo nomine, quod regnaverit apud eos illa stirps: idem nobis est in paratu dicere. Sed apud nos fortè citius desiere? Atque per se tempus ut jus novum non dat, ita nec adimit. Quod si enim Capeti soboles cernere hæreditatem Principis sui viventis & exulis potuit: imò exulis proprio Capeti parricidio; quidni

Ger-

Germania illá Regis sui placide defuncti, &,quod magis est, ultima voluntate sceptrum coronamque in Saxones transmittentis? Alia est tituli *Christianissimi* ratio, quem Galliam in patrimonio ac velut peculio habere quis negavit? Is enim Pipino ut Franciæ Regi ex ea causa datus, quod erepta Longobardis Ecclesiæ bona, ipsique restituta novis multisque beneficiis cumulasset: ita quæ pietas ejus videbatur, studiumque in religionem Christianam, cum honore aliquo & elogio ad posteros duraturo dignum judicaretur, Rex Christianissimus appellatus est, velut inter omnes Christianæ rei Principes ipse Dux & antesignanus in religione sibi aliisque conservanda: Præter has laudes & publicam virtutis contestationem nihil juris aut dignitatis ille titulus annexum sibi habet, sicut alter Advocati, qui præcipue post adeptum imperium cum summa potestate conjunctus totas jurisdictionis in sacra vires exhausit, aut verius æmulatus est. Istis si Galli non acquiescunt, quiescant nunquam. Cum Italis transacta res est, quorum precibus, studiis voluntate exoratus Otto Magnus Romanum imperium officiumque Advocati, quod ipsi morte Berengarii jam diu vacuum aut tenere non poterant, aut noluere, suscepit. Illos si pœnitet nunc benevolentiæ munerisque, sero id est, resque liberi ante consensus necessitatis facta. Accessit nova causa ejus nominis in Ottonem conferendi: videlicet debellatus cum filio Berengarius, magnus ille Ecclesiæ Romanæ hostis: eoque adhuc major ipse Pontifex Johannes, qui patris Alberici potentia nixus sibi

Pontificatum usurpavit. *Homo sane*, ex Platinæ laudibus, *ab adolescentia omnibus probris ac turpitudine contaminatus. Venationibus magis, siquid temporis à libidinibus supererat, quam orationi deditus.* His malis, dum liberat Ecclesiam Otto Rex, certe magis virtute sua meruit Advocati titulum, quam perditè ambivit. Proprium enim est Advocati munus, tam exteræ pestis, quam alius deterioris, quæ in visceribus hæret, profiteri odium, atque oppressionem mature moliri. Utrumque ab Ottone præstitum, victus captusque Berengarius, & Pontifex, cum frustra admonitus non resipuisset, dignitate infulisque exutus: ita tantis meritis debitum officium concessit.

§. 7. Nec qui hodie sunt Pontifices, aut harum partium scriptores, invident nomen. Utinam si non rem & potestatem huic olim annexam! Sed vani sunt isti questus & lachrymæ, jam diu Romano populo cum omnibus Ecclesiæ fortunis ab obsequio Imperatorum in dominationem Pontificis transeunte. Ab illo tempore umbra quædam mansit, sine corpore: onus absque commodo: honor, sed nulla reverentia: imò fucus & larva dignitatis, cujus præcipua vis, id est potestas suprema in Papam ejusque dominia, tanquam fatali senectute, emarcuit. Prima ejus mali causa Pontificum ambitio est, ab obsequio in libertatem summis viribus exsurgentium, quod puderet eos colla subdere civili imperio, qui cœlesti & sublimiori inciperent undique effervescere. Hinc cum excussa subjectione necesse fuit præcipuas Advocatiæ vires concidere.

Altera

Altera ipſorum Principum imprudentia aut ſuperſtitioſa pietas, qui ſuorum jurium & virtutis majorum ignari ſibi perſuaderi paſſi ſunt, Eccleſiæ Advocatiam tuitionem & propagationem univerſalis Eccleſiæ ſeu religionis Chriſtianæ eſſe: quo impetu tot in Orientem expeditiones Pontificum auſpiciis ſuſceptæ: tot regna occupata & mox amiſſa. O fraudes humanæ, & ſubtile dominationis ingenium! Hæc arma fuerunt, quibus majeſtas imperatoria exarmata: Hi laquei quibus capta eſt: hoc amuletum, quo ſoporata longinquarum rerum curâ domeſtica neglexit & contemptam auctoritatem. Nam ut quisq; Imperatorum ſpem de ſe aut opinionem excitavit antiquæ virtutis, propediem in externam militiam relegatus eſt, ut gravi & inexplicabili bello frangeret primos illos ſpiritus, qui, ne cum damno Romanæ Curiæ erumperent, metuebantur. Si qui non paruere Pontificum imperiis, dilata executione, quaſi deſertores fidei vel transfugas, qui officio ſuo minus digne fungerentur, horribile & properum fulmen afflavit. Sic Advocatiæ illud jus legitimo & adſtricto uſu quondam utile & honeſtum Imperatoribus, neſcio qua incuria vel dominandi lubidine in maximam peſtem eorum majeſtatis deſiit, ut ſuis armis, ſed extortis ab hoſte atque in ſe converſis ipſi debellarentur. Neque eſt de nihilo querela Lupoldi à Babenberg, Advocatiam Romanæ Eccleſiæ absque annexo emolumento nunc tantum onus defenſionis, nec aliud habere: cum olim præcipuum ejus & metuendum robur in poteſtate conſiſteret ordinandi Eccleſiæ diſciplinam

plinam, jubendiq́ue ipsi Pontifici. Illius adhuc quædam languida & imbecillis micatio in primis quatuor, quas habemus, Capitulationibus Cæsareis apparet, ubi primo statim articulo jurat Imperator, se Romanam Ecclesiam, ejusque Pontificem, ut Advocatum decet, in potestate & protectione habiturum. Verum sequentes dignam imperio nostro illam vocem *potestatis* omisere, de tutela saltem & præsidio injecta mentione: studio id factum an incuria, quis dixerit, nisi illis deliberationibus intersit? id certum est, consultius facturos Electores, & magis ex Romani Imperii dignitate, si restituerent illud vocabulum suo loco, unde neglectu aut per injuriam excidit: meliore id jure licet, quam plerisq́ue pontificiis, qui arreptam à quocunque scriptore sententiam aut nomen, modo gratum Pontifici & utile, solent insano fervore æternum retinere: donec postquam unus alterum fideliter exscripserit, ipsa auctorum multitudo invidiam ex novo commento oriundam paulatim extinguat.

§. 8. Est aliud jus, proximum à speciali Advocatia, *pro Christiana religione curam gerere.* Sed generale illud, & in quo Imperator cum omnibus Christiani Orbis Principibus concurrit. Quod in Ecclesiæ rebus Episcopi pro officio suo dicuntur, τὴν καθολικὴν πεπιστεῦσθαι, id est, *universalis Ecclesiæ curam accepisse*, id aliquo modo de regibus verum, scilicet eos præter potestatem ordinandi tuendiq́ue in sua civitate religionem & universalem sortitos circa res divinas inspectionem in toto humano genere. Hæc ab officio manat Christiani Magistratus, cujus præcipua

cipua pars efficere, si juste id possis, ut ubique homines de Deo, quæ debent, sentiant. Neque nunc dicam, illud ad gentium quietem & universalem justitiam, cujus tuendæ causa jure gentium agitur, plurimum conferre. Sed tantum in mandatis esse à Deo profectis, quæ negligere sacrilegium est. Ejus muneris ratione Imperator in publico jure vocatur Christianæ rei supremus curator, (a) der obriste Vogt der Christenheit: non jurisdictione & potestate, quasi supra alios Reges Christianos; Sed dignitate locique respectu, quo omnes antecedit: illi pares imperio & universali in Ecclesiam cura.

§. 9. Ab his regii velut juris Advocatis multum distant vulgares alii, qui singulis Ecclesiis curandis ab Imperatoribus vel Regibus dantur, ne pias illarum cogitationes à cœlestibus rebus necesse sit in terram deflectere. Salutare prorsus & necessarium munus cum ipsis Ecclesiarum divitiis exortum. Nam tot opes Christianorum in usum Sacri Ordinis congestæ Oeconomum desiderant, qui cum fide illas moderetur. Primis temporibus, quum adhuc Ecclesia inter egestatem & injurias hostium fluctuaret, oblationibus suis contenti Mystæ veluti ad dimensum vivebant, sordes & contemptam paupertatem sanctimonia vitæ miraculisque vincentes. Mox ubi ipsis domita inimicorum sævitia largius indultum, retia illa ceperunt nectere, quibus, quod optimum est in Christiano orbe, expiscati sunt. Bonorum operum commendata necessitas, unius ad astra viæ, quam qui desererent, in præceps irent,

(a) Recess. Imp. A. 1530. §. Nachdem aber uns.

irent. Adornata autem tam commodè fabula, ut illa pietatis fideiq́ue inſignia illud fere nomen cum omni merito amitterent, niſi præcipuam effuſæ liberalitatis partem Eccleſia captaret, aut potius, qui in ea ſunt Sacerdotes. Maxima vis conſcientiis in mortis articulo admota, quo homines extremum jam ſpiritum agentes oportuit ad fidem meritumq́ue Chriſti perducere. Heîc vero neglecta conſolatione nihil ingerebant morituro niſi peccata, offenſum Deũ & inferos cruciatus, non alio fine, quam ut miſeros homines & de ſalute ſua anxios in ſua verba cogerent jurare, expiatione velut merce venum propoſita, quæ digno pretio emeretur. Ita nemo inter illos fuit, qui his terriculamentis adortus quacunque bonorum ſuorum jactura cœlum non licitaret. Neque ruſticis tantum aut imprudenti turbæ perſuaſa res; etiam Imperatores, Reges, Principes, imò omnium dignitatum, omnium ordinum, omnis denique ſexus homines in prædam venerunt, animis tam infanda ſuperſtitione ſemel imbutis; inde magna alacritate agri, vineæ, aurum, argentum, ejusq́ue generis res mobiles immobilesq́ue à tenuioribus oblatæ. Qui opimius & clarius vixere, ut plebem ſicut dignitate & opibus, ita ſtudio in religionem anteirent, oppidis, pagis, ſubditis, ſtatuerunt beneficiis ſuis modum: eſt etiam, cum omnium bonorum hæres Eccleſia ſcripta, nec à deſolatis tantum familiis, ſed patribus quoque, qui mendicare liberos maluerunt, quam non luxuriare clerum. Tantis opibus ut alta nive operta pietas friguit inter divinas functiones, & jam in eo

res

res eſt, ut piarum mentium & de uno cœlo cogitantium libertas terreſtrium rerum gravi onere ſuppimeretur, cum opportune apud Francos, ubi præcipue laborabatur divitiis, inſtitutæ Advocatiæ aliqua curarum parte & indignis commerciorum ſordibus Eccleſiam levarunt. Etenim Reges, qui paſſim divinum cultum deſeri opum luxu que cauſa conſpexerunt plusque in Sacro Ordine publicanorum eſſe & commercantium, quam Sacerdotum, miſerti deſpectæ religionis, tum rem viſu turpem rati à ſacris in forum deſcendere, abſtinere omnes infulis ſuis conſpicuos juſſerunt à bonorum adminiſtratione, curatoribus ſubſtitutis, qui interim curam gererent fortunæ rerum, quum divinis illis præſules operarentur. Ita Pipinus conſtituit, (*a*) *Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates, Præpoſitos, &c. non debere ſe immiſcere negotiis mundanis & ſecularibus: ſed eorum adminiſtrationem Advocatis committere.* Et Monguntina Synodus anno 834. habita, vult *Epiſcopos & Abbates curam omnem adminiſtrationemq́, quæ ad victum & alimoniam attinerent, Advocatorum ſolertia relinquere.* Extat & apud (*b*) Hincmarum lex, qua *decretum eſt, ut Epiſcopi univerſiq́ Sacerdotes habeant Advocatos, quia Epiſcopi univerſiq́ Sacerdotes ad ſolam laudem Dei bonorumq́ operum actionem conſtituuntur. Debet ergo unus quisque eorum tam pro Eccleſiaſticis quam etiam propriis ſuis actionibus habere Advocatum non male ſuſpectum, ſed bonæ opinionis, ne dum humana lucra*

(*a*) In Capitul. c. 11. de Advoc. (*b*) l. 7. c. 31.

laicam attendunt, aeterna praemia perdant. Igitur hujusmodi curatores, bonis dati, Advocati dicti sunt, item Vicedomini, & Ecclesiarum defensores, aliquando & Executores, Protectores, Rectores, quibus Vicarius quoque adjunctus, absentis domini vicem gesturus. Eorum creandorum potestas Regum & Imperatorum fuit, unde singulas Ecclesias illos petere oportuit: privata auctoritate non licuit constituere. *Defensores Ecclesiarum*, (*a*) ait lex quaedam antiqua, *adversus potentias secularium vel divitum ab Imperatore sunt poscendi.* Et (*b*) alia. *Pro Ecclesiarum causis ac necessitatibus earum atque servorum Dei executores vel Advocati, seu defensores, quoties necessitas ingruerit, à Principe postulentur, & ab eo fideliter atque libenter juxta canonicas sanctiones fidelissime dentur.* Apud (*c*) alium auctorem legitur, *Advocati antiquitus Ecclesiis & coenobiis à Regibus praeficiebantur, erantq; tanquam Procuratores, Oeconomi & administratores ecclesiasticorum proventuum.* Neque tantum vilium personarum illud officium, & quod puderet purpuratos gessisse. Sed cum insigni honore, quem nec Optimates regni fugerent. Dagobertus Rex Trevirensis Ecclesiae Advocatum Arnolphum fecit, Austrasiae & tractus ad Mosellam Ducem. Tabellae regiae inter alia habent, *ut praefatarum Ecclesiarum res prospere ferantur, videlicet B. Petri, & B. Maximini, ne deinceps à grassatoribus quicquam molestiae inferatur, protectorem,*

(*a*) Capit. l. 5. c. 31. (*b*) Capit. l. 7. c. 303.
(*c*) Nicol. Camurat. fol. 120.

rem, rectorem & advocatum damus illustrem dominum D. Arnulphum, sanguine regio natum, parentem nostrum & instructorem Austriæ Mosellanicæ Ducem, cui hæc omnia fideliter observare præcipimus: id actum anno 623. Sex lustris post hæc, nempe anno 653. filius (*a*) Sigibertus Parentis literas confirmavit. *Perpendentes ergo,* inquiens, *& verentes, ne forte, quod absit, de eleemosyna genitoris nostri ac prædecessorum nostrorum Regum detrimentum animæ nostræ faceremus, pro conservanda eorum pietatis munificentia ipsas cellas cum consilio & judicio Episcoporum, Ducum, Comitum nostrorum, maxime dilecti consanguinei nostri Domini Martini, filii Cludolphi, filii Arnulphi, Ducis Austriæ Mosellanicæ ac Mosélant, quem præfatæ B. Petri Ecclesiæ ac fratrum antedictarum cellarum advocatum, rectorem, protectorem constituimus, Ecclesiæ Trevirensi reddidimus.* De pellice Pipini Alpaide (*b*) scribitur, *fundasse Ecclesiam & Collegium Canonicorum in Hugardis, cui Advocatum & Patronum Ducem Austrasiorum, sive Austriæ inferioris dedit:* id fortasse gratiæ pellicis à Pipino amatore datum, in exemplum ivit Saxonum Imperatorum temporibus, ut fundatores Ecclesiarum Advocatiæ jus vel sibi hæredibusque suis exciperent, vel saltem nominandi Advocatum potestatem. Functiones muneris quæ fuerint, ex iis intelligi potest, quæ modo diximus: procuratio enim & œconomia Ecclesiasticorum bonorum man-

Ooo 2 data

(*a*) Francisc. de Rosieres. Stemmat. Loth. ac Bar. Duc. fol. 1. & 3. (*b*) Chron. Magn. Belg. fol. 27.

data illis: inde per servos ministrosque agri ab eis culti, vineæ curatæ, pensiones, reditus, decimæ & omnis generis fructus percepti sunt, confectis rationibus, quas Ecclesiis singulis ferè annis reddere moris erat. Hæc prima hujus officii causa: cui mox & aliæ functiones annexæ. Velut jurisdictio civilis in locis Ecclesiæ propriis. *Hoc statuimus*, ita ait (*a*) lex, *ubicunque Episcopi substantiam habuerint, Advocatum habeant in ipso Comitatu, qui absque tarditate justitiam faciat & recipiat*: itemque (*b*) alia. *Si aliquod damnum ibi datum fuerit: Si homo furtum aut homicidium vel quodlibet crimen foris committens infra immunitatem fuerit, mandat Comes vel Episcopo vel Abbati, vel Vicedomino, ut reddat eum.* Deinde quisquis aliquem ex Clero bonorum non personæ suæ ratione voluerit convenire, coram advocato disceptata causa est. Ea de re extat (*c*) hæc constitutio. *Volumus primò, ut neque Abbates neque Presbyteri & Diaconi & Subdiaconi neque quilibet de Clero de personis suis ad publica vel secularia judicia trahantur, sed à suis Episcopis adjudicati justitias faciant. Si autem de possessionibus suis seu Ecclesiasticis seu propriis clamor ad judicem venerit, mittat judex clamantem cum misso suo ad Episcopum, ut faciat eum per Advocatum justitiam recipere.* Quod si ad alium judicem pertracti quidam ex clero, defendere eos Advocatus debuit, (*a*) *tam*

(*a*) Capit. l. 5. c. 234.
(*b*) Capit. l. 3. c. 25.
(*c*) Angeſ. lib. 5. tit. 37. c. 2.3.

(*a*) *tam pro Ecclesiasticis quam propriis suis actionibus*: quo lex etiam pertinet (*b*) præcipiens, *defensores Ecclesiarum adversus potentias secularium vel divitum ab Imperatore poscantur.* Sicut ex adverso cum ab Ecclesiastica persona Laicum in foro civili actione contigit pulsari, Ecclesiæ illius Advocatus in Comitum judicio egit (*c*) procuratorio nomine: nec admissi ipsi clerici, vetante scilicet Paulo, ut *Deo militans implicet se negotiis secularibus.* Talia hisque paria expedita per Advocatum, sed Ecclesiæ nomine: quare nihil ab eis inconsulto Episcopo aut illius loci Præsule actum. Neque hi vicissim insciis Advocatis momenta civilia expendere. Ita sibi invicem mutuo auxilium præstabant auctoritas Episcopalis, & potestas Advocati. Recte Limneus compendiosa Advocatiæ descriptione sed aliunde mutuata; *Hi*, (*d*) inquit, *Ecclesiis Episcoporum atque Abbatum Vicedomini dabantur, ut essent, qui secularium rerum curam gererent, redituumque & prædiorum & servitiorum & decimarum, & si alia politica juris Ecclesiarum essent, rationem redderent, minime tamen neglecta Episcoporum voluntate, quibus invitis aut insciis nihil agebatur, quemadum vicissim Episcopi aut Abbates sine manu Advocatorum nihil ausi fuerunt ratificare, vel cambire. Et si Advocatus abesset, Vicarius ejus consentiebat, quem habe-*

Ooo 3 *bat*

(*a*) Hincm. d. l. 7. c. 31.
(*b*) Capit. l. 5. c. 31.
(*c*) vid. Capit. l. 4. c. 3. Synod. Cabillon. A. 813. c. 11.
(*d*) Addit. Tom. 1. ad Jur. P. l. 1. c. 5. p. 24.

bat in loco Ecclesiæ residentem. Illi, qui minus ex debito aut fide functi officio, Magistratu abdicati sunt, surrogatis melioribus, qui (a) *& sciant & velint juste causas discernere & terminare.* Depositio per Imperatorem facta est, qui eminente & suprema in omnes Ecclesias Advocatia minores alias recte ordinavit, dando Magistratum & auferendo: id meritis & perspectæ virtutis hominibus: hoc ignavis vel infidis.

CAPUT XI.
DE JURE ERIGENDI ACADEMIAS.

SUMMARIA.

1. *Jus erigendi Academias Imperatoris est.*
2. *A quo pontifex rectè submovendus.*
3. *Aliorum error reprehensus.*
4. *Electio Doctorum ejusdem potestatis.*
5. *Et Materies docendorum.*
6. *Itemq; locus.*

§. 1.

INter Majestatis jura, quæ rebus sacris præsunt, est & Scholarum institutio, in quibus humanæ mentes ad pietatem & sapientiam erudiuntur. Eas omnes quis recte distinxerit in majores & minores. Hæ scilicet, ubi tyrocinium ponitur humanitatis, & liberalibus studiis imbuuntur magis animi, quam tinguntur, prægustatis saltem artium delitiis. Earum erigendarum potestatem

(a) Capit. l. 3. c. 11.

ſtatem communicavit Ordinibus Imperator, ut in ſua quisque ditione quot opus ſit ad formandam juventutem, habere poſſit. Illæ altiorum ſunt diſciplinarum, præparatis jam & fortibus ingeniis debitarum, quæ ferre adultam & ſeriam ſapientiam poſſunt. Academias vocamus, ſeu Univerſitates, quas nulli licet ex Statibus condere, niſi ſpeciali Principis privilegio. Nam ad reſervata Imperatoris numeratur illa poteſtas indulgentiarum. Eſtque is omnium fere gentium mos, ut tantum Imperantes publicas officinas effingendis juventutis animis aperiant, quorum maxime intereſt videre, quid illa doceatur. Prima enim rudimenta & ductilis adhuc animæ facies ad totam civilem vitam ingens habent pondus, ſive in obſequium flectatur & virtutes: ſeu contumacem indolem ſuperſtitione & ſeditioſis præceptis occupatam. Igitur ſolus Imperator eſt in Imperio, qui aut ipſe fundat Academias, aut pro licentia ſupplicantibus annuit. Citra hanc veniam nefas Statibus propria auctoritate conducere Muſas, nefas Doctoribus profiteri: Nemo Ordines, nemo honores illic conſequitur publico favore aut præſidio dignos. Sed quicquid agitur, recipitur, impetratur, velut clandeſtinè & per obreptionem, effectu ſuo deſtituitur ex permanente vitio. Et hic eſt communis Doctorum calculus, ad Regalia, quæ vocant, jus referentium erigendi Academias aut privilegiandi.

§. 2. Equidem intrudunt ſe hic ridicula vanitate Pontificii, & neſcio quam Pontificis authoritatem ſuccenturiant imperatorio juri,

tanquam per se indigo sublimioris opis, si, quod opus molitur, alicujus perfectionis nomen velit mereri. Scilicet Pontificem in omnium Academiarum fundationibus post principia locant, cujus auctoritas humiliter impetranda ipsam illis animam infundat, futuris absque ea non collegium communione juris & suis functionibus privilegiisque legitimum : sed hominum cœtum aut coitionibus & vetitâ societate damnabilem, aut certè non iis juribus atque dignitatibus dotatum, quæ Academiis adhærent. Præfracte (*a*) Valentinus Rotmar pro Academiis non habet, quæ non munitæ sunt Pontificum privilegiis. Eandem sententiam plerique Pontificiorum propugnant. Mitius aliquanto (*b*) Adamus Conzen, distinctione *inter literas & scientias civiles, & inter jus sacrum theologicumq;* allatâ, ut *respectu ad illas habito cuilibet Monarchæ jus Academiæ erigendæ concedatur. Hujus autem intuitu authoritas docendi à summo religionis Antistite petenda sit.* Omnia tamen omnes confidentius, quam verius. Nutat fundamentum, quo totam causam sustinent, nimirum suprema & universalis Pontificis potestas in sacris rebus, aut quæ his affinia videntur. Illud igitur antequam melius fulciant, quis credere cogetur tam inania jactantibus. Neq; quibus hucusq; basis est posita tanti operis, vi & fulminationibus Tridentini Concilii movemur. Aliis armis debellenda est conscientia, quæ nisi rationibus aut sacris scripturis prensetur, semper tacite elabi-

(*a*) In Annal. Acad. Ingolstad. part. 1. p. 35.
(*b*) l. 4. Polit. c. 13. §. 2.

elabitur, etiamsi eam aliquando contingat metu assensum fingere. Sed nec ipsum ædificium, quod mutabili solo superstructum est, vitiis suis caret. (*a*) Dicunt Academias esse *Societates Ecclesiasticas* : dicunt tamen non probant. Quidni probent, ais, anne validum est ejus rei argumentum, Cancellarius, fere semper Episcopus aut Ecclesiastica persona, cujus permissu renunciationes Doctorum atque Magistrorum fiunt? Spectate hominis acumen tam puerilia ludentis in re seriâ! Si quævis societas Ecclesiasticum corpus est, quæ Cancellario Episcopo utitur, erit & ipsum Romanum imperium, quod triplex Cancellariatus munus totidem Metropolitis accurandum mandat : quo quid alienius à ratione potest excogitari Fiet quævis communitas, etiam illa, quæ omnium judicio maxime civilis, quamprimum SacroOrdini in eo locus datur aut dignitas. Quam repentina hæc metamorphosis? quam igitur studiosè ab illis cavenda, qui non propediem cupiunt à Pontifice in provinciam redigi Sed non alio modo cavenda, quam Sacri Ordinis perpetua exclusione à publicis muneribus. Nam dum his ille per incuriam miscetur, jam citò tota facies civilis regiminis in Ecclesiasticum desinet, & advena quædam & supplex initio Dido mox tracta ad se potentia Africam subjugabit. Nulla enim causa est, cur non illis quorumcunque munerum respectu liceat civile corpus in Ecclesiasticum transformare : qui illud sine pudore ausi sunt propter Cancellarii Episcopi functiones.

Ooo 5 §. 3. Co-

(*a*) Joh. Baptista Gallus in Not. in Thuan. histor. c. 11.

§. 3. Cognoſcitur ex his aliorum inſanus error, & contra publica jura & mores patrios nitentium, in Camerali judicio neque Aſſeſſores admitti neque Advocatos, niſi gradum ſuum in probatis à Pontifice Academiis impetraverint: qua quidem aſſertione nihil ego mendacius usquam invenio. Reclamat experientia, reclamant illi ipſi, qui hodie ſunt in loco judicii ſive Aſſeſſores, ſive Advocati: quorum magna pars illis Academiis debet ſuas dignitates, quæ penitus à Romana Eccleſia deſciverunt: reclamant denique publicæ leges, & præcipuè inter eas Cameræ Ordinatio, requirens in Adſeſſoribus dignitatem ab illis Academiis collatam, quæ Imperatorum ſaltem, Regumque Romanorum confirmationibus erectæ.

§. 4. Adhæc docentium liberalia ſtudia electio ejusdem eſt imperatoriæ facultatis, quæ tamen plerunque communicari unà ſolet, quibus poteſtas datur inſtituendi Scholas, ſed ita, ne imperatorii auſpicii oblivio ſit. Eam proviſionem nunquam judicarunt Principes infra ſuam dignitatem eſſe. (a) Juliani lex in Codice noſtro extat, ea de re ita ſtatuentis. *Nec repente aut temere quis proſilire debet ad hoc munus docendi, ſed vel publicè à Principe probari debet, vel quia Princeps ſingulis Civitatibus adeſſe non poteſt, ex ejus juſſu judicio ordinis probari debet, & decretum curialium mereri debet, optimorum conſpirante conſenſu.* Apud Perſas ex publico petiti Doctores, quatuor Foris inſtitutis ad omnis generis ætates moderandas: illis præceptores regia

(a) l. 7. C. de Profeſſ. & Med.

regia auctoritate præfecti. Lacedæmone nemo liberos pro arbitrio suo domi alere aut docere potuit. Sed pueri postquam septimum annum excesserunt, centuriati in classes innoxia ludorum libertate & contubernio consuevêre. Quibus Magistri pueritiæ publicè dati, civilis prudentiæ atque armorum causa. Athenis lex erat (a) Sophoclis Amphiclidæ filii, μηδένα τῶν φιλοσόφων σχολῆς ἀφηγεῖσθαι, ἂν μὴ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ δόξῃ· εἰ δὲ μὴ θάνατον εἶναι ζημίαν. Apud Judæos Regum idem munus, cujus minime David oblitus, quum Rempublicam ordinaret, & officia civilia distribueret (b) Nam ab eo Ordinatus est Connenias cum filiis ad docendem & judicandum. Deinde populo ab Assyriis in servitutem abducto ad hos rediit ordinandarum scholarum jus. Unde jussu Assyriorum Regis (c) missus est unus de Sacerdotibus Israëliticis in Samariam, qui doceret eos legitima Dei terræ. (d) Josaphatus post sublatos lucos & excelsa tertio anno regni sui misit de purpuratis suis Benhailem & Obdiam per Civitates Judæ docendi causa, adjunctis Sacerdotibus Levitisque. Artaxerxes Rex Esdræ legum judaicarum peritissimo potestatem fecit docendi populum per regnum suum dispersum, cum jure quærendi sibi laboris socios. Neque in Romana Republica alii juventutis ephori, quam ex Senatus Consulto. Quamobrem cum Achivorum legati Romæ docere voluissent, inter quos erat Carneades ille cujuscunq; causæ non infelix Orator, ex Catonis sententia interdictum est eis lectionibus.

§. 4.

(a) Diog. Laert. l. 3. in Theophr. (b) 1. Paralip. 26, 29. (c) Reg. 17, 26. & 27. (d) 2. Paralip. 17, 7.

§. 4. Præterea quid in Academia, quam erigi patitur Princeps, docendum sit, idem arbitrandi jus habet. In genere studia in liberalia distribuuntur, (*a*) Ulpiano, ἐλευθέρια μαθήματα, (*b*) Plinio artes liberales (*c*) Ciceroni ingenuas, &, illiberalia: quæ rursus, vel viles, sordidæ & circumforaneæ artes: Græci φαύλας ἐπιστήμας vocant: vel vetitæ scientiæ divinationes, sortilegia, Magiæ, indigno Matheseos nomine interdum vendibiles: (*d*) quo factum, ut jure damnata mathesis,& mathematici à Republica exacti. Illiberales artes sive primi, sive hujus secundi generis omnes in Academiis exulant: in Academiis inquam,in loco enim ubi illæ, vilia plerunque docentur etiam artificia, sed ab aliis, quam quos Nutricii Academiarum erudiendæ juventuti præfecerunt. Liberales scientiæ vero,etsi malum non sit,eas profiteri, non ubique tamen æqua & plena lance proponuntur. Sunt Academiæ, in quibus inferiorum tantum disciplinarum, quas more vulgi philosophiæ nomine includunt, velut Grammaticæ, Philologiæ, Astronomiæ, Logicæ, Metaphysicæ, Physicæ, Politicæ, Ethicæ, aliarumque ejusdem tribus datur libertas. Hinc ex eadem causa non alios quam Philosophiæ Magistros illis fas est creare. Alibi adjuncta Jurisprudentia & Medicina. Sola Theologia excepta. Pluribus locis omnium omnino Ordinum & facultatum campus apertus ubi cuivis ad suspensos honores velut metam,licet decurrere.

§. 6. De-

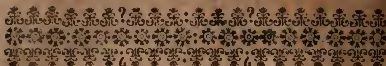
(*a*) l. 1 ff de Var. & Extraord. cogn. (*b*) Hist. Nat. l. 14.
(*c*) 1. De Orat (*d*) l. 2. Malef. & Mathem.

§ 6 Denique de loco, in quo condere Academias placet, certior Imperator fieri debet. Ad illum enim alligata quodammodo privilegia, nisi magna causa, velut pestis, ad tempus mutare suadeat: aut conditori potestas fiat, quocunque ipsi visum loco fuerit instituere scholam. Et sic tamen electione semel facta difficilis est translatio, quoniam nominandi libertate per electionis actum sublata videntur privilegia in determinatam sedem collata vix nisi assensu Imperatoris auferri posse. De qualitatibus loci, salubritate, firmitate, solo fœcundo, aliisque nihil dicimus. Apud Politicos & inter juris publici scriptores Limneum haud perfunctorie tractata res est. Nos hic nunc subducimus ventis vela, & ad portum navem: Canunt signa receptui. Sistamus igitur calamum. Quod recte factum à nobis est, non destituetur laudibus suis; id tantum oramus, ne, quod ex humanitatis conditione erratum est, merita venia. Spondere possumus, his omnibus nos procul studio & invidia gloriam Deo quæsiisse Veritati patrocinium: nobis ipsis honestum laborem.

F I N I S.

IN-

INDEX RERUM.

A.

Actio-

Aula

Cla-

Deci-

Domi-

Domini

Epistola

Fun-

aliter

Hære-

tan-

I.

quod

qui

alii

Leges

plura

 1. Ra-

Publi-

Ratio

S.

T.

F I N I S.

Errata

Errata Typographica properante oculo notata.

P.3. l.8. lege. ἐνδικίας p.9.l.27.lege ἀναγκάζε. & l.28 leg. ξενίζοντας p. 10. l.7. lege cerimonie. p.15.l.11. lege nostri. p.19. lin. ante p. lege. civitatem. & lin. pen. lege. rempublicam, p.21. lin 19. lege jussa. p.28. l.15. lege, eum auctorem. p, ead. l.pen. post verbum finibus, adde. distribuit. p.45.l.12. lege iciendum p.47.l.17. lege. & p.ead. l.26. lege Principes p.54.l.6. lege id in. p.62. l.17. lege quoque. p 81.l.9. lege inæqualis, p.86. l.6. lege notitia. p.89 l.18. lege habet. p.96.l.17. lege αἱρεῖται. & lin. seq. lege ἐλόμενοι p.97. l.15. lege distribuentur. p.98.l.3. lege συνδιοικεῖν. p. 108. l.4. lege adversa. p. 104. lin 24. leg. rimis. & lin. 29. leg. molestia. p. 112. l. antep. lege Christianis. p. 114. l. 29. lege præscriptæ. p. 118. l. ult. p. 119. l. 1. lege φερόμενος & lin. 2. lege ξυναπόλλυται. & l.5. lege ἐν p.127.l.3 lege κολαζόμενοι. l.8 lege ὑπολαμβάνων. l.22. ege sapientes. p.135.l.7. lege & immanes. p.137. l.14. lege inter hosce. & l.22. lege restiterunt. p.139.l.31 lege Judæis obsequi. p 144.l.25. lege dominatur. p.160. l.22. lege καὶ ἐπιείκειαν p.163.l.7. lege. cœtui. p. 167.l 25. lege. certis limitibus. p.173.l.18. lege legislatoris. p. 175.l.4. lege ille. p.179.l.8. pro id. lege. quod. & l.17. post. 1548 adde. & p.180.l.19. ita lege. quibuscum transactionem Passaviensem, primo quidem privatam quandam inter partes actionem, postmodum vero, &c. p.193. l.13. pro quam. lege. quâ. p. 212. lin 29. lege & paci. p.270. l.8. pro de tam. lege tam de. p. 221.l.5. lege explicuisse. p.228. l.26. deleatur. alterius. p.232, l. antep. lege, statuere, p.236.l.8. lege una cum, p.254.l.13. lege. suspensam. & l.25. lege sancte. p.259. l.22. lege bonis. p.262.l. 7. lege aliquod jus. p.267.l.31. lege quo vel utraque pars. p.279 l.17. lege opposito. p.283.l.31. lege subditos. p.30. l.18. lege frigiditate supra scythicam. p.301. in marginalibus. R.I. adde 1566. s. auf daß aber/ic. p.305. l.23. pro etiam. lege. & eam. p. 314. p.3 lege. συνωμοσίαι. & l.7. lege nomina. p.333. l.15. lege proximum suum. p.340. l.28. pro aliquando lege aliquanto. p. 341. l.25. lege ex adverso. p.342. l.24. lege μείζων. & l.26. lege πίθωνι. p. 352. in marginal. pro lib. lege l. p. 355. l. 18. post verbum. Anthemius. adde qui Monachos vetuere. &c p.370. l.6. pro minus. lege. quo minus. p.377. l.16. lege γείτων. & l.17. lege ἔμμορε. pro ἐμίμορε. p.384 l.25. lege judicari. p.387. l.28. lege potestativa. p.388.l.4. lege peccatur. & l. ead. lege in illos.

p. 930.

p.390. l. 16. lege detestabilem. p.399. l.20. lege qui spiritu. p. 400.l.5.lege in dubium. p.431. l.6.lege φοβῶ. p.439. l.21.lege dague.p 440.l.12.lege ἀκύων. p.453. l.5. post. προλαμβάνεσθαι. adde. καὶ νοεῖσθαι. p.458. l.8. lege videamus. p.463. l.19.lege prodigiose. p.474. l.10. lege. sibi hæredibusq; suis.& l.14.lege violatæ fidei.p.496.l.19.lege ista felicitas p.503 l.24.lege extat.p.515.l.2.lege insultarent. p.517.l.7. lege Achipœmone.p. 520. l.26.& l.27. lege hoc sensu. quam id negligendo & ad se non vocando Respublica sibi ipsi defuit.p.534. l.16. pro aliisque.lege aliiq;.& l.27.deleatur.fumus.p.356.l.10. lege. incendendos. p.564. l.5.pro ad. lege. & p.569. l.9. lege carnisprivium.p.602. l.7. lege. eum Sueviæ Ducatu. &c. p.634. l.26.lege Cranzio.p.655.l.1.pro & lege est.p.676. l.15. pro ne lege nec. p.680.l.13.deleatur.&. p.682.l.7.lege cis Taurum.& l.11.pro ψῦλα.lege φῦλα.& l.12. pro διαλέγαι. lege διαλέξαι. & l.23.lege abolevit.p.704.l.23.lege concilia.p.725.l.26.lege Ἰσῖνον.p 740 l.18.leg.luceat.p.772.l.22.pro vi objectis,leg.in objectis.p777 l.11.lege πιπράσκειν.p.788.l.11.& 12.lege hoc sensu.in certos tantum casus terminata alienari possunt. p.798. l. 10. lege tribuenti.p.810.l.1. pro fulmen. lege flumen. p.827.l.26.pro nec enim.lege nec emi.p.828.l.11. lege oblatæ.& in marginalibus. pro l. §.1. lege l.1.§.1. p.831. l.3. lege expallescentibus exitium moliri,Imperantibus publicæ rei. &c. p.833.l.30. pro docet.lege decet.p.841.in marginal.lin.ult.pro Ep.lege Ei.p.848 Marginalia ita lege. (a) Liv loc.cit. (b)Liv.l.35.c.31.p.854.l. 1.lege πάσι.p.879.l.23. lege recordetur. p.881. lege & aggeribus.p.882.l.12.lege ἐπαγωγά.p.902.l.32.lege hoc sensu dispositione litem movente, tamen cum usus. &c. p.919. l.15.lege. pessime.p.627.l.21. pro in lege ni.& l.22.pro ni lege in.p.932. lege atque ea.p.936. l.14. lege ejusque bona.

Punctorum, commatum,& aliorum minutiora sphalmata excusabit & emendabit ipse Lector benevolus.

